

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

Kiss Alida

Debrecen

2020

DEBRECENI EGYETEM
GAZDÁLKODÁSTUDOMÁNYI KAR

IHRIG KÁROLY GAZDÁLKODÁS- ÉS SZERVEZÉSTUDOMÁNYOK
DOKTORI ISKOLA

Doktori iskola vezető: **Prof. Dr. Balogh Péter** egyetemi tanár, DSc

A TERMÉSZETI KATASZTRÓFÁKAT KÖVETŐ
HELYREÁLLÍTÁS-ÉRTÉKELŐ RENDSZER
FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEINEK VIZSGÁLATA

Készítette:

Kiss Alida

Témavezetők:

Dr. Gályász József

egyetemi docens, tanszékvezető

Dr. Tomor Tamás

tudományos főmunkatárs, igazgató

DEBRECEN

2020

A doktori értekezés betétlapja

A természeti katasztrófákat követő helyreállítás-értékelő rendszer fejlesztési lehetőségeinek vizsgálata

Értekezés a doktori (PhD) fokozat megszerzése érdekében

a tudományágban

Írta: okleveles

Készült a Debreceni Egyetem Ihrig Károly Gazdálkodás- és Szervezéstudományok doktori
iskolája (..... programja) keretében

Témavezető: Dr. Gályász József, Dr. Tomor Tamás

A doktori szigorlati bizottság:

elnök: Dr.

tagok: Dr.

Dr.

A doktori szigorlat időpontja: 20... ..

Az értekezés bírálói:

Dr.

Dr.

Dr.

A bírálóbizottság:

elnök: Dr.

tagok: Dr.

Dr.

Dr.

Dr.

Az értekezés védésének időpontja: 20... ..

NYILATKOZAT

Alulírott, Kiss Alida (szül.: Zalaegerszeg, 1987.11.13.) büntetőjogi és fegyelemi felelősségem tudatában kijelentem és aláírással igazolom, hogy a doktori (Ph.D) fokozat megszerzése céljából benyújtott értekezésem kizárólag saját, önálló munkám.

Nyilatkozom továbbá, hogy:

- az Ihrig Károly Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola szabályzatát megismertem, és az abban foglaltak megtartását magamra nézve kötelezően elismerem;
- a felhasznált irodalmat korrekt módon kezeltem, a disszertációra vonatkozó jogszabályokat és rendelkezéseket betartottam;
- a disszertációban található másoktól származó, nyilvánosságra hozott vagy közzé nem tett gondolatok és adatok eredeti leőhelyét a hivatkozásokban, az irodalomjegyzékben, illetve a felhasznált források között hiánytalanul feltüntettem a mindenkori szerzői jogvédelem figyelembevételével;
- a benyújtott értekezéssel azonos, vagy részben azonos tartalmú értekezést más egyetemen, illetve doktori iskolában nem nyújtottam be tudományos fokozat megszerzése céljából.

Debrecen, 2020

Kiss Alida

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	1
1. TÉMAFELVETÉS ÉS CÉLKITŰZÉS	4
2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS	9
2.1. A katasztrófavédelem, mint társadalmi intézmény kialakulása	9
2.1.1. <i>A katasztrófa fogalma, fajtái</i>	9
2.1.2. <i>Társadalmi intézmények fogalma, működésük</i>	12
2.1.3. <i>A katasztrófavédelem intézményrendszerének fejlődése</i>	17
2.2. A természeti katasztrófákat követő helyreállítások komplexitásának kérdésköre	27
2.2.1. <i>Nemzetközi kitekintés</i>	27
2.2.2. <i>Hazai helyreállítások, újjáépítések rendszerének fejlődéstörténete</i>	44
2.3. A társadalmi intézményekbe vetett bizalom	55
2.3.1. <i>Katasztrófavédelmi kríziskommunikáció (lehetséges) hatásai</i>	65
2.4. Menedzsment módszerek adaptálhatóságának kérdésköre a társadalmi intézmények feladatellátásának értékelésére	71
2.4.1. <i>Új Közmenedzsment (NPM) kialakulása, főbb jellemzőinek bemutatása</i>	72
2.4.2. <i>Új Közmenedzsment (NPM) módszerek alkalmazásával kapcsolatos vizsgálatok példái</i>	75
2.4.3. <i>Folyamatmenedzsment a közszolgálati szervezetekben</i>	80
3. ANYAG ÉS MÓDSZER	85
3.1. Esettanulmány a Beregből és a Sajó-völgyből, helyreállítási folyamatfeltárás: kutatást átölelő információgyűjtés.....	88
3.2. Szakmai interjúk: kutatást átölelő információgyűjtés	88
3.3. Komplex mutató számításának módszertana	89
3.3.1. <i>2001-es beregi helyreállítással összefüggő fejlettségi mutató számításának adatai</i>	90
3.3.2. <i>2010-es Sajó-völgyi helyreállítással összefüggő fejlettségi mutató számításának adatai</i>	92
3.4. Társadalmi bizalom kérdőíves vizsgálata.....	93
3.4.1. <i>Mintatelepülések és azok relevanciájának rövid bemutatása</i>	93
3.4.2. <i>Társadalmi bizalom témakörében végzett kérdőíves vizsgálat módszerei</i>	95
3.5. Kríziskommunikáció vizsgálata	100
3.6. Nemzetközi „jó” gyakorlat leltár készítés	100
3.7. Folyamatkonceptió alkotás logikája	103
3.8. A vizsgálatok és adatbázisok aktualitása.....	106
4. VIZSGÁLATI EREDMÉNYEK ÉS AZOK ÉRTÉKELÉSE	108
4.1. 2001-es beregi árvízvet követő helyreállítás – esettanulmány 1	108
4.2. 2010-es Sajó-völgyi árvízvet követő helyreállítás – esettanulmány 2	110
4.3. Beregi térség komplex fejlettségi mutató számításának eredményei	117
4.4. Sajó-völgyi térség komplex fejlettségi mutató számításának eredményei	119
4.5. Társadalmi bizalom kérdőíves vizsgálatának eredményei	122

4.6. Kríziskommunikáció vizsgálatának eredményei.....	127
4.7. Nemzetközi „jó” gyakorlatok.....	134
4.8. Helyreállítási folyamatkoncepció.....	148
5. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK.....	159
6. AZ ÉRTEKEZÉS FONTOSABB MEGÁLLAPÍTÁSAI, ÚJ ILLETVE ÚJSZERŰ EREDMÉNYEI	171
ÖSSZEFOGLALÁS.....	173
SUMMARY	175
IRODALOMJEGYZÉK.....	177
SAJÁT PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE.....	202
TÁBLÁZATJEGYZÉK.....	207
ÁBRAJEGYZÉK	208
MELLÉKLETEK	209
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	239

BEVEZETÉS

Földünk egyre növekvő népességével párhuzamosan sűrűsödnek az extrém klimatikus anomáliák és ezzel együtt a civilizációs és a természeti katasztrófa események. Bármely típusú katasztrófáról is legyen szó, kialakulásukban nagy szerepet játszik, hogy az emberiség már olyan mértékben átformálta környezetét, mely veszélyezteti bolygónk túróképességét és így az egyes katasztrófaesemények bekövetkezése elkerülhetetlenné válik. Közgazdasági kutatások és egyre bővülő biztosítási statisztikák igazolják, hogy a XX. század második felétől a természeti kockázati tényezőkből származó társadalmi és gazdasági kár szignifikánsan növekszik (CAVALLO et al., 2010; MECHLER et al., 2010; FIELD et al., 2012; SWISS RE, 2012). Mivel a katasztrófák pontos bekövetkezési ideje kiszámíthatatlan, továbbá az esemény bekövetkezésekor és az azt követő időszakban kaotikus állapotokkal kell szembenézni, mind a túlélés, mind a kárelhárítás, helyreállítás területein, ezért rendkívüli fontosságú a rájuk való előzetes felkészülés és tervezés.

Katasztrófaeseményt követően társadalmi elvárás és gazdasági érdek is a mentés, az emberi és anyagi javak védelmének haladéktalan kivitelezése és a katasztrófát megelőző normál hétköznapi állapothoz való visszatérés. A katasztrófák felszámolására elkülönített állami és az egyéb helyekről (például: civil szervezetek, magán szféra adományai) összegyűjtött források hatékony elosztásának megvalósítása a veszélyhelyzetben fennálló zavaros állapotokban az állam és a társadalom számára is egyformán lényeges, nyitott feladat (a szerző saját publikációja: KISS, 2013a. Megítélésem szerint ezek tükrében a védelmi feladatokat koordináló és ellátó szakemberek munkáját segítő kutatások egyre inkább fontossá válnak. Annál is inkább, mivel a katasztrófaeseményeket követő döntéshozás egy kevésbé megértett tevékenység. Az idő nyomása alatt a döntéseknél meghatározó jelentőségű az, hogy kényszeresen vissza akarunk térni a normális hétköznapihoz, a normál kerékvágásba. Általában véve, nincs idő arra, hogy a tevékenységben résztvevők rögzítsék miként hozták a döntéseket, mely információk állnak rendelkezésre és melyek hiányoznak, és hogy milyen eredményt hoz a helyreállítás, a gyorsaság a minőség, vagy a megújulási képesség szempontjából (ALEXANDER, 2002). Figyelembe véve minden nehézséget a katasztrófamenedzsment döntéshozatala csaknem lehetetlennek bizonyul (BOIN – HART, 2003).

Számtalan tanulmány foglalkozik a természeti katasztrófákkal sújtott térségek katasztrófát követő helyreállításával nemzetközi szinten, ennek ellenére nincsen integrált, egységesen elfogadott módszertan ezen folyamatok vizsgálatára, ami megnehezíti az érintett térségekre mért potenciális társadalmi, gazdasági hatások pontos elemzését. SMITH – WENGER (2006)

szerint a katasztrófát követő helyreállítás mind a kutatási közösségek és mind a gyakorlati szakemberek véleménye szerint a veszélyhelyzeti menedzsment legkevésbé megértett területei közé tartozik, mely multidiszciplináris megközelítést igényel, ebben rejlik egyik legfőbb nehézsége.

Természeti katasztrófák vonatkozásában hazánkban leginkább árvízi katasztrófákkal lehet számolni (MÓGOR, 2009). A rájuk való odafigyelés fontosságának alátámasztására a 2013-ban íródott Nemzeti Vízstratégia vitaanyagát hivatkozom, miszerint az elmúlt 10-12 év árvizeinek védekezési kiadásai körülbelül 50, a töltések helyreállítása 30 milliárd Ft-ot tettek ki. A becsült károk értéke pedig több, mint 150 milliárd Ft volt. A védekezés országos kiépítése mintegy 250-350 milliárd Ft-ot igényelne. Mára nyilvánvalóvá vált, hogy hosszú távú megoldást nem tudunk elérni a töltések emelésével, vagyis védekezés helyett a megelőzést kellene előnyben részesíteni. Új szemléletre leginkább a Tisza völgyben lenne szükség, hiszen a terület árvizekkel fokozottan érintett térség. A vitaanyag leírja, hogy az árvíz kockázat kezeléséhez ésszerű területhasználatra kellene törekedni, és ahol indokolt, támogatni kellene a területhasználat-váltást. Továbbá, hangsúlyozza azon döntés meghozásának fontosságát, hogy az ország árvízvédelme a megelőzésre vagy az utólagos kezelésre összpontosítson. Jelen állapot szerint, a védművek (főként) finanszírozási problémái miatt, az utólagos védekezést részesítjük előnyben (NEMZETI VÍZSTRATÉGIA, 2013). A védekezés során is egyre inkább előtérbe kerülnek olyan problémák, amelyekkel eddig nem, vagy csak nagyon érintőlegesen foglalkozott a szakma (RESTÁS, 2012). Rövidtávon, költségvetési szempontból az operatív védekezés tűnhet célszerűbbnek, mivel a védművek fejlesztéséhez és fenntartáshoz szükséges forrásokat nem könnyű elkülöníteni. Ez azonban hosszú távon állapotromláshoz vezet, ami párosulva a rendkívüli ár- és belvizek gyakoriságának növekedésével nem teremt előnyös helyzetet. A védekezés fajlagos költségei egyre növekednek, melyek továbbra is kiszámíthatatlan időszakokban jelentenek plusz terhet a hazai költségvetésnek (NEMZETI VÍZSTRATÉGIA, 2013). Az évek során több publikáció is született hazánkban, melyek különböző aspektusokban elemezték többek között, az árvízi védekezés, valamint a helyreállítás, újjáépítés rendszerét, de mindinkább műszaki, építészeti és turisztikai, továbbá szociológiai szempontok alapján. A helyreállítások folyamatelvű megközelítésével kevésbé foglalkozik a hazai szakmai és a tudományos közeg. A hazánkban jellemző katasztrófák nagysága és a nemzetközi tudományos kutatásokban, folyóiratokban, adatbázisokban megjelenő katasztrófaesemények mérete között komoly léptékbeli különbség van. A nemzetközi viszonylatban is jelentős események adják a nemzetközi kutatások zömét, melyek összességében jóval nagyobb lakossági érintettséggel, káradatokkal rendelkeznek, mint a hazaiak. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a hazai tudományos kutatásoknak kevésbé lenne hangsúlyos a téma vizsgálata. Épp ellenkezőleg,

hiszen országunkban is számos jelentős természeti katasztrófával néztünk már szembe, és az éghajlatváltozásból adódóan valószínűsíthetően egyre többel kell felvinnünk a küzdelmet. Nyomatékosítva, miszerint a katasztrófákat követő helyreállítási feladatok területén világszinten sincsen egységes eljárásrend, gondolkodás (figyelembe véve, hogy a nemzetközi tudományos megközelítések is más-más nézőpontból, más-más módszertannal közelítették meg a témát) egy kiforrott eljárásrend megalkotásához való hozzájárulás, úgy gondolom, hogy sokat segíthet a szakembereknek a kaotikus állapotok felszámolásában, hozzájárulva a hatékony és mérhető helyreállítási projektek kivitelezéséhez, hazánkban is (A szerző saját publikációja: KISS, 2015a).

A fentebb leírtakból adódóan, úgy gondolom, hogy szükséges olyan megközelítések hazai gyakorlatba való bevonása, melyek multidiszciplináris, holisztikus és hosszú távú szemléletet tükröznek. Kutatásom átfogó célját, célkitűzéseit és hipotéziseit is ebben a szellemben fogalmaztam meg.

1. TÉMAFELVETÉS ÉS CÉLKITŰZÉS

Mielőtt disszertációm konkrét célkitűzéseit bemutatnám, fontosnak tartom röviden leírni, hogy mik voltak a kutatási előzményeim, hiszen ezek indították el a megoldani kívánt tudományos probléma vizsgálatát.

A természeti katasztrófákat követő helyreállítások, újjáépítések vizsgálatával a 2010-es vörösiszap katasztrófát követően kezdtem foglalkozni. A katasztrófa súlyossága és az érintettek akkor kilátástalannak tűnő helyzete rávilágított arra, hogy a katasztrófákat követő helyreállítások tudományos igényű vizsgálata és ezzel a megvalósításuk támogatása elengedhetetlenül fontos. A kutatás kezdetekor céloom az volt, hogy megismerjem a hazai helyreállítás folyamatait, az abban résztvevők és az azzal érintettek helyzetét, továbbá, hogy megvizsgáljam az elmúlt 20 évből hazánk vidéki, elmaradott térségeit ért legnagyobb természeti katasztrófákat követő helyreállítások, újjáépítések által generált potenciális hatásokat, vidékfejlesztő szemléletben. A téma vizsgálata során egyértelművé vált, hogy annak komplexitásából (például: társadalom, környezet, gazdaság különböző területeinek egyidejű sérülése, számos érintett szervezet, párhuzamosan folyó tevékenységek, állami beavatkozás, civil és karitatív közreműködés, szűkös forrás és időkeret, öngondoskodás, jogszabályi környezet sajátosságai) adódóan célszerű szűkíteni az elemezni kívánt katasztrófák típusát, számát, valamint a helyreállítások tárgyát és csak azokkal foglalkozni, ahol valóban jelentős helyreállítás történt, egyrészt a PhD dolgozat terjedelmi korlátai miatt, másrészt azért, mert egy teljeskörű (az összes eddigi hazai katasztrófákat követő a társadalom, gazdaság, környezet különböző területeit együttesen érintő, állami és/vagy civil kivitelezésű) helyreállítás vizsgálat, hosszú-távú és folyamatos team munkát igényelne. Eközben találkoztam azokkal a hiányosságokkal, tudományos résekkel („gap”-ekkel), melyek elindították kutatásom abba az irányba, hogy célszerű lenne vizsgálni, mely módszer segítségével lehetséges a természeti katasztrófákat követő helyreállítások folyamatának feltárása és értékelése; a nehezítő tényezők, valamint a potenciális további hiányosságok azonosítása a folyamat eredményességének növelésére.

Az eddigi tapasztalataim és információim alapján úgy gondolom, hogy kutatásom meglehetősen egyedinek számít hazánkban. A dolgozat olyan megközelítést, szemléletmódot alkalmaz, mely a katasztrófavédelem szervezetének kialakulását a társadalom evolúciós fejlődésének velejárójaként, és ebben a szemléletben társadalmi intézményként kezeli.

A társadalmi elvárások, ezen belül a biztonság iránti igény indukálta a katasztrófák elleni védelem intézményesülését, és tulajdonképpen leegyszerűsítve az állami forrásból megvalósuló

helyreállítások kivitelezését is. Ezen intézmények működésének társadalmi megítélésében fontos szerepet tölt be az említett szervezetek iránt tanúsított társadalmi bizalom alakulása. Annak a vizsgálata, hogy ez a helyreállításokban közreműködő szervezeteket illetően hogyan alakul, fontos tényező lehet a helyreállítás értékelésében is. Bár a természeti katasztrófákat követő helyreállítások anyagi támogatása hazánkban (sem)nem kötelező feladat az állam számára, a társadalmi elvárásokból adódóan a nagyméretű katasztrófákat követően szinte természetesnek mondható, hogy az állam segítséget nyújt az érintett károsultak számára. A bizalom alakulását ez is befolyásolhatja, mind a kivitelezésben közreműködő szervezeteket, mind az állam egészét tekintve. A társadalom közpénzeinek kezelése, vagyis jelen esetben a központi költségvetésből nyújtott jelentős állami helyreállítási támogatás hatékony felhasználása, és ennek közlési módja (kommunikációja) a helyreállítás megvalósításához szintén fontos tényezőnek mondható a társadalom megítélésében. Annak eldöntése, hogy ez mennyiben bizonyul politikai indíttatású tevékenységnek szintén összetett kérdés.

A természeti katasztrófákat követő helyreállítások kivitelezésének bonyolultságából és komplexitásából adódóan jelentős az adat és információmennyiség, melyek bizonyos elvek mentén való szűrése elkerülhetetlen volt a feldolgozás szempontjából. Így a folyamatfeltáráshoz és strukturáláshoz szükséges input adataimat két hazai esettanulmány (2001-es beregi árvízét követő helyreállítás, újjáépítés és a 2010-es Sajó-völgyi árvízét követő helyreállítás, újjáépítés) adataival teszem hitelessé, teljessé. Ezek segítségével végeztem primer (empirikus) és szekunder elemzéseket.

A téma kutatásához kapcsolódó ***tudományos problémaként határozom meg, hogy a természeti katasztrófákat követő hazai állami helyreállítási folyamatok tudományos megközelítésű értékelésével kevésbé foglalkozik az elmélet és a gyakorlat.*** Továbbá, ***a helyreállítással érintett térségre mért társadalmi, környezeti és gazdasági hatások tudományos igényű vizsgálatának szükségessége nem jelenik meg a hazai gyakorlatban.*** Valamint, ***hiányoznak a helyreállításokra jellemző komplex rendszerek kezelését megoldó multidiszciplináris eljárások.***

A fentebb leírtakkal összhangban, témám komplex jellegéből adódóan, szükségesnek tartottam egy átfogó cél megfogalmazását, mely átöleli a kutatás 5 célkitűzését, valamint a célkitűzések megvalósítása során felállított 5 hipotézisemet és az azok vizsgálatához alkalmazott módszereimet.

Kutatásom átfogó célját és annak célkitűzéseit a következők szerint fogalmazom meg:

Átfogó célom: a természeti katasztrófákat követő hazai központi ***helyreállítás folyamatainak feltárása, a potenciális kritikus folyamatok és fejlesztési lehetőségek azonosítása***, különös tekintettel a lakhatási körülmények normalizálására, a helyreállítás értékelő-rendszer fejlesztési lehetőségeinek vizsgálatára.

- 1. célkitűzésem:*** Természeti katasztrófát követő központi ***helyreállítással érintett hazai térségek fejlettségi szintjeinek elemzése*** a helyreállítással összefüggésben
- 2. célkitűzésem:*** A természeti katasztrófát követő hazai központi helyreállítás folyamataiban közreműködő szervezetek iránt tanúsított ***társadalmi (intézményi) bizalom vizsgálata***
- 3. célkitűzésem:*** A veszélyhelyzetben végzett ***kríziskommunikáció elveinek*** és potenciális ***monitoring tevékenységeinek*** feltárása
- 4. célkitűzésem:*** ***Nemzetközi helyreállítások gyakorlatának vizsgálata***, a természeti katasztrófát követő központi hazai ***helyreállítás folyamatainak*** támogatásához
- 5. célkitűzésem:*** A természeti katasztrófát követő hazai központi helyreállítás ***jelenlegi gyakorlatának folyamatalapú strukturálása***

A célkitűzéseimhez kapcsolódó hipotéziseim pedig a következők szerint állítottam fel:

1. hipotézisem (H1): A természeti katasztrófát követő központi ***helyreállítással érintett hazai térségek fejlettségének***, helyreállítást követő rövid- és középtávú ***monitoring vizsgálata megalapozásához***, az érintett településekre számított ***komplex fejlettségi mutatók alkalmasak***.

Az ***1. hipotézisem (H1) felállításakor azt feltételeztem***, hogy a 105/2015. (IV. 23.) Kormányrendeletben leírt komplex mutató számítási eljárást alkalmazva lehetőségem nyílik, az általam vizsgált érintett térségekben a természeti katasztrófát követő helyreállítás térségre mért potenciális rövid- és középtávú társadalmi, gazdasági hatásainak az azonosítására, valamint javaslatok megfogalmazására, az eljárás egy potenciális helyreállítási monitoringrendszerbe való beépítési lehetőségeiről.

2. hipotézisem (H2): A természeti katasztrófát követő hazai központi helyreállítás folyamataiban közreműködő szervezetek iránt tanúsított ***társadalmi bizalmi szintek*** és a ***helyreállítással való lakossági érintettség*** között összefüggés van.

A **2. hipotézisemben (H2) azt feltételeztem**, hogy a társadalmi bizalom kérdőíves vizsgálatával (többek között), választ kapok arra a kérdésemre, hogy bizonyíthatóan fontos szerepet játszik-e a helyi társadalom, az érintett lakosság megítélésében a természeti katasztrófát követő hazai központi helyreállítás folyamataiban közreműködő szervezetek által végzett munka, tevékenység minősége. Úgy gondoltam, hogy a természeti katasztrófát követő hazai központi helyreállítás folyamataiban közreműködő szervezetek iránt tanúsított társadalmi bizalmi szintek és a helyreállítással való lakossági érintettség között összefüggés van. Továbbá, amennyiben ez a két tényező összefüggést mutat, akkor különösen fontos lehet a közreműködő szervezetek érintett lakossággal való jövőbeli (egy potenciális következő helyreállítás időszaki) kapcsolata, vagyis az érintett lakossággal való jövőbeli „bármilyen” interakció a helyreállítás folyamataiban, hiszen az érintett lakosság bizalmi szintjeinek alakulása fontos visszacsatolás lehet az elvégzett munka minőségéről, a szervezet (köz)megítéléséről, az irántuk tanúsított (köz)bizalomról.

3. hipotézisem (H3): A természeti katasztrófát követő hazai központi **helyreállítás kríziskommunikációs tevékenységei** lakossági intézményi bizalomra mért potenciális **hatásainak követéses vizsgálata nem része a kríziskommunikáció folyamatának.**

A **3. hipotézisem (H3) felállításakor** (az 1. és 2. hipotézisem vizsgálatainak elvégzését követően), az addig összegyűlt információim birtokában úgy gondoltam, hogy a természeti katasztrófát követő hazai központi helyreállítás folyamataiban közreműködő, koordináló szervek operatív tevékenységén túl, azok krízishelyzetben végzett kommunikációs tevékenysége is fontos tényező lehet a társadalmi bizalom kialakításában. Ezért, a hazai helyreállítások folyamatait koordináló szerv, és a vele szoros kapcsolatban levő média oldalát képviselő szerv, kríziskommunikációs tevékenységeinek interjú módszerrel való vizsgálatát alkalmasnak láttam arra, hogy választ kapjak (többek között) arra a kérdésemre, hogy a kríziskommunikációs tevékenységük (különösen a helyreállítások időszakát illetően) lakossági bizalmi szintekre mért potenciális hatásait monitorozzák-e a vizsgált szervek. A vizsgálat kivitelezésének megkezdéséig összegyűlt információim birtokában úgy gondoltam, hogy a helyreállításokat illetően, a monitoring tevékenységek nem kifejezetten jellemzőek, ezért azt feltételeztem, hogy a kríziskommunikáció interjúban vizsgált szervezetei nem monitorozzák a kríziskommunikációs tevékenységeik lakossági bizalomra mért potenciális hatásait.

4. hipotézisem (H4): A *nemzetközi szakirodalmak* módszereinek és eredményeinek tartalomelemzésével, és azok irányított rendszerezésével lehetőség nyílik a természeti katasztrófát követő *hazai központi helyreállítás folyamatainak fejlesztésére.*

A **4. hipotézisem (H4) megfogalmazásakor**, úgy gondoltam, hogy a hazai gyakorlat tanulmányozása mellett, a nemzetközi helyreállítások szakirodalmának és gyakorlatának tartalomelemzésével, és közülük irányítottan a hazai feltételezett kritikus folyamatokhoz illeszkedő „jó” gyakorlatok kigyűjtésével, hasznos alapot szolgáltatathatok majd a hazai rendszer folyamatainak fejlesztéséhez, más oldalról való megközelítéséhez, külső értékeléséhez.

5. hipotézisem (H5): A természeti katasztrófát követő hazai központi *helyreállítás komplex rendszerének értékelése* folyamatalapú strukturálás segítségével *fejleszthető.*

A kutatás kezdeti szakaszában, **a H5 hipotézisem megfogalmazásakor**, úgy gondoltam, hogy a helyreállítások komplexitásából adódó nehézségek, – mint problémahalmaz – kezelésére, a *folyamatalapú strukturálás megoldás lehet.* Ezért azt feltételeztem, hogy a természeti katasztrófát követő hazai központi helyreállítás komplex feladatrendszerének értékelése, folyamatalapú strukturálás segítségével fejleszthető. Ennek elemzése közben fontos célom volt, hogy a hazai központi *helyreállítás folyamatait a folyamatstrukturálás segítségével rendszerezem* és hozzájáruljak azok értékelő-rendszere fejlesztési lehetőségeinek az elemzéséhez. Szeretném megjegyezni, hogy e hipotézisem (H5) (és ugyanígy az 5. célkitűzésem) megfogalmazása a kutatás folyamatában, valójában *az első helyen állt.* Azonban, ennek a hipotézisemnek a vizsgálata tulajdonképpen megkövetelte a többi négy hipotézisem elemzéseinek az elvégzését, ezért, *hogy a hipotéziseim vizsgálataiból származó eredményeim bemutatása logikus sorrendet kapjon,* e hipotézisem (H5) *a hipotézis sorrend végére került.*

A kutatás lépéseinek egymásra épülését, valamint a kutatás célrendszerének kapcsolati felépítését az „*Anyag és módszer*” fejezetben mutatom be (13. ábra és 2. számú melléklet).

Kutatási témám tehát összességében, a természeti katasztrófákat követő hazai központi helyreállítás folyamataival – különös tekintettel a lakhatási körülmények normalizálásával – és azok értékelési lehetőségeinek elméleti és módszertani kérdéseivel, valamint a helyreállítási folyamatok feltárása során azonosított kritikus folyamatok fejlesztési lehetőségeivel foglalkozik. **Fontosnak tartom kiemelni,** hogy a dolgozat ***nem kritikát fogalmaz meg*** a helyreállításban közreműködő szervezeteket illetően, sokkal inkább megpróbál hozzájárulni a folyamatok értékeléséhez és fejlesztéséhez. Ebben a szemléletben, ***nem célom bírálni az állam önként vállalt segítségnyújtó tevékenységét, sokkal inkább segíteni szeretném azt.***

2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

2.1. A katasztrófavédelem, mint társadalmi intézmény kialakulása

A katasztrófavédelem kialakulásával kapcsolatban BUKOVICS (2012) leírja, hogy a társadalom létrejöttében és fejlődésében, csakúgy, mint az evolúció más területein is fontos szerepet játszik a veszélyekkel szembeni védekezés szükségessége. Az ember sokáig csupán elszenvedője volt ezen eseményeknek, természeti csapásoknak, vagyis megfelelő eszközök és kellő mértékű szervezettség hiányában először egyedül passzív reagálással védekezhetett (rejtőzés, menekülés, majd a veszély elmúltával újrakezdés). Az idő múlásával elkerülhetetlenné vált az aktív védekezés iránti igény megjelenése, majd a védelem intézményesülése. Ebben a folyamatban szükségszerű volt, hogy az ember saját maga számára definiálja, mi is az, amitől veszélyeztetve érzi magát, mi ellen kell védekeznie, vagy eleinte inkább „csak” túlélnie.

MASLOW 1943-as szükséglet-hierarchia elméletében is megjelenik a biztonság iránti vágy, mint az emberi 5 alapszükséglet egyike. Meglátásom szerint mondhatjuk, hogy a biztonság és rend szükségletek kielégítése iránti vágy indukálta a katasztrófák elleni szervezett védelem igényének a megjelenését, mely tulajdonképpen egy emberi, ezen túl pedig társadalmi alapszükséglet is egyben.

2.1.1. A katasztrófa fogalma, fajtái

Ahhoz, hogy az értekezés vizsgálati tárgyát képező természeti katasztrófákat el tudjuk helyezni a katasztrófavédelem rendszerében először fontos, hogy tisztázzam, mit értek katasztrófa alatt, ennek milyen főbb fajtái vannak, továbbá, hogy hazánkban mely katasztrófával kell számolni a legnagyobb eséllyel.

SCHWEICKHARDT (2015) doktori értekezésben leírja, hogy a katasztrófa fogalma és annak felosztása folyamatos változásokon ment és megy keresztül a mai napig. Számos megfogalmazás született az évek folyamán mind hazánkban, mind nemzetközi szinten. FARAGÓ (2011) szerint a katasztrófa fogalma meglehetősen viszonylagos. Az események katasztrófának nyilvánítása időszakonként és társadalmanként is változó lehet. Ami egy közösség vagy korszak megítélésében már katasztrófa, az a másoknak, illetve másik korszaknak lehet, hogy csak egy kiugró esemény, vagy éppen egy megszokott jelenség. Ezek tükrében, értekezésemben (terjedelmi korlátok miatt) eltekintek a fogalmi és csoportosítási variációk tágabb tárgyalásától, ehelyett azokkal a főbb megfogalmazásokkal foglalkozom, melyek véleményem szerint a leginkább leírják a katasztrófa szó jelentését, továbbá azokat a jellemző csoportosításokat mutatom be, melyek relevánsak a dolgozatom szempontjából.

BUKOVICS et al. (2008) könyvükben leírják, hogy „*a katasztrófa szó görög eredetű, jelentése fordulat, csapás, pusztulás, megsemmisülés, megrázó, hirtelen esemény*”. DOANE (1990) pedig úgy definiálja, hogy a „*katasztrófa szó a görög kata és a strephein szavakból származik és felborulást jelent*”. A 2011. évi CXXVIII. törvény fogalom meghatározása szerint pedig a katasztrófa: „*a veszélyhelyzet kihirdetésére alkalmas, illetve e helyzet kihirdetését el nem érő mértékű olyan állapot vagy helyzet, amely emberek életét, egészségét, anyagi értékeiket, a lakosság alapvető ellátását, a természeti környezetet, a természeti értékeket olyan módon vagy mértékben veszélyeztet, károsítja, hogy a kár megelőzése, elhárítása vagy a következmények felszámolása meghaladja az erre rendelt szervezetek előírt együttműködési rendben történő védekezési lehetőségeit, és különleges intézkedések bevezetését, valamint az önkormányzatok és az állami szervek folyamatos és szigorúan összehangolt együttműködését, illetve nemzetközi segítség igénybevételét igényli*”. Véleményem szerint, ezek a definíciók a kifejezés „szó szerinti”, „műszaki” tartalmát fejtik ki inkább. Arra a kérdésre azonban, hogy mit is jelent valójában egy katasztrófa a társadalom számára, a következő megközelítések adják meg a választ.

CSÁSZI (2002) munkájában DYNES 1987-es megfogalmazását említi, miszerint „*szociológiai szempontból a katasztrófák a közösség külső vagy belső határainak a sérülését jelenítik: megszakítják a mindennapi élet normális menetét, felborítják a társadalom normatív rendjét*”. JANIK (2006) munkájában az 1974-es Genfi Polgári Védelem Nemzetközi Szervezete (OIPC) által tartott VI. Világkonferencián elhangzottak alapján, pedig a következőt írja a katasztrófákkal kapcsolatban: „*A katasztrófák általános jellemzője, hogy az emberi életet és javakat, valamint az infrastruktúrát váratlanul vagy többé-kevésbé előre jelezhetően, tömeges és komplex módon veszélyeztetik. Különleges körülmények lépnek fel, amelyek különleges megoldási módokat követelnek. A következmények megelőzése, illetve felszámolása rendszerint meghaladhatja az érintett község, város, megye erejét. Ezért elhárításuk érdekében helyi államigazgatási és társadalmi szervek erői és eszközei mellett országos segítség, adott esetben több állam segítsége is szükséges*”. FARAGÓ (2011) szerint „*a katasztrófa olyan esemény, mely kollektív stresszhelyzetet vált ki, mivel bekövetkezése során az adott közösség tagjainak számottevő része veszélybe kerül, illetőleg veszteségeket szenved el*”. Az ENSZ Nemzetközi Katasztrófamegelőzési Stratégiájában (UNISDR, 2001) a következőt írja a katasztrófa fogalmához: „*Esemény, amely során egy közösség, vagy társadalom működése olyan súlyos mértékben sérül, hogy az emberi élet, az anyagi és gazdasági környezeti veszteségek meghaladják az érintett közösség vagy társadalom azon képességét, hogy az így kialakult helyzettel önerőből nem tud megbirkózni*.” Az Európai Unió az Európai Parlament és a Tanács 1313/2013/EU határozata pedig megfogalmazza a tagállami katasztrófa definíciót:

„katasztrófa: minden olyan helyzet, amelynek a személyekre, a környezetre, vagy a tulajdonra – beleértve a kulturális örökséget is – súlyos hatása van vagy lehet.”

Meglátásom szerint a katasztrófa szó definíciója valahol az 1974-es világkonferencián elhangzottak és DYNES 1987-es megfogalmazása alapján írható le. Hiszen valóban sérül a mindennapi élet megszokottsága, és a veszélyek valóban meglehetősen komplexek.

Ahogy korábban is említésre került, a katasztrófák csoportosítása is meglehetősen szerteágazó. Dimenzióik (terjedelmük, eredetük és időbeliségük) alapján többféle felosztás is létezik. A dolgozat szempontjából logikusnak tűnhet az eredet szerinti felosztás, azonban ez sem teljesen egyértelmű. Két példát kiemelve: TÓTH (2010) szerint a katasztrófák eredet szerinti felosztásában vannak természeti és civilizációs eredetű katasztrófák, míg FARAGÓ (2011) felosztásában, külső és belső okokra visszavezethetők (1. táblázat).

1. táblázat: A katasztrófák eredet szerinti felosztása

Tóth (2010) alapján		Faragó (2011) alapján		
természeti	civilizációs	külső		belső
		természeti	társadalmi	társadalmi rendszerben keletkező zavarokból eredő
hidrológiai	biológiai	földrengések	technológiai eredetű környezeti katasztrófák	gazdasági és politikai,
geológiai	társadalmi	vulkánkitörések	kívülről érkező „begyűrűző” gazdasági válságok	technológiai és ellenőrzési
meteorológiai	nukleáris	viharok	másik rendszer támadása	
	technikai	szökőárok		
	vegyi	gát- és földszakadások		
		árvizek		
		járványok		

Forrás: TÓTH, 2010; FARAGÓ, 2011 alapján saját szerkesztés, 2020

Ezzel kapcsolatosan érdemes megemlíteni DAYTON-JOHNSON (2006) meglátásait, miszerint a természeti katasztrófák se nem teljesen természeti eredetűek és se nem kizárólag külső tényezők következményei. A katasztrófák ott jelentkeznek, ahol a társadalom sérülékeny az adott veszélyre. Ha természeti katasztrófák gyakorisága valóban növekedni fog, akkor az valószínűleg nem csak a globális felmelegedéssel összefüggő veszélyek növekedésében keresendő, hanem sokkal inkább az azokkal összefüggő megnövekedett sérülékenységekben.

Magyarország katasztrófaveszélyeztetettsége tekintetében MÓGOR (2009) leírja, hogy leginkább természeti katasztrófákkal, azon belül is vízkárokkal lehet számolni. Országunk árvíz-veszélyeztetettsége Európában a legnagyobb. Ezt alátámasztja, az ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK (2016) a katasztrófavédelem új rendszeréről készített elemzése is, melyben hazánk 12 katasztrófakockázati területéből a 2. a „Vizek kártételei” kockázat. Ez azért is

érdekes, mert a MÁSODIK NEMZETI ÉGHAJLATVÁLTOZÁSI STRATÉGIA (NÉS, 2013) szerint az éghajlatváltozás egyértelműen jelentős hatással lesz vizeinkre. A sérülékenységet növelik a nem éghajlati hatások, például: a helytelen vízgazdálkodás, a környezetterhelés növekedése, az árvízi védművek nem kielégítő fenntartása, továbbá a vízminőségi, terhelési, hidrológiai problémák bonyolult interakciója. Az új kihívásokra való válaszreakció a katasztrófavédelem számára egyértelműen többletfeladatot jelent. Az éghajlatváltozáshoz való katasztrófavédelmi adaptáció részletes feladatait megítélésem szerint a Nemzeti Katasztrófavédelmi Stratégiában lenne célszerű részletesen meghatározni, ez azonban még nem készült el vagy nyilvánosan nem elérhető. Ezeket tetéztvén, az Országterveket és a Nemzeti Vidékfejlesztési Stratégiai Konceptió Megvalósítását Segítő Vízgazdálkodási Konceptió Vitaanyagában már 2011-ben írtak arról, hogy az árvizek katasztrófaeseményként való kezelése igencsak költséges, mely kiszámíthatatlan időszakban terheli meg a költségvetést. Az eseti védekezés és helyreállítás is drága, továbbá a védelmi képességet sem növelik jelentős mértékben. Vagyis, a második NÉS-ben és vízgazdálkodási vitaanyagban olvasottak alapján is valóban fontos hazánkban az árvizekre nagy figyelmet fordítani, és a helyreállításokat annak tükrében előre megtervezni, hogy azok, egy jövőbeli potenciális árvízi katasztrófa megelőzésére is alkalmasak legyenek.

Visszatérve az aktív védekezés iránti igény megjelenésével párhuzamosan elinduló védelmi intézményesülés témaköréhez, a következő két alfejezetben fontosnak tartom tárgyalni, egyrészt, az intézmények kialakulásának, azok társadalmi kötődésének alapvetéseit – hiszen a katasztrófák elleni védelem intézményei megkérdőjelezhetetlenül a köz, a társadalom érdekeit képviselik –, másrészt a mai hazai katasztrófavédelmi intézményrendszer létrejöttének, és annak fejlődésének, evolúciójának főbb történéseit.

2.1.2. Társadalmi intézmények fogalma, működésük

RÓNAY (2014) leírja, hogy a szervezetekkel, intézményekkel sok tudomány foglalkozik, részben fő kutatási területként, részben mellékes érdeklődési körként. Ilyenek: a szociológia, a szervezetszociológia, a szervezetpszichológia, a mérnöki megközelítések, (gyártási, értékteremtési folyamatok megértése és hatékonyság növelés), valamint a közgazdaságtudományok (céltelezési tevékenység vizsgálata). Ezért úgy gondolom, hogy ennek a területnek a mélyreható kutatása multidiszciplináris megközelítést igényel. Ez a fajta szervezet elméleti kutatás, azonban nem célja a dolgozatnak, így a disszertáció témaköréhez szorosan kapcsolódó, releváns nézeteket mutatom be. Az intézményekkel foglalkozó szakirodalmak áttekintése során világossá vált számomra, hogy a következő fogalmak: „szervezet”, „intézmény”, „társadalmi szervezet”, „társadalmi intézmény”, „közintézmény”,

„állami intézmény”, „közszolgálati szervezet”, „közigazgatási szerv”, között logikai rendet kell tennem aszerint, hogy ezek a kifejezések hogyan kapcsolódnak egymáshoz, milyen összefüggések értelmezhetőek közöttük, használhatók-e egymás szinonimájaként – ahhoz, hogy a későbbiekben egyértelmű legyen, milyen kontextusban használom őket a hazai katasztrófavédelmi szervezet vizsgálatához. Véleményem szerint ezen fogalmak társadalmi kötődésű összefüggéseit, a társadalmi élet törvényszerűségeit kutató tudomány művelői, a szociológia kutatói tudják a leginkább leírni.

FARKAS (2010) meglátása szerint az intézmény meglehetősen sokértelmű fogalom a szociológiai és összességében a társadalomtudományi irodalomban. Tanulmányában az intézmények megfogalmazásával kapcsolatban 6 csoportba sorolja a különböző felfogásokat, szerzőket, amelyek szerint az intézmény:

- jelképi természetű, és jelentheti elvárások, illetve szabályok, szerepek sajátos rendszerét (PARSONS, 1976; PARSONS – SHILS, 1988),
- a viselkedés megfigyelhető szabályszerűségét, a társadalmi kölcsönhatások rendszerességét jelenti (HOMANS, 1969; MILLS – GERTH, 1970; HECHTER, 1990; GRANOVETTER, 1994),
- beállítottságokat, tipizációkat, értelmezési hajlandóságokat és azokat a fogalmi kereteket foglalja magában, amelynek felhasználásával a cselekvők értelmet tulajdonítanak környezetüknek és cselekvéseiknek (MEAD, 1973; BERGER – LUCKMANN, 1998),
- kifejezését gyakran használják a társadalmi csoport és a társadalmi szervezet fogalmához hasonló értelemben, Weberhez hasonlóan (WEBER, 1987; ELSTER, 1989),
- alatt a normativista rendszerelméletekben gyakran a társadalom szféráit vagy alrendszereit értik, de nagyrészt elfogadva az intézmények természetére vonatkozó elsőként leírt felfogást (ALEXANDER – COLOMY, 1990)
- különböző természetű elemi alkotórészekből (beállítottságokból, megszokásokból, szabályokból, cselekvésekből stb.) épül fel (SCOTT, 1995)

A témám szempontjából is releváns intézmény megközelítésekről kicsit bővebben is érdemes szót ejteni. ELSTER (1989) „A Társadalom fogaskerekei” című művében ír arról, hogy *„az intézmények megóvnak bennünket a szenvedély és az önérdek következményeitől, viszont maguk is ki vannak téve annak, hogy aláássa őket az önérdek”*. Egy intézménynek – tulajdonképpen – két oldala van. Egyrészt, cselekszik, választ és dönt, mintha felnagyított egyén volna, másrészt, egyének hozzák létre és egyénekből áll. A szerző felosztásában az intézmények az őket

szabályozó szankciók alapján lehetnek magán-, vagy közintézmények. A magánintézmények fő szankciója a csoportból való kizárás. Ahhoz, hogy az embereket belépésre buzdítsák, a különböző jutalmakat kínálják, a bértől a tudományos fokozaton át a bűnbocsánatig. A közintézmények szankciói az adók, a szubvenciók, a bírságok és a börtönbüntetés, melyek érvényesítését a törvényes rend biztosítja. A foganatosított szabályok lehetnek bírósági döntések, törvények, végrehajtási utasítások és igazgatási rendeletek. BERGER – LUCKMANN (1988) fenomenológiai tudásszociológiája szerint „...az intézmények a megszokás eredményeként jönnek létre. Minden olyan cselekvés, amit gyakran ismételünk, idővel modellté válik, amelyhez már szokásszerűen alkalmazkodunk. Az intézmény e szerint a kölcsönhatásokban részt vevő típusos cselekvők szokásszerű cselekvéseinek a kölcsönös tipizációja. A megfigyelhető jelenségek szintjén az intézmény azt jelenti, hogy meghatározott körülmények között egy adott típusú cselekvő adott típusú cselekvéseket valósít meg. Az intézmény jelentésének átadása az egyének között abból a társadalmi elismerésből ered, hogy az adott közösségben valamilyen állandó probléma állandó megoldásának tartják”. Ezekkel a nézetekkel szemben az intézmények kialakulásának és fenntartásának kétféle magyarázata alakult ki a racionalista teóriákban, az úgynevezett „láthatatlan kéz” és a „szolidarista” magyarázat (FARKAS, 2005). A „láthatatlan kéz” alapján az intézmények a cselekvések megfigyelhető szabályszerűségei, melyek az egyéni érdekeik alapján elkülönülten cselekvő egyének cselekvéseinek a spontán eredményeként jöttek létre, és önfenntartóak. A „szolidarista” nézet alapján pedig az intézmények a közös cél megvalósítására törekvő egyének szolidaritásának a produktumai. A közös cél eléréséhez szabályokat kell megalkotniuk, és ezek érvényesüléséhez ellenőrizni szükséges azokat. Ebben a felfogásban az intézményeket tudatosan hozzák létre, és azokat tudatos ellenőrzéssel tartják érvényben (HECHTER, 1990). Az intézmény és szervezet egymáshoz való viszonyának értelmezéséhez CZAKÓ (2011) hivatkozik Weber meglátására, miszerint „az intézmény olyan szervezet, amelynek tételesen lefektetett rendjét egy megadható működési területen belül minden meghatározott jegyek alapján megadható cselekvésre (viszonylag) sikeresen rákényszerítik”, vagyis maga az intézmény is egy szervezet, tehát éles különbségről nem beszélhetünk.

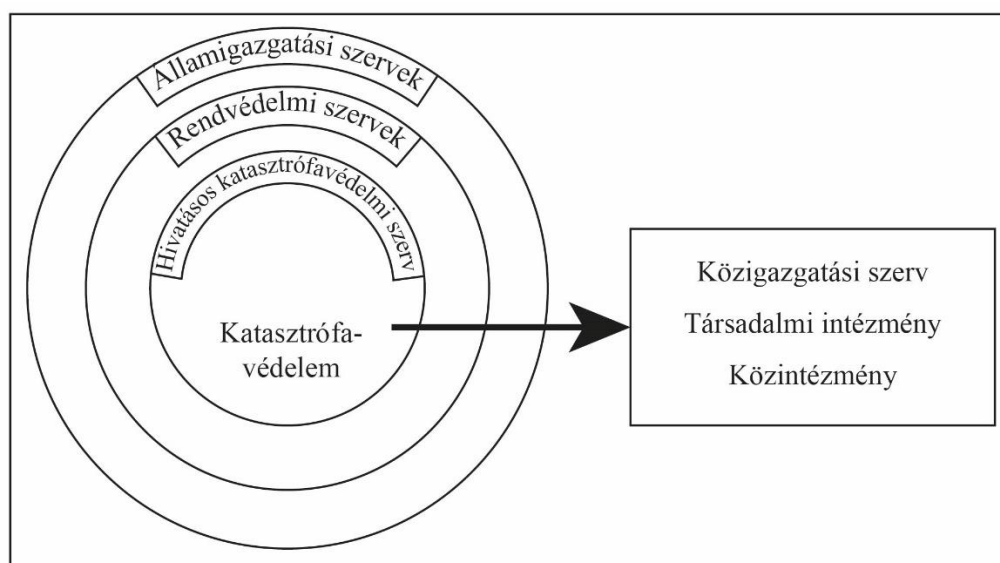
A szociológiai megközelítéseken túlmenően érdemesnek tartom megemlíteni az Új Intézményi Közgazdaságtan (New Institutional Economics – NIE) Williamson-féle alapvetéseit, melyben a társadalmi elemzés 4 szintjét különítik el. A 2. az intézményi környezet (institutional environment) szintje, amelyhez az alapintézmények (jogi környezet, politikai rendszerek, tulajdonosi jogok) tartoznak és körülbelül 10-100 év között képes a változásra (KAPÁS – KOMÁROMI, 2004). Ez a megközelítés abban gondolkodik, hogy a szervezetek működését az intézményi környezet alapján értékelje, vagyis, hogy a szervezetek működését az intézményi

környezet befolyásolja, hatással van rá, ez tulajdonképpen a külső környezete a szervezetnek. Meglátásom szerint ez egy szervezeten kívüli szint, egy befoglaló környezet, ahol a katasztrófavédelem, egyrészt értelmezhető szervezetként, hiszen intézményi környezetben működik, a jogszabályok és a politika erősen hatnak rá, másrészt, lehet intézmény is, hiszen állami intézményként ő maga is hozhat szabályokat, melyek hatással vannak az ő koordinálása alá tartozó szervezetekre. Ezzel támasztom alá, hogy a katasztrófavédelmet értelmezhetjük szervezetként és intézményként is.

A fentiek tükrében, véleményem szerint, az értekezés szempontjából elfogadható az a weberi meglátás, miszerint az intézményt a társadalmi szervezet fogalmához hasonló értelemben használjuk, hiszen az értekezésben vizsgált katasztrófavédelmi szervezet társadalmi intézményként és társadalmi szervezetként is értelmezhető, ezek meghatározott értelmezési tartományon belül egymás szinonimái is lehetnek. Ahogy FARKAS (2010) is leírja, a szociológiai irodalomban az intézmény és társadalmi intézmény általában azonos fogalmak, a társadalmiság tág értelmezésének megfelelően. Társadalmi intézmények vannak jellemzően például: a formálisan szervezett munkavégzés, a hivatali ügyintézés, a közigazgatás, a szervezett oktatás, vagy a politikai tevékenység területén. Továbbá, társadalmi intézmények az olyan jogi intézmények, intézményrendszerek, mint a közigazgatási jog, az alkotmányjog, a kereskedelmi jog, az örökösödési jog, vagy az adózásra vonatkozó jog. Ezen felül ilyenek még például: egy vállalat ösztönzési rendszere, szervezeti és működési szabályzata, egy munkahelyi vagy politikai „klikk” nem formális szabályrendszere, vagy egy egyetem tanulmányi és vizsgaszabályzata.

GIDDENS (1995) meglátásában a társadalmi struktúra, az intézmények és a kultúra egy lakóházhoz hasonlítanak leginkább, aminek mennyezete, falai, ajtói és ablakai determinálják a lakói hétköznapi tevékenységeit. Megjegyzendő azonban, hogy a társadalmi struktúra nem egy örök épület, a benne lakók folytonosan átépítik, így ténykedésükkel újratermelik, és módosítják is a struktúrát, kultúrát, intézményeket (ANDORKA, 2006). Vagyis, GIDDENS elgondolása és a korábban említett Williamson-féle szemlélet is alátámasztja, hogy intézmények képesek a változásra. Nem statikus rendszerek, hanem folytonosan képesek megújulni. Kapcsolódva FARKAS (2010) korábban említett meglátásához, miszerint társadalmi intézmények vannak tipikusan a közigazgatás területén, szeretném ide emelni BALÁZS (2014) munkáját, melyben a szerző leírja, hogy a központi közigazgatási szervek definíciójának és fajtáinak meghatározásakor érdemes különbséget tenni a jogi definiálás és a jogi fogalom alapú, a közigazgatás rendszerének összességét átölelő rendszertani, funkcionális és területi, valamint szervezeti jellemzők szerinti, teoretikus fogalom és osztályozás közt. A kettő közös értelmezése

teszi lehetővé a közigazgatási szervezetek fő jellemzőinek a megértését. Vagyis, ha a katasztrófavédelem intézményi besorolásához a hatályos jogi szabályozást vesszük alapul, akkor a központi államigazgatási szervek felosztásáról szóló törvény (a 2010. évi XLIII. törvény) a katasztrófavédelmet a következő kategóriákba sorolja: államigazgatási szerv → rendvédelmi szerv → hivatásos katasztrófavédelmi szerv (2018. évi CXXV. törvény). A BM OKF SZERVEZETI ÉS MŰKÖDÉSI SZABÁLYZATA (2018) pedig leírja, hogy a BM OKF országos hatáskörű központi rendvédelmi szerv, amely közigazgatási hatásköröket is ellát, továbbá középírányító gazdasági szervezettel rendelkező költségvetési szerv. A katasztrófavédelem intézménye a jogszabályok és az SZMSZ szerint is közigazgatási szerv, amely, ahogy fentebb is említtem, társadalmi intézmény. Továbbá, annak megfelelően is, ahogy fentebb hivatkozom ELSTER (1989) intézményi felosztását a köz-, és magán intézményekről a katasztrófavédelem egyértelműen közintézmény, mivel szankciói érvényre jutását segítik a törvények, bírósági döntések, igazgatási rendeletek és végrehajtási utasítások. A leírtakat az 1. ábra segítségével szemléltetem.

1. ábra: A hazai katasztrófavédelem rendszerének intézményi besorolása

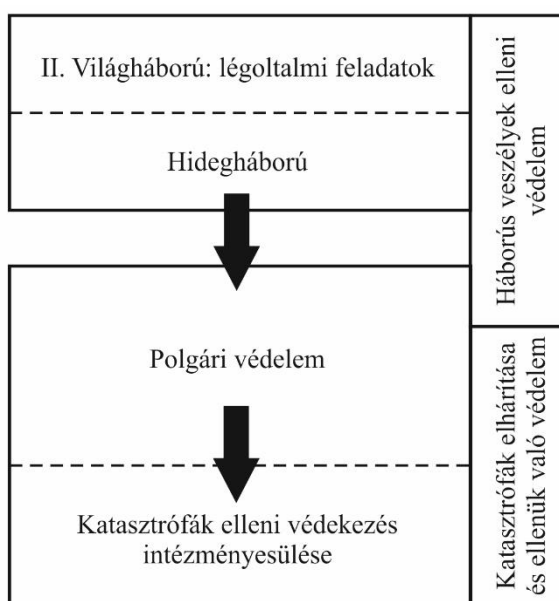
Forrás: 2010. évi XLIII. törvény; 2018. évi CXXV. törvény; BM OKF SZMSZ, 2018 alapján saját szerkesztés, 2020

Vagyis számomra a katasztrófavédelem intézménye, társadalmi intézmény, közintézmény és közigazgatási szerv is egyben, mivel ezen fogalmak között nincsen érdemi különbség – hiszen a katasztrófavédelem a köz, a társadalom javát szolgálja és állami szervezet, nem megfelelően természetesen a civil katasztrófavédelmi szervekről sem. A katasztrófavédelem intézményrendszere kialakulásának, evolúciójának (fejlődésének) története azonban, még, ha

csupán a főbb mérőföldkövekről beszélünk is egy hosszabb tématerület, ezért megérdemel egy önálló alfejezetet.

2.1.3. A katasztrófavédelem intézményrendszerének fejlődése

CSÁSZI (2002) könyvében ír arról, hogy a polgári védelem szervezeteit a II. világháborút követően intézményesítették világszerte, a nagy tömegeket érintő háborús veszélyek elhárítása okán. Ezek egyformán szolgálták a hidegháborús korszak civil (állampolgári) védelmi szükségleteit, és a különböző természeti katasztrófákra való reagálást is. A hazai polgári védelmi feladatok fokozatosan jöttek létre az akkori légoltalmi feladatokból, és alakultak a katasztrófák megelőzését, és az azokkal szembeni védekezést segítő szervezeti, feladat-, és intézkedési rendszerré (BM OKF, 2019) (2. ábra). SCHWEICKHARDT (2014; 2015) szerint a hidegháború hozta állapotokon túl a közigazgatási viszonyok és a társadalmi fejlődés az, amely közvetlenül megalapozta a katasztrófákkal kapcsolatos mai elnevezéseket és azok főbb tartalmi elmeit. Ezek tették le a mai védekezési rendszer alapjait, melyek követve a nemzetközi és a hazai gazdasági, társadalmi változásokat, azóta is folyamatos fejlődésen mennek keresztül.

2. ábra: A katasztrófák elleni védelem intézményesülésének folyamata hazánkban

Forrás: CSÁSZI, 2002; BM OKF, 2019 alapján saját szerkesztés, 2020

Bizonyítva ezzel, hogy a védelem intézményrendszere nem statikus, hiszen képes a megújulásra. Ennek ellenére, a dinamikus kifejezést sem célszerű használni rá, hiszen, ahogy a korábbi fejezetben ismertetem, az intézményi környezet 10-100 éves intervallumban képes csak a változásra. Véleményem szerint, inkább egy árnyaltan dinamikus rendszerről beszélhetünk. Ebben az árnyaltan dinamikus struktúrában a honvédelmi intézmény-, és feladatrendszer

alapjaiból fokozatosan alakult ki a mai katasztrófák elleni komplex védelmi intézményrendszer, amely a múlt tapasztalataiból építkezve továbbra is fejlődik, formálódik. Ehhez kapcsolódóan szeretném megjegyezni, hogy a hazai védelmi kezdetek egészen odáig visznek, amikor a római katonaság keretén belül felállításra került az első „hivatásos” tűzoltó egység, idősámításunk előtt 21-ben, amely mellett „önkéntes” tűzoltó egységek is alakultak. A katasztrófák elleni védekezés irányításában és a kárfelszámolásában – már ekkor – párhuzamos katonai és polgári igazgatási feladatok jelentek meg. Ez a kettősség a mai napig követhető hazánk katasztrófák elleni védekezésének jogi szabályozásában (SCHWEICKHARDT, 2014). Hazánkban már a XIX. században jelen voltak az árvízi védekezésért felelős szervek, az önkéntes tűzoltó egyesületek, és az iparbiztonsági felügyelők, melyek az 50-es években intézményesített polgári védelem „előhírnökei” voltak (SCHWEICKHARDT, 2015).

Mivel a katasztrófavédelem intézménye, ahogy korábban említettem, állami intézmény, ezért annak létrejöttét, működési kereteit elsősorban jogszabályok határozzák meg. Így, az intézményrendszere fejlődésének bemutatását is a fontosabb jogszabályi környezet változásai és annak okai alapján végzem.

A polgári védelem intézményesülése hazánkban

A polgári védelem elnevezést az 1964. évi 1. számú törvényerejű rendelet alkalmazta először, vagyis ettől az időponttól beszélhetünk hivatalosan polgári védelemről (SCHWEICKHARDT, 2015). A polgári védelem az átszervezése után a háborús feladatok mellett, a katasztrófák elleni védelemre is egyre nagyobb figyelmet fordított (MUHORAY, 2002). A polgári védelem feladatrendszere időben hol a belügyi, hol a honvédelmi tárca hatáskörébe tartozott, a lakosság közreműködését azonban mindig előírta (önkéntes vagy kötelező jelleggel). A tűzoltóságok közreműködő szervként vettek részt a katasztrófákra való reagálásban. Az elemi csapásoknál való segítségnyújtás a honvédelmi feladatokon belül törvényi szintű szabályozásban ugyan megjelent, valamint azok elhárításban önálló feladatot több szervezet (például: tűzoltóság, fegyveres erők, tanács, minisztérium) is ellátott, viszont a vezetésre és irányításra állandó szervezetet jogszabály nem határozott meg. Honvédelmi feladatokat a honvédség végzett, tűzvédelemhez kapcsolódó hatósági feladatokat a tűzoltóságok látták el. A polgári védelemmel kapcsolatos igazgatási tevékenység ezekkel párhuzamosan, de elkülönítve jelent meg.

Az 1976. évi I. törvény adott először lehetőséget az egységes irányítására. Ekkor szabályozták először közösen törvényben a fővárosi, megyei védelmi bizottságot, valamint a megyei, városi és járási védelmi bizottságot. SCHWEICKHARDT (2014) leírja, hogy a védelmi bizottságok elsősorban katonai igazgatási feladatokra lettek létrehozva, de az évek során bekövetkező változásokkal összhangban feladataikban jelentőssé váltak a nem fegyveres konfliktusokkal

összefüggő, a polgárok védelmére előirányzott tevékenységek. A honvédelmi feladatok és a lakosság nem katonai szempontú védelmének szétválasztására azonban csak 1989-ben került sor, a Genfi Egyezményekben bekövetkezett változásokkal összefüggésben. SCHWEICKHARDT (2015) szerint a háborús veszélyek enyhülésével egyre inkább fontossá váltak a hétköznapi lakosságvédelmi tevékenységek, mint például a katasztrófák elleni védekezés.

Az 1989 októberében hatályos Alkotmányban hiányosak voltak azok a rendelkezések, melyek megadták volna a katasztrófák elleni védelemhez szükséges alkotmányos kereteket. Ezekre válaszul az 1989. évi XXXI. törvény iktatott be egy új paragrafust (35.§) az Alkotmányba, mely leírta a veszélyhelyzet definícióját, és az erre az időszakra vonatkozó intézkedéseket. SCHWEICKHARDT (2014) ezzel kapcsolatosan leírja, hogy ezzel új időszak kezdődött a katasztrófák elleni védelemben, hiszen az, először került kivételre a katonai intézkedések köréből.

1996-ban megalkották a polgári védelemről szóló 1996. évi XXXVII. törvényt, melyben a katasztrófák elleni védelem is prioritást kapott a háborús feladatok mellett (MUHORAY, 2002). A törvény pontosította az akkori Alkotmányban szabályozott veszélyhelyzet általános rendelkezését, és megfogalmazta a katasztrófák közé tartozó eseményeket, valamint a katasztrófa definícióját, továbbá a polgári védelmet a hatályos honvédelmi törvényre tekintettel szabályozta. A törvény megfogalmazásában a polgári védelem a következő volt: *„a honvédelem rendszerében megvalósuló szervezet, feladat- és intézkedési rendszer, amelynek célja a fegyveres összeütközés, a katasztrófa és más veszélyhelyzet esetén a lakosság életének megóvása, az életben maradás feltételeinek biztosítása, valamint az állampolgárok felkészítése azok hatásainak leküzdése és a túlélés feltételeinek megteremtése érdekében”* (1996. évi XXXVII. törvény). Mind a nevezett törvény, mind a honvédelmi törvény (1993. évi CX. honvédelmi törvény) egymással párhuzamosan is tartalmaztak polgári védelmi rendelkezéseket, vagyis az egységes és állandó irányítás meg mindig hiányzott.

A katasztrófák elleni védelem egységesítése

Ennek az egységesebb katasztrófavédelmi szabályozásnak a megteremtése érdekében 1999-ben megalkottak egy új, önálló katasztrófavédelmi törvényt (1999. évi LXXIV. törvény), mely egységes állami feladatként fogalmazta meg a katasztrófák elleni védekezést. Ez tükrözte a katasztrófavédelem komplexitását, és annak fontosságát, hogy a sikeres reagálás a társadalom és a gazdaság összehangolásával érhető el (HORNYACSEK, 2011). A megelőzés, és a védekezés nemzeti ügyé vált. Az 1999. évi LXXIV. törvény megfogalmazásában tehát a katasztrófavédelem: *„a különböző katasztrófák elleni védekezésben azon tervezési, szervezési,*

összehangolási, végrehajtási, irányítási, létesítési, működtetési, tájékoztatási, riasztási, adatközlési és ellenőrzési tevékenységek összessége, amelyek a katasztrófa kialakulásának megelőzését, közvetlen veszélyek elhárítását, az előidéző okok megszüntetését, a károsító hatásuk csökkentését, a lakosság élet- és anyagi javainak védelmét, a katasztrófa sújtotta területen az alapvető életfeltételek biztosítását, valamint a mentés végrehajtását, továbbá a helyreállítás feltételeinek megteremtését szolgálják.”

A védelmi intézkedések végrehajtásába bevonásra kerültek a honvédség, a hivatásos önkormányzati tűzoltóság, a hivatásos katasztrófavédelmi és a polgári védelmi szervezetek, akik polgári védelmi kötelezettségük alapján látták el feladataikat, vagyis a törvény továbbra is a polgári védelem körében tárgyalta a katasztrófavédelemhez kötődő kötelezettségeket (SCHWEICKHARDT, 2014). A polgári védelmi és honvédelmi törvény továbbra is érvényben maradtak, párhuzamosan az új katasztrófavédelmi törvény szabályozásával. Mivel a korábbi időszakban az adott feladathoz kapcsolódó szervezeti kialakítás volt jellemző, továbbá szükség volt a védekezési feladatokban résztvevő szervek feladatainak egységes irányítására, ezért a törvény alapján, Belügyminisztérium Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (BM OKF) néven, egy új, országos hatáskörű önálló rendvédelmi szervezet jött létre. A szervezetbe integrálták a korábbi Tűzoltóság Országos Parancsnokságát és a Polgári Védelmi Országos Parancsnokságát. Az intézmény az elsődleges beavatkozást végző hivatásos tűzoltóságok felett alapjában véve csupán szakmai felügyeleti jogkört látott el. (MUHORAY, 2012), mialatt az 1996. évi XXXI. tűzvédelmi törvény továbbra is érvényben maradt.

Hiába az új intézmény létrehozásnak, sokáig (~12 évig) még mindig hiányzott a katasztrófavédelem valóban egységes, folyamatosan működő és stabil irányítása. A katasztrófák elleni védelemben a társadalom nagyobb szerepvállalásának igénye is megjelent, továbbá nem volt egységes a civil és önkéntes szervezetek védekezési tevékenységeinek koordinálása sem. A védekezésre vonatkozó jogszabálmódosítások, bár többször is sor került rájuk, mégsem voltak teljeskörűek. MUHORAY (2012) leírja, hogy a 2010-es év eseményei (a vörösiszap-katasztrófa, a borsodi árvíz, a West-Balkán tragédiája) fokozottan rávilágítottak arra, hogy a katasztrófavédelem intézményén belül hiányosságok mutatkoztak a beavatkozás, a hatósági tevékenység, a megelőzés, a társadalmi felkészítés, továbbá a közigazgatás területén.

A Kormány az 1233/2010. (XI.15.) számú határozatában rendelkezett a katasztrófavédelmi rendszer javításáról és fejlesztéséről szóló koncepcióval összefüggő egyes feladatokról. A rendelet előírta a koncepció különböző érdekeltjeivel (önkormányzatok, kormányzati szervezetek, veszélyeztetett területen élők, gazdasági társaságok, döntéshozatalban résztvevők) történő konzultációt (TOKOVICZ et al., 2012). Ezek tükrében elindult a katasztrófavédelmi

jogszabályok átfogó reformja. A katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló törvényhez kapcsolódó, egyes feladatokról szóló 1212/2011. (VI. 28.) Kormányhatározat hivatalosan is elindította ezt a folyamatot. Ennek folyományaként, a '90-es évekbeli szabályozás 2011. évi módosításával, megszületett a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011.évi CXXVIII. számú törvény, amellyel megteremtődött az alapja a hazai egységes katasztrófavédelem végleges kiépítésének (KOZÁK, 2012). Ezzel kapcsolatban fontos megemlítenem, hogy 2011-ben új alkotmány került kihirdetésre Magyarország Alaptörvénye (2011.IV.25.) néven, továbbá módosult a honvédelem törvényi szabályozása (2011. évi CXIII. törvény) is, melyek a katasztrófák elleni védelem újraszervezésével összhangban történtek. Így tulajdonképpen nem csak a '99-es katasztrófavédelmi törvény és annak végrehajtó rendelete módosultak, hanem számos más, a katasztrófák elleni védelemben érintett jogszabálycsomag is.

Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról szóló 1035/2012. (II. 21.) Kormányhatározatban a Kormány meghatározta a katasztrófák elleni védekezés fejlesztésének főbb irányait. Ezt alátámasztják a 2012-es évet követő katasztrófavédelmi jogszabályi változások is (SCHWEICKHARDT, 2014). A védelmi rendszer megújításának lényegét prezentálva, MUHORAY (2012) hivatkozva Bakondi György, akkori BM OKF főigazgató vezetőknek tartott „*A katasztrófavédelem megújul*” című beszédét: „*A 64 éves polgári védelem rendszerét, amelyet annak idején az atomháborús veszély miatt hoztak létre, úgy alakították át, hogy a korábbi, „legyengített” hivatásos létszámú, „elcivilesített”, szaktudás nélküli, tekintélyhiányban szenvedő, mozgósítási és riasztási gyakorlatokat nem tartó, atomvillanásokra készülő szervezet a jövőben valós természeti vagy ipari katasztrófavédelemre fókuszáljon*”.

A 2011. évi CXXVIII. törvény fogalmi lehatárolása a polgári védelemről annyiban különbözik az 1996-os fogalomtól, hogy ott a honvédelem rendszerében megvalósuló *szervezet, feladat- és intézkedési rendszerként* említik a polgári védelmet, míg a 2011-es megfogalmazásban *össztársadalmi feladat-, eszköz- és intézkedési rendszerként*, nyomatékosítva a társadalmi részvétel szerepét. A katasztrófavédelem új (2011. évi CXXVIII. törvény) fogalmából pedig kivételre került az alapvető életfeltételek biztosításánál „*a katasztrófa sújtotta területen*” lehatárolás, ezzel is erősítve, hogy az alapvető életfeltételek biztosítása nem csak a katasztrófa sújtotta területen fontos, hanem bárhol máshol is. A szervezeti átalakítás lényegében a '99-es jogi szabályozással megkezdett folyamat folytatása volt. Az integráció két lépcsőben történt, mivel a szervezetek összevonása tulajdonváltozásokat is magukkal hoztak. Így:

- 2012. január 1-től új szervezet létrehozása történt meg, és
- 2012. április 1-től a hivatásos tűzoltóságok integrációja valósult meg az újonnan létrehozott szervezetbe.

A tűzoltóságokra vonatkozó önálló törvényi szabályozás (1996. évi XXXI. törvény) megmaradt, a polgári védelem törvényi szabályozása pedig beépült a katasztrófavédelmi törvénybe és annak végrehajtási rendeleteibe.

Vagyis összességében a hozzávetőleg 70 éves múltra visszatekintő polgári védelem és a belőle fokozatosan kialakuló katasztrófavédelem rendszere hosszú éveken keresztül formálódott, gyarapodott, egy egészen másfajta védekezési mechanizmusra (háborús veszélyekre) tervezett „gépezetből”. A katasztrófák elleni védelem egységes rendszere létrehozásának törekvései, számos jogszabály módosítását és újak megalkotását indukálták. Ennek köszönhetően az ország védelmi rendszerének jogi szabályozása meglehetősen bonyolult és komplex. A védelmi rendszer fejlődése természetesen nem állt meg a 2011-es egységesítést követően sem. A múlt és a jelen tapasztalataiból építkezve az evolúció szüntelenül folyik. A Kormány 2020. áprilisában, a 1163/2020. (IV. 21.) Kormányhatározatában, hirdette ki például a Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája *„Biztonságos Magyarország egy változékony világban”* elnevezésű dokumentumot, mely a 2012-ben megjelent stratégia felülvizsgálata nyomán keletkezett. A felülvizsgálatra a megváltozott biztonsági környezetre tekintettel volt szükség. A határozat előírja a feladat- és hatáskörrel rendelkező minisztereknek, hogy a kapcsolódó ágazati stratégiai dokumentumokat vizsgálják felül, illetve készítsék el, 2020. december 31-ig.

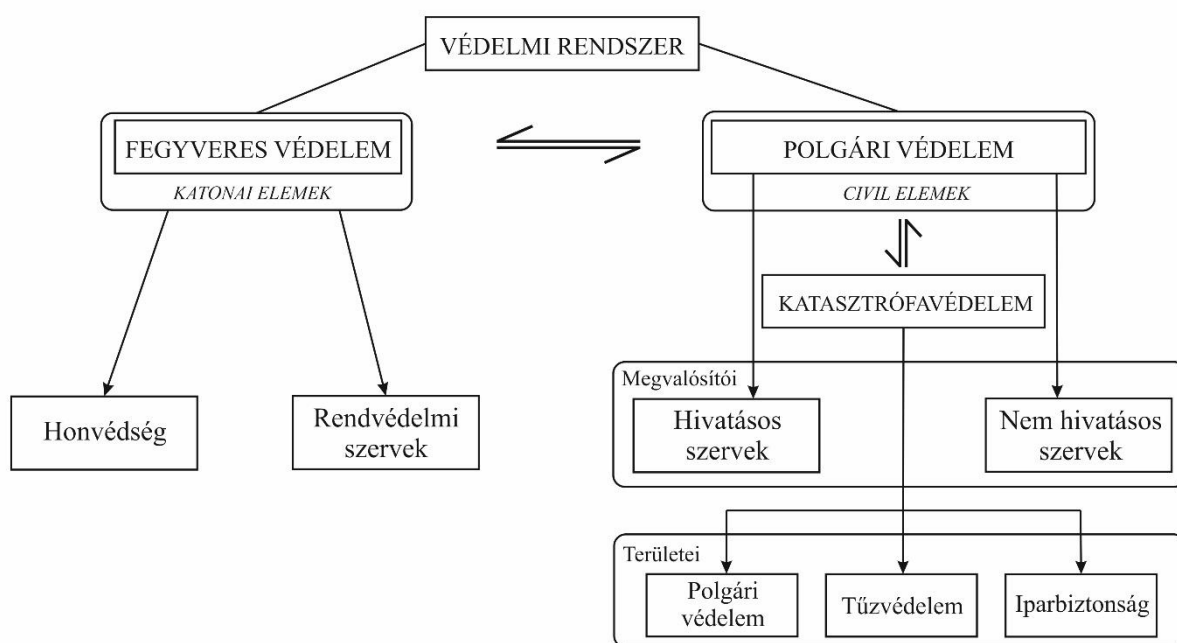
A védelmi rendszer működése

Az ország jelenleg fennálló védelmi rendszere működési mechanizmusainak megértéséhez fontosnak tartom röviden bemutatni a rendszer felépítését meghatározó főbb elemeket, meglátásokat, vagyis, hogy logikailag hogyan épül fel a rendszer.

ÜVEGES (2002) PhD értekezésében leírja, hogy egy ország védelmi rendszerének kialakításában az adott ország veszélyeztetettsége, továbbá biztonságpolitikai és védelmi célkitűzései a meghatározóak. A védelmi rendszer feladatait és az abban közreműködőket tekintve egy rendkívül komplex, többfunkciós rendszer, amely alapjában véve a polgári védekezés és a fegyveres védelem alrendszerait öleli fel. KOZÁK (2012) pedig tanulmányában leírja, hogy a polgári védelmi intézményrendszer a kialakításától kezdődően két pilléren nyugszik: az állami és a civil polgári védelmi szervezetek munkáján, mely napjainkban is így működik. A lakosság és az anyagi javak védelmét célzó feladatokat, azaz a polgári védelmi tevékenység ellátását a hivatásos és a hivatásos szervezetekbe nem tartozó szervek végzik. A polgári védelmi feladatokat „civilként” ellátók egyrészt az állam-, és közigazgatás, a civilszféra

több szervezetéből, intézményéből kerülnek ki, másrészt azokból az állampolgárokból, akiket polgári védelmi kötelezettség alapján határozattal beosztanak. Ahogy fentebb is említtem a polgári védelmet a hadi cselekmények során felmerült veszélyhelyzetekre hozták létre, majd fejlődése során a katasztrófák elhárítása és a károk felszámolása lett a legfőbb feladata. Fő rendeltetése így a lakosság, az anyagi javak védelme és a katasztrófákra való felkészülés.

A honvédelem komplex rendszerének *katonai elemeit* a Magyar Honvédség és a rendvédelmi szervek; *civil elemeit* pedig a védelmi igazgatás, a polgári védelem (a lakosság és az anyagi javak védelme), a katasztrófavédelem, a nemzetgazdaság stratégiai erőforrása alkotják (ISASZEGI, 2014). A leírtakkal összhangban alkottam egy ábrát (3. ábra), mellyel az volt a célom, hogy szemléltessem a rendszer komplexitását és az egyes elemei közötti átjárhatóságot.

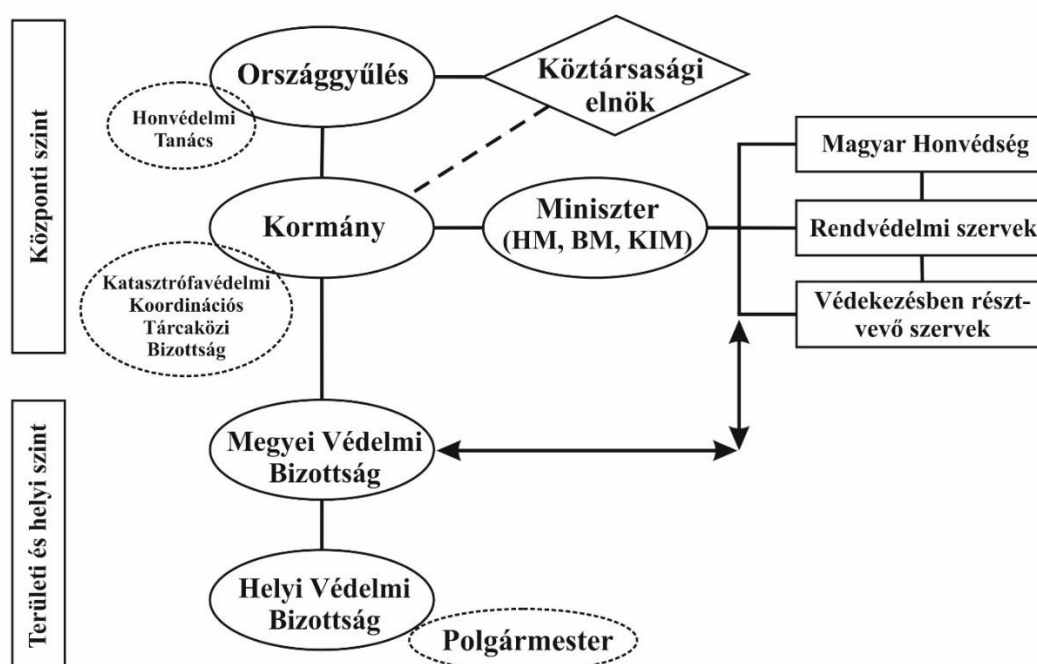
3. ábra: Az ország védelmi rendszere

Forrás: ÜVEGES, 2002; KOZÁK, 2012; ISASZEGI, 2014 alapján saját szerkesztés, 2019

Ahogy a 3. ábrán is szemléltetem, a hivatásos katasztrófavédelem feladatrendszerének három fő területe: az iparbiztonság, a tűzvédelem és a polgári védelem –, mely feladatok integráltak, térben és időben egymással összefüggenek. Véleményem szerint, érdekessége a rendszernek, hogy a mai szabályozásban a polgári védelem a katasztrófavédelem részeként jelenik meg, míg maga a katasztrófavédelem hosszú évek alatt a polgári védelemből alakult ki. Ez a kettősség is nehezíti a védelmi rendszer koherens ábrázolását. Ezért hangsúlyozom, hogy a fenti ábra a rendszer felépítésének megértetését szolgálja, rendszerelemenként való értelmezését nem ajánlom. ISASZEGI (2014) szerint is a honvédelem rendszerében egyetlen szereplő sem önálló

sziget. Minden egyes elem az egész része, tevékenységük egymástól elválaszthatatlan. Ahogy a szerző is leírja, az elemekre bontás ebben a szemléletben nem célszerű, mert a koherencia megbomolhat, az eltolódások pedig működési zavarokat idézhetnek elő a rendszerben.

A vizsgált témám szempontjából fontosnak tartom a jelenlegi jogi szabályozásnak megfelelő, a védelmi igazgatás szerkezete főbb elemeinek bemutatását is. A védelmi rendszer irányításában résztvevő szerveket egy összefoglaló ábrán (4. ábra), csupán felsorolás jelleggel ismertetem. A védelmi irányítás központi, területi és helyi szinten működik. Az irányításban részt vevő szervek a Kormány koordinációja alá tartoznak.

4. ábra: A védelmi igazgatás struktúrája

Forrás: ISASZEGI, 2014 alapján saját szerkesztés, 2020

Tekintve, hogy a különleges jogrend egyes eseteiben működő irányítás, és az adott szervek egyéni működése, azok feladatai egyenként is meglehetősen komplexek (gondolok itt például az Országgyűlés, a Kormány és a Rendvédelmi szervek munkájára), továbbá tekintettel a dolgozat terjedelmi korlátaira, ezek tételes bemutatásától eltekintek.

A különböző kapcsolódó tanulmányok, értekezések, jogszabályok áttekintése során nyilvánvalóvá vált, hogy a védelmi rendszer működésének, felépítésének ábrázolása, a rendszer komplexitásából és integráltságából adódóan koránt sem egyszerű feladat. A fogalmi lehatárolások számos helyen összefolynak, például a „polgári” kifejezés néhol civilt, néhol állampolgárt jelent, máshol hivatásos szervet, civil védelmi feladatokkal. A védelmi rendszerben részt vevők köre pedig rendkívül tág. Továbbá, az Alkotmányban megfogalmazott

különleges jogrend elemei – Alaptörvény 48-53. cikk: rendkívüli állapot, szükségállapot, megelőző védelmi helyzet, terrorveszélyhelyzet, váratlan támadás, veszélyhelyzet – felülírhatják a védelembe bevonásra kerülő szerveket, azok feladatait, a közöttük levő kapcsolatokat, valamint az irányítás rendszerét.

A katasztrófák elleni védelem feladatrendszere

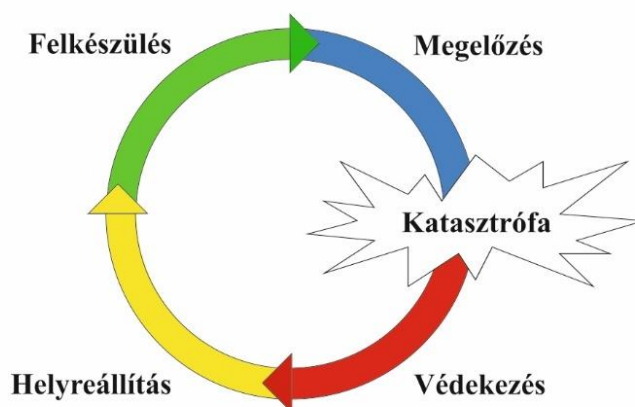
Miután bemutattam az ország katasztrófavédelmi intézményrendszere kialakulásának és a rendszer felépítésének főbb elemeit, fontosnak tartom a katasztrófavédelem feladatainak, céljainak rövid tárgyalását. Itt elkerülendő a hosszas jogszabályi, műszaki, katonai tartalmú felsorolásokat inkább a feladatok, célok lényegi szintű leírására szorítkozom.

HADNAGY (2010) tanulmányában ír arról, hogy a katasztrófavédelem többdimenziós rendszer. Egyrészt, intézményrendszer/szervezetek rendszere (BM OKF és területi szervei, intézetek, laboratóriumok, tanintézetek, stb. összessége), másrészt, tevékenységi rendszer (vészhelyzeti beavatkozás; következmények felszámolása és helyreállítás, stb. komplex egysége), harmadrészt, ismeretrendszer (ismeretek, eljárási rendek halmaza), negyedrészt, eredményrendszer (kísérleti, vagy tapasztalati úton létrehozott technikai eszközök, elemek, szerkezetek, stb., tapasztalati úton vagy célirányos tudományos kutatómunka eredményeként születő új ismeretek, tanulmányok, stb.). Ez a meglátás véleményem szerint jól tükrözi a rendszer komplexitását, annak több síkon való értelmezését.

BUKOVICS (2012) szerint a katasztrófavédelem lényegileg *„mindazon szabályok és tevékenységek összessége, amely magában foglalja a kritikus esemény bekövetkezésének megelőzését, a veszélyekre való felkészülést és felkészítést, a bekövetkezett esemény, események hatásai következményeinek felszámolását, az élet feltételeit biztosító alapellátás megteremtését, a helyreállítást és/vagy újjáépítést”*. Célját tekintve pedig, hogy megteremtse a feltételeket a lakosság élet- és vagyonvédelméhez katasztrófák bekövetkezése közben is. BUKOVICS – HÜLVELY (2015) szerint a katasztrófavédelmet a rendvédelmi tevékenység részeként, a megelőzés, védekezés és rehabilitáció egységes feladatrendszerében kell végrehajtani, szoros együttműködésben a társadalom minden szereplőjével. A szerzők véleménye szerint mára egyértelművé vált, hogy a biztonság nem csupán műszaki kérdés, hanem komplex társadalmi probléma, ahol hosszú távú kihívásokkal kell megbirkózni. Vagyis, alapvető fontosságú az élet és vagyonvédelem, de nem szabad megfeledkezni arról, hogy ezt a tevékenységet nem elszigetelten, hanem holisztikus szemlélettel, az érintetteket és számos szakterületet egyaránt bevonva kell megvalósítani. FARKAS (2006) meglátása szerint – mely a saját elgondolásaimmal is összhangban van – a katasztrófavédelem sokkal több, mint védelem, helyesebb lenne a katasztrófamenedzsment kifejezés használata, bár megjegyzi, hogy

Magyarországon a katasztrófavédelem kifejezés már túlságosan beivódott a köztudatba ahhoz, hogy ez rövid úton megváltozzon. A katasztrófamenedzsment elnevezés sokkal jobban tükrözi azt az átfogó körforgást képező rendszert, melynek fő elmei a szerző szerint (5. ábra):

- A katasztrófa megelőzése, illetve a katasztrófa lehetséges következményeinek előzetes enyhítése
- A katasztrófára történő felkészülés
- A katasztrófa bekövetkezésekor történő reagálás, védekezés
- A katasztrófa utáni helyreállítás

5. ábra: A katasztrófavédelem körfolyamata

Forrás: FARKAS, 2006 alapján saját szerkesztés, 2017

A Center for Disaster Philanthropy (CDP) szerint is négy fázisról beszélhetünk egy átfogó katasztrófamenedzsment körfolyamatban:

1. a következmények enyhítése fázis
2. a felkészülés fázisa
3. a válaszreakciók, védekezés fázisai
4. a katasztrófa következményeinek a helyreállítása fázis

ALEXANDER (2002) szerint is a katasztrófa menedzsment általában egy körfolyamatként határozható meg, mely négy átfedő szakaszból áll:

1. megelőzés (prevention) szakasz
2. előzetes enyhítés (mitigation) szakasz
3. felkészülés (preparedness) szakasz
4. reagálás és helyreállítás (response and recovery) szakasz

GRABER (1988) felosztásában a katasztrófák időbeli történéseinek azonosságán alapul azok szakaszolása, amely általában három szakaszt foglal magába:

1. a katasztrófa bekövetkezésének szakasza
2. az információszerzés időszaka és a helyreállítás megkezdésének szakasza
3. a végső helyreállítás és gyógyulás időszaka

Az *1. szakaszt* jellemzi, hogy nincs egyértelmű információ a bekövetkezett katasztrófa méretéről, a pusztításról, továbbá az okokról sem. A *2. szakaszban* már egyre több és pontosabb információ áll rendelkezésre, ami lehetőséget nyújt az ok-okozati teóriák felállítására. Ebben a fázisban indul el a segítségnyújtás (anyagi segítségnyújtás, morális biztatás). A *3. szakaszban* az esemény tágabb összefüggésbe kerül, megindul a katasztrófa végső helyreállítási és gyógyítási folyamata, amely a leghosszabb szakasz, akár évekig tarthat. GRABER (1988) felosztása azonban nem körfolyamatszerű elgondolást tükröz, hanem a katasztrófák eseti jellegét. Véleményem szerint a katasztrófamenedzsment, katasztrófavédelem egyes fázisaira inkább körfolyamatként érdemes gondolni, ahogy FARKAS (2006) is leírja. Az elméletek megegyeznek azonban abban, hogy a katasztrófák bekövetkezése előtti és utáni folyamatokat különböző szakaszokba sorolják, még ha nem is éles a határvonal az egyes szakaszok között. Meglátásom szerint is érdemes szakaszokban gondolkodni, hiszen ez megkönnyíti a különböző célú elemzések kivitelezését, az elemzés tárgyát képező „egységek” lehatárolását. Például egyszerűbb meghatározni az érintettek, résztvevők körét, az időintervallumot, a jogszabályi vonatkozásokat, gazdasági és társadalmi jellemzőket. Értekezésem a bemutatott körfolyamat szakaszaiból a helyreállítás szakasszal foglalkozik behatóbban. Így, a következő fejezetben a természeti katasztrófákat követő helyreállítások főbb nemzetközi és hazai jellemzőit ismertetem.

2.2. A természeti katasztrófákat követő helyreállítások komplexitásának kérdésköre

2.2.1. Nemzetközi kitekintés

A természeti katasztrófákat követő helyreállítások nemzetközi jellemzőinek feltáráshoz, nemzetközi szakcikkek, kutatási jelentéseket, stratégiákat tekintettem át. A világszerte évente bekövetkező természeti katasztrófák nagy számából (több száz természeti katasztrófa évente) és azok volumenéből adódóan nemzetközi szinten jelentős mennyiségű helyreállítással foglalkozó kutatás létezik. A téma meglehetősen komplex mivoltából adódóan, azonban a tudományos módszerek és eredmények is rendkívül sokrétűek. YI–YANG (2014) leírják, hogy az elmúlt években a nemzetközi tudományos életben egyre nagyobb számú természeti katasztrófákkal és helyreállítással foglalkozó publikáció látott napvilágot, ennek ellenére ez a terület továbbra is új kutatási területnek számít és egységes fogalmi meghatározás sem született még. A nemzetközi helyreállításokkal foglalkozó kutatások főként Chilét, Kínát, Haitit, Indiát, Olaszországot, Japánt, Új-Zélandot és az Egyesült Államokat vizsgálják (PEACOCK et al.,

2018), nem meglepő módon, hiszen ezekben az országokban fordul elő évről évre a legtöbb természeti katasztrófa.

A következőkben a Taylor folyóiratban 2015-ben publikált cikkemben (lásd: „*Saját publikációk jegyzéke*” fejezet, KISS, 2015a) leírtak, és további kigyűjtött nemzetközi források alapján mutatom be a helyreállítás témakörébe tartozó fogalmi lehatárolásokat, a helyreállítás funkcióit, szakaszait, a főbb kutatási irányokat, valamint a helyreállítási tevékenység nehézségeit.

A helyreállítás, mint fogalom

A nemzetközi kitekintés részeként fontosnak tartottam körül járni a helyreállítás, mint fogalom és folyamat főbb megközelítéseit. A kutatásom és a disszertációm összeállítása során, az általam elolvasott, felhasznált nemzetközi szakirodalmakban, kutatásokban, stratégiákban (lásd: „*Irodalomjegyzék*” nemzetközi források) a helyreállításra gyakran használt angol kifejezések a következők voltak: *rebuilding*, *reconstruction*, *rehabilitation*, *restoration*, *recovery*; gyakran a *post-disaster* előtag használatával. Ezek közül a kifejezések közül, megítélésem szerint, a helyreállítási tevékenység jelentését a „*recovery*” és a „*post-disaster-recovery (PDR)*” szavak adják vissza leginkább. A kutatók ezalatt a jelentés alatt, nem csak az épületek és az épített infrastruktúra helyreállítását értik általában, hanem az időben és térben teljeskörű – a környezetet, társadalmat, gazdaságot és az azt felölelő időbeli körfolyamatot is magába foglaló – helyreállítást. A helyreállításra az alább hivatkozott szerzők is ezeket a kifejezéseket használják.

FARKAS (2006) a kanadai katasztrófa menedzsment mintája alapján a következőképpen vélekedik a katasztrófákat követő helyreállítások tekintetében: „*a helyreállítás nem csupán a katasztrófák utáni, de azok előtt és közben is végzett, egymással laza kapcsolatban álló tevékenységek (folyamatos tájékoztatás, kitelepítés és elszállásolás, egészségügyi ellátás, kutatás és mentés, kárfelmérés, romeltakarítás, közszolgáltatások, kommunikáció és a legfőbb szállítási útvonalak helyreállítása, pénzügyi finanszírozás, adományok kezelése, gazdasági hatások analízise, fejlesztési terv kidolgozás, környezetértékelés, bontás és rekonstrukció, áldozatok, sérültek kezelése, valamint a tapasztalatok feldolgozása) összessége. Az újjáépítés szerves része a megelőzés-felkészülés-reagálás-helyreállítás-megelőzés végtelen ciklusának, ahol az elérendő cél nem „csak” a helyreállítás és újjáépítés, hanem az újabbá építés is.*”

SMITH – WENGER (2006) megfogalmazásában: „*a helyreállítás a fizikai, társadalmi, gazdasági és a természeti környezet újjáépítésének, visszaállításának, újra formálásának különböző folyamatait jelenti, egészen az esemény előtti tervezésen keresztül a katasztrófát követő tevékenységek kivitelezéséig.*” Más szóval a helyreállítás sokkal több, mint a károsodott épületek, közösségi létesítmények, üzletek, illetve az infrastruktúra rekonstrukciója. A

segítségnyújtási hálózat tagjainak döntései, különböző hatásokat eredményezhetnek a fizikai, társadalmi, gazdasági és a környezeti dimenziókban. HAAS et al., (1977) szerint a helyreállítást gyakran emlegetik „*a finansziális források hajszolásaként, elosztásaként és kezeléseként. Korai definíciói szerint a helyreállítások folyamatai előre jelezhető, azonosítható szekvenciális jellegű részegységekből állnak, a döntések és a választások értékalapúak, a kimenetek (például: a helyreállítás különböző módjai) a normálshoz való visszatérést vagy azoknak a tevékenységeknek az egyesítését hangsúlyozzák, melyek újabban a fenntarthatósággal kapcsolatosak – a jövőbeli sérülékenység csökkentése (károk előzetes enyhítése: mitigation), egyenlőség, kényelmi szolgáltatások.*” Ez a megfogalmazás azonban túláltalánosítja a valóságot és figyelmen kívül hagyja azt a tényt, miszerint a helyreállítás a társadalom egésze számára nem egyformán érhető el, és hogy az nem is követ feltétlenül egy előre pontosan definiált utat (QUARANTELLI, 1989; WILSON, 1991; SULLIVAN, 2003). A helyreállítás valójában zavaros és bizonytalan. A hatalom, a faji és osztálybeli kérdések, a nemek, a korábbi katasztrófákból származó tapasztalatok, a forrásokhoz (például: az információkhoz) való hozzáférés, mind szerepet játszanak a társadalmi egységek újraformálásának folyamatában (FRANCAVIGLIA, 1978; BOLIN, 1985; BARRY, 1997).

Számos helyreállítással foglalkozó fogalom az épített környezet újjáépítésére, és a rövid és hosszú-távú helyreállítások, újjáépítések időbeli különbségeire fókuszál (SCHWAB et al., 1998; RUBIN – BARBEE, 1985). NIGG (1995) amellett érvel, hogy a helyreállítás sokkal több, mint az épített környezet újjáépítése. Pontosabban „*egy társadalmi folyamat, melyet a katasztrófát megelőző és az azutáni feltételek formálnak*”. Így, a szerző véleménye szerint a helyreállítás fogalmának meghatározásakor a következőkkel érdemes foglalkozni:

- a kihívások sokaságának kiemelésével,
- a humán szférára (családok, csoportok, közösségek, szervezetek) mért hatások hangsúlyozásával,
- a természeti környezet rendszereire mért hatások nyomatékosítása és azok katasztrófából való felépülésének módozataival.

A NATIONAL DISASTER RECOVERY FRAMEWORK (NDRF) (2016) alapján „*a helyreállítási folyamat a leginkább kölcsönösen egymástól függő és gyakran párhuzamosan futó tevékenységek sorozataként írható le, melyek fokozatosan mozdítják előre a társadalom tagjait a tervezett helyreállítási eredmények felé. A helyreállítás nem egy izolált feladat, és nem csak a katasztrófát követő körülményeket foglalja magába. Egy teljeskörű helyreállítás minden feladatkört koordinál és minden elérhető forrást definiál.*” MAYUNGA (2007) például úgy definiálja a katasztrófát követő helyreállítást, hogy „*egy hosszú-távú folyamat, melyben a*

közösség a katasztrófát megelőző időszak szintjére állítja vissza magát". Ez általában az azonnali válaszával indul, számos helyreállítási célkitűzéssel, úgy, mint a gazdaság, infrastruktúra, ember és közösség helyreállítása, és akkor ér véget, amikor ezeket a célokat elérték (TODD – TODD, 2011).

QUARANTELLI (1999) szerint a helyreállítás kísérletet tesz arra, hogy a katasztrófa utáni helyzetet valamilyen szinten elfogadhatóvá tegye, ami vagy ugyanolyan lesz, vagy különbözik majd a katasztrófa előtti állapotoktól. DAVIDSON et al., (2007) tanulmányukban leírják, hogy a fejlődő országok újjáépítési projektjei nagyon hasonlóak a kis költségvetésű lakóházépítési projektekhez. Ezek esetében azonban, a forráshiány mellett, olyan egyéb kihívásokkal is meg kell küzdeni, mint például: a kaotikus állapotok közötti kivitelezés, továbbá az adományok gyors elosztásnak és a katasztrófarugalmaság fejlesztésének igényei.

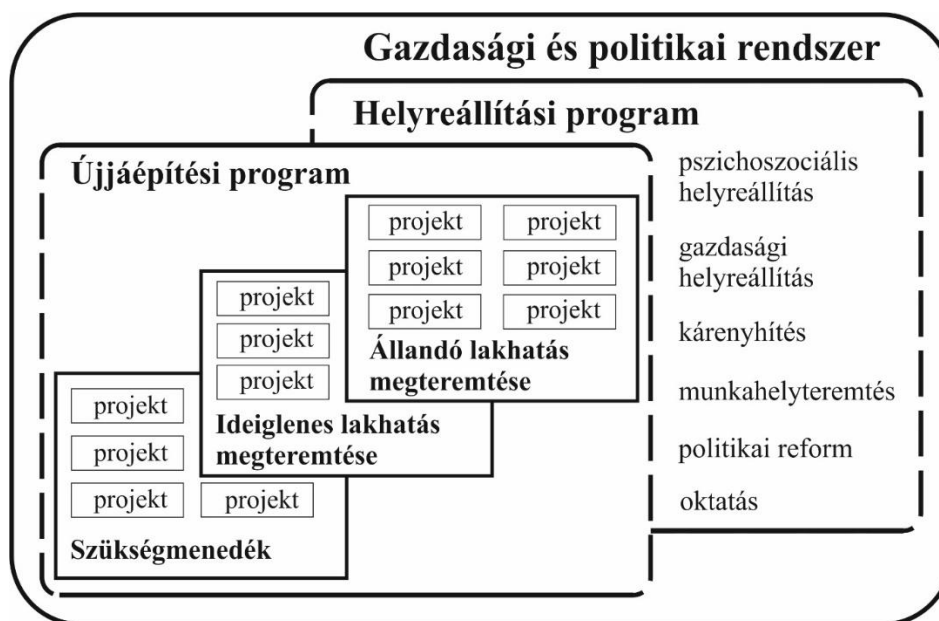
A fenti leírásokból is kivehető, hogy nincsen egységes fogalom és szóhasználat sem a helyreállításokat illetően. Ennek igazolására SMITH – WENGER (2006) munkájára hivatkozom, miszerint a katasztrófát követő helyreállítás, mind a kutatási közösségek, mind a gyakorlati szakemberek véleménye szerint, a veszélyhelyzeti menedzsment legkevésbé megértett területei közé tartozik. SMITH (2011) szerint a helyzet képét tovább rontja az a tény, hogy erre RUBIN et al. (1985) már 1985-ben rámutattak. A szerzők leírják, hogy a már létező tudás disszeminációja sem megfelelő, mert az el sem jut a „kivitelezőkhöz”.

A fogalmi lehatárolások kutatása során, jómagam is arra a következtetésre jutottam, hogy a helyreállítások esetében az egységes fogalm meghatározás nem egyszerű feladat. A helyreállítások folyamatai a társadalmunk, gazdaságunk és környezetünk számos területéhez kapcsolódhatnak, befolyásolhatják azokat, pozitív vagy negatív irányú változásokat indíthatnak el bennük. Vagyis, minden nemzet számára „kicsit” mást és mást jelentenek. Így nem is csoda, hogy általánosan elfogadott, egységes megfogalmazás nem született még. A nemzetek (társadalmi, gazdasági, környezeti) adottságai közötti különbségek miatt, az egységes megfogalmazáshoz, véleményem szerint, először nemzetközi konszenzusra kellene jutni (például: nemzetközi egyezményben rögzíteni a helyreállítás fogalmát). Mindezek tükrében, a helyreállítás fogalmára a hazai jellemzők feltárását követően teszek javaslatot.

A helyreállítás „funkciói” – a lakhatás helyreállítása

JOHNSON (2007) – aki munkájában a természeti katasztrófákat követő helyreállítások jellemzőivel, szakaszaival és a helyreállítási tevékenységrendszer komplexitásával foglalkozik – leírja, hogy a helyreállítások rendkívül sokféle tevékenységet foglalhatnak magukba, nem csupán a lakhatás és a műszaki infrastruktúra helyreállítását, hanem politikai reformokat, oktatási programokat, továbbá az ipar újraindításához szükséges extra erőforrásokat is. A szerző

véleménye szerint, ahhoz, hogy megértsük, mennyire komplex rendszerrel is nézünk szembe, a helyreállítást egy olyan rendszerként kell felfognunk, ahol minden tevékenység kapcsolatban van egymással, és azok szűkebb és tágabb környezetével is (6. ábra).

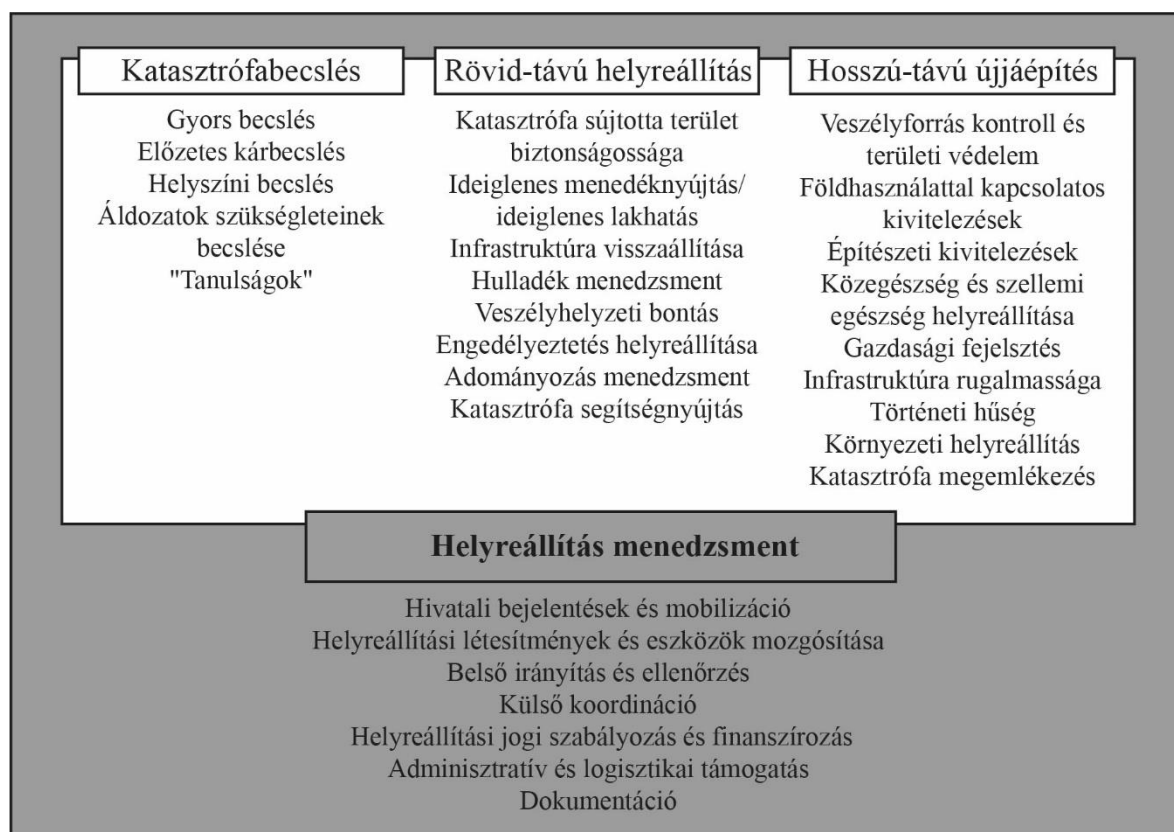
6. ábra: Katasztrófát követő helyreállítás, újjáépítés komplex rendszere

Forrás: JOHNSON, 2007 alapján saját szerkesztés, 2015a

Magyarázatként a szerző, HALL 1962-es munkáját hivatkozza, melyben a rendszert alkotó csoportelemek egymással és a környezettel is kapcsolatban vannak. A rendszer környezete a rendszeren kívüli összes elemből áll, melyek változásaikkal hatással vannak a rendszerre, viszont a rendszer változása a környezeti elemekre is hat. IRVING (1989) szerint is a helyreállítás sokkal inkább egy hosszú távú folyamat, mintsem egyszeri esemény.

A katasztrófát követő helyreállítások során a legtöbb ember célja az, hogy a háztartásokat, az üzleti életet és az állami tevékenységeket visszaállítsák a katasztrófaesemény előtti normál kerékvágásba. Ahhoz, hogy ez megvalósulhasson a köztudatban az él, hogy az épületeket és az infrastruktúrát a katasztrófa előtti állapotok szintjére kell hozni (LINDELL et al., 2006), vagyis ezzel azonosítják a helyreállítás elsődleges lépéseit. A helyreállítások veszélyhelyzeti menedzsmentben való elhelyezkedésének meghatározásához néhány kutató (például: KATES – PIJAWKA, 1977; ALEXANDER, 1993) a szakaszokban való gondolkodást részesíti előnyben. A helyreállítási szakaszok számában és azok definiálásában azonban sajnálatosan kevés az egyetértés. LINDEL (2013) is leírja, hogy ma már általánosan elfogadott tény, hogy a katasztrófákat követő helyreállítások számos, egymás utáni és egymással párhuzamosan futó tevékenységet is felölelnek. A helyreállítások – legyen szó akár a háztartások vagy éppen az üzleti élet helyreállításáról – különböző módokon (más-más tevékenység sorozatok

kivitelezésével) valósulhatnak meg. Ebből adódóan mindig lesznek olyan háztartások és vállalatok, melyek hónapokkal vagy évekkel korábban helyreállnak, a másokéhoz képest, és lesznek olyanok is, melyek soha nem érik el a katasztrófa előtti szintjüket. Hasonlóan látják SMITH – WENGER (2006), akik szerint az emberek, a csoportok, a szervezetek, a közösségek, az államok, a gazdaságok és a környezet, általában eltérő mértékben képesek felépülni a katasztrófákból, és esetenként, akár el sem érik az esemény előtti mutatóikat. A szerzők azonban leírják, hogy ezzel szemben léteznek olyan meglátások is, melyek (társadalmi, gazdasági és környezeti) javulást feltételeznek egy-egy bekövetkezett katasztrófát követően a katasztrófát megelőző állapotokhoz képest. Ezért LINDEL (2013) szerint, a helyreállításokat sokkal inkább érdemes azok négy funkciója alapján felosztani (7. ábra). Ezek a funkciók pedig: „*katasztrófabecslés*” (disaster assessment), „*rövid-távú helyreállítás*” (short-term recovery), „*hosszú-távú újjáépítés*” (long-term reconstruction), és „*helyreállítás menedzsment*” (recovery management).

7. ábra: A helyreállítások funkciói

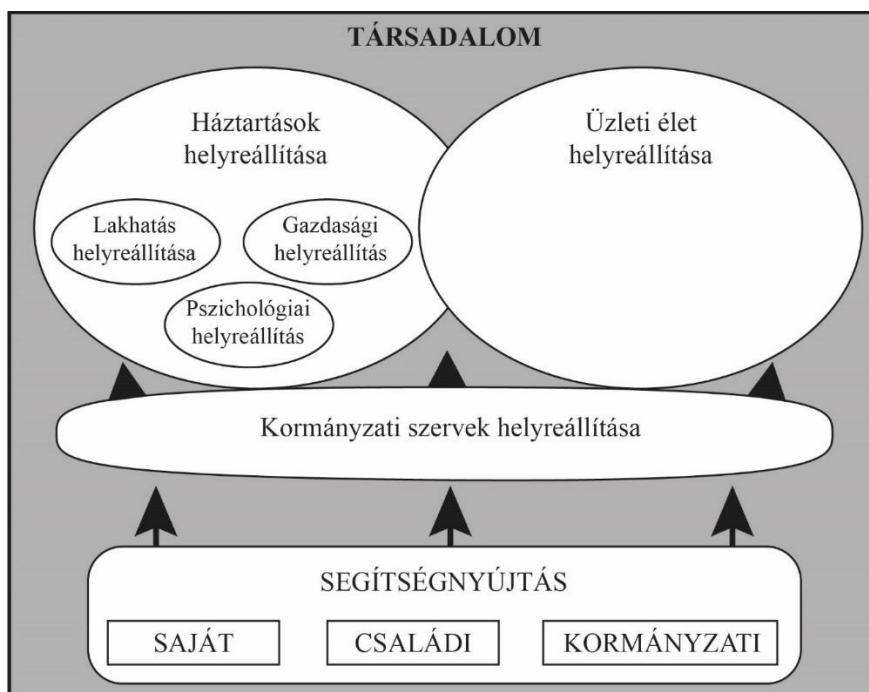
Forrás: LINDELL, 2013 alapján saját szerkesztés, 2020

A „*katasztrófabecslés*” funkció a veszélyhelyzeti válaszreakció része kell, hogy legyen, mely a katasztrófa fizikai hatásainak a beazonosítását segíti. A „*rövid-távú helyreállítás*” funkció az azonnali feladatokra koncentrálnak, mint például: a katasztrófa sújtotta terület biztonságosságának

biztosítása, a menedéknyújtás, valamint a lakhatás és az üzleti élet helyreállítási feltételeinek megteremtése. A „hosszú-távú újjáépítés” funkció teszi lehetővé a konkrét újjáépítési munkákat az érintett területen, továbbá kezeli a katasztrófa pszichológiai, demográfiai, gazdasági és politikai hatásait. A „helyreállítás menedzsment” funkciója pedig monitorozza és koordinálja a többi három funkciót, valamint biztosítja az azok megvalósításhoz szükséges forrásokat (LINDELL, 2013).

Az UNDRO Katasztrófát követő menedéknyújtás (Shelter After Disaster) című kutatását összefoglaló kötet 2. kiadása összegzi az 1982 és 2015 között végbemenő jelentősebb helyreállítási fejlődési szakaszokat. A munka négy szakaszt különít el, ahol az első szakaszban egyáltalán nincs is helyreállítás, míg a negyedikben már fejlesztési célzatú helyreállításról beszélhetünk. A leírtak szerint a hatékony helyreállításhoz folyamatos fejlődésre, fejlesztésre van szükség, amely a negyedik szakasznál sem állhat le. A helyreállítások fejlesztési célzatú megvalósításának témakörével a „Nemzetközi „jó” gyakorlatok” fejezetben foglalkozom.

Az „Encyclopedia of Natural Hazards” (BOBROWSKY, 2013) enciklopédia alapján a helyreállítási folyamatok társadalmi kötődésű egységeit három viszonylag elkülönülő típusba lehet sorolni (8. ábra). Ezek: a „háztartások”, az „üzleti élet” és a „kormányzati szervek” egységei.

8. ábra: A helyreállítási folyamatok társadalmi kötődésű egységei

Forrás: BOLIN – TRAINER, 1978; BOBROWSKY, 2013 alapján saját szerkesztés, 2020

A háztartások egységén belül szintén három alapvető típust lehet elkülöníteni: a „lakhatás”, a „gazdaság” és a „pszichológiai” helyreállítási típusokat. Mindhárom helyreállítási típus forrás- és időigényes. Az érintett háztartásoknak időbe telik például: menedéket, ételt és a hétköznapi életet támogató berendezéseket találni (YELVINGTON, 1997). Továbbá, a biztosítási kárbejelentés, a kölcsönök és támogatások igénybevétele, és a munkahelykeresés is hosszú időbe telhetnek, mert az ezekhez szükséges dokumentumok beszerzése és benyújtása, a szolgáltatók kompetens szakember hiánya miatt, többszörös ingázást eredményezhetnek. Ezen felül, a katasztrófa segítségnyújtás bürokráciájának leküzdéséhez az áldozatoknak ajánlatos képzettnek és magabiztosnak is lennie (MORROW, 1997). A háztartások és az üzleti élet elsősorban saját magára koncentrál a helyreállítás során, a kormányzati szervek azonban figyelembe kell hogy vegyék, az egész társadalom szükségleteit. BOLIN – TRAINER (1978) leírják, hogy a helyreállításokra háromféle módon érkezhetsz a segítségnyújtás: autonóm (saját források, öngondoskodás), rokonsági (kiterjesztett családi források) és intézményi (kormányzati források) módokon. A kormányzati forrásokhoz való hozzáférésnek pedig rendkívül fontos szerepe van a szegény háztartásokban élő károsultaknál. DAYTON-JOHNSON (2006) szerint a természeti katasztrófák a szegényeket sújtják leginkább – legyen szó akár szegény országról vagy szegény háztartásról. A szegény országok sokkal sérülékenyebbek, mint a gazdagok, és a bennük élő szegény lakosság a legsérülékenyebb.

SCHNEIDER (2018), aki a helyreállításokra adott állami válaszok kutatásával foglalkozik, leírja, hogy napjaink politikai rendszerében a katasztrófákat követő segítségnyújtás az állami felelősségi körök egyik lényeges elemévé vált. Továbbá, hogy az állam katasztrófák ellen tett erőfeszítései világviszonylatban is rendkívül fontossá váltak. Katasztrófát követően, az állampolgárok elvárják, hogy a kormányzati szervek mozgósítsák a szükséges forrásokat, és osszák el a fontosabb szolgáltatásokat azok között, akiknek szükségük van rájuk. Elméletben az állami katasztrófa reagálási rendszer szervezett, így a benne résztvevők pontosan tisztában vannak az egész folyamattal. Ebben a szervezeti keretrendszerben az állami szektor szervezeteinek és szintjeinek szerepei, felelősségi és kapcsolati körei pontosan azonosíthatók. Az események és a katasztrófa súlyossága azonban rendkívüli nyomást gyakorol a kormányzati tevékenységekre. Ráadásul, az állampolgárok egyre nagyobb elvárásokat támasztanak a kormányzati szervekkel szemben, hogy minél gyorsabban és hatékonyabban reagáljanak az egyre növekvő számú veszélyhelyzetekre. Ezzel egyidőben tovaterjedő gazdasági és szociális problémák nehezítik, hogy az állam megfelelő forrásokat biztosítson a veszélyhelyzeti reagálásokra. Ennek eredményeként katasztrófahelyzetben jelentős eltérések és következetlenségek vannak a kormányzati rendszer képességeiben, a gyors reagálás, a

felelősségi körök és az alkalmasság terén. Azt azonban még elképzelni is nehéz, hogy az igazán nagy volumenű katasztrófák kezelése hogyan zajlana állami beavatkozás nélkül.

KETTL (2004) és NRCNA (2006), valamint SCHNEIDER (2011) is leírják, hogy egy-egy katasztrófát követően az emberek gyakran fordulnak az államhoz, mert az állami szervezeteknek megvannak a szükséges forrásai és a hatáskörük a problémák megoldásához. Hasonló a helyzet a politikai tisztségviselőkkel is (BOIN et al., 2005; SMITH – BOWLES, 2003). Következésképpen, az állami intézmények és a politikai tisztségviselők tevékenysége vagy inaktivitása rendkívüli szerepet játszanak a segítségnyújtásban és a katasztrófát követő felépülésben (PLATT, 1999; TIERNEY et al., 2001; RUBIN, 2012). EDELMAN (1977) és STONE (2011) is megfogalmazzák, hogy a katasztrófák jelentős politikai események is egyben. Nemcsak azért, mert kiemelkednek a közfontossági sorrendből, hanem azért is, mert vonzzák és meg is követelik a politikai vezetők figyelmét. BOIN et al. (2005) szerint azok a politikai vezetők, akik képesek irányt mutatni az érinett lakosságnak katasztrófahelyzetben, sokkal nagyobb valószínűséggel lesznek képesek elérni és fenntartani a köz támogatottságát. Ez előnyös politikai kimenetekhez is vezethet, például: sikeres választáshoz, növekvő köztámogatáshoz vagy „csendesebb” ellenzékhez. SYLVES (2008) és HEALY – MALHOTRA (2009), valamint BEARDSLEY (2012) írásai alapján, ennek azonban az ellenkezője is megvalósulhat: azok a politikai vezetők, akik nem ismerik fel, vagy nem kezelik a katasztrófákkal kapcsolatos problémákat, veszíthetnek a köztámogatottságukból és a politikai befolyásukból.

Véleményem szerint, a fentiek jól reprezentálják azt a tényt, hogy a helyreállítási feladatrendszer meglehetősen szerteágazó és komplex. Ebből adódóan, a kutatásom során szűkítenem kellett a vizsgálandó helyreállítási funkciók körét. Így, az említett helyreállítási funkciók közül, a háztartások helyreállításának, ezen belül is, az állandó lakhatás hosszú-távú helyreállításának témakörével foglalkozom behatóbban. (A pszichológiai, gazdasági és az üzleti élet helyreállítás funkciókkal a dolgozat terjedelmi korlátai miatt jelen kutatásban, részletekbe menően nem foglalkoztam.) Úgy gondolom, hogy a lakhatás helyreállítása, társadalmi vonatkozásban az érinett lakosság mindennapjaihoz (hétköznapi életéhez) szorosan kötődő helyreállítási funkció. Azok a tanulmányok, melyek az egyének vagy háztartások helyreállításával foglalkoznak (például: BOLIN – TRAINER, 1978; QUARANTELLI, 1982; BATES – PEACOCK, 1987) úgy látják, hogy az állandó lakhatás újrateremtése rendkívüli fontosságú az egyének és háztartások normális hétköznapi élethez való visszatéréséhez. A közösségek, mint a társadalmi rendszerek komplex hálózatai, pedig megkövetelik a többdimenziós megközelítéseket a helyreállítások terén (WENGER, 1978; MILES – CHANG,

2006; SAPAT – ESNARD, 2016). Lakhatás nélkül a munkaező elvándorol, a fogyasztás megszűnik, így a lakhatás újjáépítése alapvető fontosságú a közösség gazdasági és üzleti helyreállításához (XIAO – VAN ZANDT, 2012). A helyreállítási folyamat megértésének fontossága ellenére a katasztrófavédelemmel foglalkozó szakirodalmakban azonban, csak viszonylag nem rég került középpontba a lakhatások helyreállításának kérdésköre (PEACOCK et al., 2018).

A lakhatási feltételek helyreállítását az UNDR0 (Egyesült Nemzetek Szervezete Katasztrófaelhárítási Hivatal) 1982-es „*Shelter after Disaster*” (Katasztrófát követő menedéknyújtás) című kutatása időszakokra bontja. Az összefoglaló kötet szerint a következő szakaszokat érdemes elkülöníteni:

- Katasztrófát megelőző szakasz: Előzetes kárenyhítés, kockázatsökkentés
- 1. szakasz: Azonnali segítségnyújtás szakasza (katasztrófa bekövetkezésétől 5 napig)
- 2. szakasz: Rehabilitációs szakasz (katasztrófa bekövetkezése utáni 5. naptól 3 hónapig)
- 3. szakasz: Újjáépítési szakasz (katasztrófa bekövetkezése utáni 3. hónaptól)

Ehhez a meglátáshoz hasonló QUARANTELLI (1995) lehatárolása is, hiszen ő is időszakokhoz határozza meg az egyes helyreállítási szakaszokat:

1. szükségmenedéknyújtás (veszélyhelyzetkor: közmenedék, barátoknál való megszállás, ideiglenes lakóházak)
2. ideiglenes menedéknyújtás (a katasztrófát követő néhány hétben: tömegszállások étkezési és vízvételi lehetőséggel, orvosi ellátással)
3. ideiglenes lakhatás megteremtése (lehetőséget teremt a mindennapi élethez való visszatéréshez, például: munkába-, iskolába járás; főzés; bevásárlás stb.; apartmanházak albérletként, előre gyártott mobil otthonok vagy egyéb lakhatás biztosítása, akár több évre is)
4. állandó lakhatás megteremtése (beköltözés az újjáépített vagy helyreállított otthonokba)

Azt maga QUARANTELLI is felismerte, hogy ennek a tipológiának azonban vannak problémái, hiszen mindig lesznek olyan háztartások, melyek sosem fognak az összes fázison végig menni, míg lesznek olyanok, akik benne ragadhatnak a folyamatban. Például, az ideiglenes lakhatásuk egy idő után (általában forráshiány miatt) állandó lakhatási formává alakul át. Ennek ellenére QUARANTELLI felosztása hasznosnak mutatkozik a szakirodalmakban (LINDELL et al., 2006; PEACOCK et al., 2006; PHILLIPS, 2015).

A két lehatárolás, habár mindkettő az időbeliségre alapoz, mégis kicsit másképp közelíti meg a témát. Az UNDR0 szakaszai kissé elnagyoltak, míg QUARANTELLI a károsultak fedél alá juttatását sokkal szabatosabban osztja fel. Mindkettő esetében igaz viszont, hogy a szakaszok

itt sem különülnek el élesen egymástól, inkább egymásba váltó folyamatot képeznek. Ezt TURNER (1972) is így látja, aki szerint inkább folyamatként érdemes tekinteni a lakhatás helyreállításának tevékenységeire. FÉLIX et al. (2013) szerint a lakhatás helyreállításához olyan rendszerszemléletű megközelítést lenne szükséges alkalmazni, amely a lakhatással kapcsolatos összes perspektívát sorra veszi és elemzi. A feladatok fejlesztése pedig innovációként is felfogható. Bármely szempontból – a természeti katasztrófák által okozott kár mértéke, a lakóházak és benne az ingóságok biztosítása, a megfelelő veszélyhelyzeti és ideiglenes menedéknyújtás és lakhatás megteremtése, az elégséges források összegyűjtése – is vizsgáljuk azonban a lakóházak helyreállítását, újjáépítését az bonyolult folyamat, különösen az alacsony jövedelmű, kisebbségi háztartások számára (PEACOCK et al., 2018).

A helyreállítás különböző funkciói és ezen belül a lakhatás helyreállítása témakörének körüljárását követően fontosnak tartottam megvizsgálni, hogy milyen főbb kutatási irányok és módszerek léteznek nemzetközi szinten a helyreállítások elemzésében. A következőkben ezeket a kutatási irányokat, módszereket veszem sorra.

Kutatási irányok a helyreállítások vizsgálatában

TIERNEY et al. már 2001-ben arról írtak, hogy amit tudni lehet a katasztrófákat követő helyreállításról, azokat már az 1980-as és '90-es években megírták, és tulajdonképpen az egész folyamat kevésbé kutatott terület, továbbá, hogy kevés tanulmány foglalkozik mindmáig a lakhatási helyreállítások szociális osztálybeli, nemzetiségi és a családtípusok mintázataival. WALCH (2015) jó pár évvel ezután leírja, hogy habár a katasztrófákat követő helyreállítás elméleti és gyakorlati megközelítései az azonnali reagálás, a hosszú távú szemlélet és a lehetséges megelőzés területein fejlődésen mentek keresztül, és habár a szakirodalmak arra fókuszálnak, hogy a tudományos megközelítések használatával segítsék a katasztrófákat követő törvényhozást és a megelőzést, a hatékony kommunikáció e két terület között továbbra is hiányzik – ahogy ezt a legutóbbi ENSZ Katasztrófa kockázat-csökkentési Világkonferencián (2015) is hangsúlyozták. ALEXANDER (2002) szerint a jelentős katasztrófaeseményeket követő döntéshozás kevésbé megértett tevékenység. Az idő nyomása alatt a döntéseknél erős a kényszer arra, hogy megnyugvást hozzanak és hogy minden visszaálljon a normális kerékvágásba. Általában véve, nincs idő arra, hogy rögzítsék miként hozták a döntéseket, mely információk állnak rendelkezésre és melyek hiányoznak, és hogy milyen eredményt hoz a helyreállítás, a gyorsaság a minőség, vagy a megújulási képesség szempontjából. BOIN – HART (2003) meglátásában pedig, figyelembe véve minden nehézséget, a katasztrófa menedzsment döntés hozatala csaknem lehetetlennek bizonyul.

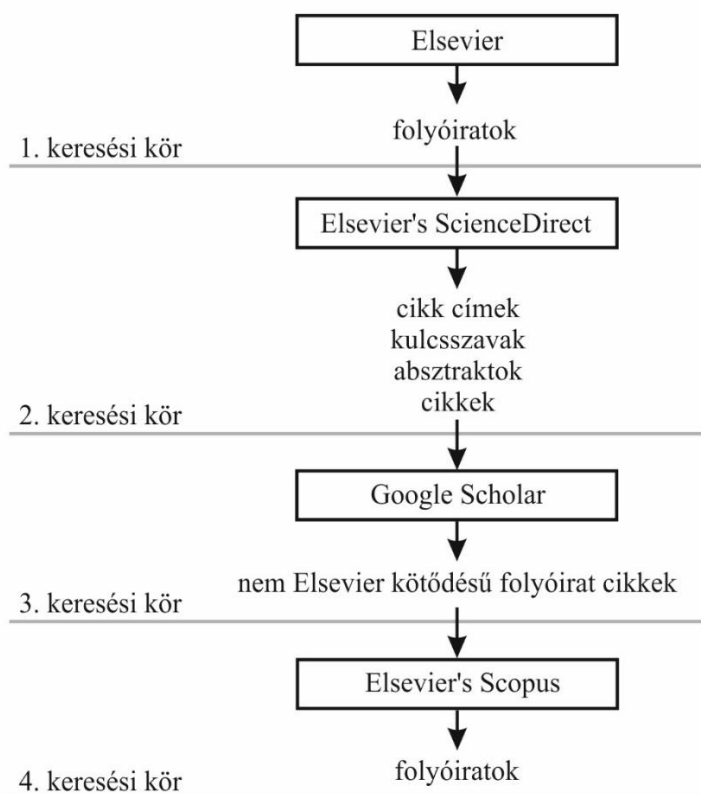
A helyreállításokkal kapcsolatos főbb kutatási irányok, jellemzők bemutatásával kapcsolatosan BARTON (1969) leírja, hogy az 1970-es éveket megelőzően kevés helyreállítással kapcsolatos kutatás született. A jelenlegi kutatási témákat az „*Assessment of Research on Natural Hazards*” (WHITE – HAAS, 1975) könyvhöz lehet visszavezetni. Az írók a különböző veszélyhelyzeti elemzésekkel foglalkozó kutatók addig összegyűlt tudásbázisát próbálták értékelni, azonosítva a jövőbeli kutatási irányokat, továbbá ajánlásokat fogalmaztak meg a nemzeti irányelvek célkitűzéseire. MILETI (1999) szerint, bár a könyv hangsúlyozza a multidiszciplináris kutatásokra való igényt, új paradigmát mégsem állít fel.

Az 1970-es évek végén és az 1980-as évek elején az összehasonlító elemzések domináltak a kutatásokban (például: WRIGHT et al., 1979; GEIPEL, 1982). Különösen nagy hangsúly helyeződött a helyi szintű helyreállítási folyamat esettanulmányok alapján való leírására (HAAS et al., 1977; RUBIN, 1985).

SMITH – WENGER (2006) leírják, hogy a katasztrófákat követő helyreállításokat számos szempontból elemzik az egyes kutatók. Például: OLSON (2000) és PLATT (1999) a hatalom szerepét vizsgálják a döntéshozatalban, SCHWAB et al., (1998) és OHLSEN – RUBIN (1993) a városi tervezés gyakorlata szempontjából vizsgálják a helyreállításokat, PEACOCK et al., (1997) és NIGG (1995) a katasztrófák szociológiáját elemzi, OLSON – OLSON (1993) valamint MAY – WILLIAMS (1986) az irányelvek kivitelezését, EADIE et al. (2001) és SMITH (2004) a fenntartható fejlődés alkalmazásait elemzik.

Ahhoz, hogy szemléltessem mennyire szerteágazó módszerekkel dolgoznak a szerzők a helyreállításokkal foglalkozó nemzetközi szakcikkekben, több nemzetközi publikációs adatbázis segítségével végeztem szakcikk gyűjtést. A nemzetközi szakcikkekben a helyreállítások vizsgálatára alkalmazott különböző módszertanok számbavételéhez négykörös keresési eljárást alkalmaztam (YI – YANG, 2014 módszeréhez hasonló elven) a 2011-es és 2018-as évek közötti időszakban. A szakcikkek kigyűjtésénél 2005-ös bázisét vettem alapul a keresések során. Ennél az évnél régebben publikált szakcikkeket már nem vontam be a módszertani kutatásba, hiszen ezeknél az eljárásoknál fontos a korszerűség. *Első körben* az ELSEVIER tudományos publikációs adatbázisban végeztem kereséseket, azzal a céllal, hogy beazonosítsam, melyek azok a tudományos folyóiratok, amik a katasztrófamenedzsment különböző szakterületein (például: katasztrófakockázat-csökkentés, katasztrófaszociológia, helyreállítások, újjáépítések, közgazdaságtan, vállalatgazdaságtan) jelentetnek meg publikációkat. Itt fontos tényezők voltak számomra a kilistázott folyóiratok citációs és impakt faktorai. Ezt követően, a *második körben* a kilistázott folyóiratokban folytattam a keresést az ELSEVIER'S SCIEDIRECT tudományos publikációs adatbázis segítségével.

(Keresőszavak voltak: „post-disaster”, „natural disaster”, „rebuilding”, „reconstruction”, „housing”, „recovery”, „business process”, „management”, „economic”, „impacts”, „environmental”, „community”, „social” és ezek különböző variációi.) Az ELSEVIER'S SCIENCEDIRECT által kilistázott publikációk címeit áttekintettem, majd a témám szempontjából relevánsnak ítélt cikkek absztraktjait és kulcsszavait olvastam át. Az absztraktok és kulcsszavak alapján érdekesnek tartott cikkeket kiválogattam, és ezeket feldolgoztam a módszertani összegzésemhez. A *harmadik körben* a GOOGLE SCHOLAR-ban is végeztem kereséseket, azzal a céllal, hogy az ELSEVIER adatbázisán kívül is végezzek szaccikk gyűjtést. (A keresőszavak megegyeztek a fentebb leírtakkal.) A kilistázott eredményeket azok címei alapján, vizuálisan tekintetem át, majd a témám szempontjából érdekes források absztraktjait és kulcsszavait olvastam át – az ELSEVIER szaccikk gyűjtéshez hasonló módon. Ezután, a releváns publikációkat szintén feldolgoztam a módszertani összegzésemhez. A *negyedik körben* pedig az ELSEVIER'S SCOPUS segítségével megnéztem a kigyűjtött szerzők citációját, azok témában való publikációs tevékenységét. (Megítélésem szerint, a kutatás során felhasznált adatbázisok mind elismert források a hazai és a nemzetközi kutatók körében.) A kutatás menetét a 9. ábra segítségével szemléltetem.

9. ábra: A nemzetközi szaccikkben a helyreállítások vizsgálatára alkalmazott főbb módszertanok kigyűjtésének szisztémája

Forrás: Saját szerkesztés, 2020

A kigyűjtött és feldolgozott több, mint 50 db publikációból a „*Szakirodalmi áttekintés*” ezen fejezetébe, 16 db publikációt emeltem be (mert ezek a szerzők jelentős publikációs tevékenységet folytattak a témában, így az általuk használt módszertanokat iránymutatónak tekintem). Ezek alapján készítettem egy táblázatot (2. táblázat), melyben a publikációk megjelenési éve szerinti sorrendben, áttekintést nyújtok a hivatkozott szerzők által alkalmazott módszerekről.

2. táblázat: A nemzetközi szakcikkekben a helyreállítások vizsgálatára alkalmazott fő módszertanok összesítése

Szerző	Kutatott terület	Módszerek
ALTAY – GREEN III., 2006	„tudományos megközelítés a döntéstámogatás segítésére komplex rendszerekben” (OR/MS) és katasztrófa operáció menedzsment (DOM)	publikációk, kutatások áttekintése, DENIZEL (2003) féle cikkosztályozó algoritmus alkalmazásával
DAVIDSON et al, 2007	rendszer szemléletű helyreállítás	esettanulmány feldolgozás, interjúk, „LogFrame” módszer
JOHNSON, 2007	katasztrófát követő ideiglenes lakhatás megteremtésével kapcsolatos problémák azonosítása	YIN (2003) kvalitatív esettanulmány módszere, „LogFrame” módszer alkalmazása program szinten: interjúk kulcsszemélyekkel, jelentések, belső kormányzati értékelések projekt szinten: interjúk helyi projektmenedzserekkel, önkormányzati tisztségviselőkkel, közösségi vezetőkkel, korábbi és jelenlegi lakossággal, közvetlen helyszíni megfigyelések
STEINBERG, 2007	katasztrófát követő újjáépítések tapasztalatai szököárat követően, „building back better” megközelítés	esettanulmány megközelítés
EL-ANWAR et al, 2009	automata rendszer fejlesztés a katasztrófát követő ideiglenes lakhatás megteremtésére	automata rendszerfejlesztés elemeinek leírása, adatgyűjtő modell, automatizált optimalizálás modell, kimenet elemző és vizualizációs modell
DENHART, 2010	helyreállítás emberi (kézi) bontási munkálatok igénybevételével (dekonstrukció)	esettanulmány feldolgozás
ANTHOPOULOS et al, 2012	katasztrófát követő helyreállítási modell kidolgozása az újjáépítéshez	szakértői megkérdezések, modellfejlesztés
GUARNACCI, 2012	katasztrófát követő fenntartható helyreállítás és kormányzati rések	terepi kutatás: kérdőívezés, félig strukturált kérdőívek, mélyinterjúk
JORDAN – JAVERNICK-WILL, 2013	társadalmi helyreállítás indikátorai az USA-ban: tartalomelemzés és a Delphi megközelítés	Jordan & Javernick-Will indikátorok kidolgozása

Szerző	Kutatott terület	Módszerek
KIM – CHOI, 2013	árvízi helyreállítási projektek teljesítményének makro-, és mikroszintű elemzései	kérdőívek, interjúk, ok-okozati (C&E) diagram, korábbi árvízi helyreállítási projektek vizsgálata kulcsfontosságú teljesítménymutatók alkalmazása (KPI): 4 fő KPI: CCGR: építészeti költségnövekedési arány CDGR: építészet időtartam növekedési arány SLOPPR: a katasztrófa újjáépítési projekt megelőző és tartós újjáépítés elégedettségi szintje SLOED: öko-barát tervezés elégedettségi szintje al-KPI-k meghatározása
IWATA et al., 2014	köz-, és magán kárenyhítések vizsgálata	költség-haszon elemzések
KOUSKY, 2014	természeti katasztrófák hatásainak felosztása, gazdasági hatások kiemelése, költségbecslés	áttekintés (review)
YI – YANG, 2014	katasztrófát követő újjáépítések 2002-től 2012-ig	három-körös irodalmi feldolgozás (Elsevier Scopus adatbázisból), holisztikus szemléletmód alkalmazása
HORNEY et al., 2016	indikátorok fejlesztése a katasztrófákat követő társadalmi helyreállítások méréséhez az USA-ban	Horney et al. indikátorok kidolgozása

Forrás: A táblázatban hivatkozott szerzők és a Taylor folyóiratban megjelent saját folyóiratcikkem (KISS, 2015a) alapján saját szerkesztés, 2020

A bemutatott módszertanok vonatkozásában úgy gondolom, hogy a helyreállítások vizsgálatában rendkívül fontos szerepe van a különböző indikátoroknak, a modellezési lehetőségek feltárásának és az esettanulmányoknak. A különböző indikátorok segítségével válik mérhetővé az egyes események hatékonysága, eredményessége. A különböző modellek, keretrendszerek, pedig lehetőséget nyújtanak a szerteágazó helyreállítási tevékenységrendszer strukturált feldolgozásához. Az esettanulmányok segítenek megérteni az adott katasztrófaeseményt követő lépéseket, hozzájárulnak a múlt tapasztalataiból való építkezéshez, az esetleges hibák kiküszöböléséhez, valamint a hiányzó tevékenységek azonosításához. Továbbá, meglátásom szerint, az új indikátorok kialakításának, és a különböző modellezési lehetőségek alapjaiként is hasznosíthatóak. Az áttekintett és elemzett nemzetközi szakcikk, kutatások és stratégiák alapján úgy gondolom, hogy a nemzetközi elismert szakfolyóiratokban megjelenő, helyreállításokkal foglalkozó szakcikk léptéke egészen más, mint a hazaiaké. Sokkal nagyobb érintettséggel és térségekre mért hatásokkal foglalkoznak, mint a hazai eddigi katasztrófák következményei. Véleményem szerint azonban, a nemzetközi szintű kutatásokban megjelenő különböző megközelítéseket és módszertanokat eredményesen hasznosíthatnánk a hazai gyakorlat támogatására.

SCHNEIDER (2018) szerint, a jövőben több olyan összehasonlító elemzésre lenne szükség, ami az adott országon belüli különböző állami katasztrófa kezeléseket vizsgálja. A kutatásoknak a különböző katasztrófaeseményekben, vagy adott időintervallumban való, vagy az idő folyamán megvalósuló kormányzati részvétel módozatait kellene vizsgálni, kiemelve a változásokat a köz szektor bevonásában. A katasztrófákra való reagálás erőfeszítéseinek összehasonlítása – az idő folyamán, vagy egy adott időszakra vagy a különböző eseményekre –, betekintést nyújt abba, hogy mely kormányzati rendszerek fenntarthatóak és melyeken kellene módosítani, vagy melyeket kellene kihagyni. A jövőbeli kutatásoknak fontos lenne vizsgálnia az állami katasztrófa reagálás tevékenységeit. Ez egy relatíve egyszerű folyamatnak tűnhet, azonban ennek tovább kellene lépnie annál, mint hogy leírják a múlt tapasztalatainak az eredményeit. Hasznos lenne, ha meg tudnánk határozni, hogy miért van az, hogy egy adott állami beavatkozás „sikernek” vagy „bukásnak” titulálnak, hiába, hogy számos objektív indikátor (például: a segítségbe bevont emberek száma, bevont és szétosztott anyagi források) hasonlóan alakul. Ebben pedig óriási szerepe lehet a veszélyhelyzetben megvalósított kommunikációs tevékenységnek. Bár a jelenlegi koronavírus járvány alatt megvalósított állami szintű kommunikációs tevékenység elemzése nem része a dolgozatomnak, FARAGÓ (2020) meglátásait mégis érdemesnek tartom itt megemlíteni. A szerző leírja, hogy *„a kockázatok hatékony kommunikálása érdekében érdemes megismerni azt, hogy az emberek hogyan gondolkodnak adott kockázatokról és a kockázatok csökkentésének vagy elkerülésének*

lehetőségeiről. A különféle vélekedésének megértése nélkül nem lehet hatékonyan kommunikálni, sem a meghozott intézkedések célját elfogadtatni, sem az embereket rávenni arra, hogy a javasolt vagy kikényszerített rendelkezéseknek alá vessék magukat. Mivel a kockázatok kommunikációja a technológiai társadalomban igen jelentős szerepet játszik, ... sok kutatás foglalkozott az elmúlt évtizedekben azzal, hogy mi befolyásolja azt, hogy az emberek valamit kockázatosnak vagy biztonságosnak tartanak-e, ... Milyen információforrásban bíznak meg, milyen információt értenek meg és fogadnak el?”

A leírtak alapján úgy gondolom, hogy a veszélyhelyzetben végzett állami szintű kommunikáció is meghatározó lehet, egy adott állami beavatkozás „sikerének” vagy „bukásának”. Így az állami katasztrófa reagálások kommunikációjának különböző területeit érdemes lenne a jövőbeli katasztrófakutatásokban is előtérbe helyezni. Ez lehetővé tenné, hogy bebizonyosodjon, érdemes kutatni a katasztrófákat, nem csak azért, hogy növeljük a jövőbeli reagálások hatékonyságát, hanem azért is, hogy rávilágítsunk az állami tevékenységek, és azok emberekre gyakorolt hatásaira.

2.2.2. Hazai helyreállítások, újjáépítések rendszerének fejlődéstörténete

Hazánk természeti katasztrófákat követő helyreállítással foglalkozó szakirodalma a nemzetköziekhez hasonlítva azt, jóval szegényebb. Míg nemzetközi viszonylatban számos kutatási irány és módszertan létezik, hazánkban ez egy nem túl gyakori kutatási téma. Néhány nevesebb szakembertől (például: Muhoray Árpád, Ambrusz József, Farkas Roland, Mukics Dániel) eltekintve, tudományos igényességgel nem igazán tanulmányozzák hazánkban a természeti katasztrófákat követő helyreállítások folyamatait. Ebből adódik, hogy jelen fejezet rövidebb, és más struktúrát is követ, mint a nemzetközi bemutatás. Itt kevesebb forrásból, szerényebb szerzői körből és főként jogszabályok alapján sikerült feltárni a hazai vonatkozásokat. A fejezetben először a helyreállítás fogalmának témakörét járom körbe, majd a helyreállítás szakaszait mutatom be, végül a hazai helyreállítási rendszer szabályozásának jellemzőit veszem sorra.

A hazai helyreállítás fogalma

A hazai helyreállítás fogalmának vizsgálata során, elsősorban arra a kérdésre kerestem a választ, hogy létezik-e hazánkban a helyreállítási tevékenységet felölelő komplex egységes elnevezés és egységes definíció. A kutatás folyamán a következő, a helyreállítást leíró, kifejezésekkel találkoztam: „kárenyhítés”, „helyreállítás”, „helyreállítás és újjáépítés”. Így, a hazai helyreállítás fogalmával kapcsolatosan, ezekre kerestem meghatározásokat.

A Belügyminisztérium Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság honlapján „A helyreállítási újjáépítési feladatrendszer” témakörénél „kárenyhítés” vonatkozásában a következő olvasható: „Polgári jogi megközelítésben a kialakult károk rendezése szempontjából 3 fogalmat különböztethetünk meg. Kártérítés, kártalanítás, valamint kárenyhítés. A polgári jogi kártérítési felelősség alapvető feltételei: a jogellenesség, a felróhatóság, a kár, valamint az ok okozati összefüggés a kár és a felróható tevékenység vagy mulasztás között. A természeti csapások következményeinek felszámolására sem a Kormánynak, sem az EU-nak nincs jogszabályon alapuló kötelezettsége. Ennek ellenére, ... a Kormány önként vállalt kötelezettség vállalás keretében dönthet úgy, hogy költségvetési támogatást nyújt a kialakult károk enyhítéséhez. A kárenyhítés nem kártérítés, összege nem feltétlenül fedezi a károsult teljes kárát,... Kárenyhítés esetén egy harmadik személy vállalja, hogy a kialakult kár megtérítésének egészét vagy egy részét magára vállalja,...” (BM OKF, 2018). Mivel a leírás hivatkozza a polgárjogi kártérítést, ezért utánajártam ennek a megközelítésnek is, és arra jutottam, hogy a leírásban említett „kárenyhítés” fogalom tartalmilag azonban nem azonos a Polgári Törvénykönyvben tárgyalt „kárenyhítés” jelentésével. A 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről Negyedik Része, „A Felelősség szerződésen kívül okozott kárért, XXVI. cím, A kártérítési felelősség általános szabálya és közös szabályai” a következőképpen rendelkezik a „kárenyhítést” illetően: „6:525. § [Károsulti közrehatás] (1) A károsultat kármegelőzési, kárelhárítási és kárenyhítési kötelezettség terheli. Az e kötelezettségek felróható megszegése miatt keletkezett kárt a károkozó nem köteles megtéríteni.”

Vagyis, itt a „kárenyhítés” a károsult (a kár bekövetkezését megelőző) feladata, melynek elmulasztása befolyásolhatja a kártérítési folyamatot (röviden: a károkozó ennek függvényében térítheti az okozott károkat). Véleményem szerint, ennek okán, nem tanácsos a katasztrófavédelmi vonatkozású „kárenyhítés” fogalmának polgár jogi említése (mivel teljesen más jelentéstartalommal bírnak). A természeti katasztrófákat követően, amikor a károkozót nem tudjuk azonosítani, a „kárenyhítés” az állam részéről egy utólagos, nem kötelező jellegű tevékenység, amelyre a Polgári Törvénykönyvben jelenleg nincsen konkrét rendelkezés, továbbá a Törvénykönyvben tárgyalt „kárenyhítés” az okozott kár bekövetkezése előtti feladatként definiált. Az előbbi egy önként vállalt kötelezettség, az utóbbi nem.

Ennek alátámasztására FÖLDI – HALÁSZ (2013) leírását idézem: „Kártérítés esetén a kár jogellenes magatartás következménye, felróható, és okozati összefüggés áll fenn a jogellenes magatartás és a kialakult kár között. Kártalanítás esetén a kár ténye ugyan bekövetkezett, ám a károkozás jogszerűen következett be. A kártalanítás tehát nem jogellenes magatartáson alapul, A kárenyhítés nem kártérítés, összege nem feltétlenül fedezi a károsult teljes kárát,

annak esetleg csak egy részét. Kárenyhítés esetén egy 3. személy az okozott/kialakult kár enyhítését önként magára vállalja. (A kárenyhítés nem jogi kategória, azt a Ptk. nem szabályozza.)” AMBRUSZ et al. (2016) is leírják, hogy az állami „kárenyhítés” a polgári jognak nem része, továbbá, hogy a „kárenyhítés” mértéke a Kormány eseti döntésének és az éves költségvetésnek a függvénye.

Kutató munkám során többször is találkoztam azzal a „kivetéssel”, hogy a helyreállítások fejlesztő célzatú kivitelezése beleütközne a Polgári Törvénykönyv (Ptk.) kárnszerzés tilalmába, miszerint a károsult a kár bekövetkezése után előnyösebb helyzetbe kerülhetne. Ennek megfelelően körbejártam a témát, melyet a következő főbb gondolatok mentén összegzek.

A modern kártérítési jogok alapelve a teljes kártérítés elve: *„a károsultat olyan helyzetbe kell hozni, mintha a károkozásra nem került volna sor. A teljes kártérítés egyben kizárja, hogy a károsult a kártérítéssel gazdagodjon: ha a káreseményből rá nézve előnyök is származnak, azok a fizetendő kártérítés összegét megfelelően csökkentik”* (BORONKAY, 2013).

Az új Polgári Törvénykönyv „6:522. § [A kártérítési kötelezettség terjedelme]” a következőképp rendelkezik a témakörben (BORONKAY, 2013):

„(1) A károkozó a károsult teljes kárát köteles megtéríteni.

(2) A teljes kártérítés körében a károkozó köteles megtéríteni

a) a károsult vagyonában beállott értékcsökkenést;

b) az elmaradt vagyoni előnyt; és

c) a károsultat ért vagyoni hátrányok kiküszöböléséhez szükséges költségeket.

(3) A kártérítést csökkenteni kell a károsultnak a károkozásból származó vagyoni előnyével, kivéve, ha ez az eset körülményeire tekintettel nem indokolt.

(4) A bíróság különös méltánylást érdemlő körülmények fennállása esetén a kártérítés mértékét a teljes kárnál alacsonyabb összegben is meghatározhatja.”

A (3) pontnak megfelelően tehát, a vagyoni előnnyel valóban csökkenteni kell a kártérítés összegét, *„kivéve, ha ez az eset körülményeire tekintettel nem indokolt”*. Véleményem szerint a természeti katasztrófákat követő helyreállítási helyzet körülményei meglehetősen összetettek, így a potenciális előnyökről ilyen kontextusban nem könnyű dönten. Továbbá úgy gondolom, hogy a kárnszerzés eshetőségei nem kifejezetten a természeti katasztrófákat követő kárenyhítésekre vonatkoznak, hanem a kártérítési kötelezettségre, amiről a természeti

katasztrófákat követő állami kárenyhítések tekintetében nem beszélhetünk, hiszen az önként vállalt feladat lehet.

A helyreállítások jogszabályi hátterének feltárása során megállapítottam, hogy a hazai helyreállítások szabályozása, az irányadó jogszabályok betartása mellett, ez idáig eseti jelleggel történt. Vagyis, az eddigiekben kivitelezett helyreállítások konkrét szabályait egyedi, eseti jogszabályok, rendeletek határozták meg. A kutatásomban vizsgált mintaárvizeket követő helyreállítások az 1999-es katasztrófavédelmi jogszabálycsomag, mint irányadó jogszabályok alapján valósultak meg, így ezekben a jogszabályokban is releváns a fentebb említett kifejezések megfogalmazásának vizsgálata. Ehhez kapcsolódóan szeretném megjegyezni, hogy a természeti katasztrófákat követő helyreállítások kivitelezését – tekintve a helyzet komplexitását és a nagyszámú érintett szervezetet – számos jogszabály érintheti, azonban az irányadó elveket mindig azok a közvetlen jogszabályok határozzák meg, melyek a koordináló feladatokat, szabályokat tartalmazzák. Jelen esetben, a katasztrófavédelemre vonatkozó irányadó jogszabályok: a katasztrófavédelmi törvény és annak végrehajtó rendeletei.

Az 1999. évi LXXIV. katasztrófavédelmi törvényben és az azt végrehajtó 179/1999. (XII. 10.) Kormányrendeletben nem szerepel a „kárenyhítés” kifejezés. „Helyreállítás és újjáépítés” együttesen szintén nem szerepel, a „helyreállítás” viszont igen. A „helyreállítás” megfogalmazása azonban, mind a törvényből, mind a rendeletből hiányzik. A jelenleg érvényben levő keretjogszabályok áttekintését illetően a 2011. évi CXXVIII. katasztrófavédelmi törvény és az azt végrehajtó 234/2011. (XI. 10.) Kormányrendelet a relevánsak, hiszen jelenleg helyreállítások tekintetében ezek a keretjogszabályok az irányadók. A törvényben a „kárenyhítés” kifejezés nem szerepel, a „helyreállítás és újjáépítés” egyszer fordul elő, fogalmi meghatározás nélkül, továbbá a „helyreállítás” kifejezés megfogalmazása is csak közvetve szerepel a következők szerint „...a természeti vagy civilizációs katasztrófa következményeinek elhárítása (helyreállítás)...”. A végrehajtó rendeletben a „kárenyhítés” szó többször is előfordul, szintén fogalmi meghatározás nélkül. A „helyreállítás”, valamint a „helyreállítás és/vagy újjáépítés” kifejezések szintén többször szerepelnek, megfogalmazásuk azonban itt is elmarad. Ehhez kapcsolódóan szeretném megemlíteni, hogy a fenti kifejezések fogalmi meghatározása sem a Honvédelmi törvényben (2011. évi CXIII. törvény) sem Magyarország Alaptörvényében nem szerepelnek.

A jogszabályok áttekintését követően a hazai szakirodalomban kerestem a nevezett kifejezések fogalmi lehatárolását. Mivel – ahogy fentebb is említettem – a témakör hazánkban kevésbé kutatott terület, ezért meglehetősen kevés releváns forrást tudtam felhasználni.

AMBRUSZ et al. (2016) szerint „...a helyreállítás és újjáépítés fogalomköre természeti csapások és súlyos balesetek következményeinek felszámolását jelenti.” Ez az elgondolás az állami helyreállítások szemszögéből közelíti meg a témát és egy rövid, tömör fogalmat határoz meg. A szerzők ugyanakkor leírják, hogy „A helyreállítás intervalluma az elhárítás periódusával párhuzamosan kezdődő, majd az azt követő, végrehajtásra kerülő olyan intézkedések és tevékenységek időszaka, amely magában foglalja a katasztrófa vagy a rendkívüli esemény bekövetkezése előtti eredeti állapot elérését, annak megközelítését, esetleg a magasabb szintű, új beruházások érdekében végrehajtandó feladatokat.” Meglátásom szerint ez a megfogalmazás sokkal közelebb áll a helyreállítás, mint tevékenységrendszer komplexitásának érzékeltetéséhez, viszont azt nem említi, hogy az elvégzett tevékenységek egyaránt ki kellene, hogy terjedjenek, mind a társadalom, környezet, és a gazdaság sérült területeire. Véleményem szerint ez a fogalom inkább műszaki jellegű megközelítést tükröz.

FÖLDI – HALÁSZ (2013) katasztrófát követő helyreállítás alatt „az utak, közművek, csatornahálózat, gázvezetékek, távhő-szolgáltató rendszerek, elektromos hálózat, magántulajdonban lévő lakóingatlanok, önkormányzati tulajdonban lévő ingatlanok, közintézmények” helyreállítását értik. Mivel mérnöki megközelítésről van szó, a társadalom, gazdaság és természeti környezet helyreállításáról nem írnak.

A fentiek alapján – mivel hazánkban sincs egységes elnevezése és fogalmi meghatározás a helyreállítást illetően – arra a következtetésre jutottam, hogy tisztáznom kell, mely kifejezést és fogalmat fogom a továbbiakban használni a helyreállítási, újjáépítési feladatrendszerrel illetően. A „kárenyhítés” kifejezés használata, állami helyreállítások szempontjából előnyös lehet, mert a szó önmagában sugallja, hogy ez egyfajta „enyhítés”, nem teljes helyreállítás, viszont, mivel a „kárenyhítés” kifejezést a Ptk. is használja, más tartalommal, ezért ugyanakkor zavaró is lehet. Véleményem szerint a tevékenységrendszer tartalmának közvetítésére leginkább a „helyreállítás” kifejezés alkalmas – az állami helyreállítások esetén is – mivel, ez egy közérthető, egyértelmű szó, ezért a dolgozatban ezt a kifejezést tartom általános érvényűnek.

A leírtak tükrében a helyreállítás megfogalmazását FARKAS (2006); SMITH – WENGER (2006) és a NATIONAL DISASTER RECOVERY FRAMEWORK (NDRF) (2016), valamint AMBRUSZ et al. (2016) alapján a következők szerint képzelem el: *A helyreállítás nem csupán a katasztrófák utáni, de azok előtt és közben is végzett, egymással laza kapcsolatban álló tevékenységek összessége, mely szerves része a megelőzés-felkészülés-reagálás-helyreállítás-megelőzés végtelen ciklusának, ahol az elérendő cél nem „csak” a társadalmi, gazdasági és az épített környezet eredeti állapotának helyreállítása és újjáépítése, hanem az újabbá építés,*

egészen az esemény előtti tervezésen keresztül a katasztrófát követő tevékenységek kivitelezéséig. Ez egy folyamat, mely a kölcsönösen egymástól függő és gyakran párhuzamos tevékenységek sorozataként írható le, mely fokozatosan mozdítja előre a társadalom tagjait a tervezett helyreállítási eredmények felé.

A helyreállítások szakaszokra való felosztására az évek során a hazai szakemberek is kísérletet tettek. A következőkben ezek bemutatására térek ki a dolgozatban.

A helyreállítások tevékenységeinek felosztása hazánkban

KOZÁRI – AMBRIS (2002) szerint a katasztrófák elleni integrált védekezésbe beletartozik a megelőzés, veszélyhelyzet kezelés és a helyreállítás. Ehhez a meglátáshoz kapcsolódva MUHORAY (2002) PhD dolgozatában a következő felosztást készítette a helyreállítási, újjáépítési tevékenységek időszakairól:

- Felkészülési időszak
- A végrehajtást közvetlenül megelőző időszak
- A végrehajtás időszaka
- A végrehajtást követő időszak

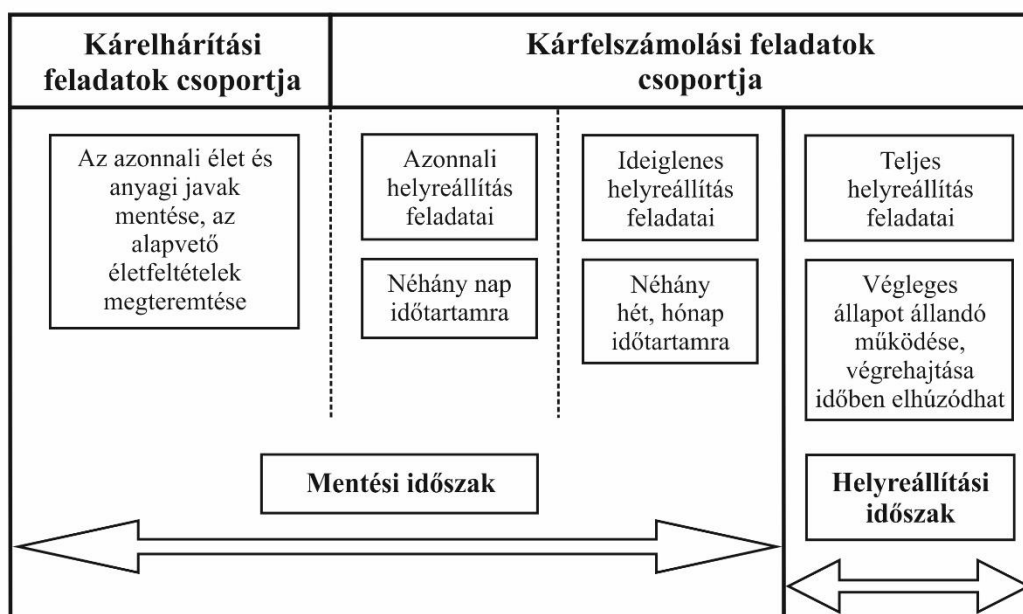
Úgy gondolom, hogy ez a meglátás a megvalósítási időszakokat illetően szofisztikált szemléletet tükröz. A szerző már 2002-ben megfogalmazott számos ajánlást a helyreállítások integrált irányítási rendszerével kapcsolatban, melyek közül az itt felsoroltakat máig aktuálisnak tartom:

- *A felkészülés időszakára:* helyreállítási és újjáépítési tervek kidolgozása, tájjellegű títustervek, illetve költségvetési tervek kidolgozása, kárfelméréssel kapcsolatos szakértői adatbank összeállítása és kezelése; összefüggésvizsgálat többek között helyreállítás és újjáépítés témakörében
- *A végrehajtást közvetlenül megelőző időszakra:* előkészítő feladatok, úgy mint előzetes költségvetési tervek és intézkedési tervek pontosítása; kormánydöntéshez szükséges javaslatok kidolgozása; később keletkezett károk kezelésének rendszere
- *A végrehajtás időszakára:* közreműködő szervezeti egységek megalakítása a kommunikáció és információáramlás rendjének meghatározásával, a végrehajtás folyamatos mennyiségi, minőségi és pénzügyi monitoringja; jelentések, összesítések készítése; eseti jogszabályozók kidolgozása, szükség esetén azok és egyéb jogszabályok módosítása; az adományok elosztásának szabályozása; folyamatos koordináció az érintett szervezetekkel

- *A végrehajtást követő időszakban:* összesítő jelentések kidolgozása; adatok rögzítése, statisztikák készítése, archiválás; a keletkezett tapasztalatok alapján tervek, jogszabályok, egyéb szabályozók pontosítása; tevékenységek, pénzügyek visszaellenőrzése

Véleményem szerint a felsorolt időszakokhoz javasolt tevékenységek megerősítik az előre tervezés és a monitoring feladatok fontosságát a helyreállítások sikeres megvalósításához.

SZABÓ – TÓTH (2010) munkájukban a kárelhárítási és kárfelszámolási feladatok védekezési időszakok szerinti kapcsolatát vizsgálják, melyben a helyreállítási tevékenységet három csoportba sorolják: az azonnali, az ideiglenes és a teljes helyreállítási csoportokba (10. ábra).

10. ábra: A kárelhárítási és kárfelszámolási feladatok védekezési időszakok szerinti kapcsolata

Forrás: SZABÓ – TÓTH, 2010 alapján, saját szerkesztés, 2020

A 10. ábra szemlélteti, hogy a helyreállítási feladatok két időszakot (kárelhárítás és kárfelszámolás) is érintenek. A szerzők a mentési időszakra is jelölnek meg helyreállítási tevékenységeket (azonnali és ideiglenes), de a teljes körű helyreállítási feladatokat a helyreállítási időszakra teszik. Leírják, hogy a katasztrófa jellegétől, a kárterület jellemzőitől és méretétől, továbbá a mentőerők képességeitől függően ez azonban máshogy is megvalósulhat. A teljes helyreállítás időszakát elhúzódónak tartják, mely hónapokat, akár éveket is igénybe vehet.

AMBRUSZ (2019) PhD dolgozatában – a SZABÓ – TÓTH (2010) féle felosztáshoz hasonlóan – a helyreállítás időszakait három feladatcsoport szerint azonosította a következők szerint:

1. azonnali (halaszthatatlan) helyreállítási feladatok,
2. ideiglenes helyreállítási feladatok,
3. teljes helyreállítási feladatok.

A szerző ismerteti, hogy az azonnali helyreállítási feladatok a mentés feltételeinek biztosítására és a további veszélyeztető helyzet megakadályozására irányuló helyreállító tevékenységek. Az ideiglenes helyreállítás az élet feltételeit biztosító alapellátás, valamint a közszolgáltatás normalizálása, illetve a mentésben résztvevők feladatainak ellátásához, mozgásához szükséges feltételek biztosítása. A teljes helyreállítás feladatköréről azonban, külön nem tesz említést. Továbbá, véleményem szerint ezt a felosztást is kiegészíthetné a felkészülés időszakának külön tárgyalása. A szerző a '99 óta megvalósult hazai helyreállításokat azok forrásai alapján is felosztotta. Ezek, a gyakorlatban kivitelezett kategóriák (rendszerek), a következők voltak:

- Önkormányzati rendszeren keresztül (főbb jellemzői: a Kormány a helyi önkormányzatoknak ad pénzügyi fedezetet, a szociális helyzet és a rászorultság mérlegelése fontos)
- Központi helyreállítás (főbb jellemzői: centrális rendszer, nincs szükség a szociális helyzet és a rászorultság mérlegelésére, az önkormányzatok feladata érintőleges)
- Önkormányzatok (jegyző határozata) útján (főbb jellemzői: települései keretösszeg igénylését a polgármester végzi, konkrét támogatási összeget a jegyző határoz meg, a területfejlesztési tanács véleményez, a belügyminiszter dönt a folyósításról)

A szerző leírja, hogy a támogatások rendszere és mértéke a gyakorlatban az eddigiek során minden egyes megvalósítás esetén eltérő volt.

A hazai megközelítéseket és a nemzetközi felosztásokat áttekintve úgy gondolom, hogy a nemzetközi gyakorlatban jobban kirajzolódik annak az igénye, hogy a helyreállítások felosztásának képesnek kell lennie a helyreállítások komplexitásának kezelésére. Vagyis legyen szó helyreállítási funkciókról vagy szakaszokról, azok mindig egy komplex rendszer részeként jelennek meg. Továbbá a funkciók vagy szakaszok között nincsen éles határvonal és a társadalom, a gazdaság és a környezet mindig fontos befoglalói ezeknek a felosztásoknak. A hazai helyreállítások folyamatainak ábrázolására, felosztására a „*Helyreállítási folyamatkonceptió*” fejezetben teszek javaslatot. A fejezet zárásaként fontosnak tartom röviden bemutatni hazánk múltjából az árvízi helyreállításokkal foglalkozó főbb jogszabályok alakulását is.

Helyreállítások jogi szabályozása hazánkban

Az ország helyreállítással kapcsolatos múltjában nagyságát tekintve a II. világháborút követő helyreállítást, újjáépítést érdemes megemlíteni, hiszen ez az ország életében meghatározó jelentőségű volt. Ebben az időszakban mind a társadalom, a környezet és a gazdaság területein jelentős helyreállítási kihívásokkal kellett szembenézni, országos szinten. Itt azonban a károkat nem természeti katasztrófa okozta. Ennek az időszaknak az elemzése, területi korlátok és a károkat kiváltó okok miatt, nem része dolgozatomnak, hiszen ez önálló PhD témaként is megállná a helyét. Dolgozatom szempontjából a háborús időszakot követő, béke időszakot érintő helyreállítások szabályozásának vizsgálata a releváns.

AMBRUSZ et al. (2016) leírják, hogy a '60-as, '70-es évek nagy árvizei kapcsán számos jogszabály született az ár- és belvízkárok felméréséről, a kárrendezésekről, a lakóházak helyreállításáról, újjáépítéséről, és a szervezeti rendről. Meglátásom szerint is ez az az időszak, melyre érdemes visszatekinteni a békeidei helyreállítások mai jogszabályi keretei kialakulásának és fejlődésének vizsgálatához. A mintegy 50 évet felölelő időszak meghatározó jogszabályai a következők:

- 7/1969. (III. 22.) ÉVM-PM együttes rendelet az árvíz és a belvíz által megrongált, személyi tulajdonban álló épületek helyreállításáról, illetőleg újjáépítéséről
- A Kormány 1017/1970. (V. 30.) Kormányhatározata az árvíz- és belvízkárok felméréséről, a kártalanítás és a helyreállítás egyes kérdéseiről
- 1999. évi LXXIV. törvény a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről
- A Kormány 179/1999. (XII. 10.) Kormányrendelete a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló 1999. évi LXXIV. törvény végrehajtásáról
- 48/1999 (XII. 15.) BM rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó szervek katasztrófavédelmi feladatairól és a védekezés végrehajtásának rendjéről, valamint e szervek irányítási és működési rendjéről
- A Kormány 1059/2000. (VII. 11.) Kormányhatározata a Helyreállítási és Újjáépítési Tárcaközi Bizottság létrehozásáról
- 2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról
- A Kormány 234/2011. (XI. 10.) Kormányrendelete a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény végrehajtásáról (XI. fejezet)

Az árvíz és a belvíz által megrongált, személyi tulajdonban álló épületek helyreállításáról, illetőleg újjáépítéséről szóló 7/1969. (III. 22.) ÉVM-PM együttes rendelet (mely 1995. végéig volt hatályos) meghatározta az épületkárokat, az igazolás rendjét, szabályozta az építőanyagbeszerzést, a költségelszámolást, a nyilvántartási feladatokat, továbbá az újjáépíthető lakóingatlan felső mérethatárát. A jogszabály az épületkárokkal kapcsolatos szervezési és hatósági tevékenységeket az első és másodfokú építésügyi hatósághoz rendelte, ideértve a lakóházak helyreállításához és újjáépítéséhez kapcsolódó feladatokat is. A jogszabály magába foglalta a helyreállításhoz és újjáépítéshez kapcsolódó engedélyezés, kivitelezés és műszaki tervezés rendjét, valamint újjáépítési tilalmat határozott meg az ár- és belvízveszélyes területekre. Az épületkárok további súlyosbodását, azzal kívánta kiküszöbölni a rendelet, hogy a helyszíni szemlét követően a tulajdonosnak (bérlőnek, használonak) előírta, hogy saját maga gondoskodik az állagvédelmi munkák (műszakilag szükségeszerű aládúcolás, megtámasztás, bontás) elvégzéséről. Amennyiben erre nem került volna sor, akkor az elsőfokú építésügyi hatóság ezt elvégezte, de a költségeket a tulajdonosnak kellett rendezni.

A helyreállítás kivitelezése, a műszaki és költségtervek elkészítése elsősorban a károsult feladata volt. Az újjáépítés rendszerint títustervek alapján valósult meg. A kivitelezéshez szükséges anyagi forrásokhoz támogatást az Országos Takarékpénztártól lehetett igényelni, építési kölcsön támogatás formájában, mely visszatérítendő, adott összeghatárig kamatmentes kölcsön volt. A károsult szociális körülményeit figyelembe vette ugyan a rendelet, de ez csupán arra nyújtott lehetőséget, hogy a kölcsön törlesztését felfüggeszessék.

A szerzők szerint az együttes rendelet, elvonatkoztatva a társadalmi, gazdasági viszonyok változása miatt megszűnt szervezetektől, és előírásoktól, napjainkban is példaértékűnek számít a helyreállítás szervezését, tervezését illetően.

Az árvíz- és belvízkárok felméréséről, a kártalanítás és a helyreállítás egyes kérdéseiről szóló 1017/1970. (V. 30.) kormányhatározat (2001. június 30-ig volt hatályos) a felméréssel, kártalanítással, helyreállítással összefüggő központi feladatokat már a vízügyekért felelős tárcára épült Országos Vízgazdálkodási Bizottság Országos Helyreállítási Albizottsága hatáskörébe rendelte. A kormányhatározat alapján kárfelmérési és kármegállapítási, továbbá helyreállítási albizottságot kellett létrehozni, amely ellátta a károk felmérésével, a helyreállítás kezdeményezésével és ezek összehangolásával összefüggő területi feladatokat.

A Kormány válaszul a '90-es évek végének rendkívüli időjárási eseményeire a helyreállítások eredményes megvalósítását a szervezettség és a koordináltság megteremtésével is segíteni kívánta. Ehhez '99 júliusában létrehozták az első Helyreállítási és Újjáépítési Tárcaközi Bizottságot, mely december 31-ig működött. A katasztrófával sújtott megyékben pedig

Helyreállítási és Újjáépítési Bizottságok alakultak. Az 1999. évi LXXIV. törvényben pedig a megelőzéssel, a közvetlen veszélyelhárítással és az előidéző okok megszüntetésével azonos hangsúllyal jelent meg a helyreállítás feltételeinek megteremtése is.

A helyreállítás és újjáépítés operatív tevékenységeinek szervezése, tervezése és irányítása az új jogszabályi környezet [179/1999. (XII. 10.) Kormányrendelet és 48/1999 (XII. 15.) BM rendelet] rendelkezéseinek megfelelően a Kormányzati Koordinációs Bizottság (KKB) kormányzati döntéshozói felelőssége mellett, a BM OKF feladata lett. A második Helyreállítási és Újjáépítési Tárcaközi Bizottságot a Kormány 1059/2000. (VII. 11.) határozatával hozta létre. A Bizottság munkájának segítésére a katasztrófával sújtott megyékben pedig helyreállítást és újjáépítést koordináló operatív törzsek alakultak (MUHORAY, 2002).

AMBRUSZ et al. (2016) szerint, leegyszerűsítve a helyreállítás menedzsmentjében vezető, irányító szerepet a Kormány és a belügyminiszter lát el, a hivatásos katasztrófavédelem a közigazgatás meghatározott szereplői segítségével pedig döntés-előkészítő funkciót tölt be. A szerzők kiemelten fontosnak tartják, a helyreállítás és újjáépítés általános jogszabályi keretének 2011-es megalkotását (a ma is hatályos: 2011. évi CXXVIII. törvény és a 234/2011. Kormányrendelet XI. fejezete), mely szervezett irányítási rendet fogalmaz meg a helyreállítások vonatkozásában.

A helyreállítások eseti, egyedi szabályozásából adódóan számos egyedi katasztrófaeseményre vonatkozó, azok helyreállítását befolyásoló jogszabály létezik hazánkban. Ezekre általánosságban jellemző, hogy csupán az adott eseményre és adott időszakot felölelően hatályosak. Ezeknek a számba vétele terjedelmi korlátok miatt – továbbá azon okból, hogy rendkívül szétaprózódna a vizsgálati téma – nem része a dolgozatnak. Ennek okán, a kutatási témám feltárásához használt esettanulmányok (2001-es beregi és 2010-es Sajó-völgyi esettanulmányok) vonatkozásában mutatok be eseti jogszabályi sajátosságokat.

A fejezetben feltárt fogalomhasználattal („kárenyhítés”, „helyreállítás”, „helyreállítás és újjáépítés”) kapcsolatos zavarok feloldására, véleményem szerint, tanácsos lenne egy meghatározott fogalom használata, melyre a legalkalmasabb a „helyreállítás” kifejezés lenne. Továbbá ajánlatos lenne a kifejezés definíciójának rögzítése is. Úgy gondolom, hogy erre a katasztrófavédelmi törvény (2011. évi CXXVIII. törvény), és az azt végrehajtó rendelet (234/2011. (XI. 10.) Kormányrendelet) lenne a legalkalmasabb. Figyelembe véve, hogy a konszenzus a „helyreállítás”, mint fogalom és definíció egységes használatára, nemzetközi szinten is várta magára, így hazánkban minél előbb tanácsos lenne ezek tisztázása. Amennyiben az idő folyamán a nemzetközi szintű egységes fogalomhasználatot és definíciót rögzítenék

valamely egyezményben, úgy ahhoz hazánk is csatlakozhatna, az országspecifikus fogalom és definíció pedig kiegészítésként továbbra is megmaradhatna.

A 234/2011. (XI. 10.) Kormányrendelet „*A katasztrófa károsító hatása által érintett területre, valamint a helyreállításra és újjáépítésre vonatkozó szabályok*” című XI. fejezetének megalkotása (habár javaslatai a helyreállítások vonatkozásában nem kötelező érvényűek) nagy előre lépésnek számít a hazai szabályozásban, hiszen ez egy keretszerű szabályrendszert alkotva támpontot nyújt az eseti jellegű helyreállítások megvalósításához. A hazánkban jellemző, eseti jellegű helyreállítási szabályozási rendszer, véleményem szerint még sokáig érvényben lesz, mivel ez az eddigi megvalósítások okán rendkívül beivódott a gyakorlatba. Mivel minden természeti katasztrófa egyedi eset, így az eseti szabályozási megközelítés célszerűnek tűnik, viszont úgy gondolom, hogy azok előkészítésére nagyobb hangsúlyt kellene fektetni.

2.3. A társadalmi intézményekbe vetett bizalom

A katasztrófaeseményeket követő helyreállítások, újjáépítések folyamatában a lakosság biztonságérzete, a folyamatot végző szervezetek, intézmények, közösségek iránt tanúsított bizalma, fontos szerepet játszhat az állami és civil szféra feladatellátásának (főként minőségi) visszaigazolásában, ezért fontosnak tartottam, hogy az intézményekbe vetett bizalom kérdéskörével is foglalkozzak. A releváns szakirodalmakat és vizsgálatokat a Védelem Tudomány és a JCEGI folyóiratokban 2016-ban megjelent folyóiratcikkeim, valamint az ELSEDIMA nemzetközi konferencián 2018-ban publikált előadásom tartalmi részegységei (lásd: KISS, 2016a; KISS, 2016b, KISS, 2018a), és további kigyűjtött (hivatkozott) forrásmunkák alapján mutatom be.

A szociológiai, a politológiai, a pszichológiai és a közgazdasági kutatások már hosszú évtizedek óta szép számmal foglalkoznak bizalommal kapcsolatos kérdéskörökkel, teóriákkal. Így a bizalom megfogalmazására is számos lehetőség áll rendelkezésre. Disszertációmban terjedelmi korlátok miatt a teljesség igénye nélkül, csak a kutatási területemhez kapcsolódóan tárgyalom a bizalom és társadalmi bizalom definícióit és különböző teóriáit.

A bizalom definiálásához MAYER et al. (1995) és ROUSSEAU et al. (1998) megfogalmazását hivatkozom, mely véleményem szerint a kutatásomban elemzettekhez a legközelebb áll. Szerintük *„a bizalom hajlandóság arra, hogy egy másik személyre vagy szervezetre támaszkodjunk, azok szándékaiban vagy viselkedésükben tapasztalt pozitívumok alapján.”*

A társadalmi bizalom fogalmának, jelentésének magyarázatához először fontosnak tartom tisztázni, hogy melyik típusú társadalmi bizalomról is van szó, illetve, hogy „mi” vagy „ki” a vizsgálat tárgya. FUKUYAMA (1995) és CARNEVALE (1995) szerint azonban

mindenképpen érdemes kiemelni, hogy bármilyen helyzetben tapasztalt közbizalomról is legyen szó, az társadalmi tőkeként definiálható, mely segíti a problémamegoldást, csökkenti a konfliktusokat és lehetővé teszi a még kielégítőbb kapcsolatok kialakítását.

A társadalmi bizalommal foglalkozó szakirodalmakat olvasva (legyen hazai vagy nemzetközi) megállapítottam, hogy a fogalmat többféle aspektusban elemzik az egyes szerzők. Van, ahol a közösségekben létező egymás iránt tanúsított (interperszonális) bizalmat vizsgálják (például: HODOSI, 2014), van ahol egy adott szervezetben, intézményben jelen levő bizalmat (például: KOZUH – SIENKIEWICZ-MAŁYJUREK, 2015) és van ahol a rendszerbe, intézményekbe vetett bizalmat (például: BAKONYI, 2012). Továbbá van, ahol ezek gazdasági rendszerekre mért hatásaival (például: GYŐRFFY, 2007), illetve a gazdasági rendszerek közbizalomra mért hatásaival (például: BODA – MEDVE-BÁLINT, 2012) foglalkoznak. A disszertációmban a különböző intézményekbe, illetve a rendszerbe vetett bizalommal foglalkozom. Így a továbbiakban a fogalom bemutatását eszerint végzem.

BAKONYI (2012) szerint meghatározó eleme volt a társadalmi bizalom modern elméletének, amikor LUHMANN (1988) elhatárolta egymástól a kis csoportokban önkéntelenül kialakuló, úgynevezett familiaritás-bizalmat, a rendszer iránti, szintén öntudatlanul működő, úgynevezett confidence-bizalmat és az ismeretlen mások iránti, stratégiai trust-bizalmat. Kutatásom a confidence-típusú bizalom vizsgálatával foglalkozik.

LUHMANN (1988) szerint a confidence-típusú bizalom esetén az emberek rábizzák magukat a rendszerre, melyben elvárásokat „fogalmaznak meg” korábbi tapasztalataik alapján, azok következményeire tekintettel. Ebben az esetben döntéseik megszokáson alapszanak, öntudatlanok, ahol a polgárok arra számítanak, hogy várakozásaikban nem csalódnak. Abban az esetben, ha a bizalmuk mégis sérülne, az egyének „külső oktulajdonítási mechanizmust” (BAKONYI, 2012) alkalmaznak, vagyis a rendszer jellemzőivel vagy diszfunkcióival magyarázzák az esetet.

GYŐRFFY (2014) megállapításai szerint a rendszerbe vetett bizalom gazdasági jelentősége jóval kevésbé feltárt, mint az úgynevezett interperszonális bizalomé. Hatását elsősorban az adók beszedése kapcsán mutatták ki – azokban az országokban, ahol nagyobb a politikai rendszerbe vetett bizalom, jobb az állampolgárok adómorálja is, azaz, sokkal inkább befizetik az adókat, mint az alacsony bizalmi szintű országokban (SCHOLTZ – LUBELL 1998; BRAITHWAITE 2009).

EISER et al. (2012) és TERPSTRA (2011), valamint WACHINGER et al. (2013) szerint a katasztrófák okozta károk felszámolásában jelentős szerepe van a társadalom kockázatokat kezelő szakembereibe vetett bizalmának. Amennyiben ez a fajta bizalom hiányzik, a lakosság

elbizonytalanodhat például egy terület evakuálását illetően, még akkor is, ha tudatában vannak, hogy jelentős katasztrófaeseménnyel kell szembenézniük, és ez valószínűsíthetően még nagyobb károkat idéz majd elő. Ezen felül az is előfordulhat, hogy a lakosság felesleges ellenintézkedésekbe kezd kisebb katasztrófa események esetén is. Bár nem a természeti katasztrófák körébe tartozik, de hasonló a helyzet a jelenlegi koronavírus veszélyhelyzetében is, ahol FARAGÓ (2020) szerint növeli a lakosság bizonytalanságát, hogy sokan eltúlzottnak, feleslegesnek vagy hatástalannak látják a járvány kapcsán bevezetett korlátozásokat. Az emberek számára kétséges, *„hogya a fizetendő ár: a gazdasági károk, a társadalmi feszültségek növekedése, az egyének anyagi helyzetének és mentális egészségének veszélyeztetése, a személyi szabadság korlátozása, és a ... politikai haszonszerzés lehetőségének kihasználása arányban áll-e a korlátozások még nem bizonyított hasznával”*. SCHWEITZER, et al. (2006) és KAZUYA – OZAKI (2014) meglátásában a hasonló bizonytalanságok pedig összességében sokkal nagyobb (kötségvetési és emberi) ráfordítást igényelnek majd állami oldalról. Továbbá előidézhetik az adott társadalom, lakosság nagyobb mértékű sérülékenységét a katasztrófákkal szemben, hiszen az államnak kevesebb forrása marad a katasztrófák kezelésére. Mindezek tükrében úgy gondolom, hogy a közbizalom rendkívül fontos a hatékony katasztrófa-menedzsmenthez.

RESTÁS (2012) szerint egy katasztrófa során a védekezés, mentés és helyreállítás sikerességének megítélése eltér az érintettség függvényében. Akinél kár keletkezik, illetve aki elszenvedője a katasztrófának, az valószínűleg kritizálni fogja azt, míg azok, akik a segítségnyújtásban vettek részt tevőlegesen, sikerként élik meg. Az ítéletalkotás az idő folyamán is változik. Másként vélekedik az, akinek erkölcsi vagy jogi felelőssége van a védekezésben, és másfajta összefüggéseket lát, akinek a kára mások szakmai felkészültségétől függően nő, vagy csökken. Egy rendkívüli helyzetben a jogszabályok és erkölcsi értékek határai a szerző szerint nyilvánvalóan anomáliát szenvednek és ennek a mértéke lehet csak kérdéses. Ez az anomália azonban a kiváltó eseményhez való „hozzászokással”, vagy annak megszűnésével ugyanúgy spontán megszűnik, mint ahogyan az a körülmények kialakulásával korábban természetessé vált.

Ahhoz, hogy a védelmi intézmények iránt tanúsított társadalmi bizalom témakörét behatóbban megismerjem és hogy a saját – társadalmi bizalmat vizsgáló – kérdőíves kutatásom módszertanát megalapozzam, 2010-2020 között publikált nemzetközi és hazai társadalmi bizalmat elemző, a kutatási témám szempontjából releváns, kérdőíves tanulmányokat tekintettem át. A módszertani eljárások aktualitása miatt a 2010-es évnél régebben megjelent publikációkat nem vizsgáltam. A fő „célpontjaim” a katasztrófavédelmi szervezetekbe és a

katasztrófákat követő helyreállítások rendszerébe vetett bizalom, illetve a katasztrófa eseményekkel összefüggő bizalmi szintek alakulásának kérdőíves felmérésével foglalkozó tanulmányok voltak. (Mivel a saját kérdőíves vizsgálatom kivitelezésére 2016 májusában került sor, ezért annak előkészítéséhez a 2016 előtt megjelent publikációkat tudtam figyelembe venni.) A releváns kutatásokból készítettem egy összesítő táblázatot (3. táblázat), melyben a tanulmányok publikációs évei szerinti sorrendben tárgyalom az elemzett bizalmi területeket, a különböző kutatási módszereket, valamint a kérdőíves felmérések mintaterületeit és azok kivitelezési éveit.

3. táblázat: A társadalmi bizalom (különösen a védelmi intézményekbe vetett bizalom) alakulását vizsgáló nemzetközi és hazai kérdőíves (2010-2020 közötti) kutatások módszereinek összesítése

Kutató(k), publikáció éve	A vizsgálat témája	Mintavételi módszer jellemzői	Mintaterület, mintavétel éve
ENCJ WORKING GROUP (2010)	az igazságszolgáltatás rendszerébe, a bíróságokba és a bírókba vetett bizalom	Kérdőíves vizsgálat random, országosan reprezentatív mintán (1 500 fő, 18-75 éves lakosság körében) Személyes lekérdezés Reprezentativitás: nemre, korra, képzettségre, adott város és régió nagyságára	Lengyelország 2009
ENCJ PROJECT TEAM (2011)	az igazságszolgáltatás rendszerébe, a bíróságokba és a bírókba vetett bizalom	Közös kérdőív fejlesztése 13 EU tagországra Reprezentativitás tervezése: nem, életkor, iskolai végzettség és a bírósági eljárások során szerzett tapasztalatok szerint Bizalom szintje 11 pontos skálán (0-10) mérve	Belgium, Dánia, Anglia és Wales, Franciaország, Magyarország, Olaszország, Ír Köztársaság, Litvánia és Hollandia, Lengyelország, Portugália, Románia, Szlovénia *
SAFFORD et al. (2012)	bizalom az információ forrásokban a „Deepwater Horizon” olajkatasztrófa vonatkozásában	Katasztrófával érintett lakosság véletlenszerű telefonos megkeresése, 2023 fős mintán Reprezentativitás: a vizsgált megyék lakossága, háztartásméretei és demográfiai jellemzői (nem, nemzetiség, életkor) alapján Bizalom alakulásának mérése: 3 kategória (bízik, nem tudja, nem bízik az adott információ forrásban) alapján	Amerikai Egyesült Államok (Louisiana és Florida) 2010
SHARP et al. (2013)	bizalom a közhivatalokban erdőtűz előtt, közben és után	Félig-strukturált interjúk 38 fővel Nyitott kérdések, interjú segédlet alapján A minta országosan nem reprezentatív, inkább az erdőtűzekkel való érintettséget és a mezőgazdasági háttérrel rendelkezőket reprezentálja Minta kiválasztása közhivatali lista alapján: alapfeltétel: erdőtűzesettel való érintettség	Ausztrália 2008

Kutató(k), publikáció éve	A vizsgálat témája	Mintavételi módszer jellemzői	Mintaterület, mintavétel éve
TÁRKI (2013)	emberekbe vetett általános bizalom, intézményi bizalom, kormányzati bizalom	Kérdőíves vizsgálat 1000 fős országosan reprezentatív lakossági mintán (2013-ban) A teljes minta 1500-1800 fős volt (a 2009-es és a 2013-as felvételezés összevonásával) 2011-es népszámlálás adataival való súlyozás Intézményi bizalom 11 pontos skálán (0-10) mérve	Magyarország 2009; 2013
KAZUYA – OZAKI (2014)	bizalom a katasztrófamenedzserekben a Tohoku földrengés és a Fukusima Daiicsi atomkatasztrófa vonatkozásában	Kérdőíves vizsgálat 118 fő háziasszony körében A vizsgálatba bevont résztvevők kor szerinti megoszlása: 21,2%: 30-as éveiben 39,0%: 40-es éveiben 35,6%: 50-es éveiben 4,2%: 60-as éveiben Csoportonkénti személyes lekérdezés A bizalom mérése 3 kategória szerint (megbízható, számítani lehet rá, nem megbízható) Mérési skála mindhárom kategóriára: 5 pontos (1-5) Likert-skála	Japán (Kansai régió) 2013
SZABÓ (2014)	bizalom az intézményekben és a gazdasági szervezetekben, politikai és rendszer bizalom	Kérdőíves vizsgálat 1000 fős lakossági mintán (adatfelvételezés: IPSOS) Reprezentativitás: nemre, korra, képzettségre és településre A vizsgálatba 25 magyar intézmény került bevonásra A bizalom szintje 5 fokú (1-5) skálán mérve	Magyarország 2014
NAKAYACHI (2015)	társadalmi bizalom a kockázatkezelő szervezetekben a Tohoku földrengés előtt és után	Kérdőíves vizsgálat országos reprezentatív mintán: 2008-ban 1 192 fő 20 év feletti lakossal és 2012-ben 1 138 fő 20 év feletti lakossal Random mintavételi módszer alkalmazása A bizalom változója: 6 pontos (0-5) Likert-skálán mérve	Japán 2008; 2012

Kutató(k), publikáció éve	A vizsgálat témája	Mintavételi módszer jellemzői	Mintaterület, mintavétel éve
BARTHA – BODA (2016)	intézményi bizalom (Nemzeti Adó- és Vámhivatalba és a hazai közintézményekben: bíróságokba, az Alkotmánybíróságba, az ügyészségbe, a rendőrségbe, az önkormányzatokba és a Magyar Nemzeti Bankba vetett bizalom) és az eljárási méltányosság adófizetési attitűdökkel kapcsolatos összefüggései (NAV korrupciós botrányok tükrében)	Kérdőíves vizsgálat a magyar felnőtt (18 év feletti) népességre reprezentatívan, 1200 fő válaszadóval Személyes lekérdezés (Medián Közvélemény- és Piackutató Intézet által) Leslie Kish-formula szerinti mintavétel (háztartások, területi kvótás mintavétele) A bizalom változója 11 fokú (0-10) és 4 fokú (1-4) Likert-skálán mérve	Magyarország 2013; 2015
MEDGYESI – BODA (2018)	intézményi bizalom (a nemzeti parlamentbe, a nemzeti kormányba, a jogrendszerbe vetett bizalom, a rendőrség iránti bizalom és a hírekben, médiában való bizalom) alakulása Európában, különös tekintettel a magyarországi változások bemutatására	Kérdőíves vizsgálat: Eurobarometer (EB) és az Eurofound Quality of Life Survey (EQLS) felmérései alapján Tagországi reprezentatívitással, a 18 év feletti lakosságra, háztartások alapján A tagország méretétől függő lekérdezési elemszám (1000-2000 fő/tagország) Személyes lekérdezés Eurofound Quality of Life Survey (EQLS) esetén a bizalom szintje 10 pontos skálán (1-10) mérve Eurobarometer (EB) esetén a bizalom kétértékű változóval (inkább megbíznak, inkább nem bíznak) mérve	EU tagországok és EU tagjelölt országok, valamint önkéntes európai országok a felvételezés éve szerint: 2007: EU27 és Norvégia, Horvátország, Macedónia, Törökország 2011: EU27 és Horvátország, Macedónia, Izland, Koszovó, Montenegró, Szerbia, Törökország 2016: EU28 és Albánia, Macedónia, Montenegró, Szerbia, Törökország
IPSOS (2020)	különböző hírforrásokba vetett bizalom a 2020-as koronavírus világjárvány vonatkozásában	Online ismétléses kérdőíves vizsgálat a magyar felnőtt (18 év feletti) népességre reprezentatívan, 1000 fő válaszadóval Reprezentativitás életkor, nem, iskolai végzettség, lakóhely szerinti régió és településtípus szerint	Magyarország 2020

* A fejlesztés éve, a kérdőívezést még nem végezték el. Rövidítések a táblázatban: lásd az 1. sz. mellékletben

Forrás: A táblázatban hivatkozott források és a JCEGI folyóiratban megjelent Saját folyóiratcikkem (KISS, 2016a) alapján saját szerkesztés, 2020

A 3. táblázatban szereplő kutatások eredményei egyenként is meglehetősen összetettek, így a dolgozat terjedelmi korlátaira tekintettel, csak a kutatásomhoz szorosan kapcsolódó részeredményeket foglaltam össze. A következőkben először a nemzetközi majd a hazai tanulmányok konklúzióit összegeztem.

Az ENCJ Working Group (2010) – akik az igazságszolgáltatás rendszerébe, a bíróságokba és a bírókba vetett bizalmat vizsgálták Lengyelországban – eredményei azt mutatták, hogy a bíróságokba vetett bizalom diverzifikált és hierarchikusan rendeződik el a társadalmi tudatban. Az igazságszolgáltatás rendszerébe vetett bizalom (mely a kutatásban vizsgált három kategória közül a leginkább hasonlít az általam elemzett társadalmi bizalomhoz) elemzése (többek között) azt hozta eredményül, hogy a rendszerbe vetett bizalom összefüggést mutat a nemmel, a lakóhellyel és a vallásossággal. Továbbá, hogy a rendszerbizalom esetében az információs források a válaszok alapján a következő sorrendiséget kapják:

1. népszerű heti vagy havi magazinok cikkei,
2. szaklapok cikkei,
3. rádióműsorok,
4. TV információs szolgáltatások.

A kutatás arra is javaslatot tesz, hogy a társadalmi intézmények iránt tanúsított bizalmat országonként és EU szinten is, tudatosan és ciklikusan vizsgálni kellene.

Az ENCJ Project Team (2011) munkája, úgy gondolom, hogy hasznos alapot szolgáltat a társadalmi bizalom témakörében végzett kérdőíves vizsgálatokhoz, különösen azokban az esetekben, ahol egy konkrét intézmény vagy szervezet mélyebb szintű vizsgálata a cél. A tanulmány az ENCJ Working Group-hoz hasonlóan, az igazságszolgáltatás rendszerébe, a bíróságokba és a bírókba vetett bizalommal foglalkozik. A szóban forgó kérdőíves vizsgálatot azonban még nem végezték el, a módszertant viszont kidolgozták. A kérdőíveket a felvételezés tervezett országainak anyanyelvére is lefordították.

SAFFORD et al. (2012), SHARP et al. (2013), KAZUYA – OZAKI (2014) és NAKAYACHI (2015) kutatásaiban már megjelenik a katasztrófával való érintettség és a bizalom összefüggéseinek vizsgálata is. SAFFORD et al. (2012) kutatásukban azt vizsgálták, hogy a „*Deepwater Horizon*” olajkatasztrófával érintett floridai lakosság társadalmi háttere, a katasztrófával való tapasztalataik és az információs forrásokba vetett bizalmuk hogyan jelzi előre a kormányzati erőfeszítéseket érintő „elvárásaikat”. Az általuk használt adatokat a katasztrófa bekövetkezése közben rögzítették. Az eredményeik azt mutatták, hogy a katasztrófával és a kártérítéssel való személyes érintettség erősen befolyásolja a felelős szervezet értékelését. Ugyanez a helyzet a korrallal és a lakóhellyel is. A TV hírek és a „*British*

Petroleum (BP)”, mint információs források iránt tanúsított bizalmi szinteknek pedig, a Mexikói öböl lakosságára nézve, véleményformáló hatásuk van a különböző szervezetek katasztrófa következtében elvégzett munkáját illetően.

SHARP et al. (2013) kutatásukban szintén katasztrófával érintett lakosságot vizsgáltak. A kérdőíves vizsgálat, mely Ausztráliában valósult meg, legfontosabb kitétele a katasztrófaesemény során szerzett személyes tapasztalat volt. Kutatásuk eredményei azt mutatták, hogy a katasztrófa-menedzsment bármely szakaszában (katasztrófa előtt, közben és után) végzett kommunikációs tevékenységnek kritikus szerepe van a bizalom alakulásában. Továbbá, hogy a közhivatalok szavahihetősége, valamint a helyi érdekek és tudás integrációja is hatással vannak a bizalom alakulására.

KAZUYA – OZAKI (2014) tanulmánya is katasztrófával érintett lakosságot elemzett. A szerzők a japán Tohoku földrengés és a Fukushima Daiicsi atomkatasztrófa vonatkozásában végeztek elemzéseket. A katasztrófamenedzserek iránt tanúsított bizalom vizsgálata eredményül azt kapták, hogy az önkéntesen az érintett településen segítséget nyújtó katasztrófamenedzserekben jobban megbíznak a válaszadók, mint a településen passzívan vagy a távolból kényszerből segítséget nyújtókban.

NAKAYACHI (2015) szintén a japán Tohoku földrengés vonatkozásában, a katasztrófa bekövetkezése előtt (2008) és után (2012) vizsgálta a társadalmi bizalmat Japánban, a kockázatkezelő intézményeket illetően. A szerző eredményei azt mutatták, hogy a földrengésekkel és nukleáris balesetekkel foglalkozó kockázatkezelő szervezetekben csökkent a bizalom a katasztrófát követően, míg az egyéb veszélyeket kezelő szervezetek bizalmi szintje – különösen a Tohoku földrengés által nem érintett területeken – állandó vagy esetlegesen növekedett.

Áttérve a hazai elemzésekre, a TÁRKI (2013) tanulmányában négy területen (bizalom, normakövetés, az állam szerepének és a demokráciának megítélése) vizsgálta a hazai lakossági vélemények alakulását, két időszakot (2009 és 2013) összehasonlítva. Közbizalom témakörében, többek között az Államot, a Rendőrséget és a Magyar Tudományos Akadémiát (mint kutatócsoportot illetően) elemezték. A bizalom esetében megállapították, hogy hazánkra *„alapvetően a bizalmatlanság jellemző: nem bízunk sem az embereken, sem az intézményekben és alapvetően magas fokú korrupciót észlelünk”*. Eredményeik alapján két dologra hívták fel a figyelmet: Az egyik, hogy Magyarországon az (intézményi)bizalom erősen átpolitizált. A másik, hogy az intézmények erősen ki vannak szolgáltatva a politikai ciklusok váltakozásának, amely néhány intézmény esetében természetes (kormány, ellenzék), mások esetében (rendőrség, bíróságok, sajtó) viszont társadalmi kockázatot jelenthet.

SZABÓ (2014) 25 magyar intézmény – többek között a katasztrófavédelem, honvédség, rendőrség – iránt tanúsított bizalmat vizsgálta, a jószándék, hitelesség, és kompetencia kérdéskörében. A szerző cikkében három hipotézisvizsgálatot végzett el. Az eredmények (többek között) azt mutatták, hogy a bizalmi struktúra elején a katasztrófavédelem, a posta és az állami általános iskolák állnak. A végén pedig a politikai és a piaci szféra szereplői: a parlament, az országgyűlési biztosok, a biztosítók és a bankok. A média a vizsgált szervezeti átlagokhoz képest magasabb bizalmi értékekkel rendelkezett.

BARTHA – BODA (2016) tanulmányukban két magyarországi reprezentatív felmérés alapján végeztek elemzéseket az állampolgárok adófizetési motivációit illetően. Az összefüggésvizsgálatokban az intézményi bizalom, különösen a Nemzeti Adó- és Vámhivatalba és a hazai közintézményekbe (bírószékbe, az Alkotmánybíróságba, az ügyészségbe, a rendőrségbe, az önkormányzatokba és a Magyar Nemzeti Bankba) vetett bizalom alakulásával is foglalkoztak. A 2013 és 2015 közötti adatfelvételi időszakban a magyar adóhatóság működését korrupciós botrányok övezték, így a kutatóknak lehetősége nyílt arra is, hogy kvázikísérletként a botrányok bizalomra mért hatásait is vizsgálják. Ennek eredményül azt kapták, hogy a megnövekedett korrupciós percepció hatására szignifikánsan csökkent a NAV-ba vetett bizalom.

MEDGYESI – BODA (2018) az intézményi bizalom magyarországi és nemzetközi (európai) változásait tanulmányozták a 2007-es, a 2011-es és 2016-os évek vonatkozásában. Legfontosabb megállapításuk, hogy az elmúlt években az intézmények iránti bizalom a legtöbb országban növekedést mutatott. A bizalom növekedése magasabb volt ott, ahol a közszolgáltatásokat jó minőségűnek tartják, és ahol kisebb mértékű feszültséget éreznek a társadalmi csoportok között. Nagyobb mértékben növekedett a bizalom azokban az országokban, hol a gazdasági növekedés kedvezőbben alakult, valamint azokban, ahol a korrupció mértéke is alacsonyabb volt.

Az IPSOS (2020) a jelenlegi koronavírushelyzet vonatkozásában vizsgálta a hazai lakosság különböző hírforrásokba vetett bizalmát. Két hónap vizsgálati eredményeit összehasonlítva azt kapták eredményül, hogy hazánkban csökkent a hírforrásokba vetett általános bizalom. A felnőtt lakosság közel fele úgy gondolta, hogy a média eltúlozta a koronavírus járvány kitörésének súlyosságát.

A felsorolt kutatásokat elemezve megállapítottam, hogy a felvételezések módszertana a nagyobb társadalomkutató intézmények (ENCJ WORKING GROUP; ENCJ PROJECT TEAM; TÁRKI; IPSOS; Medián Közvélemény- és Piackutató Intézet; Eurobarometer; Eurofound Quality of Life Survey) esetében hasonló, de még náluk sem teljesen egységes. Ezek

a felmérések, nagy elemszámmal és országosan reprezentatív mintával dolgoztak, de a reprezentativitás kategóriái változatosak voltak, vagyis a reprezentativitás más-más kategóriák alapján teljesült. Két tanulmány (SHARP et al., 2013; KAZUYA – OZAKI, 2014) dolgozott kisebb elemszámmal. Ezeknél a reprezentativitás nem volt fő szempont, sokkal inkább a katasztrófával való érintettség számított a mintavétel módszertanának meghatározásában. Ezek a tanulmányok megközelítésükben hasonlóak a saját empirikus vizsgálatom céljaihoz, mivel számomra is a katasztrófával való érintettség képezte az egyik fő mintavételi követelményt. Annál is inkább, hiszen a hazai tanulmányokban a katasztrófaeseményekkel összefüggő bizalmi szintek alakulásával nem foglalkoztak a kutatók. A katasztrófavédelem, mint intézmény értékelése megjelent ugyan az egyik vizsgálatban (SZABÓ, 2014), de a katasztrófával érintett lakosság vizsgálata nem. A bizalom szintjének meghatározásához is többféle mérési skálával (4; 5; 10; 11 pontos skálákkal vagy minőségi jellemzők megadásával) dolgoztak az egyes kutatások. Konszenzus az alkalmazott módszertanok esetében nem jellemző, vagyis tulajdonképpen az alkalmazásra kerülő mintavételi és elemzési módszereket a kutatók saját kutatási céljaikhoz, hipotéziseikhez mérten határozták meg. A fenti kutatási eredményeket összevetve úgy gondolom, hogy nehéz messzemenő következtetéseket levonni, hiszen többféle módszertannal, többféle elemzési eljárással, továbbá más-más intézményeket vizsgálva dolgoztak az egyes kutatók. A téma terület komplexitásából annyi azonban biztosan látszik, hogy a társadalmi bizalom és a katasztrófa menedzsment különböző tevékenységeinek összefüggéseit behatóbban vizsgáló kutatások önálló disszertációs témaként is megállnák a helyüket.

Mivel a különböző információs források (például: média) és az intézményi bizalom összefüggéseivel a fenti kutatások többsége (például: ENCJ Working Group, 2010; SAFFORD et al., 2012; SHARP et al., 2013; SZABÓ, 2014; BARTHA – BODA, 2016; IPSOS, 2020) is foglalkozott, és mert jómagam (is) úgy gondolom, hogy a katasztrófavédelmi témájú kríziskommunikáció komoly hatással lehet a kommunikációt végző szervezet közmegítelésére, valamint az iránta tanúsított intézményi bizalom alakulására, ezért a katasztrófavédelmi témájú kríziskommunikáció lehetséges hatásait vizsgáló szakirodalmakról is érdemes röviden említést tenni. A következő alfejezetben ezek bemutatását végeztem el.

2.3.1. Katasztrófavédelmi kríziskommunikáció (lehetséges) hatásai

A helyreállításban érintett szervezetek lakossághoz való kapcsolódásának egyik platformja a kommunikáció (tájékoztatás). A kutatásom során szerzett tapasztalataim alapján úgy gondolom, hogy a kommunikáció is fontos része a helyreállítás sikerének, az abban résztvevő szervezetek iránt tanúsított bizalom alakulásának, így fontosnak tartottam megvizsgálni szakirodalmak

alapján is, hogy a krízishelyzetekben milyen elvek mentén folyik a kommunikáció, mi jellemzi a katasztrófavédelmi célzatú kríziskommunikációt, és ennek milyen potenciális véleményformáló hatásai lehetnek. A fejezet megközelítésében igazodik ahhoz a feltevéshez, hogy míg a katasztrófavédelmi célzatú kríziskommunikáció legfőbb feladata a lakosság tájékoztatása, ezzel egyidejűleg annak potenciális közvéleményt, közbizalmat befolyásoló hatásaival is számolni lehet. Még a fejezet elején szeretném megjegyezni, hogy disszertációmban krízis alatt katasztrófavédelmi vonatkozású krízist értek, vagyis veszélyhelyzetet, katasztrófahelyzetet. Ahogy DOBSON (2003) is mondta a Magyar Hidrológiai Társaság (MHT) XXI. vándorgyűlésén: „*A katasztrófa kommunikációt sokszor azonosítják a válságkommunikációval, de ez a két fogalom nem azonos tartalommal bír. Nagyon leegyszerűsítve: minden katasztrófa válság, de nem minden válság katasztrófa.*” A témakör rendkívül tág szakirodalommal rendelkezik, azonban a dolgozat terjedelmi korlátaira tekintettel, csak a saját empirikus kutatásom (kríziskommunikáció interjú vizsgálat) kérdésköréhez szorosan kapcsolódó vizsgálatokkal foglalkoztam.

BENE (2010) szerint a hatékony kríziskommunikációs (veszélyhelyzeti) stratégia három fő lépését a következők alkotják: a megfelelő szakemberek kiválasztása és felkészítése; kommunikációs terv elkészítése és a médiával kialakított folyamatos, kölcsönös bizalmi kapcsolat. Ehhez kapcsolódik ANGELUSZ (2000) elgondolása a közkommunikáció típusairól, folyamatáról, és az abban résztvevőkről (4. táblázat).

4. táblázat: A közkommunikáció folyamatának négy fajtája Magyarországon

Kommunikáció típusa	Küldő	Címzett	Kommunikáció iránya
Állami intézményektől a közönség felé	Állami intézmények	Állampolgárok és társadalmi státusz szereplők, közönség	Fentről lefelé
Közösségi szereplők között	Közösségi szereplők és csoportok hasonló szociális szintről		Jellemzően horizontális
Közösségtől az állami intézmények felé	Közösségi szereplők és csoportok különböző szociális szintről	Állami intézmények	Lentről felfelé
Állami szereplők között	Állami intézmények különböző feladataira specializálódott szereplők		Horizontális

Forrás: ANGELUSZ, 2000

A vészhelyzeti kommunikáció BOLGÁR – SZEKERES (2009) szerint azonban eltér a hagyományos közkommunikációtól. A szerzők megfogalmazásában: „*Veszélyhelyzeti kommunikációnak nevezzük azt a folyamatot, amely által a veszélyhelyzetet kezelők tudatják a médiával, a társadalommal, az állam- és közigazgatási tisztségviselőkkel és egyéb specifikus*

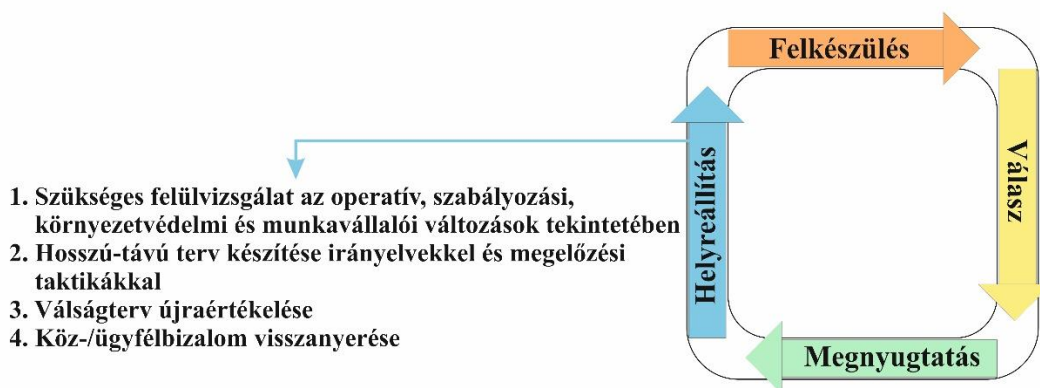
szervezetekkel, csoportokkal, hogy milyen lépéseket tesznek annak érdekében, hogy a veszélyhelyzetet megelőzzék, arra felkészüljenek, arra reagáljanak és abból az eredeti állapotot lehetőség szerint, visszaállítsák.” Az ANGELUSZ (2000) féle csoportosításból ez leginkább az első csoporthoz (Állami intézményektől a közösség felé) hasonlóan alakul, mivel ez is egy fentről lefelé irányuló kommunikáció. BOLGÁR – AMBRUSZ (2012) leírják, hogy a kríziskommunikáció alapvető célja a tényleges helyzet és a közvélemény által észlelt látszat közötti eltérés, az úgynevezett „kritikus tér” szűkítése. Így CSERNYIKNÉ (2007) szerint katasztrófahelyzetkor olyan üzenetet célszerű megfogalmazni, mely választ ad a következő kérdésekre: Mi történt? – a helyzet tisztázása; Mit mondjunk? – az üzenet tartalma; Hogyan mondjuk? – az üzenet formája, mértéke.

A katasztrófavédelmi témájú kríziskommunikáció esetében is fontosnak tartottam megvizsgálni, hogy milyen szakaszok szerint lehet azt strukturálni. Disszertációmba, azok relevanciája miatt, GRABER (1988) és FATHI (2014) felosztását emeltem be.

GRABER (1988) a katasztrófaesemények időbeli lefolyásához mérten három szakaszra bontja a katasztrófák kríziskommunikációját:

1. Katasztrófa bekövetkezése szakasz: a katasztrófa méretére, pusztítására és okaira vonatkozó információ hiánya
2. Információnyerés szakasz: adatgyűjtés az eseményről, segítségnyújtás, enyhítési folyamat
3. Katasztrófát követő helyreállítás szakasz: általános információk az eseményről, gyógyulási folyamat (leghosszabb szakasz, több évet is igénybe vehet)

FATHI (2014) szintén a katasztrófák lefolyásához igazodva pedig négy szakaszt különít el (11. ábra).

11. ábra: A kríziskommunikáció négy szakasza

Forrás: FATHI, 2014 alapján saját szerkesztés, 2019

A kétféle lehatárolás nem különül el élesen egymástól, hiszen összességében ugyanazon folyamatokat fedik le, viszont FATHI (2014) munkájában megjelenik a közbizalom visszanyerésének fázisa is, ami már a helyreállítási folyamatban végzett kommunikációs tevékenység potenciális közbizalmat befolyásoló hatásaival is számol. Továbbá körfolyamatként értelmezi a kommunikációs tevékenységet, mely a saját elgondolásomhoz is igazodik. A katasztrófavédelmi kríziskommunikáció záró részével kapcsolatosan CSÁSZI (1999) leírja, hogy az követi azt a sémát, miszerint a katasztrófákról szóló tudósítások mindig azzal a nyugalmat sugárzó képpel záródnak, hogy a rend helyreállt, ezzel is elősegítve a lakosság megnyugtatót.

A kríziskommunikáció közvéleményt, közbizalmat befolyásoló lehetséges hatásainak irodalmát kutatva azzal az alapvetéssel találkoztam, hogy a katasztrófaszociológia leggyakrabban kutatott témája a kommunikáció, mert a média a katasztrófák minden szakaszában nélkülözhetetlen feladatot lát el: informál, tudatosít, valamint érzelmileg és morálisan támogatja az érintetteket (CDMM, 1980; NIMMO, 1985; WALTERS et al. 1989). CSÁSZI (1999) a katasztrófák médiareprezentációjának bemutatása során GONZENBACH (1996) munkáját említi, hogy a katasztrófák hírértékének fontosságára rámutasson, mely hírérték a szerző szerint minden másnál magasabb. A szerző leírja, hogy médiakritikai „szakkifejezéssel” obstruktív híreknek nevezik a katasztrófákról szóló híreket, mert olyan jelentős fizikai és morális tartalommal bírnak, melyek szinte ráerőszakolják magukat a sajtóra. CHACOWRY (2016) szerint a médiában megjelenő katasztrófákról szóló riportok negatív vagy pozitív képet is festhetnek, amely WENGER – FRIEDMAN (1986) és VASTERMAN et al. (2005) szerint befolyásolhatja a közvéleményt. HOUSTON (2012) meglátása, hogy a média gyakran az események fizikai mivoltára helyezi a hangsúlyt, ami WENGER – FRIEDMAN (1986) és VASTERMAN et al. (2005) továbbá ALI (2013) szerint a drámai elemek és mítoszok használatával is párosul, mely félelemhez és szorongáshoz vezethet az érintett áldozatok körében. GHAVAMNIA – DASTJERDI (2013) leírják, hogy a médiának előnyös hatásai is lehetnek a közösségekre a helyi lakosság tájékoztatásán és oktatásán keresztül, valamint a veszélyekre való figyelemfelhívásban.

FISHER (1998) vizsgálatából kiderül, hogy bár az általa vizsgált időszakban a katasztrófák gyakorisága is nőtt, a médiák érdeklődése még inkább fokozódott a téma iránt. A növekedés azonban zömében abból adódott, hogy az áldozatokkal, szakértőkkel, szemtanúkkal számos riportot készítettek. BENE (2010) is ír arról, hogy a médiának hatalmas szerepe van a lakosság tájékoztatásában. A kevés vagy nem jól közölt információ találgatásra adhat okot, ezért elveszik a hitelessége, és annak lehetősége, hogy a sajtóban megjelent információk a célközönség

válaszreakcióját a kívánt irányba tereljék. Véleménye szerint mivel a média sokszor csak a valóság másodlagosan interpretált változatát tárja a lakosság elé, törekedni kell arra, hogy az említett szervezetek a lehető legpontosabban, közérthetően, röviden, tovább nem egyszerűsíthető formában közöljék az információt. A szerző úgy gondolja, hogy a média összekötőként működik a lakosság és a katasztrófát felszámoló szervezetek között, ezért törekedni kell arra, hogy minél kisebb legyen mind a fizikai, mind a „szervezeti” távolság a kárfelszámolást végző és a kommunikációért felelős személy vagy szervezet között. A kommunikációt végző szakembernek mindig pontosnak, hitelesnek és korrektnek kell lennie. Magát a katasztrófát tárgyilagossággal kell közvetítenie, mert ha a sajtó szubjektív módon kezeli azt, az nem kívánt eseménysort eredményezhet a lakosság körében. DOBSON (2002) is ír arról, hogy tapasztalatai alapján az úgynevezett „hétköznapi” kialakított kölcsönös, előnyös együttműködés a médiával mindig sokat segíthet. *„A média, ha tudja, mit kell tennie, akkor olyan irányba mozdítja el az embereket, amely mind a társadalom, mind az egyén számára hasznos és értékes”* (DOBSON, 2002), és a szerző szerint, ez jelenti a közös felelősséget.

A média a veszéllyel kapcsolatos időszerű információ szolgáltatáson (CHACOWRY, 2016) és az érintett áldozatok, valamint számos helyi és nemzetközi ügynökség közötti szociális kapcsolatok kialakításán keresztül eredményes lehet a károk enyhítésében (GHAVAMNIA – DASTJERDI, 2013; DUHE, 2008). PUENTE et al. (2013) leírják, hogy a természeti katasztrófák média reprezentációja elősegítheti a nemzetközi segítségnyújtást, továbbá fel is erősítheti azt. CHENG et al. (2015; 2016) vizsgálatukban úgy találták, hogy a tömegkommunikációs és közösségi média jelentős szerepet játszhat a katasztrófát követő helyreállításban, pozitívan befolyásolhatja a társadalmi tőkét és a polgári részvételt, mely elengedhetetlen az eredményes helyreállításhoz. A média bátoríthatja az embereket a helyreállításban végzett erőfeszítéseik terén, habár a folyamat mechanizmusát eddig átfogóan még nem vizsgálták. Ez azonban meglátásuk szerint hasznos lenne, mind az állami, mind pedig a nem-kormányzati szervezetek számára, akik az eredményeket felhasználhatnák a helyreállításokban. PUTNAM (1993) meglátása szerint a társadalmi tőke, a bizalom, normák és hálózatok társadalmi funkciókkal jellemezhetők, melyek összehangolt intézkedések elősegítésén keresztül képesek javítani a társadalmi hatékonyságot. Vagyis a bizalom alapvető fontosságú a társadalmi tőke hatékonyságában.

A helyreállításokkal foglalkozó tanulmányok (például: HAWKINS – MAURER, 2010; ALDRICH, 2012; SHAW, 2014) rávilágítanak arra, hogy a sikeres felépüléshez a közösségen belüli és azon kívüli folyamatos támogatásra van szükség. CHENG et al. (2016) szerint a

tömegkommunikáció és a közösségi média különböző hatással lehet azokra, akik katasztrófával érintettek és azokra, akik nem, és a média használható arra is, hogy motiválja és össze is kösse ezt a két csoportot.

Bár, az általam vizsgált témához ugyan nem közvetlenül kapcsolódik a következőkben bemutatott vizsgálat – mert nem közvetlenül a lakosságra mért potenciális hatásokkal foglalkozik – viszont hazai követéses vizsgálat példaként hasznos említést tenni róla.

BODA – PATKÓS (2015) tanulmányukban a média közpolitikát potenciálisan befolyásoló hatásaival foglalkoznak 2010 és 2014 közötti választási ciklusban. Ez a tanulmány az első módszeres próbálkozás a média napirendje és a közpolitikai változások közötti összefüggés vizsgálatára, nemcsak hazai viszonylatban, hanem tudomásuk szerint az egész kelet-közép-európai régióban is. Az elemzés során az MTA TK Politikatudományi Intézetében működő Comparative Agendas Project (CAP) magyarországi adatait dolgozták fel. A vizsgált, jelentős médiafigyelmet kiváltó ügyek között voltak katasztrófák témakörében az „Árvíz- és katasztrófavédelem”; a „Vörösiszap-katasztrófa” a „Pánik és tragédia a West Balkán szórakozóhelyen”. A vizsgálatok eredményeül azt kapták, hogy hazánkban a média közpolitikára gyakorolt hatása gyengének mondható, és azt feltételezik, hogy ez más közép-európai országok vizsgálata során is hasonlóan alakulna. A médiával és közvéleménnyel kapcsolatos adatbázisban, a „közvélemény számára legfontosabb ügyek” elnevezés alatt gyűjtöttek adatot a különböző katasztrófák (például: Csernobil, árvizek) média hatásairól (hogy milyen mértékű érdeklődést váltottak ki az adott megjelent hírek) a lakosság körében, viszont ehhez az adatbázishoz korlátozott a hozzáférés, így az eredmények vizsgálata is.

Ehhez kapcsolódóan említeném meg, hogy RESTÁS (2012) a 2010-es árvíz kapcsán épp ellenkezőleg arról ír, hogy tapasztalatai alapján a politika és a média jelentősen összefonódnak, és a befolyásolás még katasztrófális körülmények között is fennmarad. A szerző véleménye szerint bizonyosan kell lennie olyan határnak, ahol ez a befolyás eltűnik. Erre valószínűleg egy hirtelen lesújtó katasztrófánál (például: repülőgép-katasztrófa) nagyobb az esély, mert ekkor a tudatos befolyásolásra rövidebb az idő, a szóban forgó riportok spontánabbak. A témában végzett kutatásaim alapján, véleményem szerint a RESTÁS (2012) féle meglátás közelebb állhat a valósághoz.

Az ismertett szakirodalmak alapján, összességében úgy gondolom, hogy a katasztrófavédelem tevékenységei között valóban fontos szerepet játszik a kommunikáció, különösen a veszélyhelyzet időszakában és a helyreállítás közben végzett kommunikáció. A különböző krízishelyzetekben végzett kommunikáció informál, tudatosít, valamint érzelmileg és morálisan támogatja az érintetteket. A tevékenység során arra kell a leginkább törekedni,

hogy a lehető legpontosabban, hitelesen és korrekten, közérthetően, röviden, tovább nem egyszerűsíthető formában közölje az adott szervezet az információt. Továbbá nagyon fontos a kölcsönös együttműködés a médiával. A veszélyhelyzeti kommunikáció pozitív vagy negatív hatással is lehet a közvélemény alakulására, az érintett szervezetek tevékenységének megítélésére és a közösségi tevékenységek munkamoráljára.

2.4. Menedzsment módszerek adaptálhatóságának kérdésköre a társadalmi intézmények feladatellátásának értékelésére

Az irodalmi áttekintés negyedik, és egyben utolsó, fő fejezetében áttekintést szeretnék nyújtani az üzleti és a közszolgálati szféra szervezetszemléletének céljairól, azok különbségeiről, az üzleti módszerek közszolgálati adaptációjának pozitívumairól, nehézségeiről, továbbá a témához kapcsolódó főbb megközelítésekről. Az értékelés elméleti háttérével röviden foglalkozom, csak az általam használt megközelítés bemutatására van lehetőségem. Itt szeretném megjegyezni, hogy a dolgozat multidiszciplináris jellegéből adódóan, szinte minden, az irodalmi áttekintésben szereplő alfejezet, önállóan is alkothatna egy külön disszertációs témát. Ez az alfejezet különösen összetett ilyen téren, hiszen a szervezeti értékelés, teljesítmény- és minőségmenedzsment rendkívül tág szakirodalommal és gyakorlattal rendelkezik. A terjedelmi korlátok miatt, azonban jelen fejezetben is csak a szorosan kapcsolódó elméletek és fogalmak bemutatására van módom.

TAKÁCS (2015) – aki munkájában a közszolgálati szervezetek értékelési módszereit átfogóan osztályozta – meglátásában a közszolgálati szervezetek értékelését két oldalról közelíthetjük meg. Egyrészt, ahonnan a közszolgálati értékelési módszerek erednek, a teljesítménymenedzsment és a minőségmenedzsment oldaláról, másrészt, az értékelés önálló tudományterületének oldaláról (például: GUBA – LINCOLN, 1989; SCRIVEN, 1991; ALKIN, 2004), mely szakértői munkaként, speciális kognitív folyamatként közelíti meg az említett tevékenységet. A Szerző megfogalmazásában a szervezeti értékelés: *„a szervezet teljesítményének és/vagy kiválóságának valamilyen módszert alkalmazó vizsgálata, majd a vizsgálat eredményeinek összevetése a kimondott vagy kimondatlan elvárásokkal”*. Meglátásában a szervezet értékelésére mérésen alapuló vagy szöveges jellemzésen alapuló módszereket alkalmazhatunk. A továbbiakban én is ezzel a jelentéstartalommal használom az értékelés fogalmát a dolgozatban, valamint a teljesítmény- és minőségmenedzsment oldaláról közelítek a témakör felé.

ARISTIGUETA (2008) leírja, hogy az egyes üzleti szektorokban alkalmazott módszerek közszolgálati szervezetekben való terjedésével a teljesítmény és a minőség fogalmak egyszerre, egymással párhuzamosan jelentek meg és ez a gyakorlatban a két fogalom összemosódásához,

kevert használatához vezetett. Továbbá a minőség- és a teljesítményértékelés a gyakorlatban alkalmazott módszerei közül sokat nem lehet egyértelműen besorolni se egyikhez, se a másikkhoz. RÉVÉSZ (2015a) meglátása szerint a teljesítménymenedzsment fogalmi lehatárolása problematikus, lévén, hogy interdiszciplináris területről van szó, és a közigazgatásban alkalmazott teljesítménymenedzsment meghatározására ez még inkább igaz, mert itt a gazdálkodástudomány, a szociológia, a politológia és a jogtudomány egyes területei is hatással vannak a fogalom tartalmára. Ennek tényét saját szakirodalmi kutatásom során is tapasztaltam. Rengeteg teljesítmény- és minőségértékelési módszer létezik, azonban ezek besorolása valóban nem egységes. A dolgozat szempontjából ezek különválasztásával, lehatárolásával nem foglalkozom, mert számomra nem a szakirodalmi lehatárolás a lényeges, hanem sokkal inkább a módszertanok alkalmazhatóságában rejlő lehetőségek.

Mielőtt rátérnék a szóban forgó módszertanok használatának a bemutatására, röviden kitérek az Új Közmenedzsment (NPM) kialakulásának és főbb jellemzőinek ismertetésére. Középpontban, a hazai gyakorlat jellegzetességeivel, hiszen a hazai helyreállítások jellegzetességei alapján vizsgálódom, ehhez pedig a hazai környezet ismerete rendkívül fontos.

2.4.1. Új Közmenedzsment (NPM) kialakulása, főbb jellemzőinek bemutatása

RÓNAI (2014) leírja, hogy a 19. század végére a közzszolgálati szervezeteknek saját tudományága alakult ki (Weber), mely nem foglalkozott az üzleti szektorban alkalmazott módszerek megismerésével. Közigazgatás tekintetében nem tartották fontosnak az elégedett polgárt, a közigazgatás jórészt az állam hatalmi tevékenysége volt. Az 1970-es évek eleji olajválsággal összefüggésben következett be változás, mely elindította az állam hatékonyabb működését célzó, a versenyszférában már jelen levő módszertani irányzatok közszférára való adaptációját. Az állami szektor anyagi forrásai a válság miatt beszűkültek, így egyre fontosabb lett felhasználásuk hatékonysága. Így, az 1980-as évekre kialakult Új Közmenedzsment (NPM) az üzleti szférában kialakult szervezet-tudományi módszerek közszférában való hasznosítását tűzte ki célul. Az Új Közmenedzsment egyik első teoretikusa Jonathan Boston (1957-).

Az Új Közmenedzsment lényege RÓNAI (2014) és BUDAI (2008) szerint az államháztartás hatékonyabbá tétele, vállalatgazdasági szempontok figyelembe vétele, stratégiai szemléletű folyamat-átszervezések, a közzszolgáltató és az ügyfél kapcsolatának szerződés szerinti rendezése, alternatív szolgáltatások szerepének felértékelődése, a kimentő oldal teljesítményének folyamatos figyelésével és minőségének emelésével, bürokrácia csökkentéssel, állami intézmények közti verseny megteremtésével a magán és az állami szektor versenyeztetésével. GELLÉN (2012) munkájában megemlíti, hogy a törekvést az OECD (Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet) és a Világbank is támogatta, mely azt

ígérte, hogy bevezetésével egyszerre lesz majd biztosítható két egymással feszültségben lévő igény: a kormányzás hatékonysága és annak elszámoltathatósága.

RÓNAI (2014) szerint a törekvés előre törését segítette, hogy Európában a '70-es és '80-as években egyre fontosabbá vált, hogy az emberek és a gazdaság mindennapjait a közigazgatás kevésbé nehezítse meg. A nézet szerint, egy adott ország életszínvonalához, olyan közigazgatás járul hozzá leginkább, mely a legminimálisabb időt és energiát vonja el az élet egyéb területeitől. Ilyen szemléletben a közigazgatás minőségének legfontosabb fokmérője az ügyfél elégedettsége. Ezt támasztja alá SISA (2010) meglátása is, miszerint, a társadalom szereplői a közigazgatással szemben hármass elvárást fogalmaznak meg. Egyrészt, adófizetőként a minél olcsóbb működést, másrészt, állampolgárként az értékeik megvédését, továbbá a közjó előmozdítását, harmadrészt, ügyfélként pedig gyors, egyszerű, megfizethető ügyintézését várják el. TAKÁCS (2015) szerint pedig, a közszolgálati intézményeknél az értékelés rendkívül fontos, mert itt a piac önszabályozó mechanizmusa az üzleti szektoréhoz hasonlóan nem működik, a vevők (ügyfelek) sokszor nem képesek érdekeik megfelelő érvényesítésére.

VÉRTESEY (2014) leírja, hogy az NPM-et Európában legradikálisabban talán az Egyesült Királyság használta, az USA-ban Reagan elnök kezdeményezte, követői Bill Clinton és az Egyesült Királyságban Tony Blair voltak. Hazánk szakirodalmában a rendszerváltást követően kezdett terjedni, de már a két világháború közötti időszakban megjelenő Magyar Zoltán által tett kezdeményezések is ezt a szemléletet tükrözték. A 2010-2014 között futott Magyar Program is jórészt ezeken alapult.

TAKÁCS (2015) elgondolása szerint, a közszolgálati intézmények értékelésére használt módszerek leginkább a teljesítménymenedzsment és a minőségmenedzsment eszközeiből építkeznek. Ezek néhány eleme korábban is jelen volt ugyan a közszolgálati szervezetek gyakorlatában, elterjedésük azonban az NPM-nek köszönhető. Az NPM sikerében rejlik a kettősség BODA (2015) szerint abból a különbözőségből adódik, hogy az üzleti szférában a profitszerzés a cél, a közszeletornak pedig a köz javát kell szolgálnia, vagyis olyan feladatokat is el kell látni és különböző szolgáltatásokat kell nyújtani, amelyek nem járnak anyagi haszonnal. RÓNAI (2014) meglátása szerint az üzleti szervezetek környezete a folytonosan változó piac, ezzel szemben a közszolgálati szervezeteké meglehetősen statikus, versenytársak nem igazán vannak. Az üzleti szervezeteknek, reagálva a piaci folyamatokra, folyamatosan fejleszteniük, fejlődniük kell, a közszolgálati szervezetek fejlesztése, változása azonban általában a politikai szférából indul, így önmaguktól nehezen mozdulnak.

RÉVÉSZ (2015b) disszertációjában HAJNAL (2004) és ROSTA (2012a) meglátását hivatkozva, miszerint az NPM több mint 30 éves története alatt vezérfonalául szolgál(t) a

közszektor modernizációjának a világ fejlett és fejlődő országaiban. Az elmúlt 10 évben azonban számos kritika érte éppen a sokoldalú alkalmazhatósága miatt. RÓNAI (2014) munkájában is olvasható, hogy a kétezres évek elejétől számos bírálat érte az NPM-et, melyek szerint az irányzat nem elég hatékony. BUDAI (2008) pedig három csoportba sorolja az alkalmazhatóság főbb kritikáit, és az ezekre adott válaszait (5. táblázat).

5. táblázat: Az Új Közmenedzsment (NPM) alkalmazhatóságának kritikái és az azokra adott válaszok

NPM alkalmazásának kritikái	Erre adott válaszok Budai (2008) alapján
A szabványokat gazdasági társaságok számára fejlesztették ki. A közigazgatás, nem profitorientált, nincsenek vevői, termékei.	A szabványok kellően tágan értelmezik a termék és a szolgáltatás kategóriáit. Azok a szervezetek tudják így alkalmazni, melyeknek céljai és azok eléréséhez szükséges erőforrásai megvannak. A közcélú feladatellátás középpontjában is a vevő (állampolgár, ügyfél) áll. A közigazgatási termékek és szolgáltatások középpontjában a közösségi igények kielégítése kell, hogy álljon.
A közigazgatás tevékenysége jogszabályok által szabályozott, kötött; nem marad szabályozási terület a minőségügyi rendszer folyamatszabályozásai számára.	A minőségügyi előírások a munkaszervezés olyan folyamatait, technikáit szabályozzák, melyeket jogszabályi szinten nem írnak (nem írhatnak) le. A hivatalok számos belső szabályzata beilleszthető a minőségügyi rendszerbe, mivel a szervezeti működés ideális állapotát írják le (jobb esetben). A minőségirányítás tehát kiegészítő és hatékonyságjavító szerepet lát el.
Bevezetése fokozza az iratmennyiséget, így jelentős többletmunkát eredményez, fokozza a bürokrácia terheit.	Egy új rendszer bevezetése rövidtávon megterhelő lehet a szervezet számára, azonban ezek ellátása rutinszerűvé alakítható, összhangba hozható más adatszolgáltatási kötelezettségekkel. Végül, előnyei mindenképp meghaladják a bevezetéssel, majd működtetéssel járó terheket.

Forrás: BUDAI, 2008 alapján saját szerkesztés, 2019

Továbbá, a szerző ír arról is, hogy az Új közmenedzsment milyen nehézségekbe ütközhet. Például, hogy az ügyfelek visszacsatolása, elégedettségmérése politikai választásokban jelentkezik és nem a közigazgatásban; sokszor nem derül ki, hogy melyik szerv, hol és hogyan nyújt jó vagy rossz szolgáltatást, lassan alakul ki az a lehetőség, hogy az ügyfél piaci alapon válogathasson a közigazgatási szolgáltatások között. RÉVÉSZ (2015b) említést tesz arról is, hogy egyre többen beszélnek az NPM-korszak végéről, kudarcáról (például: DUNLEAVY et al., 2006), véleménye szerint, azonban a megőrzésre érdemes elemek (nála a teljesítménymenedzsment) szerepének újragondolása lenne szükséges.

FARKAS (2017) szerint, a szervezetfejlesztés nem forradalmi folyamat, és valószínűleg nem is lesz az. A szervezeteken belül végbemenő evolúciós folyamatok hosszan elnyúlóak és

fokozatosak. ROSTA (2012b) tanulmánya szerint az NPM-reformok eredményes bevezetése nehéz feladat. Az NPM nem egy univerzális eszközrendszer, hanem egy szemléletmód és értékrendszer, melyhez többféle menedzsmenteszköz használható. Tanulmánya szerint ezek bevezetése, akkor lehet sikeres, ha ezek az eszközök beleillenek az adott ország társadalmába beágyazódott formális és informális intézményrendszerekbe. Az NPM kritikái új irányzatok megjelenését is indukálták. Ezek közül talán a legelterjedtebb az NWS (Neo-Weberian State, Új weberi állam), melyet csak megemlítek, hiszen, ahogy fentebb is írom, nem célom az összes irányzat bemutatása, sokkal inkább az elv lényegi elemeinek taglalása.

A kritikák ellenére úgy gondolom, hogy célszerű a társadalmi intézmények menedzsment alapon való megközelítése, természetesen csakis az üzleti módszerek megfelelő adaptációjával, újragondolásával. A különböző közszolgáltatásokra átalakított eljárásokkal lehetőség nyílik a tevékenységek pontosabb mérésére, értékelésére, továbbá azok fejlesztésére. Jómagam is egyet értek azzal a fent említett nézettel, hogy egy adott ország életszínvonalához, olyan közigazgatás járul hozzá leginkább, mely a legminimálisabb időt és energiát vonja el az emberek életéből. Ennek megvalósulásához elengedhetetlenül fontos a „vevői”, illetve a „felhasználói” oldal elégedettsége. Mivel közszolgáltatások esetében a piac önszabályozó mechanizmusai nem működnek, ezért itt még fontosabb szerepük van a szervezeti tevékenységek különböző méréseinek, értékeléseinek. Ezek fognak majd információt nyújtani arról, hogy az adott közszolgálati szervezet megfelelően (hatékonyan, eredményesen) működik-e, illetve, hogy hol van szükség javításra, fejlesztésre, átszervezésre. A következőkben olyan kutatásokat mutatok be, melyek megkísérelték felhasználni, illetve elemezni az NPM módszerek nyújtotta lehetőségeket, előnyöket.

2.4.2. Új Közmenedzsment (NPM) módszerek alkalmazásával kapcsolatos vizsgálatok példái

VÉRTESY (2014) szerint az Új Közmenedzsment (NPM) önmagában még nem csodaszer. FEHÉR (2008), VÉRTESY (2014), BODA (2015), BUDAI (2008), RÓNAI (2014) és SZAKÁCS (2014) munkája alapján a megvalósításának sikeréhez a következő eszközöket, módszereket lehet használni:

- Minőség- és teljesítménymenedzsment: ISO (International Organization for Standardization), TQM (Total Quality Management), EFQM (European Foundation for Quality Management), Hat Sigma (Six Sigma), Kiegyensúlyozott stratégiai mutatószám-rendszer (Balanced Scorecard: BSc), Közös Értékelési Keretrendszert (Common Assessment Framework: CAF)
- Nulla bázisú költségvetési rendszer

- Vezetői ellenőrzés (Management Control: MC)
- Szakpolitikai elemzés (Public Policy Analysis: PPA)
- Program kiértékelés (Programme Evaluation: PE)
- Stratégiai tervezés és menedzsment
- Benchmarking, benchlearning, best practice
- Üzleti folyamatszervezés (Business Process Management: BPM)
- Üzleti folyamatok újraszervezése (Business Process Reengineering: BPR)
- Folyamatok projektszerű, nem radikális újraszervezése, teljesítményjavítása, fejlesztése (Business Process Improvement: BPI)
- Folyamatok teljesítményének folyamatos mérése és fejlesztése (Continuous Process Improvement: CPI)

Itt szeretném megjegyezni, hogy a felsorolt módszerek, kifejezések tételes kifejtésével a dolgozat terjedelmi korlátai miatt nem foglalkoztam. Ehelyett, a témám szempontjából informatívabbnak gondoltam, konkrét alkalmazási lehetőségeket, kutatásokat bemutatni. Így, a következőkben az NPM különböző módszereinek alkalmazásával, a bennük rejlő lehetőségekkel kapcsolatos vizsgálatok eredményeit, konklúzióit tárgyalom.

ROSTA (2012b) kutatásában vizsgálja és válaszokat keres arra a kérdésre, hogy vajon az informális és formális intézmények befolyásolják-e és ha igen, hogyan és milyen mértékben az NPM menedzsmenttechnikáinak sikeres bevezetési lehetőségeit. A tanulmány az informális intézmények (úgy, mint normák, hagyományok, szokások, hiedelmek, tradíciók és a társadalmi kultúra) vizsgálatához, leírásához használja a bizalom, azon belül is „confidence” típusú bizalom változót is (a World Value Survey és az European Value Survey által végzett kérdőíves felmérés alapján, ami az igazságszolgáltatásba, a civil szervezetekbe és a parlamentbe fektetett bizalmi szinteket elemezte). A kutatás azért érdekes, mert statisztikai módszerek használatával képes volt bizonyítani az informális intézmények jelentőségét az NPM módszerek sikeres bevezetésével kapcsolatos döntések meghozatalában.

BODA (2015) tanulmányában a teljesítményértékelés szervezeti és egyéni dimenzióiról ír a versenyt, illetve a közszférában humán erőforrások vonatkozásában. Különböző módszereket mutat be a vállalati és a közszektor dolgozói teljesítményének értékelésére. Valamint röviden ír a szervezeti teljesítmény teljes körű mérését és értékelését szolgáló Balanced Scorecard kiegyensúlyozott mutatószámrendszer (BSc) módszeréről. Meglátása szerint az eltérő célok, jogi szabályozás, feladatok és szervezeti kultúrák eltérései miatt az üzleti szférában kialakult teljesítményértékelési eszközök nem alkalmazhatók ugyanúgy a közszférában. A

tapasztalatokat, jó gyakorlatokat azonban fel lehet és fel is kellene használni a közszféra értékelésére is.

SZAKÁCS (2014) munkájában a közszolgálati teljesítménymenedzsmenttel foglalkozik, mely a Magyar Program (2010-2014; 11.0; 12.0) keretében született. Sorra veszi a különböző teljesítménymodelleket és azok közszolgálati szektorban való alkalmazhatóságát. Meglátása szerint két egymáshoz kapcsolható komplex értékelési modellmegoldásról van szó. Mindkettő TQM (Total Quality Management) elven nyugszik. Az első a szervezeti önértékeléshez használt EFQM (European Foundation for Quality Management) és a CAF (Common Assessment Framework) rendszeralkalmazások, a második pedig a szervezeti teljesítmény teljes körű mérését és értékelését segítő BSc (Balanced Scorecard) modell. Megítélésben egy a közigazgatásra megfelelően átalakított BSc modell alkalmas lehet a közigazgatás szervezeteinek az értékelésére is. Véleménye szerint ennek a teljes körű megalkotása azonban még számos új feladat elé állítja majd a közszférát.

RÉVÉSZ (2015a) tanulmányában azt vizsgálja, hogy a hazai közigazgatás intézményeiben mit jelent és hogy jelenik meg a teljesítményorientáció, továbbá milyen teljesítménymenedzsment-eszközöket használnak. Elemzései az úgynevezett ügynökség-típusú szervezetekre terjednek ki (ittthon például: kormányhivatalok, és a valamely minisztérium által felügyelt központi hivatalok). Leírja, hogy a teljesítmény többféle szinten is értelmezhető a közszektorban, melynek leggyakoribb szintjei: a makro- (országos/állami szint egésze), a mezo- (több szervezet hálózata) és a mikroszintű (egyes szervezet) teljesítmény (HÜTTL – SZLÁVIK, 2006 és KISS, 2014a). Ezt a tipológiát BOUCKAERT – HALLIGAN (2008) a teljesítmény mélységi tagoltságának nevezi. Ezeken a szinteken kívül lényeges lehet megkülönböztetni az egyes szervezeteken belüli egységek és szervezeti folyamatok szintjeit, valamint az egyéni szintet, amely a szervezeti tagok egyéni teljesítményére vonatkozik. A Szerzőpáros szerint a közszféra teljesítménymenedzsmentjének alapvető üzenete, hogy a közszférában a szervezeti szintű teljesítmény nem értelmezhető önmagában, mert egy közcélú intézmény többféle módon kapcsolódik a közszektor más szervezeteihez, felettes szerveihez, a közpolitikai ciklushoz. Leírja, hogy hazánkban a szervezeti szintű teljesítménymenedzsment eszközök feltérképezése ezidáig nem történt meg.

RÓNAI (2014) a teljesítménymenedzsment kulcskérdését vizsgálva megállapítja, hogy a szervezetben zajló folyamatok számértékekké alakítása fontos tényező. Ezért a fő indikátorokat már a stratégiai tervezés közben, az intézményi munkatervben ki kell alakítani. A folyamatos visszamérés, véleménye szerint, egy jól működő szervezetben a teljesítménymenedzsment rutin eszköze. A szervezetfejlesztési tevékenység célja pedig általában, hogy a szervezet hatékony

(efficient) és eredményes (effective), gazdaságos (economic), etikus (ethic), és környezettudatos (environmental) legyen. Vagyis az 5E elvárás teljesülése. A szerző alapján „a gazdaságosság az erőforrások felhasználását jelenti, a hatékonyság az inputok takarékos felhasználására vonatkozik, és azt méri, hogy egységnyi outputot minél kevesebb inputtal tudjanak előállítani, az eredményesség azt jelenti, hogy a tevékenység stratégiában kitűzött célokra irányuljon és azt érje is el”.

JENEI (2010) leírja, hogy a hatékonyság lényeges tényező ugyan, de ez csak a költség/hozam arányt adja meg. Ezért a közszféra szervezeteinek teljesítményértékelésében célszerű az eredményességet is mérni, mert a tevékenység kimenetének minőségét ez mutatja meg igazán. A közvélemény ugyanis az eredményes közintézményeket még a hatékony közintézményeknél is jobban igényli. A tevékenység itt ugyanis értékorientált, melyet a lakossági elvárások teljesülésével, társadalmi problémák megoldásával mérnek. A szerző munkájában a hatékonyság annak a mértéke, hogy mennyibe került minden egyes kimeneti egység, az eredményesség viszont azt jelenti, hogy a közintézmény milyen minőségi szinten éri el az eredetileg kitűzött célokat, mennyiben képes a létező társadalmi problémák megoldására. Mindkettő egyaránt fontos, de az eredményről a hatékonyság mérése önmagában nem mutat semmit. Szeretném megjegyezni, hogy az eredményességi elv, mint követelmény, előtérbe kerülése a modern államok '80-as éveket érintő pénzügyi-finanszírozási kényszerhelyzetéből adódott, miszerint növekvő minőségi igényeket kellett kielégíteni stagnáló-csökkenő pénzügyi keretből. Erre a helyzetre a hatékonyság központú szemlélet nem volt elégséges.

VARGA-POLYÁK (2014) munkájában a közigazgatásban jelen levő működési folyamatokról ír a folyamatmenedzsment megközelítés vonatkozásában. Véleménye szerint, a közigazgatási szervezetek működésének megfelelő vizsgálatához szilárd módszertani alapok szükségesek. Ez azonban még nem vezet biztos sikerhez. Példaként hozza, hogy ehhez a közigazgatási rendszer ismerete, továbbá az elmélet és a gyakorlat megfelelő integrációja is szükséges.

FEHÉR (2008) a különböző folyamatmenedzsment megközelítések [(Business Process Management (BPM), Business Process Reengineering (BPR), Business Process Improvement (BPI), Continuous Process Improvement (CPI)] jellemzőivel foglalkozik, ahol véleménye szerint az igazság valahol a BPR és a BPI, valamint a CPI módszerek közötti területen van, mert a túl nagy, és a túl gyakori változások is bizonytalanságot, rövid távú hatékonyságvesztést eredményezhetnek. Véleménye szerint a stratégiai elemzési megközelítéseknel párhuzamot lehet vonni az üzleti és a közszeaktor elemzési egységei között: vevő – ügyfél, bevétel – ügyfélelégedettség (esetleg szavazatok). Elgondolása szerint a folyamatfejlesztés

megvalósítása során ki kell jelölni azokat a mérőszámokat, indikátorokat, melyek vizsgálatával értelmezhető az előrehaladás.

SISA (2010) véleménye szerint elég nagy hátrány, hogy a kialakult államháztartási rendszert, költségvetési tervezési rendszert és elszámolási rendszert illetően nehezen lehet a közcél megfogalmazni, a kimeneteket mérni, valamint az elérési utakat, módszereket analizálni, összehasonlítani. Fontos, hogy fel kell térképezni a működési folyamatokat. Pozitívumának tartja, hogy a folyamatfejlesztéssel, folyamatok feltérképezésével azonosíthatók a felesleges munkafolyamatok, feltárhatók a túlköltségek, és az indokolatlan kiadások okai. Ezek mind segítenek egy „karcsú (lean)” kormányzati intézmény kialakításában.

TAMÁSI (2012) PhD dolgozatában a Magyar Honvédség katasztrófavédelmi tevékenységének hatékonyságvizsgálatával foglalkozik, a 2010. évi katasztrófaeseményeken végig vezetve azt. A hatékonyság értelmezése során megkülönbözteti a társadalmi és gazdasági hatékonyságot, mivel véleménye szerint a gazdasági hatékonyság nem alkalmas a gazdasági mutatókkal nem rendelkező társadalmi hatékonyság mérésére, vizsgálatára. A hatékonyság teljeskörű vizsgálatához pedig mindkettő szükséges. Ez a meglátás hasonlít RÓNAI (2014) és JENEI (2010) fentebb említett meglátásához, miszerint a hatékonyság önmagában nem elegendő az eredmény értékeléséhez. Ők viszont nem társadalmi hatékonyságról, hanem eredményességről írnak. Lényegét tekintve azonban nincs különbség. Ők is a társadalmi visszajelzés fontosságát hangsúlyozzák. Tamási dolgozata megállapítja, hogy a gazdasági hatékonyság mérhető rövidtávon, a társadalmi hatékonyság viszont nem. A szerző munkája szerint a hatékonyság növelésének egyik lehetséges módja a tapasztalat-feldolgozásból származhat. A kutatását nehezítő tényezőként írja le ő is, hogy Magyarországon ezidáig kevés a tudományos megalapozottságú a katasztrófák megelőzésének, illetve a következmények felszámolásának hatékonyságát vizsgáló kutatás.

Az áttekintett vizsgálatok alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a legtöbb kutatás a teljesítményértékelés módszereivel közelít a közszolgálati szervezetek értékeléséhez. Több vizsgálat (például: VARGA-POLYÁK, 2014; SZAKÁCS, 2014; RÉVÉSZ, 2015a) is megfogalmazza, hogy az üzleti módszerek közzsférára való adaptálása nehézségekkel küzd, komplex és bonyolult. Továbbá az indikátorok kijelölése, kifejlesztése már a tervezési fázisban is nagyon fontos (például: FEHÉR, 2008; RÓNAI, 2014). Vannak olyan szerzők (például: TAMÁSI, 2012; RÓNAI, 2014; JENEI, 2010), akik az eredményesség és hatékonyság közti különbségekre hívják fel a figyelmet, rávilágítva ezzel arra, hogy korántsem mindegy milyen módszert alkalmazunk azok méréséhez. Egy szerzőpáros (BOUCKAERT – HALLIGAN, 2008) munkájában pedig megjelenik a szervezeti folyamatok szintje, mint a szervezeteken

belüli egység, mely hasonló a saját megközelítemhez, hiszen a szinteket tekintve, jómagam is a szervezeten belüli folyamatokkal foglalkozom. TAMÁSI (2012), azzal, hogy a társadalmi hatékonyság vonatkozásában felhívja a figyelmet a társadalmi visszajelzés fontosságára, úgy gondolom, hogy megerősíti saját empirikus kutatásom (a társadalmi bizalom kérdőíves vizsgálatának és a kríziskommunikáció interjú vizsgálatának) relevanciáját is. A kutatások összegyűjtése és elemzése során, a sajátomhoz hasonló, a természeti katasztrófákat követő helyreállítások tevékenységeit folyamatmenedzsment alapon megközelítő vizsgálatokkal nem találkoztam.

2.4.3. Folyamatmenedzsment a közszolgálati szervezetekben

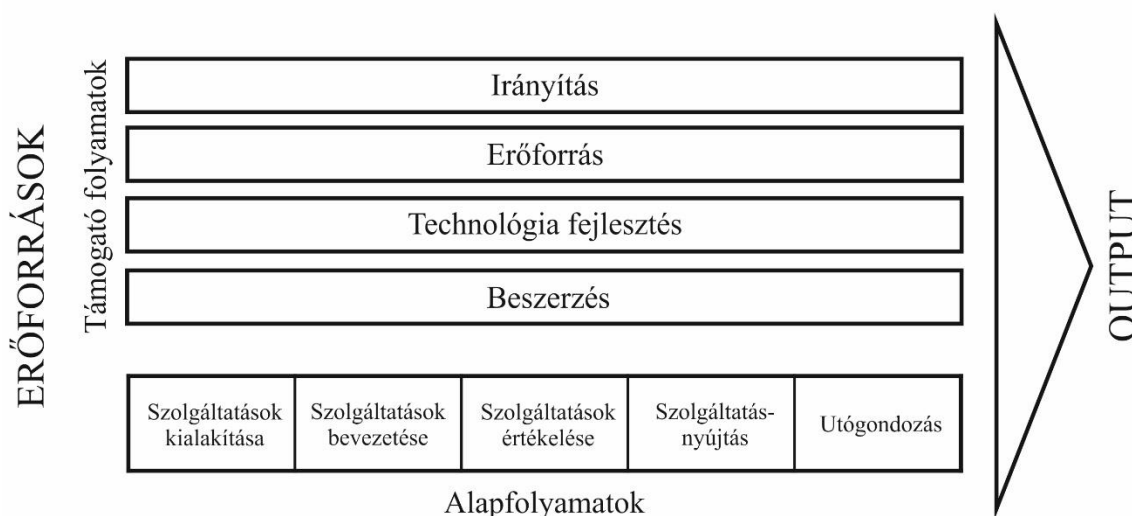
Mivel kutatásomban egy folyamatelvű megközelítés alkalmazási lehetőségeit vizsgálom a természeti katasztrófákat követő helyreállítások tevékenységeinek strukturálásához (a katasztrófavédelem, mint társadalmi intézmény tevékenységi körébe tartozóan), ezért fontosnak tartottam külön alfejezetben bemutatni a közszolgálati szervezetekben megjelenő folyamatmenedzsment főbb jellemzőit is. Ahhoz, hogy érzékeltessem az üzleti és a közszféra folyamatmegközelítésének hasonlóságait és különbözőségeit, a folyamatmenedzsment fogalmának és koncepciójának bemutatását egyrészt az üzleti, másrészt a közszolgálati szervezetek oldaláról közelítettem meg.

A szervezetekben működő folyamatok megfogalmazásával kapcsolatban két, számomra releváns, megközelítést emeltem ki az áttekintett szakirodalmak közül. Az első, az IFUA Horváth & Partners 2006-os könyvében hivatkozott HORVÁTH – MAYER (1993) üzleti szférára vonatkozó megfogalmazása, miszerint: „*a folyamat a tevékenységek irányított láncolata egy adott teljesítmény (output) létrehozása érdekében*”. A második, RÓNAI (2014) közigazgatásra vonatkozó megfogalmazása, ahol: „*a folyamat egymással logikai kapcsolatban álló elemi műveletek (egymással input-output kapcsolatban álló kisebb rendszerek) sorozata, mely egy a közigazgatásban értékkel rendelkező eredmény (termék vagy szolgáltatás) előállítására irányul*”. RÓNAI (2014) egy folyamatot akkor tekint jól definiáltnak, ha meghatározható annak kezdő és végpontja, lépései, a döntési pontjai, az egyes lépések felelőse, résztvevői, szükséges inputjai és outputjai, a döntési pontokon a döntéshozó és az információszolgáltatási kötelezettsége.

A folyamatmenedzsment koncepció leírására szintén két forrást emeltem ki. Üzleti oldalról, az IFUA Horváth & Partners (2006) szerint „*a folyamatmenedzsment olyan átfogó megközelítés, melynek célja a folyamatok összekapcsolása a vállalati stratégiával, azok legeredményesebb és leghatékonyabb irányítása, továbbá egy megfelelő tervezési és irányítási rendszer révén a tartós siker biztosítása*”. A közigazgatási szervek oldaláról, VARGA-POLYÁK (2014) is

eszerint fogalmazza meg a folyamatmenedzsmentet, azzal a különbséggel, hogy ő vállalatok helyett közigazgatási szervezeteket érintően írja azt le. A szerző szerint a szervezetek folyamatainak elemzése és átformálása az 1980-as években lendült fel a Porter által az üzleti szervezetekre kidolgozott értékláncmodell használatával összefüggésben. Meglátása szerint, ez az üzleti értékláncmodell jól adaptálható a közszolgálati szervezetekre is.

A koncepció szerint az alapvető vállalati (elsődleges) tevékenységek láncszerűen kapcsolódnak egymáshoz, azok folyamatokat alkotnak. Az elsődleges tevékenységeket pedig támogató (másodlagos) tevékenységek segítik. Ezen tevékenységek működtetését pedig úgy célszerű értékelni vagy átalakítani, hogy azok mennyiben járulnak hozzá a szervezet alapvető céljához – a fogyasztói igények nyereséges kielégítéséhez (PORTER, 1985; CHIKÁN – DEMETER, 2001). FEHÉR (2008) szerint az értéklánc modell alapú elemzés kapcsolatot teremt a stratégia és a folyamatfejlesztés között. Az értéklánc modell alapján elsődleges tevékenység maga a „közszolgáltatásnyújtás”, aminek megvalósulását a támogató tevékenységek segítik. A felmerülő hasznok és költségek összevetésével pedig értékelhető a közszolgáltatások teljesítménye. Az ügyfél (itt az állampolgár) központi szereppel bír. A Porter-féle megközelítés közszolgálati szektorra átalakított értéklánc modellje a 12. ábrán látható.

12. ábra: A közszolgálati szektor értéklánc modellje

Forrás: VARGA-POLYÁK, 2014

Működési folyamatokat tekintve a közigazgatási intézményeknek három alapvető folyamat típusa van: az alapfolyamatok, a támogató folyamatok és az irányítási folyamatok. Továbbá, negyedikként említhetők a szervezeteken átívelő folyamatok. Ezek az átívelő folyamatok jelen vannak a közigazgatási szervek napi gyakorlatában. Esetükben is igaz, hogy

a közigazgatási szerv egy folyamatnak csak egy részét végzi. A szervezeteken átívelő folyamatok egy része vertikálisan, másik részük inkább horizontálisan valósul meg.

Az alap és támogató folyamatokhoz kapcsolódóan RÓNAI (2014) munkáját hivatkozom, miszerint adott közszolgálati szervezet alaptevékenységét az alapító okiratban az alapító szerv határozta meg. Az alaptevékenységet, a közigazgatási eljárási törvény szem előtt tartásával, a szakmai jogszabályok és a szervezeti és működési szabályzat határozza meg. A funkcionális (támogató) folyamatokat pedig a járások kialakításáról szóló 2012. évi XCIII. törvény sorolta fel először.

Az IFUA Horváth & Partners (2006) folyamatértelmezéséhez GAITANIDES et al., (1994) által leírtakat idéz, miszerint az értéklánc célorientált irányításának megvalósításához a folyamatmenedzsmentbe beletartoznak tervezési, szervezési és kontroll jellegű intézkedések is – melyek egyaránt érintik a költségeket, az időszükségletet, a minőséget és a fogyasztói elégedettséget. Leírják azt is, hogy a szakirodalomban és a vállalati gyakorlatban sok olyan folyamatmenedzsment-értelmezés létezik, amely nem felel meg ezen kritériumnak. A cég folyamatmenedzsment-konceptiójának elvárásai szerint a folyamatmenedzsment-konceptiónak ágazattól függetlenül, mindenhol alkalmazhatónak kell lennie és a közszféra szervezeteinek is egyre jobban oda kell figyelniük a folyamataikra. Mindennek az alapja a folyamatmodell, mely strukturálásának alapját öt folyamatcsoport képezi: az innováció, az ellátási lánc irányítása, a termék/szolgáltatás előállítás, a piaci és vevőkapcsolatok, valamint a belső szolgáltatások. További folyamatszinteket az öt folyamatcsoport, illetve három befolyásoló tényező – a stratégia, a vevői elvárások és a vállalat által kínált szolgáltatások – alapján lehet meghatározni. Gyakorlati szempontból jól bevált módszer, hogy négy folyamatszintet különböztetünk meg: az üzleti folyamatot, a folyamatot, a részfolyamatot és a tevékenységet.

VARGA-POLYÁK (2014) munkájában ír arról, hogy *„egy közigazgatási szerv folyamatmodellje logikus rendbe szervezeten, strukturáltan mutatja be a szervezet működési folyamatait. A folyamatmodellek lefedik, reprezentálják a szervezet folyamatainak struktúráját és hierarchiáját”*. SCHMELZER – SESSELMANN (2008) szerint egy adott közigazgatási szerv folyamatmodelljének kidolgozása történhet „alulról indulva” (bottom-up) vagy „felülről indulva” (top-down), de a gyakorlatban inkább a második a jellemzőbb. A folyamatmodellek kidolgozásakor, hasonlóan a teljesítmény és minőségmenedzsmenthez, a folyamatmenedzsment különböző módszereit lehet beépíteni. Ezeket a folyamatteljesítmény növelésére használt módszereket, az IFUA Horváth & Partners (2006) a szakirodalmak és a vállalati gyakorlat szerint, a következő három fő-, és tíz alcsoportba sorolja:

- Szervezési megközelítések:
 - Üzleti folyamatok újjáalakítása (BPR)
 - X-engineering
 - Üzleti folyamatok optimalizálása
 - Átszervezés
- Minőségmenedzsment-irányzatok:
 - TQM (Total Quality Management)
 - EFQM (European Foundation for Quality Management), ISO (International Organization for Standardization),
 - Hat szigma (Six Sigma)
 - Kaizen
- Tervezési és irányítási kezdeményezések:
 - Kvalitatív folyamatmenedzsment
 - Folyamatköltség-menedzsment

VARGA-POLYÁK (2014) ezen kívül említést tesz a CPI-ről (Continuous Process Improvement) a folyamatszervezés másik jellemző irányzatáról. RÓNAI (2014) a Lean szemléletet is ezek között az eszközök között említi. FEHÉR (2008) ír továbbá a Business Process Management-ről (BPM) és a Business Process Improvement-ről (BPI). Fontos azonban megjegyezni, hogy ezek a módszerek a folyamatmenedzsment támogatására szolgálnak és nem magát a folyamatmenedzsmentet jelentik. Továbbá, az IFUA Horváth & Partners (2006) meglátása szerint, a módszerek között átfedések figyelhetők meg, így nem mindig lehetséges ezek éles elkülönítése.

Úgy gondolom, hogy ezek a módszerek, ha jól használják, jól adaptálják őket, eredményesen hasznosíthatók a közszolgálati szervezetek fejlesztéséhez is. A folyamatmenedzsment esetében is igaz, hogy az adaptáció relevanciáját az egyes módszerek vonatkozásában érdemes először tesztelni, modellezni, és csak ezt követően dönteni a bevezetésükről, alkalmazásukról vagy esetlegesen elvetésükről. Közintézmények esetében, mivel azok működése nem kifejezetten dinamikus (ahogy a társadalmi intézmények bemutatásánál is említem), ezért a bevezetés és hozzászokás fázisai hosszabbak lehetnek, mint az üzleti szervezetek esetében. A mérhetőség és az indikátorok tervezése, véleményem szerint már a modellezési fázisban nagy hangsúlyt kell, hogy kapjanak. Ezek nélkül ugyanis rendkívül nehéz, bármely fejlesztést elősegítő eszköz bevezetése és annak vagy azoknak eredményes használata és beágyazása a szervezet mindennapjaiba. A dolgozat terjedelmi korlátaira tekintettel itt is eltekintek az egyes módszerek tételes magyarázatától, ehelyett az általam alkalmazott folyamatkonceptió módszerről az „*Anyag és módszer*”, valamint a „*Vizsgálati eredmények és azok értékelése*” fejezetekben írok.

Arról azonban még fontosnak tartok néhány gondolatot feltüntetni – mert jómagam is hasznos eljárásnak látom a közszférára vonatkozóan is –, hogy a benchmarking, mint horizontális menedzsment eszköz alkalmazása egyre inkább felértékelődik napjainkban. Például az IFUA Horváth & Partners már 2006-ban leírta, hogy a folyamatmenedzsment szinte elképzelhetetlen benchmarking nélkül. A fogalom magyarázatához RÓNAI (2014) és BUDAI (2008) munkájából merítetek. RÓNAI (2014) megfogalmazásában a benchmark *„mérceét, szintjelet jelent, értelmezve összehasonlító értékelést”*. A benchmarking során általában a saját szervezetünkhöz hasonló területen olyan gyakorlatokat, eljárásokat keresünk, melyek a meglévőhöz képest jobbnak bizonyulnak és ezeket vesszük viszonyítási alapnak a saját rendszerünk javításához, fejlesztéséhez. A benchmarking szemléletként, újra való nyitottságként és nem csak önálló eljárásként alkalmazható. A benchmarking fogalmához kapcsolódóan fontosnak tartom megemlíteni a benchlearning módszerét is. Hiszen BUDAI már 2008-ban leírta, hogy a benchlearning egyre inkább előtérbe kerül a klasszikus benchmarkinghoz képest, mert itt a másoktól való tanulást helyezzük előtérbe. Lényege, hogy mások erősségeiből tanuljunk, ötleteket gyűjtünk, azokat tovább gondoljuk, és elkerüljük a rossz gyakorlatokat.

Az alfejezet összeállítása során többször is kitérek az IFUA Horváth & Partners Kft. által leírt meglátásokra. Ennek oka, hogy úgy gondolom, hazánkban ez az a cég, mely meghonosította és hosszú évek óta eredményesen alkalmazza a folyamatmenedzsmentet és annak különböző eszközeit a gyakorlatban, így az általuk megírt *„Folyamatmenedzsment a gyakorlatban”* című könyvben foglalt nézetek, véleményem szerint, mérvadónak számítanak a szakmában. Igaz, többségében a vállalati szférára vonatkozóan végeznek tanácsadást és dolgoznak ki különböző irányítási rendszereket, koncepciójukból – azok megfelelő adaptációjával – a közszféra is sokat tanulhat.

3. ANYAG ÉS MÓDSZER

A kutatás átfogó célját szolgáló és a hipotézisek vizsgálatát támogató adatbázisokat, módszertanokat először általánosságban, összefüggéseiben mutatom be, majd az egyes alkalmazott módszertanokról külön-külön is írok. A vizsgált adatok és alkalmazott módszerek aktualitásáról pedig, a fejezet záró részében teszek említést.

A természeti katasztrófát követő központi helyreállítások gyakorlatának folyamatfeltárásához és strukturálásához szükséges input adataim egyik részét, két jelentős hazai természeti katasztrófát követő helyreállítás gyakorlatának esettanulmány formájában való vizsgálata során nyert információkból, másik részét a hazai és nemzetközi szakirodalmak, forrásmunkák tanulmányozása közben feltárt adatokból állítottam össze.

A téma kutatása során összegyűlt információim birtokában, úgy gondolom, hogy a 2001-es beregi és a 2010-es Sajó-völgyi események a leginkább relevánsak, ha a modernkori, hazai természeti katasztrófákat követő magán lakóingatlan helyreállítások, újjáépítések folyamatait szeretnénk vizsgálni. Mindkét esetben történt állami, központi helyreállítás magán lakóingatlanok tekintetében. Mindkét helyreállítás az 1999-es katasztrófavédelmi jogszabálycsomag, mint irányadó jogszabálycsomag alapján valósult meg. Ezeket kiegészítve pedig, mindkét helyreállítás egyedi, eseti helyreállítási jogszabályokkal is rendelkezett. Hiszen, ahogy azt a dolgozat „*Szakirodalmi áttekintés*” fejezetében is írom, hazánkban a helyreállítások konkrét eljárásokat, szabályokat tartalmazó jogi szabályozása eseti jelleggel, adott eseményre specifikusan készül. A 2010-es év katasztrófaeseményei (2010. évi bel- és árvizek és a vörösiszap katasztrófa) különösen komplex megoldásokat követeltek a védelmi szervezetektől, így ezek mindinkább sürgették az új katasztrófavédelmi jogszabálycsomag megalkotását.

Röviden, ezen jellemzők indokolták, hogy a nevezett két árvízi eseményt esettanulmányként kezeljem, a belőlük nyert információkat felhasználjam a helyreállítás folyamatainak feltárására.

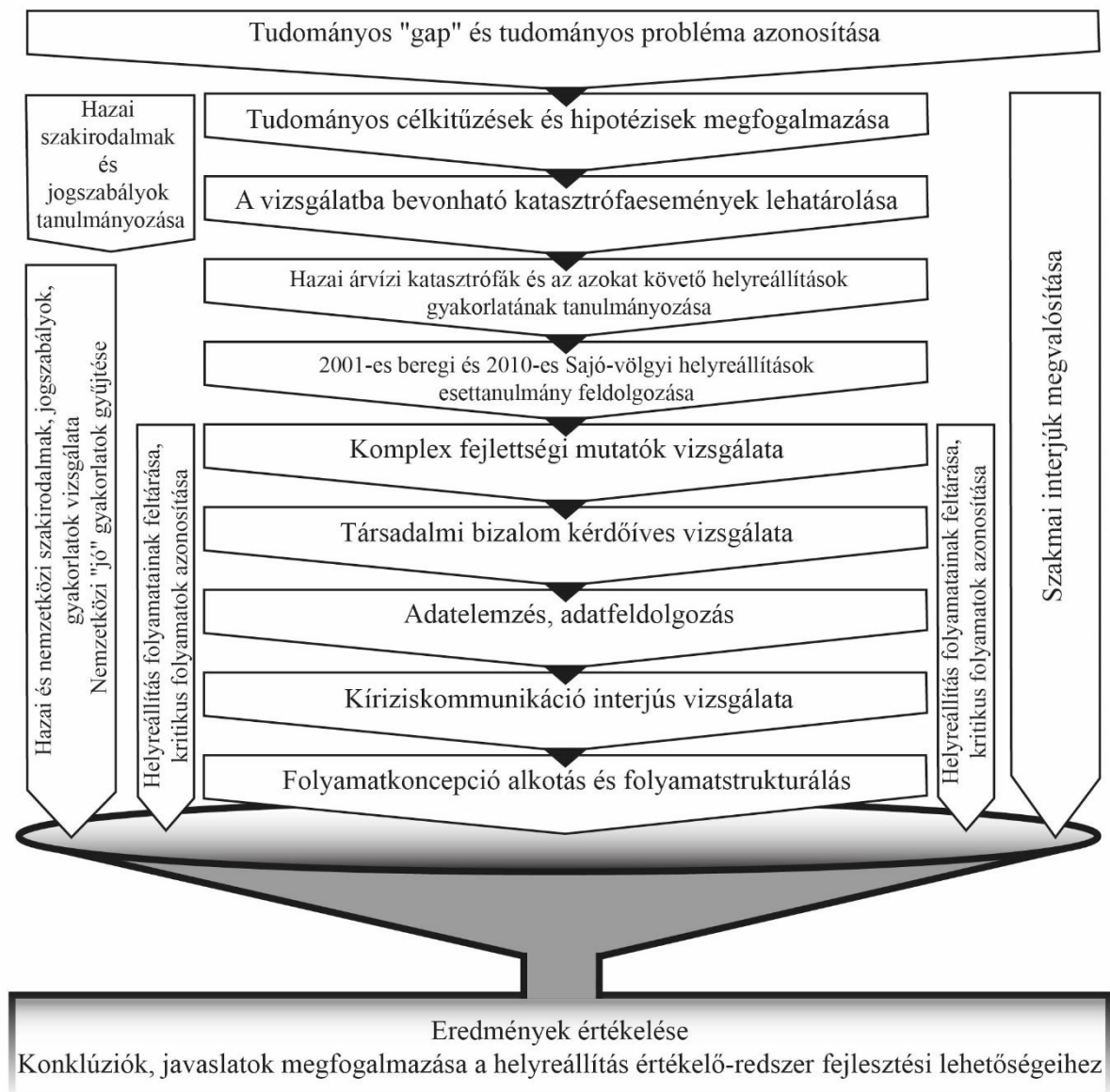
A két helyreállítás folyamatának feltárását mintatelepülések (a Beregi térségből: Csaroda, Tákos és Hetefejércse települések; a Sajó-völgyből: Felsőzsolca település) segítségével végeztem. Ezek kijelölését, a károkkal érintett települések listájából (a BM OKF és kirendeltségei belső adatbázisai, valamint az érintett vízügyi igazgatóságok adatszolgáltatása alapján) leválogatva végeztem. Ezeket a településeket illetően végeztem primer és szekunder adatgyűjtést, adatelemzést. [A beregi helyreállítás megismerését egy megelőző kérdőíves vizsgálat (2011 ősz) is segítette, melynek eredményeit nem tárgyalom külön a dolgozatban, ez a kutatás megalapozását segítette.]

A két helyreállítás potenciális térségi fejlettségre mért hatásainak vizsgálatához (a szóban forgó természeti katasztrófák kapcsán) az árvízi elöntéssel, károkkal érintett összes települést vizsgáltam, mindkét árvíz esetében, mivel a térségi mutató számításának alapfeltétele a térséget alkotó települések adatainak használata (a mutató egyes településre önmagában nem számítható). Empirikus vizsgálatához (társadalmi bizalom kérdőíves felvételezése) a mintatelepülések közül a leginkább érintett településeket választottam ki, káradataik és adatszolgáltatási hajlandóságuk alapján. Így, a Beregből Csaroda és Tákos településeket, a Sajó-völgyből pedig, Felsőzsolca települést jelöltem ki.

Vizsgálataim egy részét elkülönítetten végeztem a két helyreállítást illetően (szekunder adatgyűjtés során: jogszabáylelemzést, dokumentum elemzést, irodalmi feldolgozást, fejlettségi mutató számítást, folyamatfeltárást végeztem; primer adatgyűjtés során: empirikus vizsgálatokat végeztem: szakmai interjúk és terepi bejárások kivitelezésével), továbbá összevontan – mindkét helyreállítást együttesen érintve – is végeztem adatgyűjtést és adatelemzést (primer adatgyűjtés során: szakmai interjúkat, társadalmi bizalom kérdőíves vizsgálatát, kríziskommunikáció interjúk vizsgálatát végeztem el; szekunder adatgyűjtés során: jogszabáylelemzést, dokumentumelemzést, folyamatfeltárást, folyamatkonceptió alkotást alkalmaztam). A szekunder adatgyűjtéshez felhasznált jogszabályok, adatbázisok és dokumentumok a dolgozat „*Irodalomjegyzék*”-ében található.

A hazai jellemzők vizsgálatával párhuzamosan, a nemzetközi gyakorlat kutatását is megkezdtem. A szekunder kutatás során, szakirodalmi tartalomelemzést, dokumentumelemzést végeztem, ahol a helyreállítások nemzetközi gyakorlatának, jellemzőinek feltárását végeztem el, esettanulmányokat, keretmegállapodásokat, tekintettem át, jó gyakorlatokat gyűjtöttem, valamint megalapoztam társadalmi bizalmat vizsgáló kérdőívem módszertani hátterét is.

A kutatás lépéseinek egymásra épülését a 13. ábra segítségével mutatom be.

13. ábra: A kutatás folyamatának ábrája

Forrás: Saját szerkesztés, 2020

A kutatás célrendszerének, hipotéziseinek, alkalmazott módszerinek és eredményeinek kapcsolatát pedig, a 2. számú mellékletben helyezem el.

A disszertáció összeállítása során felhasználtam az értekezés témakörében készült és megjelent, fontosabb kutatási egységeimet tartalmazó publikációimat is. Ezek felsorolása a dolgozat „*Saját publikációk jegyzéke*” fejezetben található.

3.1. Esettanulmány a Beregből és a Sajó-völgyből, helyreállítási folyamatfeltárás: kutatást átölelő információgyűjtés

A természeti katasztrófákat követő helyreállítások kivitelezésének bonyolultságából és komplexitásából adódóan jelentős az az adat és információmennyiség, melyek bizonyos elvek mentén való szűrése elkerülhetetlen volt a feldolgozás szempontjából. Így a folyamatfeltáráshoz, koncepcióalkotáshoz és strukturáláshoz szükséges input adataimat két hazai esettanulmány (2001-es beregi árvizet követő helyreállítás, újjáépítés és a 2010-es Sajó-völgyi árvizet követő helyreállítás, újjáépítés) adataival teszem hitelessé. Az árvizekkel érintett térségekből mintatelepüléseket (a Beregből Csaroda és Tákos településeket, a Sajó-völgyből Felsősolca települést) választottam ki, melyek segítségével végeztem a különböző primer és szekunder vizsgálataimat.

3.2. Szakmai interjúk: kutatást átölelő információgyűjtés

A kutatásomat végig kísérő félig-strukturált szakmai interjúk azt a célt szolgálták, hogy megismerjem a helyreállítások hazai jellemzőit, sajátosságait, folyamatait, továbbá, hogy validáljam és egyeztessenem kérdőíves vizsgálatom szakmai tartalmát. Az interjúalanyok kijelölésénél meghatározó szempont volt számomra, hogy a vizsgálati témámhoz mérten a leginkább kompetens szakembereket kérdezzem meg. Többszörös internetes kutatómunkát követően, összesen 7 főt választottam ki a szakmai beszélgetéshez. Így 7 fővel valósítottam meg szakmai interjúkat, 2011 és 2017 között. (Két fővel a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóságtól, két fővel a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóságtól, egy fővel a csarodai körjegyzőségtől, egy fővel a Vásárosnaményi Polgári Védelmi Kirendeltségtől, és egy fővel az Észak-Magyarországi Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóságtól.) Velük elkülönítetten, több szakmai beszélgetést is lefolytattam az esettanulmányok feldolgozásához, valamint a helyreállítás folyamatainak feltárásához. Ezek félig-strukturált szakmai interjúk voltak (BABBIE, 2001 alapján). Az interjúk félig-strukturált jellege abból adódott, hogy az előre elkészített interjúvázlat témaköreit előfordult, hogy a beszélgetések fonala más irányba vitte, hasznos egyéb információkkal (személyes tapasztalatok) egészítette ki azt. Ez lehetőséget teremtett arra is, hogy az esettanulmányokban vizsgált helyreállítási eseményeket behatóbban megismerjem. Ezzel a hét fővel hosszabb időn keresztül kapcsolatban voltam (illetve vannak, akikkel a mai napig konzultációs kapcsolatot tartok fenn).

3.3. Komplex mutató számításának módszertana

A kiválasztott két árvízi eseményt követő *helyreállítások potenciális térségre mért hatásainak feltárásához való hozzájárulásként* (mivel ezzel kevésbé foglalkozik a szakma), valamint egy *potenciális helyreállítási monitoring vizsgálat megalapozásához* térségi települési *komplex fejlettségi mutatókat számítottam ki a 105/2015. (IV. 23.) Kormányrendeletben leírt eljárás alapján*. Az elemzéseket a *H1 hipotézisem vizsgálatához* végeztem el.

A 2001-es árvízzel összefüggésben: 29 árvízi károkkal érintett településre, 2001-es; 2006-os és 2011-es évekre, a mutatócsoportok 16 mutatókörével (a középtávú hatások vizsgálatára); a 2010-es árvízzel összefüggésben: 33 árvízi károkkal érintett településre, 2008-as és 2012-es évekre a mutatócsoportok 17 mutatókörével (a rövid távú hatások vizsgálatára) végeztem számításokat. Itt a célom azon túl, hogy rávilágítsak a téma komplexitásából adódó nehézségekre (*a veszélyhelyzet időszaki tervezés, adatgyűjtés és rendszerezés, indikátorképzés problematikái*), az volt, hogy megállapítsam a kapott eredmények alkalmasak-e további következtetések levonására a fejlettségi hatások azonosítására, valamint egy potenciális helyreállítási monitoring rendszerbe való beépítésre.

A területi fejlettség mérésében nemzetközi szinten rendkívül sokféle mutatószám használható, melyek azonban általában véve nehezen hozhatók közös nevezőre, hiszen az őket megalkotó intézetek, szervezetek módszertana általában a saját szervezetre nézve specifikusan készül a különböző adatszolgáltatási céloknak megfelelően (például: Eurostat, OECD, FAO). A hazai kutatásokban, gyakorlatban sincs ez másként. Számos regionális fejlődéssel, területi tervezéssel és statisztikával foglalkozó módszertani kutatás született az évek során, például: NEMES NAGY, 1987; LENGYEL, 2000; FALUVÉGI, 2000; SARUDI, 2004; HORVÁTHNÉ et al., 2009, melyek szintén különböző megközelítések szerint vizsgálódnak.

A két mintaárvíz mintatelepülései fejlettségének elemzését segítő komplex mutató kiszámításához jómagam a 105/2015. (IV. 23.) Kormányrendeletben (a kedvezményezett települések besorolásáról és a besorolás feltételrendszeréről) leírt eljárást (6. táblázat) alkalmaztam (a Védelem Tudomány folyóiratban 2018-ban megjelent folyóiratcikkem: KISS, 2018b, valamint a Georgikon tudományos konferencia kötetében 2015-ben megjelent publikációm: KISS, 2015b alapján), mert hazánkban ez egy általánosan elfogadott, államilag jóváhagyott és alkalmazott eljárás a települések társadalmi-gazdasági és infrastrukturális fejlettségének mérésére, és azok fejlettség alapján való besorolására.

6. táblázat: Komplex mutató kiszámításához használt módszertan

Normalizálás, azonos terjedelmű skálára való transzformálás	Csoportindikátorok számítása, az egy csoporton belüli alapindikátorok átlagolása	Komplex mutató számítása, a négy csoportindikátor átlagolása
$fa_{i,j, norm} = \frac{fa_{i,j} - \min(fa_{i,j})}{\max(fa_{i,j}) - \min(fa_{i,j})} \times 100, \text{ ahol}$	$fa_i = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n fa_{i,j, norm}, \text{ ahol}$	$fi = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m fa_i, \text{ ahol}$
<p>fa_{i,j, norm}: normalizált alapindikátor fa_{i,j}: alapindikátor min_(fa_{i,j}): az alapindikátor legkisebb értéke max_(fa_{i,j}): az alapindikátor legnagyobb értéke</p>	<p>fa_i: csoportindikátor fa_{i,j, norm}: normalizált alapindikátor n: csoportban szereplő indikátorok száma</p>	<p>fa_i: csoportindikátor fi: komplex mutató m: csoportindikátorok száma</p>

Forrás: 105/2015. (IV. 23.) Kormányrendelet alapján saját szerkesztés, 2019

Az eljárás szerint először az adatok (mutatókörök) normalizálását, azok azonos skálára való transzformálását végeztem el, így megkaptam a normalizált alapindikátoraimat településenként és mutatókörönként. Majd a normalizált alapindikátorok segítségével csoportindikátorokat számítottam. Mivel az említett rendeletben 4 féle csoportindikátor szerepel, így nálam is 4 féle csoportindikátor került kiszámításra településenként. Majd a 4 csoportindikátor településenkénti átlagolásával kiszámítottam a települési komplex fejlettségi mutatókat.

A konkrét vizsgált adatokat mintaárvizenként külön tárgyalom, mert a vizsgált mintaárvizek különbözőségeiből (például: a két árvíz eltérő időben: 2001 és 2010 és eltérő régióban következett be) adódóan a vizsgált adatok köre, és a vizsgálatba bevont évek is eltérőek.

3.3.1. 2001-es beregi helyreállítással összefüggő fejlettségi mutató számításának adatai

A 2001-es Felső-Tisza-vidéki árvízi helyreállítással összefüggésben összesen 29 árvízi károkkal érintett településre számítottam ki a komplex fejlettségi mutatókat, a már említett 105/2015. (IV. 23.) Kormányrendeletben leírt módszertan és mutatók alapján.

Ebből a beregi lakáskárokkal érintett 14 település: Csaroda, Gelénes, Gergelyugornya (a település Vásárosnamény része, melyre önállóan nyilvános adatbázisban nem történik adatgyűjtés, ezért a mutatószámításhoz Vásárosnamény adatait használtam fel), Gulács, Hetefejércse, Jánd, Márokpapi, Mátyus, Tákos, Tarpa, Tiszaadony, Tiszaszalka, Tivadar, Vámosatya voltak. A Felső-Tisza-vidéki lakáskárokkal érintett további 15 település pedig: Balsa, Fülesd, Kemece, Kispalád, Kisvarsány, Mezőladány, Sonkád, Szabolcs, Szabolcsveresmart, Szatmárcseke, Tiszacsécsé, Túrístvándi, Tuzsér, Uszka, Vámosoroszi voltak.

Az érintett települések komplex fejlettségi mutatóinak kiszámításához használt adatkörök az Erőforrástérkép Területi adatok, a KSH Tájékoztatási adatbázis Területi statisztika, valamint a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat Statisztika adatállományából származnak. Az elemzéseket a 2015-ös évben végeztem.

A települések társadalmi-gazdasági és infrastrukturális fejlettségét mérő komplex mutató kiszámításánál a 2001-es; 2006-os és 2011-es évek adatait vizsgáltam. A vizsgálat bázisát a 2001. év adta, mivel ekkor történt a katasztrófa (további indok, hogy 2000, illetve 2001 előttről a legtöbb vizsgálandó adat nem érhető el nyilvánosan hozzáférhető adatbázisban) ezen kívül a 2006. év, vagyis az árvízét követő 5. év, valamint a 2011. év, az árvízét követő 10. év fejlettségi mutatói kerültek kiszámításra, egyfajta követéses vizsgálatként, a potenciális középtávú hatások azonosítására.

A 7. táblázatban felsoroltam a nevezett jogszabály alapján vizsgált mutatócsoportokat, és mutatókat, melyekből kiszámításra kerültek a települések komplex fejlettségét mérő mutatók. Továbbá feltüntettem az esetleges adathiány (nyilvánosan nem elérhető adatok) miatti helyettesítő adatokat. Összesen 4 mutatócsoport 16 mutatókérenek vizsgálatát végeztem el az összes érintett településre.

7. táblázat: Komplex fejlettségi mutató számításához felhasznált adatok köre

Mutató és mutatócsoport megnevezése, mértékegység	
1. mutatócsoport: Társadalmi és demográfiai helyzet	
1.	Halálozási ráta (az 1000 lakosra jutó halálozások száma) az elmúlt két év átlaga, % (*)
2.	Vándorlási különbség ezer lakosra (az utolsó két év átlaga) (*)
3.	Tízezer 0–2 éves állandó lakosra jutó bölcsődei és családi napközis férőhelyek száma, db
4.	Aktív korúak ellátásában (rendszeres szociális segélyben és foglalkoztatást helyettesítő támogatásban) részesítettek ezer állandó lakosra jutó száma, fő
2. mutatócsoport: Lakás és életkörülmények	
5.	Az év során épített lakások aránya az időszak végi lakásállományból, % (*)
6.	Komfort nélküli (lakott) lakások a lakott lakások %-ában
7.	Az egy állandó lakosra jutó SZJA-alapot képező jövedelem, ezer Ft
3. mutatócsoport: Helyi gazdaság és munkaerőpiac	
8.	Nyilvántartott álláskeresők aránya a munkaképes korú állandó népességből, %
9.	Tartósan – legalább 12 hónapja folyamatosan – nyilvántartott álláskeresők aránya a munkaképes korú állandó népességből, %
10.	A legfeljebb általános iskolát végzett nyilvántartott álláskeresők aránya, %
11.	A működő vállalkozások ezer lakosra jutó száma, db
12.	Kiskereskedelmi üzletek ezer lakosra jutó száma, db
13.	Az önkormányzatok helyi adóbevételeinek aránya a tárgyévi bevételekből, %
4. mutatócsoport: Infrastruktúra és környezet	
14.	Közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózatba kapcsolódott lakások aránya, %
15.	Közüzemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások aránya, % (**)
16.	Háztartási gázfogyasztók aránya % (**)

Megjegyzés a nyilvánosan nem elérhető adatokhoz: *A 105/2015. (IV. 23.) Kormányrendeletben az elmúlt 5 év átlaga szerepel.; **: A 105/2015. (IV. 23.) Kormányrendeletben „A rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya, %” mutató szerepel.

Forrás: 105/2015. (IV. 23.) Kormányrendelet alapján saját szerkesztés, 2018b

A nevezett jogszabály szerinti összesen 22 db mutatóból 6 db adathiány miatt nem került kiszámításra, így ezek a komplex mutató kiszámításához sem kerültek felhasználásra. Az elemzett 16 mutatóból, szintén adathiány miatt 5 db mutató esetében módosításra volt szükség.

3.3.2. 2010-es Sajó-völgyi helyreállítással összefüggő fejlettségi mutató számításának adatai

A Sajó-völgy árvízi helyreállítással (2010) összefüggésben összesen 33 árvízi elöntéssel érintett településre számítottam ki a társadalmi-gazdasági és infrastrukturális fejlettséget mérő komplex mutatókat, a már említett 105/2015. (IV. 23.) Kormányrendeletben leírt módszertan és mutatók alapján. A települések: Vadna, Szirmabesenyő, Sajóvelezd, Sajóvámos, Sajószöged, Sajószentpéter, Sajósenye, Sajópüspöki, Sajópetri, Sajópálfala, Sajóörös, Sajónémeti, Sajólád, Sajókeresztúr, Sajókaza, Sajóalgóc, Sajóecseg, Putnok, Ónod, Nagycsécs, Muhi, Múcsony, Miskolc, Köröm, Kiscsécs, Kesznyéten, Kazincbarcika, Hét, Girincs, Felsőzsolca, Dubicsány, Bánréve, Arnót, Alsózsolca voltak. Miskolc is az érintett települések között szerepelt, adatait azonban nem vontam be a vizsgálatba, mivel ott összesen 1 db lakóingatlan sérült (BAZ Megyei Kat.Véd. adatbázisa), jelentős gazdasági kár nem keletkezett. Nagyváros lévén adatai viszont torzították volna az elemzést.

Az érintett települések komplex fejlettségi mutatóinak kiszámításához használt adatkörök az Erőforrástérkép Területi adatok, a KSH Tájékoztatási adatbázis Területi statisztika, a TeIR Települési adatgyűjtő, valamint a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat Statisztika adatállományából származnak. Az elemzéseket a 2015-ös évben végeztem.

Az árvizet megelőző és az azt követő időszak települési fejlettségi szintjeinek összevetéséhez a komplex mutatókat a 2008-as és 2012-es évekre számítottam ki. A komplex mutatók kiszámolásához ezekből az évekből kerültek legyűjtésre adatok (8. táblázat).

8. táblázat: Komplex fejlettségi mutató kiszámításához felhasznált adatok köre

Mutató megnevezése, mértékegység		Megjegyzés
<i>1. mutatócsoport: Társadalmi és demográfiai helyzet</i>		
1.	Halálozási ráta (az 1000 lakosra jutó halálozások száma) az elmúlt öt év átlaga, %	
2.	Vándorlási különbözet ezer lakosra (az utolsó öt év átlaga)	
3.	Tízezer 0–2 éves állandó lakosra jutó bölcsődei és családi napközis férőhelyek száma, db	
4.	Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesítettek aránya a 0–24 éves állandó népességből, %	Nyilvánosan a 0-24 éves korcsoport bontás nem elérhető, így azok a 0-17 éves korcsoport adataival kerültek helyettesítésre.
5.	Aktív korúak ellátásában (rendszeres szociális segélyben és foglalkoztatást helyettesítő támogatásban) részesítettek ezer állandó lakosra jutó száma, fő	Adathiány miatt nem került kiszámításra.

2. mutatócsoport: Lakás és életkörülmények		
6.	Használt lakások átlagos ára, Ft	Adathiány miatt nem került kiszámításra.
7.	Az utolsó öt év során épített lakások aránya az időszak végi lakásállományból, %	
8.	Az egy állandó lakosra jutó SZJA-alapot képező jövedelem, ezer Ft	
9.	A természetes személyek által üzemeltetett személygépkocsik kor szerint súlyozott ezer lakosra jutó száma, db	Adathiány miatt a kor szerinti súlyozás nem került kiszámításra.
3. mutatócsoport: Helyi gazdaság és munkaerőpiac		
10.	A 18 éves és idősebbek között a legalább középfiskolai érettségivel rendelkezők aránya, %	Adathiány miatt nem került kiszámításra.
11.	Nyilvántartott álláskeresők aránya a munkaképes korú állandó népességből, %	
12.	Tartósan – legalább 12 hónapja folyamatosan – nyilvántartott álláskeresők aránya a munkaképes korú állandó népességből, %	
13.	A legfeljebb általános iskolát végzett nyilvántartott álláskeresők aránya, %	
14.	A működő vállalkozások ezer lakosra jutó száma, db	Nyilvánosan a működő vállalkozások mutató nem elérhető, így az a gazdasági szervezetek számával került helyettesítésre.
15.	Kiskereskedelmi üzletek ezer lakosra jutó száma, db	Nyilvánosan a kiskereskedelmi üzletek mutató nem elérhető, így az a kiskereskedelmi boltok számával került helyettesítésre.
16.	Az önkormányzatok helyi adóbevételének aránya a tárgyévi bevételekből, %	Nyilvánosan a 2012. évre nem érhető el adat, így az a 2011. évi adatsorral került helyettesítésre.
4. mutatócsoport: Infrastruktúra és környezet		
17.	Közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózathoz kapcsolódott lakások aránya, %	
18.	A rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya, %	
19.	Szélessávú internet előfizetők ezer lakosra jutó száma, db	
20.	Kiépített utak aránya az összes önkormányzati fenntartású közútból, %	
21.	A megyeszékhely elérésének mutatója, perc	Adathiány miatt nem került kiszámításra.
22.	A gyorsforgalmi csomópontok elérési mutatója, perc	

Forrás: 105/2015. (IV. 23.) Kormányrendelet alapján saját szerkesztés, 2015c

A nevezett jogszabályban 22 mutató szerepel, azonban ezekből adathiány (nyilvánosan nem elérhető adatok) miatt 5 mutató kiszámítására nem került sor. Az elemzett 17 mutatóból, szintén adathiány miatt 4 db mutató esetében módosításra volt szükség. Így összesen 4 mutatócsoport 17 mutatókörének vizsgálatát végeztem el a felsorolt településekre.

3.4. Társadalmi bizalom kérdőíves vizsgálata

3.4.1. Mintatelepülések és azok relevanciájának rövid bemutatása

A természeti katasztrófaeseményeket követő helyreállítások folyamataiban a lakosság biztonságérzete, a folyamatokat kivitelező, a folyamatokban közreműködő szervezetek, intézmények, közösségek iránt tanúsított bizalma, fontos szerepet játszhat az *állami és civil szféra feladatellátásának* (főként minőségi) *visszaigazolásában*. Segítségét nyújthat a helyreállítási folyamatok kritikus pontjainak azonosításához is. Ezért tartottam fontosnak, hogy a lakosság, a helyreállításban közreműködő szervezetek, intézmények iránt tanúsított bizalmát

vizsgáljam. Így, a helyreállítások társadalmi bizalommal való összefüggéseinek vizsgálatához, a H2-es hipotézisem elemzéséhez a kiválasztott két helyreállítás (2001-es beregi és 2010-es Sajó-völgyi esettanulmányok) térségéből *mintatelepülések – a Beregből Csaroda és Tákos települések, a Sajó-völgyből Felsőzsolca település* – segítségével végeztem kérdőíves felmérést.

Tákos és *Csaroda* települések a Vásárosnaményi járásban, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, az Észak-alföldi régióban helyezkednek el. CSATÁRI (2004) alapján vidékies térségről van szó, melynek ipara nem kifejezetten jelentős, meghatározó szerepet inkább a szolgáltatás játszik. A mezőgazdasági termelés ugyan fontos része a lakosság életének, de főfoglalkozásban nem igazán jellemző. A térség települései kis lakónépességgel rendelkeznek, jellemzően apró- és kisfalvas vidékről beszélünk. Tákos lakónépessége 354 fő, népsűrűsége 32 fő/km², Csaroda lakónépessége 578 fő, népsűrűsége 23 fő/km² (TeIR, 2016).

Felsőzsolca a Miskolci járásban, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében az Észak-magyarországi régióban helyezkedik el. A település a miskolci agglomeráció második legjelentősebb városa. A miskolci járás lakosságának 79%-át, területének pedig 44%-át az agglomeráció teszi ki. CSATÁRI (2004) alapján városias jellegű térségről van szó. Közlekedési szempontból frekventált elhelyezkedésű. A térség jelentős szerepet tölt be a tágabb övezet ipari termelésében, gazdaságában, vagyis nem része hazánk legelmaradottabb térségeinek. A járás, a megye és egyben a régió központjai is Miskolc város, mely meghatározó jelentőségű az agglomeráció és Felsőzsolca számára is. A település népsűrűsége 408 fő/km², állandó népesség száma 6 521 fő (TeIR, 2016).

A települések kiválasztásának relevanciáját a 9. táblázat helyreállítással való érintettség és központi támogatás adatai, véleményem szerint, kiválóan alátámasztják.

9. táblázat: Helyreállítással érintett lakóingatlanok és a helyreállítás mértéke a 2001-es beregi és 2010-es Sajó-völgyi árvízet követően

		Helyreállítással érintett lakóingatlan (db)	Lakásállomány (db) az árvizeket megelőző években (2000; 2009)	Érintett lakóingatlanok aránya (%)	Központi költségvetés terhére nyújtott állami támogatás (millió Ft)
Beregi árvíz (2001)	Csaroda	218	268	81,3	439,74
	Tákos	163	173	94,2	1 184,24
	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	2 584	210 329	1,2	5 658,65
Sajó-völgyi árvíz (2010)	Felsőzsolca	137	2 242	6,1	1 113,30
	Sajó-völgy*	162	36 153	0,4	1 274,59
	Borsod-Abaúj-Zemplén megye	244	287 033	0,1	1 660,87

*Sajó-völgy érintett települései: Vadna, Szirmabesenyő, Sajóvelezd, Sajóvamos, Sajószöged, Sajószentpéter, Sajósenye, Sajópuszpöki, Sajópetri, Sajópálfala, Sajóörös, Sajónémeti, Sajólád, Sajókeresztúr, Sajókaza, Sajógalgóc, Sajóecseg, Putnok, Ónod, Nagycséc, Muhi, Múcsony, Miskolc, Köröm, Kiscséc, Kesznyéten, Kazincbarcika, Hét, Girincs, Felsőzsolca, Dubicsány, Bánréve, Arnót, Alsószolca

Forrás: Erőforrástérkép, KSH Területi Statisztika, ÉKÖVIZIG, 2011, SzSzB megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság, BAZ megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság alapján saját szerkesztés, 2016b

Csaroda és Tákos lakóingatlanjainak átlagosan 88 %-át érintette helyreállítás. Felsőzsolcán arányaiban nem volt ekkora érintettség, azonban a térség (Sajó-völgy és BAZ megye) káradatait tekintve jelentős arányt (Sajó-völgy helyreállítással érintett lakóingatlanjaiból 84,5%-ot, míg a megyeiből 56 %-ot) képviselt a település, valamint összességében az érintett lakóingatlanok száma itt is jelentős volt.

Itt szeretném megjegyezni, hogy a kérdőív összeállításakor (a szövegezésekor) a helyreállítás vizsgálatához a „helyreállítás, újjáépítés” kifejezéseket használtam, nem a „helyreállítás” kifejezést, mert a lakosság szempontjából ezek tükrözték leginkább az elvégzett tevékenységek tartalmát. Az elemzésekre ez azonban nincsen hatással, mert ezek a szavak jelentéstartalmilag fedik egymást.

3.4.2. Társadalmi bizalom témakörében végzett kérdőíves vizsgálat módszerei

A minta kiválasztása

A társadalmi bizalom témakörében végzett, személyes lekérdezésen alapuló kérdőíves felvételezésemre 2016 májusában került sor, a nevezett 3 mintatelepülésen (Tákos, Csaroda, Felsőzsolca). A minta kiválasztását SHARP et al., 2013 és KAZUYA – OZAKI, 2014 munkájában olvasott elvek alapján végeztem (3. táblázat). Főként azért, mert ezek a szerzők sem országosan reprezentatív mintával dolgoztak és meghatározó volt számukra is az adott katasztrófával való érintettség, mint a lekérdezés alapfeltétele.

A minta összeállításánál törekedtem a reprezentativitás elérésére: nemek, korcsoportok és helyreállítással való lakossági érintettség (irányítottan: 75 % érintett; 25 % nem érintett) tekintetében, ahol a kvótás mintavétel elvét (HUZSVAI – VINCZE, 2012) alkalmaztam. Összesen 218 főt kérdeztem meg (Csaroda: 73 fő, Tákos: 90 fő, Felsőzsolca: 55 fő). A kvótás lekérdezés adattáblázatát a dolgozat 3. számú melléklete tartalmazza.

A kiválasztott mintatelepülések esetében (Csaroda, Tákos és Felsőzsolca) a 2011-es népszámlálási adatbázis népességi adatainak felhasználásával kerültek kiszámításra a településenként lekérdezésre kerülő elemszámok. A népszámlálás alkalmával gyűjtött és nyilvános hozzáféréssel elérhető adatkörök közül (számos előzetes elemzés elvégzését követően) a 20 éves és idősebb települési (Csaroda, Tákos, Felsőzsolca) lakónépesség szolgáltatja a lekérdezés alapját képező sokaságot. Ezeket az adatokat (vagyis a 20 éves és idősebb települési népességi adatokat) nemek (2 csoport) és korcsoportok (4 különböző korcsoport) szerint felosztottam mindhárom vizsgált település esetében, majd megnéztem ezek arányait (%) a településeken belül, majd a legkisebb arányú adatkörnél határoztam meg egy 5 fős lekérdezési minimumot, melyből kiszámítottam az egyes vizsgált településeken lekérdezendő elemszámokat, nemek és korcsoportok szerint. Így tulajdonképpen nem a települések konkrét lakónépességének számával (fő) számoltam, hanem azokon belül az egyes adatkörök megoszlásával. Az adatkörök 3. szempont szerinti megosztását az árvízi helyreállítással való érintettségre tekintettel végeztem. 75 %-ban kerültek lekérdezésre érintettek és 25 %-ban a nem érintettek. Ennek alapját a BM OKF és területi szervei által rendelkezésemre bocsájtott károkat összesítő adatbázisok és szakmai interjúk adták. Erre a 3 féle mutatókörre tűztem ki célul a reprezentativitás elérését. A lekérdezés menetét „strigulakártyák” vezetésével lehetett követni.

Összességében a rendelkezésemre álló adatkörök és források függvényében törekedtem a reprezentativitásra, amelyben megkíséreltem egységes módszertant megalkotni mindkét esettanulmányra vonatkozóan. Egy ennyire szerteágazó és eseti jogszabályok mentén (is) zajló folyamatban, mint a természeti katasztrófákat követő magán lakóingatlan helyreállítások, azonban nagyon nehéz egységes megoldásokat találni. Véleményem szerint csupán javasolandó eljárásokat, módszereket lehet megfogalmazni, melyeket egy potenciális új esemény során tesztelni is szükséges.

Vizsgált témakörök

A kérdőív több dimenziót is vizsgál egyidejűleg (lásd: a dolgozat 4. számú mellékletében), melyből a H2 hipotézisem vizsgálatához két elemzés eredményeit emeltem be a dolgozatba:

- Elsőként arra a kérdésre kerestem a választ, hogy lehet-e összefüggés a helyreállítással való lakossági érintettség és az egyes helyreállítási tevékenységekkel érintett szervezetek, közösségek iránt tanúsított bizalmi szintek között. Vagyis, hogy lehet-e kapcsolat az érintettség és a magasabb vagy alacsonyabb bizalmi szintek alakulásában, a vizsgált három településen együttesen. (Kérdőív 5. és 8. kérdés)
- Ennek eredményeit kiegészítve kíváncsi voltam arra is, hogy a helyreállítással való lakossági érintettség összefügg-e a bizalom kialakításában szerepet játszó tényezők (folyamatok) fontosságának megítélésével, szintén a vizsgált három települést együttesen vizsgálva. (Kérdőív 5. és 14. kérdés)

Mindhárom mintatelepülés esetében azonos tartalmú kérdőíveket alkalmaztam, melyben a kérdések tartalmának összeállítását a Nemzeti Közszolgálati Egyetem és a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság szakemberei is segítették. A kérdőív skálás típusú kérdéseit (bizalmi, értékelési, elégedettségi, megítélési, biztonsági szintek), 5 fokú skálán mértem, KAZUYA – OZAKI (2014) és SZABÓ (2014) módszere alapján (a „Szakirodalmi áttekintés” 3. táblázatában leírtak alapján), valamint, mivel BARTHA – BODA (2016) is megerősítették, hogy a magyar adatfelvételek során a leggyakrabban az (iskolai osztályzatokkal analóg) ötfokú mérési skálát alkalmazzák.

A kérdőívezés eredményeinek kiértékeléséhez használt módszerek

Az elsődleges összefüggésvizsgálat módszerei

A helyreállítással való érintettség (a megkérdezett lakóházát, ingatlanát érintette-e az árvízet követő helyreállítás, újjáépítés vagy sem) és a különböző helyreállítási tevékenységekkel érintett szervezetek, közösségek (Katasztrófavédelem, Honvédség, Rendőrség, Vízügy, Önkormányzat, Kisebbségi önkormányzat, Kormányhivatal, Biztosító, Civil szervezetek, Karitatív és humanitárius szervezetek, Tudományos intézmények, Helyi közösség) iránt tanúsított bizalmi szintek (1-5 skálán való értékelés, ahol „1” azt jelenti, hogy egyáltalán nem bíznak, míg az „5” azt jelenti, hogy a legmagasabb szinten bíznak az adott szervben) közötti kapcsolat elemzését az IBM SPSS Statistics® program segítségével végeztem, 2016 őszén.

Hipotézis vizsgálat az összefüggés elemzéséhez:

H₀ = A helyreállítással, újjáépítéssel való lakossági érintettség és egyes helyreállítási tevékenységekkel érintett szervezetek, közösségek iránt tanúsított bizalmi szintek között nincs összefüggés.

Az ellenhipotézisem pedig:

H₁ = A helyreállítással, újjáépítéssel való lakossági érintettség és egyes helyreállítási tevékenységekkel érintett szervezetek, közösségek iránt tanúsított bizalmi szintek között van összefüggés.

A helyreállítási tevékenységgel érintett szervezetek, közösségek iránt tanúsított bizalmi szintek eloszlásának vizsgálata (lásd: 5. sz. mellékletben) azt hozta eredményül, hogy a vizsgált változók eloszlása nem normál eloszlású egyetlen vizsgált szerv esetében sem, ezért a paraméteres eljárások helyett KEHL (2011) cikke alapján nemparaméteres próbát, két független minta vizsgálatára alkalmas Mann-Whitney próbát választottam a kérdéskör elemzéséhez. Ahol a 0,05 szignifikancia szint alatti értékek esetében került elvetésre a nullhipotézis, vagyis ezekben az esetekben beszélhetünk statisztikailag szignifikáns különbségről a vizsgált változókat illetően. A bizalmi szintek átlagainak alakulását szemléltetve elvégeztem egy t-próbát is (lásd: 5. sz. mellékletben).

A kiegészítő összefüggésvizsgálat módszerei

A bizalom kialakításában szerepet játszó tényezők vizsgálatához (kiegészítve az előzőekben ismertetett elemzést) a helyreállítással való lakossági érintettség egy másik kérdéskörrel való vizsgálatát is elvégeztem. Kíváncsi voltam arra is, hogy az érintettség (*a megkérdezett lakóházát, ingatlanát érintette-e az árvizet követő helyreállítás, újjáépítés vagy sem*) összefügg-e a bizalom kialakításában szerepet játszó tényezők (folyamatok) fontosságának („1” azt jelenti egyáltalán nem játszik szerepet, „5” azt jelenti nagyon fontos szerepet játszik) megítélésével. Az adatok statisztikai elemzését, ebben az esetben is, az IBM SPSS Statistics® program segítségével végeztem, 2020 tavaszán.

Ennek a kérdéskörnek a vizsgálatához SZŰCS, 2015 disszertációjában leírtak, valamint SAJTOS – MITEV (2007) és KOVÁCS (2014) munkája alapján, először egy főkomponens analízist végeztem el, hogy csökkentsem az elemzéshez felhasznált kategóriák (összesen 7 kategória) számát. A módszer alkalmazhatóságának megállapítására Bartlett próbát és a Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) tesztet is elvégeztem. Mivel az elemzésnek akkor van csak értelme, ha a Bartlett próba alapján a szignifikancia értéke kisebb, mint 0,05; vagyis a változók között

összefüggés van. A KMO mutatószám „jóságát” pedig az alább leírtak szerint ítélem meg (SAJTOS – MITEV 2007 alapján):

- $KMO \geq 0,9$ kiváló
- $KMO \geq 0,8$ nagyon jó
- $KMO \geq 0,7$ megfelelő
- $KMO \geq 0,6$ közepes
- $KMO \geq 0,5$ gyenge
- $KMO \leq 0,5$ elfogadhatatlan

Ezután, a kapott eredmény (főkomponens) összefüggését vizsgáltam a helyreállítással való lakossági érintettséggel.

A hipotézis vizsgálatához megfogalmazott kérdésem a következő volt: Különbözik-e valamiben (összefüggést mutat-e), a helyreállítással, újjáépítéssel való lakossági érintettség és a „*helyreállítási tevékenységek megítélésének főkomponense*”?

Így a nullhipotézisem:

H_0 = A helyreállítással, újjáépítéssel való lakossági érintettség és a „*helyreállítási tevékenységek megítélésének főkomponense*” között nincs összefüggés.

Az ellenhipotézisem pedig:

H_1 = A helyreállítással, újjáépítéssel való lakossági érintettség és a „*helyreállítási tevékenységek megítélésének főkomponense*” között van összefüggés.

A létrehozott főkomponens eloszlásának vizsgálata is azt hozta eredményül, hogy ez a minta sem normál eloszlású (lásd: a dolgozat 5. számú mellékletében). Így hasonlóan a bizalmi szintek vizsgálatához, a paraméteres eljárások helyett KEHL (2011) cikke alapján a Mann-Whitney próbát választottam a kérdéskör elemzéséhez. Az adatok kiegészítéséhez, ebben az esetben is végeztem 2 mintás t-próbát is. Mindkét esetben vizsgáltam az adatok közötti összefüggést. Statisztikailag szignifikáns különbségről (összefüggésről) a 0,05 szignifikancia szint alatti értékek esetében beszélhetünk, így szintén a 0,05 szignifikancia szint alatti értékek esetében került elvetésre a nullhipotézis.

A hipotézisvizsgálatok elvégzéséhez szükséges volt néhány leíró adat kiszámítására. Ezeket a dolgozat 5. számú melléklete tartalmazza.

A fejezet összeállítása során felhasználtam a Védelem Tudomány folyóiratban 2016-ban megjelent folyóiratcikkem tartalmi részegységeit. (lásd: KISS, 2016b)

3.5. Kríziskommunikáció vizsgálata

A helyreállításban közreműködők *operatív tevékenységén túl*, azok *krízishelyzetben végzett kommunikációs tevékenysége* is fontos tényező lehet a társadalmi bizalom kialakításában. Ezért a társadalmi bizalom kérdőíves vizsgálatát követően a kutatás következő lépése, a H3 hipotézisem vizsgálatának részeként, a helyreállításokat koordináló szerv, a *BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság, kríziskommunikációs tevékenységének feltárása* volt. Így választottam ki a jelenlegi szóvivői tevékenységet ellátó, és a korábbi időszakban hosszú éveken keresztül (a 2001-es és 2010-es árvízi időszakot reprezentálóan) szóvivői tevékenységet ellátó interjúalanyaim. A két interjúalany megkérdezését elkülönítetten végeztem. *A média oldaláról* is fontosnak tartottam vizsgálni a témát, hiszen az általuk végzett kommunikációs tevékenység *rendkívül széles lakossági réteghez eljut. Így közhiteles forrásként a Magyar Távirati Iroda oldaláról* egy a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatósággal katasztrófavédelmi kommunikáció területén kapcsolatban álló szakértőt is megkérdeztem. Az interjúalannyal szintén elkülönítetten beszélgettem. Összességében *3 főt kérdeztem meg* a témakör vizsgálata során. Ezek az interjúk a kutatásom átölelő szakmai interjúkhoz hasonlóan, félig-strukturált interjúk voltak. Az interjúk félig-strukturált jellege ezekben az esetekben is abból adódott, hogy az előre elkészített interjúvázlat témaköreit előfordult, hogy a beszélgetések fonala más irányba vitte, hasznos egyéb (személyes tapasztalatok) információkkal egészítette ki azt. Az elkülönített interjúkat 2017 tavaszán folytattam le. Az interjúk témaköreit a 6. számú melléklet tartalmazza.

3.6. Nemzetközi „jó” gyakorlat leltár készítés

A H4 hipotézisem vonatkozásában, a nemzetközi szakirodalmak módszereinek és eredményeinek tartomelemzéséhez és azok irányított rendszerezéséhez a következő eljárást alkalmaztam:

A nemzetközi „jó” gyakorlatok kigyűjtéséhez és összesítéséhez, szekunder irodalmi áttekintést, feldolgozást végeztem, több nemzetközi publikációs adatbázis segítségével. A nemzetközi szinten vizsgált helyreállítások nemzetközi gyakorlatának feltárásához hétkörös keresési eljárást alkalmaztam (YI – YANG, 2014 módszeréhez, valamint a „Nemzetközi kitekintés” fejezetben ismertetett módszerhez hasonló elven) a 2011-es és 2020-as évek közötti időszakban. A szakcikkek kigyűjtésénél 2005-ös bázisétvet vettem alapul az *első* és a *második keresési körökben*, valamint bázis év nélküli kereséseket futtattam le a *többi keresési körben*.

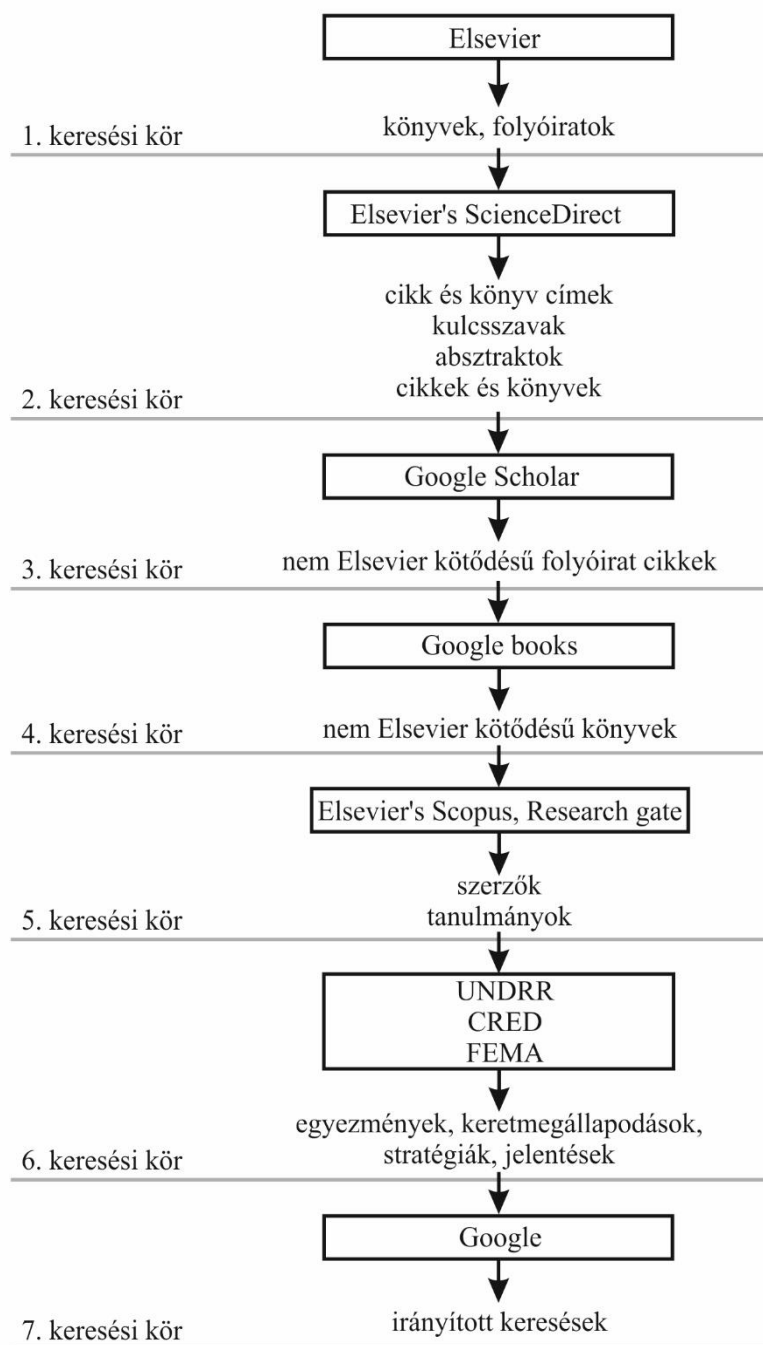
Első körben az ELSEVIER tudományos publikációs adatbázisban végeztem kereséseket, azzal a céllal, hogy beazonosítsam, melyek azok a tudományos folyóiratok, amik a

katasztrófamenedzsment különböző szakterületein (például: katasztrófakockázat-csökkentés, katasztrófaszociológia, helyreállítások, újjáépítések, közgazdaságtan, vállalatgazdaságtan) jelentetnek meg publikációkat. Itt fontos tényezők voltak számomra a kilistázott folyóiratok citációi és impakt faktorai. Ezt követően, a *második körben* a kilistázott folyóiratokban folytattam a keresést az ELSEVIER'S SCIENCEDIRECT tudományos publikációs adatbázis segítségével. Az ELSEVIER'S SCIENCEDIRECT által kilistázott publikációk címeit áttekintettem, majd a témám szempontjából relevánsnak ítélt cikkek absztraktjait és kulcsszavait olvastam át. Az absztraktok és kulcsszavak alapján érdekesnek tartott cikkeket kiválogattam, és ezeket feldolgoztam a „jó” gyakorlatok összegzéséhez. A *harmadik körben* a GOOGLE SCHOLAR-ban is végeztem kereséseket, azzal a céllal, hogy az ELSEVIER adatbázisán kívül is végezzek szakcikk gyűjtést. A kilistázott eredményeket azok címei alapján, vizuálisan tekintetem át, majd a témám szempontjából érdekes források absztraktjait és kulcsszavait olvastam át – az ELSEVIER szakcikk gyűjtéshez hasonló módon. Ezután, a releváns publikációkat szintén feldolgoztam a „jó” gyakorlatok összegzéséhez. A *negyedik körben* a GOOGLE BOOKS adatbázisában kerestem nem ELSEVIER kötődésű könyveket. A kilistázott eredményeket azok címei alapján, szintén vizuálisan tekintetem át, majd a témám szempontjából érdekes források absztraktjait és kulcsszavait olvastam át – az ELSEVIER szakcikk gyűjtéshez hasonló módon.

Az *ötödik körben* pedig, az ELSEVIER'S SCOPUS és a RESEARCH GATE segítségével megnéztem a kigyűjtött szerzők citációját, azok témában való publikációs tevékenységét, valamint a RESEARCH GATE segítségével felvettem a kapcsolatot olyan szerzőkkel, akiknek a cikkei érdekesnek bizonyultak az absztraktjaik alapján, de a nevezett adatbázisokból nem volt lehetőség azok begyűjtésére. A *hatodik keresési körben* az irányítottan katasztrófamenedzsment témában meghatározó adatbázisokat tekintetem át, tételesen a UNDRR, CRED és a FEMA oldalain kerestem helyreállítási vonatkozású egyezményeket, keretmegállapodásokat, stratégiákat, jelentéseket. Majd a *hetedik keresési körben* a GOOGLE segítségével már irányítottan, az érdekesebb témák, „jó” gyakorlatok körében kerestem további publikációkat.

(A keresések során a keresőszavak a következők voltak: „*post-disaster*”, „*natural disaster*”, „*rebuilding*”, „*reconstruction*”, „*housing*”, „*recovery*”, „*business process*”, „*management*”, „*economic*”, „*impacts*”, „*environmental*”, „*community*”, „*social*” és ezek különböző variációi.)

(Megítélésem szerint, a kutatás során felhasznált adatbázisok mind elismert források a hazai és a nemzetközi kutatók körében.) A kutatás menetét a 14. ábra segítségével szemléltetem.

14. ábra: A nemzetközi „jó” gyakorlatok kigyűjtésének folyamata

Forrás: Saját szerkesztés, 2020

A kigyűjtött és feldolgozott több, mint 200 db publikációból a „Nemzetközi „jó” gyakorlatok” fejezetébe, 45 db publikációt emeltem be (mert ezek a szerzők, szervezetek jelentős publikációs és/vagy gyakorlati tevékenységet folytattak a témában, így az általuk használt gyakorlatok, szemléleteket iránymutatónak tekintem a hazai helyreállítások tekintetében is).

A „jó” gyakorlatok dolgozatban való bemutatásakor az a cél vezényelt, hogy olyan „gyűjteményt” állítsak össze, melynek segítségével rávilágítok azokra az eljárásokra,

szemléletekre, kritikus döntési helyzetekre, hazai szinten is megfontolandó adaptációkra, melyeket már nemzetközi szinten vizsgáltak, releváns forrásból származnak, eredményekkel, és konklúziókkal rendelkeznek. A leltár elkészítésével célt volt, hogy olyan helyreállítási példákat találjak a nemzetközi szakcikkekben, stratégiákban, keretmegállapodásokban, melyek segíthetik a hazai megvalósítás fejlesztését és hasznosíthatók lehetnek benchlearningként.

A kigyűjtött „jó” gyakorlatok forrásai, a dolgozat „*Irodalomjegyzék*”-ében található.

3.7. Folyamatkoncepció alkotás logikája

A kutatásom során összegyűjtött és a dolgozatban felhasznált és rendszerezett forrásmunkák, valamint a kutatásomban esettanulmány formájában vizsgált két hazai árvízi helyreállítás gyakorlatának feltárása közben kapott eredmények, továbbá az empirikus úton gyűjtött adataim alapján, a természeti katasztrófákat követő hazai helyreállítás-értékelő rendszer folyamatmenedzsment alapú fejlesztésének lehetőségeit vizsgáltam. (Az elemzéseket a H5 hipotézisem vizsgálatához készítettem.) A kutatás kezdeti szakaszában, úgy gondoltam, hogy a helyreállítások komplexitásából adódó nehézségek – mint problémahalmaz – kezelésére, a folyamat alapú strukturálás megoldás lehet. Így, a megközelítés, eltérően a gyakrabban kutatott szervezetfejlesztés témakörétől, nem egy adott szervezet folyamat alapú fejlesztését tűzte ki célul, hanem egy adott, több szervezet együttesen érintő (szervezeteken átívelő), folyamat – a természeti katasztrófákat követő helyreállítás – fejlesztését.

A helyreállítási folyamatok, részfolyamatok és tevékenységek strukturálását döntően az IFUA Horváth & Partners (2006) folyamatmenedzsment koncepciójának iránymutatásai és a közszolgálati folyamatmenedzsment ajánlásai (FEHÉR, 2008; BUDAI, 2008; RÓNAI, 2014; VARGA-POLYÁK, 2014; FARKAS, 2017) alapján végeztem. Továbbá, a fejlesztendő részfolyamatok és tevékenységek meghatározásában fontos szerepet töltek be a „*Nemzetközi „jó” gyakorlatok*” és a „*Nemzetközi kitekintés*” fejezetekben ismertetett ajánlások. Ezen túlmenően, a folyamatkoncepció megalkotása, valamint a folyamatok, részfolyamatok, tevékenységek strukturálása során a következő – a hazai helyreállítások vizsgálata szempontjából releváns – jogszabályokat, gyakorlatokat is alapul vettem:

- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.),
- a 2010. évi XLIII. törvény,
- a 2011. évi CXIII. törvény,
- a 2011. évi CXXVIII. törvény,
- a 9/2011. (II. 15.) Kormányrendelet,
- a 62/2011. (XII. 29.) BM rendelet,

- a 234/2011. (XI. 10.) Kormányrendelet,
- a 1150/2012. (V. 15.) Kormányhatározat,
- a 9/2018. (X. 4.) BM OKF utasítás, valamint
- a Beregi és Sajó-völgyi esettanulmányokban alkalmazott gyakorlatok.

Az IFUA Horváth & Partners (2006) folyamatmenedzsment koncepciója, a vállalat összes folyamatára vonatkozik, mely hat folyamatípust különböztet meg:

- irányítási,
- innovációs,
- ellátási lánchoz kapcsolódó,
- működési,
- piaci és vevőkapcsolatokkal összefüggő, valamint
- belső szolgáltatás folyamat.

Úgy gondolom, hogy az IFUA Horváth & Partners Kft. hazai és nemzetközi szinten is elismert szaktudással rendelkezik a folyamatmenedzsment területén, ezért az ő elképzelésükhöz hasonlóan határoztam meg saját elméleti koncepciómban (lásd: a „*Helyreállítási folyamatkonceptió*” fejezetében: 23. ábra), az általam elképzelt fő folyamatípusokat, az egyéni szükségletekből származtatható társadalmi elvárások logikája szerint. Vagyis, hogy a biztonság iránti szükséglet indukálta a katasztrófák elleni védelem intézményesülését, amely véleményem szerint társadalmi elvárásként is értelmezhető, hiszen a katasztrófák elleni védelem, a katasztrófamenedzsment, egy adott ország védelmi rendszerében rendkívül fontos szerepet tölt be. Az emberek joggal várják el, hogy egy esetlegesen bekövetkező katasztrófa károsító hatásai ellen megvédjék őket az erre hivatott szervezetek. Így, nálam a fő folyamatípusok helyét a Maslowi hierarchia szintek (1943) veszik át. Ezt alábontva további három, katasztrófamenedzsmenthez kapcsolódó folyamatszintet határoztam meg. Majd a harmadik folyamatszint egy adott folyamatát elemeztem behatóbban, a következő logika szerint:

A Maslowi hierarchia szinteknél a „*biztonsági szükséglet*” közvetlenül a „*fiziológiai szükséglet*” után helyezkedik el, bizonyítva ezzel, hogy mennyire fontos egyéni és társadalmi szükségletről van szó. Ezt a logikát követve az 1. szintemet, a „*Katasztrófamenedzsment*” négy folyamata adja (FARKAS, 2006 alapján), melyek körfolyamatot alkotnak, jelezve ezzel a folyamatok közötti éles határvonal elmosódását és a folyamatok folytonos végrehajtásának fontosságát.

Ebből a folyamatból emeltem ki a „*Helyreállítás*” folyamatát, melyet „*Log-frame*” (JOHNSON, 2007) logika szerint közelítettem meg (2. szint). Ebben a megközelítésben ahhoz, hogy megértsük az egész helyreállítási rendszert, figyelembe kell venni azt a rendszert, ahol az adott tevékenység elhelyezkedik, és azt a nagyobb rendszert is, melynek része. Ez a rendszer

egy csoport olyan elemből áll, melyek kapcsolatban vannak egymással és a környezetükkel is. A szerző leírja, hogy egy rendszer környezete a rendszeren kívüli összes elemből áll, melyek változásaikkal hatnak a rendszerre, ugyanakkor a rendszer változása rájuk is hat. A szemlélet koncepcióba való beépítését annak okán láttam célszerűnek, mivel véleményem szerint ez a „Log-frame” keretrendszer érzékelteti leginkább a folyamatok, részfolyamatok, tevékenységek elkülönítésében rejlő nehézségeket. A kutatás időbeli és a dolgozat terjedelmi korlátai miatt a behatóbban vizsgálandó folyamatok számát szűkítenem kellett, így ebből a keretrendszerből, az „Épített környezet helyreállítása” folyamataiból (3. szint) választottam ki elemzéseimhez a „Lakhatási körülmények normalizálása (magán lakóingatlan helyreállítás)” folyamatot. Mivel, ahogy a „Nemzetközi kitekintés” fejezetben is írom, úgy gondolom, hogy a lakhatás helyreállítása, társadalmi vonatkozásban az érinett lakosság mindennapjaihoz (hétköznapi életéhez) szorosan kötődő helyreállítási funkció. A „Lakhatási körülmények normalizálása (magán lakóingatlan helyreállítás)” folyamatát alábontva határoztam meg további részfolyamatokat (7. számú melléklet) és azok „jelenlegi” tevékenységeit, a tevékenységekhez tartozó felelősöket, a potenciálisan rendelkezésre álló indikátorokat, az indikátorok gyűjtésének időszakait és az indikátorok mértékegységeit. A fejlesztési beavatkozási pontokon, eszerint a logika szerint határoztam meg javasolt új részfolyamatokat, új tevékenységeket, új felelősöket, új indikátorokat, az új indikátorok gyűjtésének időszakait, valamint az új indikátorok mértékegységeit.

A természeti katasztrófákat követő helyreállítás folyamatait, ahogy a „Nemzetközi kitekintés” fejezetben is írom, szűken és tágan is értelmezhetjük. A katasztrófamenedzsment folyamatok egymásba mosódása miatt, korántsem bizonyult egyszerű feladatnak eldönteni, hogy mely részfolyamatokat és tevékenységeket vonjam be a helyreállítás értékeléséhez felhasználható elemzésekbe. A szervezeteken átívelő, gyakran egymással párhuzamosan futó, élesen el nem különülő folyamatok strukturálása, értékelhető egységekké alakítása több szempontból is nehéz feladatnak bizonyult. Ezek kifejtését a „Helyreállítási folyamatkonceptió” fejezetben tárgyalom. A megítélésem szerint releváns folyamatokat, részfolyamatokat, tevékenységeket, aszerint alakítottam ki, hogy az észszerűség határain belül (elkerülendő az elaprózódást), az általam kialakított elvi keretek között, értékelésre alkalmazható egységeket kapjak, amelyek a potenciális gyakorlati alkalmazás során is hasznosíthatók. A koncepció azért elméleti, mert ezeket a folyamatokat nem egy már létező és tesztelt (validált) keretrendszerbe, hanem egy elméleti és gyakorlati alapokon is nyugvó, általam elképzelt és kialakított elméleti keretrendszerbe foglalom, melynek célja a helyreállítás folyamatalapon való értékelésnek támogatása.

Az indikátorok kialakítása során elsődleges szempont volt számomra, hogy feltérképezzem, melyek azok az alapvető indikátorok, melyek az adott tevékenységhez kapcsolódóan potenciálisan rendelkezésre állnak, hiszen a sajátomhoz hasonló helyreállítási folyamatstrukturálást, tudomásom szerint hazánkban még nem publikáltak. Majd, a javasolt új tevékenységeket illetően határoztam meg olyan indikátorokat, melyek véleményem szerint, hasznosak és bevezethetők lennének a helyreállítási rendszerbe. Az egyes tevékenységekhez kapcsolódó indikátorokat, HAVASI (2007) következő meglátásait figyelembe véve, és azokkal egyet értve alakítottam ki: „...az indikátorok segítik ugyan a statisztikai számok sokaságában történő eligazodást, azáltal, hogy összegezve mutatják be egy-egy jelenség legfontosabb jellemzőit, ugyanakkor csak egy meghatározott nézőpontból számszerűsítik a valóságot. ... Minél több érdek kapcsolódik egy indikátorhoz, annál fontosabb, hogy az indikátorok követése kiegészüljön a jelenség komplex vizsgálatával, ... Az adatok sokaságából, a különböző felhasználási célokat szem előtt tartva, az indikátorok végzik el az adatredukciót az adatfelhasználók számára. Egy adott jelenségre vonatkozóan, legtöbbször összegezve mutatják be a jelenség legfontosabb jellemzőit, módot nyújtva az időbeli, térbeli, társadalmi-gazdasági csoportok, rétegek közötti összehasonlításokra is.” (HAVASI, 2007)

(A fejezet összeállítása során felhasználtam a „Katasztrófavédelem 2018” Tudományos konferencia kötetében, 2018-ban megjelent publikációm. lásd: KISS, 2018c)

3.8. A vizsgálatok és adatbázisok aktualitása

Az elvégzett vizsgálatok és felhasznált adatbázisok köre három esetben (az árvízi események bekövetkezésének éve, a társadalmi bizalom kérdőíves vizsgálata kivitelezésének éve, valamint a komplex mutató számításának éve,) magyarázatra szorul. Így a következőkben kitérek ezek rövid magyarázatára.

A téma kutatása során összegyűlt információk birtokában, véleményem szerint a 2001-es beregi és a 2010-es Sajó-völgyi események a leginkább relevánsak, ha a modernkori, hazai természeti katasztrófákat követő magán lakóingatlan helyreállítások, újjáépítések folyamatát szeretnénk vizsgálni. Ezt az érintettek száma, a helyreállítás mértéke, valamint a történések közmédiában való megjelenése, mindkét esetben alátámasztja. Bár hosszú idő telt el a nevezett katasztrófaesemények óta, azonban azóta sem volt hazánkban hasonlóan szignifikáns természeti katasztrófát követő magán lakóingatlan helyreállítás és újjáépítés. Ebből adódóan az esettanulmányként feldolgozott két eseményt, a mai napig aktuálisnak tartom vizsgálni. A két árvízi katasztrófa időpontja között eltelt 9 év a vizsgálat szempontjából egyrészt nehézségeket okozott, másrészt lehetőségeket is kínált. A nehézségek főként a központi adatbázisok legyűjtésével kapcsolatosan és a kérdőívezés módszertanának összeállítása során jelentkeztek.

A vizsgálati évek között eltelt hosszú idő, azonban lehetőséget is teremtett arra, hogy feltárjam, milyen egyezőségek és különbözőségek vannak a két helyreállítás szabályozása, kivitelezése között.

A téma PhD szintű kutatását 2012-ben kezdtem, melyben a kérdőíves vizsgálat szükségessége 2015-ben realizálódott. A kérdőíves vizsgálat módszertanát 2016-ban véglegesítettem, majd a lekérdezésekre is 2016-ban került sor. Az ezekből származó eredményeimet azonban a mai napig újszerűnek tartom, mert tudomásom szerint a sajátomhoz hasonló, a társadalmi bizalom alakulását a 2001-es és 2010-es árvízi helyreállításokkal összefüggésben vizsgáló lakossági felvételezés, azóta sem készült. A két helyreállítás adatbázisainak tartalma és a 2011-es népszámlálás adatai (melyeket a települési lekérdezendő elemszámok kiszámításához használtam) a mai napig változatlanok, a 2016-os évhez viszonyítva azokat. Így, *a 2016-os kérdőíves felvételezésből származó eredményeimet, a mai napig újszerű eredményeknek tekintem.*

A települések társadalmi-gazdasági és infrastrukturális fejlettségét mérő komplex mutató kiszámításánál, *a beregi esettanulmányhoz fűződően* a 2001-es; 2006-os és 2011-es évek adatait vizsgáltam. A vizsgálat bázisát azért a 2001-es év adta, mert korábbról nem álltak rendelkezésre nyilvános adatbázisból elérhető, az elemzés kivitelezést biztosító adatkörök. Az ideális bázis év a 2000-es év lett volna, azonban a fentiek tükrében sajnálatosan nem volt lehetőségem a megelőző időszak települési adatainak vizsgálatára. Mivel a katasztrófa kellően hosszú idővel ezelőtt következett be, ezért lehetőségem nyílt a középtávú időszakok (az árvizet követő 5. és 10. év) elemzésére. Ebben az esetben a célom a potenciális *középtávú hatások azonosíthatóságának vizsgálata* volt.

A Sajó-völgyi esettanulmány vonatkozásában, mivel ez az esemény már egy időben közelebbi esemény volt (2010-es év), és ennek köszönhetően a központi adatgyűjtés módszertana és az abból származó adatok nyilvánossá tétele is sokkal teljesebb volt, ezért lehetőségem nyílt az árvizet megelőző 2. év és az azt követő 2. év vizsgálatára is, a potenciális rövid távú hatások elemzésére. Itt már nem volt szükség arra, hogy az árvíz évét (2010) is bevonjam a vizsgálati évek közé (ez a beregi esettanulmány esetén sem volt cél, inkább szükséges adathiány-pótlás), mert ebből a két nevezett évből (2008 és 2012) megoldhatónak bizonyult a települési fejlettségi mutatók kiszámítása.

4. VIZSGÁLATI EREDMÉNYEK ÉS AZOK ÉRTÉKELÉSE

4.1. 2001-es beregi árvízet követő helyreállítás – esettanulmány 1

Az esőzés és hóolvadás együttes hatására 2001. márciusában jelentős árhullám alakult ki a Felső-Tiszán, mely az egyik legjelentősebb hazánkat ért természeti katasztrófát idézte elő (AMBRUSZ – MUHORAY, 2016). A magyarországi Bereg 19 településéből 14 volt érintett személyi tulajdonú lakásokban keletkezett károkkal. Ezen települések közül összesen 9 került előntés alá [Csaroda, Geregelyugornya (Vásárosnamény része), Gelénes, Gulács, Hetefejércse, Jánd, Tarpa, Tákos, Vámosatya] (EKO, 2012). A 10. táblázat a személyi tulajdonú lakásokban az árvíz miatt keletkezett károkról és azok helyreállításáról nyújt információt a Bereg érintett településeit, a fentebb említett 9 legérintettebb települést, valamint a megye érintett településeit illetően. A megye lakóingatlan kárainak 94 %-a a beregi térségben, 91 %-a pedig a legérintettebb 9 településen keletkezett.

10. táblázat: Személyi tulajdonú lakásokban az árvíz miatt keletkezett károk és a helyreállításuk a vizsgált térségben

2001-es árvízi károkkal érintett terület egységek	Károsult lakás (db)	Újjáépítés (db)	Lakásvásárlás (db)	Kártérítés (db)	Helyreállítás (db)	Kiesett a helyreállítás köréből (db)
Bereg érintett települései*	2 698	699	213	138	1 351	272
Víz alá került, legérintettebb 9 település	2 611	689	211	136	1 299	252
SZSZB megye összesen	2 870	713	223	145	1 477	286

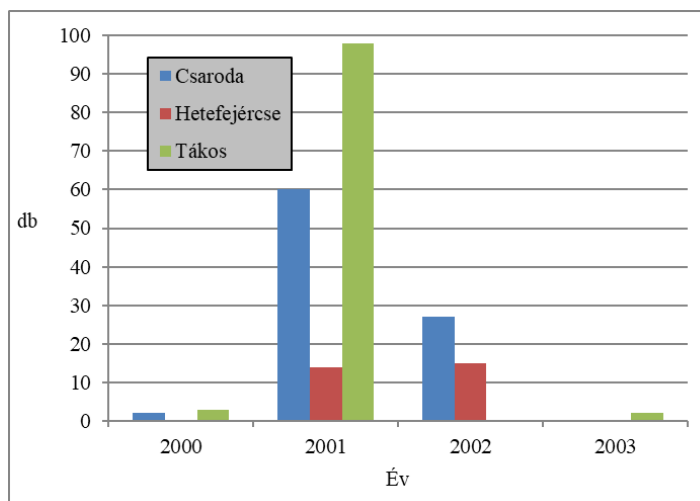
*Csaroda, Gelénes, Geregelyugornya (Vásárosnamény), Gulács, Hetefejércse, Jánd, Márokpapi, Mátyus, Tákos, Tarpa, Tiszaadony, Tiszaszalka, Tivadar, Vámosatya

Forrás: VÁSÁROSNAMÉNYI PVK 2011 alapján saját szerkesztés, 2018b

A károk súlyosságából adódóan a Kormány vállalta, hogy az árvízzel összefüggésben keletkezett károkat a központi költségvetésből teljes egészében fedezi (BEREGI ÁRAPASZTÓ RMT, 2009). A védekezési és helyreállítási munkák összköltsége mintegy 60 milliárd Ft volt (EKO, 2012). Ennek több, mint a felét (~32, 685 milliárd Ft) a Kormány a károsodott Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei települések helyreállítására és újjáépítésére különítette el, melyből több mint 15 milliárd Ft-ot (46%) tett ki a személyi tulajdonban lévő lakás céljára szolgáló épületek újjáépítésére és helyreállítására elkülönített forrás (1033/2001. (IV. 12.) Kormányhatározat és 1104/2001. (IX. 12.) Kormányhatározat).

A katasztrófavédelemmel kapcsolatos koordináló munkát a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság végezte (1999. évi LXXIV. törvény). A helyreállítás monumentalitását tükrözte, hogy a beregi térség újjáépítésre 6 cégből álló konzorcium alakult, akik hozzávetőleges 240 alvállalkozóval dolgoztak. Irányadó elv volt, hogy *„Az újjáépítés során a települések hagyományos szerkezetét és faluképét megőrizve el kell érni azt, hogy a kor követelményeinek megfelelő infrastruktúra és élettér alakuljon ki”* (1025/2001. (III.23.) Korm. hat.).

A költségvetési támogatáson kívül egyéb támogatások is érkeztek a károsultak részére, például közösségek, civil szervezetek, vállalkozások, magán személyek, önkormányzatok felajánlásai (például: bútorok, ruhák, étel, pénz). A nagyságrend érzékeltetésére példaként hozom, hogy a károsultak számára, összesen 5 karitatív szervezet 875,5 millió Ft értékű adományt gyűjtött össze (BAKONDI, 2002). Az érintett települések lakossága számára a legégetőbb problémát az jelentette, hogy nem volt hova hazamenni, megszűntek a normál lakhatási feltételek. Ezt támasztja alá az a tény is, hogy mintatelepüléseimen rendkívüli mértékben sérült a meglévő lakásállomány: Csarodán csaknem 86%-ban, Hetefejércsén 67%-ban, Tákoson pedig 97%-ban (VÁSÁROSNAMÉNYI PVK és KSH, 2000). A lakásállomány nagyarányú megsemmisülésében és azok újjáépítésének szükségességében az is jelentős szerepet játszott, hogy a házak többsége vályogból épült, melyek árvízi katasztrófa-állóképessége rendkívül alacsony. A hagyományos téglalapítású házak esetében általában elegendő volt a helyreállítás kivitelezése. Az új házak többsége a katasztrófát követő 9. hónapra elkészült (2001 vége), melyekre akkor 10 éves elidegenítési tilalmat határoztak meg. Az elidegenítési tilalmat azonban 4 év elteltével (2005 december) feloldották. Fontosnak tartom kiemelni (mert a második számú esettanulmány tárgyát képező Sajó-völgyi árvízi helyreállítás során teljesen másként történt), hogy az árvízi károk felszámolására „mindenki”, szociális helyzettől függetlenül megkapta a támogatást. Az árvíz megelőző és az azt követő időszak épített lakásai számának alakulását a 15. ábra jól szemlélteti.

15. ábra: Az épített lakások számának alakulása: Csaroda, Tákos és Hetefejércse településeken (2000-2003)

Forrás: KSH 2000-2003 alapján saját szerkesztés, 2013a

Mintaterületeimen a helyreállítást és újjáépítést két generál kivitelező végezte, akik alvállalkozókkal (főként megyei vállalkozók voltak) építtettek. A házak tervezését a Kós Károly Egyesülés (Makovecz Imre) végezte. A károsultak títustervekből választhattak a régi lakóházuk területe (m²) alapján. Az új házak (ahogy a títustervek is) tükrözték (tükrözik a mai napig) a hagyományos beregi építészeti jellemzőket (tornácos, földszintes, osztott ablakú, fa elemekkel díszített). Ezt tapasztaltam terepi bejárásom során is. A károsultak kulcsra készen kapták az új házakat, az ügyek intézését központi irányítással a Közigazgatási Hivatal végezte.

(A fejezet összeállítása során felhasználtam a Védelemtudomány folyóiratban 2018-ban megjelent folyóiratcikkem, továbbá az Acta Agraria Debreceniensis folyóiratban 2013-ban megjelent folyóiratcikkem tartalmi részegységeit. lásd: KISS, 2018b; 2013b)

4.2. 2010-es Sajó-völgyi árvízét követő helyreállítás – esettanulmány 2

Hazánk egyik legkritikusabb ár- és bevízi katasztrófája a 2010-es év májusában és júniusában következett be a nagyszámú és jelentős mértékű több hónapon át tartó esőzéseknek köszönhetően. A természeti jelenség miatt az országban sok helyen áradtak a patakok, folyók, melyek számos települést veszélyeztettek és el is öntöttek. Országosan 10 megyében volt veszélyhelyzet, melyek 842 településén végeztek védekezési tevékenységet (BM OKF, 2013). A védekezés költségei megyénként meghaladták a 4 milliárd Ft-ot (KSH MISKOLC, 2011). A katasztrófa egyfajta sajátossága volt, hogy hazánkban ennyire összetett, nagy területet felölelő és egyben hosszú ideig tartó árvízvédelmi tevékenység kivitelezésére a szóban forgó esemény bekövetkezéséig nem volt példa (ÁSZ, 2011). A felkészítésük és a felszerelésük hiányosságai

ellenére a védekezésben jelentős feladat hárult a különböző civil szervezetekre, önkéntesekre, illetve a kirendelt lakosságra is (KSH MISKOLC, 2011).

A katasztrófával leginkább Borsod-Abaúj-Zemplén (BAZ) megye volt érintett. Itt jegyezték fel az önkormányzati védekezi költségeknek hozzávetőlegesen a felét (KSH MISKOLC, 2011). A Bodrog, Sajó, Hernád, Zagyva, Tarna és Takta folyók vízgyűjtő területein jelentős árhullámok vonultak le (BM VF, 2012). Ennek következményeként két alkalommal is (május 17-25.; június 2-17.) veszélyhelyzet kihirdetésre került sor a megye egész területére (BUKOVICS, 2008), ahol 208 településen védekeztek az esemény ellen. A kitelepítések száma is jelentős volt, mely 2010. június 8-án érte el maximumát, országosan 5 259 fővel, ebből BAZ megyében 4 222 fővel (BM OKF, 2013/B). Az ÉKÖVIZIG tájékoztatása alapján az árvíz által legnagyobb mértékben érintett települések Borsodban: Felsőzsolca, Sajóecseg, Edelény és Sátoraljaújhely voltak (LAKI, 2011).

Az árhullámok levonulása után a Belügyminisztérium Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (BM OKF) kárfelmérő munkacsoportokat alakított, melyeket a BAZ megyei érintett településekre vezényelt. Az érintettség nagyságát kitűnően igazolja, hogy a megye 105 településén a munkacsoportok 5 680 lakóépület számot meghaladó esetben állapítottak meg árvíz által okozott károkat (BM OKF, 2013/b).

A Kormány az 1148/2010. (VII. 8.) határozatában önként vállalta, hogy elősegíti a *megsemmisült, vagy helyreállíthatatlanul károsodott magán lakóingatlanokban élők* – legfeljebb a korábbi körülményeknek megfelelő – *elemi lakhatási feltételeinek megteremtését*. Az árvízi helyreállítás a települési önkormányzatok útján történt. A határozat összesen nyolc minisztert kért fel együttműködésre és az árvízi kárenyhítéssel kapcsolatos tevékenység megkezdésére. A belügyminiszter a Kormányhatározat alapján az ország 7 megyéjében, 37 településen, a 317 magántulajdonba tartozó lakóingatlanhoz kapcsolódó támogatási igényt 3,17 milliárd Ft-ban határozta meg (ingatlanonként 10 millió Ft, amelyből 10% tartalék, így az önkormányzatok ingatlanonként átlagosan legfeljebb 9 millió Ft támogatást kaphattak). A károk pontosítása folyamatosan történt a Belügyminisztérium (BM), a megyei önkormányzatok közgyűlési elnökei, az önkormányzatok, és a Regionális Államigazgatási Hivatalok (RÁH-ok) munkájának köszönhetően. 2010. július végén 44 településen 454 lakóépület volt érintett, amely a felülvizsgálatok függvényében folyamatosan változott. Ezek alapján döntött a Kormány a települési keretösszegekről.

A határozat önkormányzati feladatkörbe utalta a támogatások igénylését és annak jogszerű elköltését, továbbá a települési keretösszeg szétosztásának módszerét is meghatározta, melyben jelentős szerepe volt a szociális rászorultsági elveknek. A támogatás igénylés konkrét

szabályainak kialakítása a BM segítségével mellett zajlott, valamint a BM az érintett önkormányzatok számára minta önkormányzati rendeletet is készített. Eszerint új lakás építése csak akkor volt támogatható, amennyiben a lakásvásárlás lehetősége nem állt rendelkezésre, és a tulajdonos számára csak egy lakóingatlan esetében állhatott rendelkezésre a támogatás. A Magyar Államkincstár a nyújtott támogatás jogszerű felhasználásának ellenőrzését folyamatosan végezte. A tevékenység során összegyűjtött megállapításairól pedig tájékoztatta a BM-et (visszakövetelés, pót összeg kiutalása miatt).

Az önkormányzati rendeletekkel és a támogatások igénylésével kapcsolatosan a BAZ Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóságon folytatott interjú, az 1148/2010. (VII. 8.) Kormányhatározat, a 12/2001. (I. 31.) Kormányrendelet, a 2003. évi LX. törvény, valamint az ÁSZ 2011-es jelentése alapján a következő hiányosságok, problémák voltak tapasztalhatók:

- Az elemi lakhatási feltételek pontos meghatározása nem szerepelt a Kormányhatározatban.
- Az önkormányzatok rendeleteinek mintarendelethez való igazodása több esetben nem valósult meg (szociális kritériumok érvényre jutása és a lakhatási feltételek esemény előtti állapothoz való illeszkedése terén).
- A károsult lakóingatlanok biztosításából származó összegnek elviekben csökkentenie kellett a ténylegesen nyújtott támogatás összegét, viszont a kárfelmérők a biztosítási titok miatt nem tudták ellenőrizni, hogy a károsultak az érvényes biztosítottságukról (öngondoskodás) valószerűen nyilatkoztak-e.
- Nem volt egységes az eljárás az önkormányzatok részéről az öngondoskodás figyelembevételét és a támogatás mértékének meghatározását illetően. Általában véve az öngondoskodók alacsonyabb támogatási összeget kaptak, mint akinek nem volt biztosítása. A különböző önkormányzatok esetében a maximálisan nyújtható támogatási összegek széles skálán mozogtak (2,5 – 10 millió Ft).
- Újjáépítés esetén fennállt a gazdagodás vagy szegényedés eshetősége (általában a megsemmisült ingatlan értéke kisebb vagy nagyobb volt az új lakás értékénél).
- Lakásvásárlás esetén a határozat a visszamaradó károsult ingatlan (ill. telek) tulajdoni helyzetéről nem rendelkezett.
- A támogatások odaítélése során a bontási költségeket nem vették figyelembe, pedig ezek a költségek a károsultat terhelték. (Viszont a bontási folyamatot önkormányzati közmunka segítette.)
- Elidegenítési tilalomról újjáépítés esetén a helyi képviselő testület kapott döntési jogkört, akik a tilalmat kis számban határozták meg.

- A településrendezési módosítások szükségességét a legtöbb önkormányzat nem vizsgálta.
- Újjáépítéshez az árvízveszélyes területen megsemmisült lakóingatlan telke helyett cseretelket kellett volna biztosítani, de ennek az önkormányzatok (egy db kivétel volt Felsőzsolcán) nem tudtak eleget tenni.

Az állami magán lakóingatlan helyreállításban országosan 271 ingatlan tulajdonosa részesült (8 megyéből 49 települést érintően), 81 újjáépítés és 190 lakásvásárlás kivitelezésével. A központi költségvetésből összesen 1, 81 milliárd Ft támogatási összeg kiutalása történt meg. A magán lakóingatlanok helyreállítása 2010. október végére zárult le (BM OKF, 2013/b).

Magán lakóingatlanokban keletkezett árvízi károk és azok felszámolása Felsőzsolcán

Felsőzsolcán az árvízi katasztrófával összefüggésben körülbelül 1 800 ingatlan károsodott kisebb vagy nagyobb mértékben. Ez a meglévő lakásállomány (2 242 db) 80,3%-a volt (FELSŐZSOLCA ITS, 2013). Megjegyzésként: ezek az adatok a legkisebb mértékű károkat is tartalmazták. Mivel állami támogatás nyújtása a helyreállíthatatlan mértékben sérült vagy összedőlt magán lakóingatlanok esetében történt, ezért disszertációmban ehhez mérten a nagyobb volumenű károk adataival dolgoztam.

A BAZ Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóságon 2013-ban készített interjúm során elhangzott, hogy a károk becslésében nehézséget okozott több esetben annak az elkülönítése, hogy a szóban forgó ingatlanokban keletkezett károk valóban az árvízzel összefüggésben keletkeztek-e, vagy más, régóta fennálló okokból adódóan, például hanyagságból. Többszöri terepi ellenőrzések voltak szükségesek ezekben az esetekben. Ezért is volt gyakori, hogy a kárfelmérés, kárbecslés időszakában folyamatosan változott az érintett ingatlanok száma, mely megnehezítette a pontos felmérést, nyilvántartást, és megnehezíti az utólagos elemzést is. Jellemző volt az is, hogy az egyes szervezetek által gyűjtött adatok gyakran egymással sem egyeztek, időponttól függetlenül. Például az önkormányzati adatgyűjtés nem egyezett meg a katasztrófavédelmi adatgyűjtéssel.

A következő táblázatban (11. táblázat) egyfajta mérlegként állítom szembe a keletkezett károkat, azok enyhítésére nyújtott állami támogatással, valamint a súlyosan sérült lakóingatlanok számát a támogatott lakóingatlanok számával.

Felsőzsolca mellett a Sajó völgyi érintett települések, BAZ megye, valamint - ahol rendelkezésemre állt információ – Magyarország adatait is szerepeltettem a jobb összevethetőség érdekében.

**11. táblázat: A magán lakóingatlanokban keletkezett károk és azok enyhítésére
biztosított források összevetése**

	Magán lakóingatlanokban keletkezett károk (millió Ft) (BAZ Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság belső adatbázisa, 2010.11. hó)	Központi támogatás az összedőlt vagy helyreállíthatatlan mértékben sérült magán lakóingatlanokra (millió Ft) (ÁSZ, 2011)	Súlyosan megrongálódott ingatlan (db) (BAZ Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság belső adatbázisa, 2010. 6. hó)	Központi kölségvetésből támogatott lakóingatlan (db) (ÁSZ, 2011)
Felsőzsolca	4 000, 000	1 113, 300	201	137
Sajó völgy érintett települései*	4 725, 198	1 274 ,589	243	162
BAZ megye	7 240, 961	1 660, 866	447	244
Magyarország	n.a.**	1 809, 540	n.a.**	271

*Árvízi előtéssel érintett Sajó menti települések (ÉKÖVIZIG, 2011): *Alsózsolca, Arnót, Bánréve, Dubicsány, Felsőzsolca, Girincs, Hét, Kazincbarcika, Kesznyéten, Kiscsécs, Köröm, Miskolc, Múcsony, Muhi, Nagycsécs, Ónod, Putnok, Sajóecseg, Sajógalgóc, Sajókaza, Sajókeresztúr, Sajólad, Sajónémeti, Sajóörös, Sajópálfala, Sajópetri, Sajópuspöki, Sajósenye, Sajószentpéter, Sajószöged, Sajóvamos, Sajóvelezd, Szirmabesenyő, Vadna*

**nem áll rendelkezésre adat

Forrás: ÉKÖVIZIG (2011); BAZ Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság (2010.11.hó és 2010.6.hó); ÁSZ (2011) alapján saját szerkesztés, 2014

A 11. táblázat adatiból kitűnik, hogy a becsült kárösszegeket illetően Felsőzsolca rendkívül nagy aránnyal részesedik, mind a völgyben (84,7%), mind a megyében (55,2%). Továbbá az is megállapítható, hogy a központi költségvetésből nyújtott támogatás (keretösszeg) nem bizonyult teljes mértékben elegendőnek a károk felszámolására. A keletkezett károk jóval nagyobb mértékűek Felsőzsolcán, a Sajó völgyben és BAZ megyében is. A településen keletkezett károkat 27,8%-ban fedezte az állami támogatás. A fennmaradó károkkal összefüggő költségeket az ingatlanok tulajdonosai fedezték, önerőből, vagy egyéb támogatásokból. Ez alátámasztja, hogy a Kormánynak nem a kártérítés, nem az összes keletkezett kár megtérítése volt a célja, hanem kárenyhítés, segítségnyújtás az elemi lakhatási feltételek megteremtésére. Ezt bizonyítja a sérült lakóingatlanok számának és a támogatott lakóingatlanok számának különbsége is. Itt is jóval kevesebb a ténylegesen támogatott lakóingatlan (Felsőzsolcán 65,17%).

Felsőzsolca Város Önkormányzatának kárenyhítésre fordítható forrásainak vizsgálatához egy 2013-ban készült Állami Számvevőszék által készített jelentést vettem alapul, melyben a város pénzügyi helyzetének (2009; 2010 és 2011-es évekre) elemzését CLF módszer (BENDESZABÓ, 2007 alapján) szerint végezték el.

E szerint, az önkormányzat 2009. évi költségvetése alapján a 2009-es évre nem tudott fedezetet képezni, a 2010-es évre nem tudott tartalékot képezni. A folyó költségvetés egyenlege, működési jövedelem negatív, a felhalmozási költségvetés egyenlege negatív, nettó működési jövedelem is negatív volt. A 2010-es évben (12. táblázat) az árvízi védekezésre és a károk helyreállítására kapott pénzüsszegek ezeket az egyenlegeket pozitívrá fordították (kivéve a felhalmozási költségvetés egyenlegét).

12. táblázat: Részlet Felsőzsolca város önkormányzatának 2010. évi (CLF módszer szerinti) költségvetéséből az árvízben megrongálódott lakóingatlanok helyreállításával kapcsolatos pénzeszközök kiemelésével

1. FOLYÓ KÖLTSÉGVETÉS	millió Ft
1. 1. Folyó bevételek	1 563,2
1. 2. Folyó kiadások	1 468,6
1. 3. Folyó költségvetés egyenlege, működési jövedelem (1. 1. – 1. 2.)	94,6
2. FELHALMOZÁSI KÖLTSÉGVETÉS	
2. 1. Felhalmozási bevételek	1 694,6
<i>ebből költségvetési támogatás (lakóingatlanok helyreállítására)</i>	1 113,3
2. 2. Felhalmozási kiadások	1 889,7
<i>ebből az államháztartáson kívülre átadott pénzeszközök (lakóingatlanok helyreállítására)</i>	1 368,5
2. 3. Felhalmozási költségvetés egyenlege (2.1. – 2.2.)	-195,1
3. NETTÓ MŰKÖDÉSI JÖVEDELEM	93,1

Forrás: ÁSZ, 2013 alapján saját szerkesztés, 2014b

A felhalmozási bevételekben megjelenő költségvetési támogatás növekedésében a lakóingatlanok helyreállítását szolgáló 1 113,3 millió Ft volt a meghatározó. A jelentős összegű (1 889,7 millió Ft) felhalmozási kiadásban pedig az árvízben megrongálódott lakóingatlanok helyreállítására, államháztartáson kívülre átadott 1 368,5 millió Ft volt a meghatározó.

A folyó költségvetés egyenlege, a működési jövedelem pozitív értéke megtakarítást mutat, amely forrásul szolgálhat az önkormányzat fennálló kötelezettségei megfizetéséhez, valamint fejlesztéseikhez, viszont, mivel (a jelentésben leírtak alapján) az árvízi védekezéssel összefüggésben nyújtott források (nem jelenik meg a 12. táblázatban, mivel a disszertáció a védekezési költségekkel nem foglalkozik) csupán egyszeri bevétel-növekedést indukáltak, így a fejlesztési lehetőségek kérdésesek. A felhalmozási költségvetés deficite által generált finanszírozási igény önmagában nem jár pénzügyi kockázattal, a pénzügyileg fenntartható beruházásokhoz kapcsolódó kötelezettségvállalás (adósságszolgálat) átlátható és szabályozott költségvetési gazdálkodással teljesíthető. Itt megemlítenő az egyszeri nagymérvű bevételek és kiadások megjelenése, ahol megjegyzendő, hogy a lakóingatlanok helyreállítására az

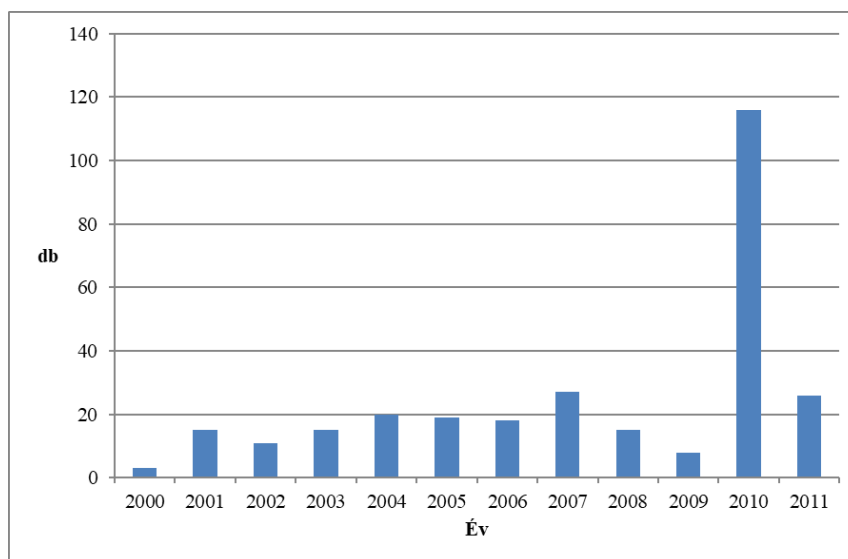
államháztartáson kívülre átadott pénzeszközök (1 368,5 millió Ft) meghaladták az állami támogatás (1 113,3 millió Ft) mértékét.

A keletkezett ingatlan károk (4 milliárd Ft) teljes felszámolására tehát az önkormányzatnak nem volt fedezete. Így az elemi lakhatási feltételek megteremtésében tudott csupán segítséget nyújtani, azt is a Kormánytól kapott források felhasználásával.

A központilag nyújtott támogatás felhasználása tehát a város önkormányzatán keresztül zajlott.

Felsőzsolca az 1148/2010. (VII. 8.) Kormányhatározat kihirdetése után megkezdte a szervezési feladatok előkészítését, megalkotta rendeletét és kidolgozta a támogatási feltételeket, szerződéseket. A házak tervezésére Csernus Lőrincet és Zsigmond Lászlót (Kós Károly Egyesülés) kérte fel a település. A műszaki ellenőrzést a Csíky és Társa Kkt. végezte. Összesen 74 lakóház épült az állami támogatás segítségével, melyben az építési feladatokat 13 építőipari vállalkozás végezte, továbbá 63 esetben történt lakásvásárlás, valamint 47 károsult önerőből fedezte lakhatási feltételei normalizálását. Így, az állam által nyújtott 1,11 milliárd Ft-os támogatás 137 károsult lakhatási feltételeinek normalizálását segítette elő, 2010. október végi beköltözéssel. A helyiek pozitívként élték meg, hogy a BM jogi képviselőt biztosított kijelölt jogászai révén a károsultak számára a lakásvásárlások szerződéseinek előkészítésére (PITKÓ, 2013).

A 16. ábra jól szemlélteti, az új házak épülésének volumenét, ahol a 2010-es év rendkívül kiugró értéket mutat. A 116 újonnan felépült lakásból a központi árvízi újjáépítés adta az újjáépült lakások 64%-át.

16. ábra: Az épített lakások számának alakulása: Felsőzsolca (2000-2011)

Forrás: KSH, 2011 alapján saját szerkesztés, 2014

A település a helyreállítást támogató rendeletében az öngondoskodást azzal díjazta, hogy a biztosítással rendelkezők számára a maximális támogatási összeget 20 millió Ft-ban határozta meg. Továbbá a méltányolható lakásigénynél 20 m²-rel nagyobb lakást igényelhetett az, aki rendelkezett biztosítással. Ezek a rendelkezések a központi rendeletmintától eltérőek voltak, ezért a rendeletet RÁH utasításra 2010 októberében módosítani kellett, viszont ekkorra a támogatási szerződéseket már megkötötték a károsultakkal. Ezeknél az eseteknél a BM OKF kilátásba helyezte a támogatások jogosságának megkérdőjelezését. (Megjegyzésként: a 2000-es árvízvet követően számos biztosító nem vállalt biztosításkötést az érintett településeken főként a települések árvíz-veszélyes részeit érintően.) Az újjáépített és vásárolt lakóingatlanok esetében a települési rendelet 7 év elidegenítési tilalmat határozott meg, továbbá jelzálogjog bejegyzését is előírta, amelynek során azonban nem számolt azzal, hogy a jelzálogjog bejegyzést a nyújtott támogatási összeg mértékéig írja elő. Ebből adódóan több lakossági panasz is érkezett a különféle minisztériumokba, Állampolgári Jogok Országgyűlési Biztosához és az Állami Számvevőszékhez (ÁSZ-hoz) is. Az árvízveszélyes telken való újjáépítési „tilalom” feltétele csak 1 lakóingatlan esetében érvényesült, a többi 73 lakóház az eredeti árvízveszélyes helyen épült fel. Így a lakosság veszélyeztetettsége a mai napig fennáll. A település településrendezési eszközeinek (például: helyi építési szabályzat, településfejlesztési koncepció, szabályozási terv, településszerkezeti terv) módosítására, valamint településrendezési sajátos jog intézmény (építési tilalom) alkalmazására a katasztrófát követően nem került sor (ÁSZ, 2011).

A disszertációban terjedelmi korlátok miatt nem szerepelnek a vis maior alapból és a karitatív szervek által nyújtott források elemzései. A feltártak szerint a támogatás mértéke (százalékos aránya) alacsonynak tűnhet a kialakult károkhoz viszonyítva, a település lakhatási feltételeinek újratereemtésében mégis meghatározó szerepe volt. A cél ugyanis nem az árvíz előtti állapot visszaállítása volt, hanem a helyzet normalizálása. (A fejezet összeállítása során felhasználtam az Acta Agraria Debreceniensis folyóiratban 2014-ben megjelent folyóiratcikkem tartalmi részegységeit. lásd: KISS, 2014b)

4.3. Beregi térség komplex fejlettségi mutató számításának eredményei

A 2001-es árvízi helyreállítással érintett települések, ezen belül a beregi érintett települések fejlettségi szintjeinek, mutatóinak az árvízvet követő 5. évi és 10. évi vizsgálatával céltom volt a központi helyreállítás érintett térségre mért potenciális középtávú hatásainak feltárásához való hozzájárulás. Továbbá javaslatok megfogalmazása az egyéb ajánlatos vizsgálatokat, valamint az eljárás egy potenciális helyreállítási monitoringrendszerbe való beépítési lehetőségeit illetően. A vizsgálatokat a H1 hipotézisem elemzéshez használtam fel. A térség településeire

kiszámított komplex fejlettségi mutatók (13. táblázat) azt mutatják, hogy mindhárom vizsgált évben Vásárosnamény volt a térség legfejlettebb települése, bizonyítva térségben betöltött vezető szerepét. A többi település esetében, külön vizsgálva azokat, nem kapunk egyértelmű eredményeket.

13. táblázat: A 2001-es Felső-Tisza-vidéki árvízzel érintett települések komplex fejlettségi mutatói (2001; 2006; 2011)

Ssz.	Település	Komplex mutató 2001. évre	Ssz.	Település	Komplex mutató 2006. évre	Ssz.	Település	Komplex mutató 2011. évre
1	<u>Vásárosnamény*</u>	47,96	1	<u>Vásárosnamény*</u>	58,59	1	<u>Vásárosnamény*</u>	51,47
2	<u>Tivadar*</u>	45,80	2	<u>Kemecse</u>	50,51	2	<u>Kisvarsány</u>	49,32
3	<u>Kemecse</u>	41,75	3	<u>Kisvarsány</u>	49,80	3	<u>Kemecse</u>	46,35
4	<u>Jánd*</u>	40,27	4	<u>Sonkád</u>	48,09	4	<u>Tarpa*</u>	44,37
5	<u>Gulács*</u>	39,67	5	<u>Szabolcs</u>	46,31	5	<u>Balsa</u>	43,70
6	<u>Csaroda*</u>	39,51	6	<u>Tarpa*</u>	43,13	6	<u>Mezőladány</u>	42,69
7	<u>Tákos*</u>	37,98	7	<u>Tivadar*</u>	42,03	7	<u>Hetefejércse*</u>	42,34
8	<u>Tarpa*</u>	37,15	8	<u>Márokpapi*</u>	41,58	8	<u>Vámosoroszi</u>	40,83
9	<u>Vámosatya*</u>	35,70	9	<u>Gulács*</u>	41,37	9	<u>Szabolcs</u>	39,84
10	<u>Tuzsér</u>	35,66	10	<u>Balsa</u>	41,27	10	<u>Tákos*</u>	39,80
11	<u>Tizsacéce</u>	35,19	11	<u>Jánd*</u>	40,99	11	<u>Tuzsér</u>	38,54
12	<u>Márokpapi*</u>	33,94	12	<u>Csaroda*</u>	39,78	12	<u>Tivadar*</u>	37,47
13	<u>Kisvarsány</u>	33,64	13	<u>Tuzsér</u>	39,19	13	<u>Fülesd</u>	36,36
14	<u>Sonkád</u>	33,37	14	<u>Vámosoroszi</u>	38,59	14	<u>Csaroda*</u>	35,67
15	<u>Balsa</u>	32,06	15	<u>Tizsacéce</u>	36,33	15	<u>Tiszaszalka*</u>	34,42
16	<u>Gelénes*</u>	31,81	16	<u>Tákos*</u>	36,28	16	<u>Tizsacéce</u>	33,66
17	<u>Szabolcs</u>	31,65	17	<u>Tiszaszalka*</u>	35,79	17	<u>Vámosatya*</u>	33,39
18	<u>Vámosoroszi</u>	30,61	18	<u>Szabolcsveresmart</u>	32,93	18	<u>Márokpapi*</u>	32,76
19	<u>Mátyus*</u>	29,62	19	<u>Szalmárcseke</u>	32,81	19	<u>Sonkád</u>	32,50
20	<u>Szabolcsveresmart</u>	29,32	20	<u>Fülesd</u>	31,39	20	<u>Gelénes*</u>	32,33
21	<u>Mezőladány</u>	29,11	21	<u>Mezőladány</u>	31,35	21	<u>Jánd*</u>	32,03
22	<u>Kispalád</u>	28,97	22	<u>Vámosatya*</u>	29,34	22	<u>Tiszaadony*</u>	31,88
23	<u>Hetefejércse*</u>	28,90	23	<u>Túristvándi</u>	27,55	23	<u>Szabolcsveresmart</u>	31,41
24	<u>Tiszaszalka*</u>	28,73	24	<u>Mátyus*</u>	26,07	24	<u>Mátyus*</u>	31,29
25	<u>Tiszaadony*</u>	27,53	25	<u>Gelénes*</u>	24,98	25	<u>Szalmárcseke</u>	29,69
26	<u>Uszka</u>	27,49	26	<u>Tiszaadony*</u>	24,41	26	<u>Túristvándi</u>	28,98
27	<u>Szalmárcseke</u>	26,92	27	<u>Hetefejércse*</u>	21,20	27	<u>Kispalád</u>	25,43
28	<u>Fülesd</u>	26,45	28	<u>Uszka</u>	18,54	28	<u>Gulács*</u>	24,67
29	<u>Túristvándi</u>	25,42	29	<u>Kispalád</u>	18,05	29	<u>Uszka</u>	21,81

*=Beregi térség települése

_=legérintettebb 9 település egyike

Forrás: Vásárosnaményi Polg. Véd. Kirend. (2011); Erőforrástérkép Területi adatok, KSH Tájékoztatási adatbázis Területi statisztika, Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat Statisztika adatai alapján saját szerkesztés, 2018b

A vizsgált három év komplex mutatóinak átlagai nem mutatnak jelentős változást. 2001-ről 2006-ra 7,27 %-kal nőtt, 2006-ról 2011-re 0,33 %-kal csökkent, 2001-ről 2011-re 7,48 %-kal nőtt a mutató átlagértéke, vagyis összességében kis mértékű fejlődésről beszélhetünk. A mutatók relatív szórásának értéke (2001: 5,85; 2006: 9,95; 2011: 7,21) 2001-ről 2006-ra nőtt, a települések heterogénebb fejlettségét mutatva, 2006-ról 2011-re viszont csökkent, a települések homogénebb fejlettségét mutatva. 10 éves távlatban azonban (2001-ről 2011-re) nőtt a mutató értéke, mely összességében a települések heterogénebb fejlettségét jelzi.

A vizsgálat rövid összefoglalásaként

A vizsgálatba bevont három év (2001; 2006 és 2011) adatai alapján, összességében úgy gondolom, hogy a fejlettségi hatások azonosítása meglehetősen nehéz feladatnak bizonyult. A kapott eredmények alapján nehéz messzemenő következtetéseket levonni. Számos mutató esetében jelentkezett a kutatást nehezítő problémaként, hogy az árvizet megelőző időszakok (2001 előtti), és azt követő vizsgálati évek elemzéséhez nyilvánosan hozzáférhető adatbázisokban nem áll rendelkezésre adat, ezért a komplex mutató kiszámításához használt adatok körét néhány esetben módosítani volt szükséges a 105/2015. (IV. 23.) Kormányrendelet mutatóihoz képest. Viszont mivel a kutatásom célja nem az országos komplex mutatókkal való összevetés volt, hanem a vizsgált térség települései mutatóinak egymáshoz való viszonyítása, így mivel minden település esetében ugyanazon mutatókat vizsgáltam, illetve azokból számítottam a komplex mutatókat, ezért az összehasonlítás alapjaként megfelelőnek bizonyultak. A vizsgált évek és települések tekintetében összességében *jelentős változás nem mutatható ki a fejlettségi mutatók alakulásában a helyreállítással összefüggésben*. Viszont a vizsgálat további, *jövőbeli kutatási irányok* kijelölését lehetővé tette.

Az eredményekből levonható következtetéseimet és javaslataimat a „*Következtetések és javaslatok*” fejezetben tárgyalom. (A fejezet összeállítása során felhasználtam a Védelem Tudomány folyóiratban 2018-ban megjelent folyóiratcikkem tartalmi részegységeit. lásd: KISS, 2018b)

4.4. Sajó-völgyi térség komplex fejlettségi mutató számításának eredményei

A 2010-es Sajó-völgyi árvizet érintett települések fejlettségi szintjeinek, mutatóinak az árvizet megelőző és az azt követő 2. év vizsgálatával célt volt a központi helyreállítás érintett térségre mért potenciális rövidtávú hatásainak feltárásához való hozzájárulás. Továbbá javaslatok megfogalmazása az egyéb ajánlatos vizsgálatokat, valamint az eljárás egy potenciális helyreállítási monitoringrendszerbe való beépítési lehetőségeit illetően. A vizsgálatokat a H1 hipotézisem elemzéshez használtam fel.

A 2008-as évre és a 2012-es évre számított mutatók esetében is Kazincbarcika település érte el a legmagasabb szintet (14. táblázat).

14. táblázat: A Sajó-völgy árvízi elöntéssel érintett településeinek komplex fejlettségi mutatói (2008; 2012) a fejlettség szerinti csökkenő település-sorrendben

Sorszám	Település	Komplex mutató 2008. évre	Sorszám	Település	Komplex mutató 2012. évre
1	Kazincbarcika	56,14	1	Kazincbarcika	57,30
2	Sajószöged	47,45	2	<u>Felsőzsolca</u>	46,25
3	Putnok	43,63	3	Sajószöged	43,09
4	Vadna	43,00	4	Vadna	42,31
5	Ónod	41,03	5	Sajónémeti	41,34
6	Girincs	39,75	6	Szirmabesenyő	41,06
7	Arnót	39,68	7	Sajóörös	40,84
8	Kesznyéten	39,36	8	Alsózsolca	40,69
9	Sajósenye	38,71	9	Putnok	40,54
10	Sajóalgóc	38,71	10	Sajószentpéter	40,44
11	Alsózsolca	38,46	11	Sajóalgóc	40,14
12	Kiscséc	38,34	12	Múcsony	40,10
13	<u>Felsőzsolca</u>	38,28	13	Sajókaza	38,65
14	Muhi	38,23	14	Ónod	37,98
15	Sajópüspöki	38,16	15	Kiscséc	36,71
16	Sajóvelezd	37,72	16	Sajópüspöki	36,23
17	Dubicsány	37,05	17	Girincs	35,27
18	Múcsony	36,77	18	Sajókeresztúr	35,10
19	Köröm	36,44	19	Bánréve	34,84
20	Sajószentpéter	36,38	20	Arnót	34,83
21	Sajónémeti	36,29	21	Sajólád	34,65
22	Sajóörös	35,97	22	Köröm	34,06
23	Bánréve	35,69	23	Kesznyéten	34,05
24	Sajópetri	35,03	24	Hét	33,11
25	Nagycsécs	34,22	25	Dubicsány	33,07
26	Sajópálfala	34,17	26	Sajópálfala	33,02
27	Hét	33,96	27	Sajóvelezd	32,76
28	Sajólád	33,69	28	Sajóecseg	32,53
29	Szirmabesenyő	33,66	29	Sajópetri	31,74
30	Sajóvámos	32,64	30	Nagycsécs	31,34
31	Sajókaza	32,45	31	Sajóvámos	30,01
32	Sajókeresztúr	32,42	32	Sajósenye	29,80
33	Sajóecseg	32,41	33	Muhi	28,10

Forrás: ERŐFORRÁSTÉRKÉP Területi Adatok, KSH Tájékoztatási Adatbázis Területi Statisztika, TEIR Települési Adatgyűjtő, Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat Statisztika, ÉKÖVIZIG, 2011 alapján saját szerkesztés, 2015b

Az összes települést érintő komplex mutatók átlagait illetően 2008-at és 2012-öt összehasonlítva nem beszélhetünk jelentős változásról (2008-ban 37,75 az érték; 2012-ben 37,03 az érték). 2008-ról 2012-re 1,9%-kal csökkent a mutató átlagértéke. Felsőzsolca mutatója viszont jelentősen változott; 38,28-as értékről 46,25-ös értékre (20,8 %-kal nőtt), a 2008. évi 13. helyről a 2012. évre a 2. helyre ugrott. Tekintve, hogy az árvízi károkkal leginkább Felsőzsolca volt érintett, valószínűsíthetően lehet kapcsolat a fejlettség mértéke és az újjáépítés, kárenyhítés mértéke között. Pontosabb következtetések levonásához azonban további, bővebb statisztikai elemzések szükségesek. A mutatók relatív szórásának értéke (2008. évben 4,76; 2012. évben 5,69) nőtt 2008. évről a 2012. évre, a települések heterogénebb fejlettségét mutatva.

A vizsgálat rövid összefoglalásaként

A vizsgálatba bevont két év (2008; 2012) adatai alapján összességében megállapítható, hogy a fejlettségi hatások azonosítása ennél a mintaárvíznél is meglehetősen nehéz feladatnak bizonyult. A kapott eredmények alapján nehéz messzemenő következtetéseket levonni. Több mutató esetében jelentkezett a kutatást nehezítő problémaként, hogy a nyilvánosan hozzáférhető adatbázisokban nem áll rendelkezésre adat, ezért a komplex mutató kiszámításhoz használt adatok körét néhány esetben módosítani volt szükséges a 105/2015. (IV. 23.) Kormányrendelet mutatóihoz képest. Viszont, mivel a kutatásom célja ennél a mintaárvíznél sem az országos komplex mutatókkal való összevetés volt, hanem a vizsgált térség települései mutatóinak egymáshoz való viszonyítása, így mivel minden település esetében ugyanazon mutatókat vizsgáltam, illetve azokból számítottam a komplex mutatókat, ezért az összehasonlítás alapjaként megfelelőnek bizonyultak. A vizsgált évek és települések tekintetében összességében *jelentős változás nem mutatható ki a fejlettségi mutatók alakulásában a helyreállítással összefüggésben*. Viszont a vizsgálat további, *jövőbeli kutatási irányok* kijelölését lehetővé tette.

Az eredményekből levonható következtetéseimet és javaslataimat a „*Következtetések és javaslatok*” fejezetben tárgyalom. (A fejezet összeállítása során felhasználtam a Georgikon tudományos konferencia kötetében 2015-ben megjelent publikációm tartalmi részegységeit. lásd: KISS, 2015b)

4.5. Társadalmi bizalom kérdőíves vizsgálatának eredményei

Az egyes katasztrófaeseményeket követő helyreállítások, újjáépítések folyamatában a lakosság biztonságérzete, a folyamatot végző szervezetek, intézmények, közösségek iránt tanúsított bizalma, fontos szerepet játszhat az állami és civil szféra feladatellátásának (főként minőségi) visszaigazolálásában. A bizalmi szintek vizsgálata igen sokrétű a nemzetközi és a hazai szakirodalmakban is. A társadalmi bizalom és a természeti katasztrófákat követő helyreállítások összefüggéseit vizsgáló hazai tanulmánnyal azonban az eddigiek során nem találkoztam. Ennek ellenére, véleményem szerint, nagyon fontos a helyreállítási tevékenységek társadalmi oldalról való értékelésének elemzése. Hiszen úgynevezett „végfelhasználóként” az érintett lakosság az, aki a helyreállításból származó pozitív (új ház, új infrastruktúra stb.), vagy negatív (kitelepítés, otthon elvesztése, hosszadalmas procedúra) eredményeket élvezi vagy elszenved. Így alapvetően befolyásolja őket a helyreállítást végző szervekről kialakított véleményükben. A közvetlenül érintett lakosságon túl a helyreállítás természetesen hatással van a közvetetten érintett lakosságra (például: jelentős mértékben helyreállított település lakosságára) is. Az érintett terület társadalmi, gazdasági rekonstrukciója az említett bizalmi kérdéskört érintő problémák esetén azonban nem valósítható meg hatékonyan. A társadalmi bizalom és a természeti katasztrófákat követő helyreállítások összefüggéseit vizsgáló kutatások hozzájárulhatnak a helyreállítási folyamat behatóbb megismeréséhez. A bizalmi szintek alakulását pedig felfoghatjuk egyfajta visszacsatolásként a folyamat hatékonyabbá tételéhez, esetleges javításához.

Az elsődleges összefüggésvizsgálat eredményei

A H2-es hipotézisvizsgálatom során elsőként arra a kérdésre kerestem a választ, hogy lehet-e összefüggés a helyreállítással való lakossági érintettség és az egyes helyreállítási tevékenységekkel érintett szervezetek, közösségek iránt tanúsított bizalmi szintek között. Vagyis, hogy lehet-e kapcsolat az érintettség és a magasabb vagy alacsonyabb bizalmi szintek alakulásában, a vizsgált három településen együttesen. (Kérdőív 5. és 8. kérdés)

A 15. táblázat a helyreállítási tevékenységgel érintett szervezetek és közösségek iránt tanúsított bizalmi szintek adatain elvégzett Mann-Whitney próba főbb eredményeit szemlélteti. Az adatok kiegészítéséhez, a bizalmi szintek átlagainak (1-5 skála értékeinek átlagai) alakulásáról, azok értékeit is feltüntettem egy lefuttatott t-próba eredményeként.

15. táblázat: A kárenyhítő tevékenységgel érintett szervezetek, közösségek iránt tanúsított bizalmi szintek és a kárenyhítéssel való érintettség összefüggéseinek elemzésére alkalmazott Mann-Whitney próba főbb adatai

	Helyreállítással való érintettség	Elemsszám	Rangátlag	Szignifikancia szint	Átlag (t-próba esetén)***
Katasztrófavédelem iránt tanúsított bizalom*	nem	51	90,54	0,029	4,14
	igen**	157	109,04		4,37
	Összes eset	208			
Honvédség iránt tanúsított bizalom*	nem	48	75,97	0,000	3,94
	igen**	146	104,58		4,44
	Összes eset	194			
Rendőrség iránt tanúsított bizalom*	nem	50	78,04	0,000	3,86
	igen**	148	106,75		4,42
	Összes eset	198			
Vízügy iránt tanúsított bizalom*	nem	47	79,12	0,026	3,77
	igen**	138	97,73		4,11
	Összes eset	185			
Önkormányzat iránt tanúsított bizalom*	nem	52	91,52	0,037	3,44
	igen**	159	110,74		3,79
	Összes eset	211			
Kisebbségi önkormányzat iránt tanúsított bizalom	nem	16	19,75	0,900	2,38
	igen	22	19,32		2,36
	Összes eset	38			
Kormányhivatal iránt tanúsított bizalom	nem	15	17,47	0,139	2,87
	igen	26	23,04		3,69
	Összes eset	41			
Biztosító iránt tanúsított bizalom*	nem	48	81,04	0,025	3,25
	igen**	143	101,02		3,63
	Összes eset	191			
Civil szervezetek iránt tanúsított bizalom*	nem	48	76,73	0,006	4,08
	igen**	136	98,07		4,40
	Összes eset	184			
Karitatív és humanitárius szervezetek iránt tanúsított bizalom	nem	50	88,68	0,155	4,24
	igen	143	99,91		4,39
	Összes eset	193			
Tudományos intézmények iránt tanúsított bizalom*	nem	19	17,61	0,035	3,05
	igen**	24	25,48		3,83
	Összes eset	43			
Helyi közösség iránt tanúsított bizalom	nem	50	106,21	0,417	4,44
	igen	151	99,27		4,12
	Összes eset	201			

*statistikailag szignifikáns különbség van a változók között

**rangátlag magasabb értékkel

***kiegészítő adatok t-próbás bizalmi szint átlagokról

Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján saját szerkesztés, 2016b

Az adatokból megállapítottam, hogy összesen 8 szervezet (*) esetén került elvetésre a nullhipotézis, vagyis ezeknél a szervezeteknél feltételezhető összefüggés van a helyreállítással való érintettség és a bizalmi szintek alakulása között. A rangátlagok cellán belüli magasabb értékei információt nyújtanak arról, hogy melyik esetben [érintett vagy nem érintett (**)] értékelték pozitívabban (magasabb értékkel) az adott szervezeteket a megkérdezettek, azoknál az eseteknél, ahol szignifikáns statisztikai különbség van. Megállapítottam továbbá, hogy a t-próbás átlagok is ott nagyobbak, ahol a rangátlagok. Jelen esetben azoknál a szerveknél, ahol összefüggés található, ott a pozitívabb értékeléseket az érintett lakosság adta.

Kiegészítő összefüggésvizsgálat eredményei

Az elsődleges összefüggésvizsgálat eredményeit kiegészítve, hozzájárulva H2 hipotézisem alaposabb vizsgálatához, kíváncsi voltam arra is, hogy a helyreállítással való lakossági

érintettség összefügghet-e a bizalom kialakításában szerepet játszó tényezők (folyamatok) fontosságának megítélésével, szintén a vizsgált három települést együttesen vizsgálva. (Kérdőív 5. és 14. kérdés)

Mivel jól ismerem a változóimat és a legmagasabb magyarázott varianciarány elérése volt a célom, a legkevesebb faktor segítségével, ezért a főkomponens analízis megfelelő módszernek tartottam a helyreállítással, újjáépítéssel érintett szervezetek felé tanúsított bizalom kialakításában szerepet játszó kategóriák (helyreállítási folyamatok, változók) számának csökkentésére.

A módszer alkalmazhatóságának megállapítására Bartlett próbát és a Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) tesztet is elvégeztem. Ezek eredményei azt mutatták, hogy a minta alkalmas a főkomponens analízis elvégzésére. A főkomponens elemzésnek ugyanis akkor van csak értelme, ha a Bartlett próba alapján a szignifikancia értéke kisebb, mint 0,05, vagyis a változók között összefüggés van. Esetemben a szignifikancia 0,000 értéket, a KMO mutatószám pedig, 0,874 értéket kapott, amely a SAJTOS – MITEV (2007) alapján a KMO „jóság” kategóriák közül a „nagyon jó” kategóriába esik (az elemzés adattáblázata az 5. számú mellékletben található). Ezek alapján elvégeztem a változóim főkomponens analízisét a további elemzéshez (összefüggésvizsgálathoz) felhasznált kategóriák (összesen 7 kategória) számának csökkentéséhez. Az alapváltozóim a következők voltak:

1. Az árvizeket követő kárbecslés, kárfelmérés szakszerű lebonyolítása
2. A helyreállításra, újjáépítésre biztosított források ésszerű felhasználása
3. A helyreállítás, újjáépítés gyorsasága
4. Tájékoztatás teljessége a helyreállítást, újjáépítést illetően
5. A helyreállításhoz, újjáépítéshez kapcsolódó jogi támogatás minősége
6. A kárenyhítéseket követő esetleges panaszok megfelelő kezelése
7. Ügyfélközpontúság

A főkomponens analízis eredményei

A főkomponens elemzés lefuttatása során kapott kommunalitás értékek mindenhol 0,25 feletti, vagyis több elemzést nem volt szükséges lefuttatni (a kommunalitás táblázat az 5. számú mellékletben található) a főkomponensek meghatározásához. A variancia táblázat adatai alapján, az 1-nél nagyobb sajátértékű főkomponensek száma esetemben 1 db főkomponens lett (a variancia táblázat az 5. számú mellékletben található), 4,67 értékkel. Vagyis, az átalakítás után létrejött új változóm, az eredményül kapott főkomponens, amely a kiinduló változók által megtestesített információtömeg 66,8 %-át őrizte meg. A komponens mátrix főkomponensének értékei minden esetben nagyobbak lettek 0,5-nél, így egyetlen változót sem kellett kiejteni az

elemzésből (a komponens mártix táblázat az 5. számú mellékletben található). A kapott főkomponenst a „*helyreállítási tevékenységek megítélésének főkomponense*” névvel láttam el, és a további elemzésekhez, magyarázatokhoz ezt az elnevezést használom. (A főkomponens leíró statisztikája az 5. sz. mellékletben található.)

Az összefüggésvizsgálat eredményei

A főkomponens analízist követően, az eredményül kapott főkomponens a „*helyreállítási tevékenységek megítélésének főkomponense*” összefüggését vizsgáltam, a helyreállítással való lakossági érintettséggel. Az elvégzett Mann-Whitney próba eredményei azt mutatják, hogy vizsgált változók között nincsen statisztikailag igazolható különbség, mert a szignifikancia szintje 0,860 értéket kapott. Az adatok kiegészítéséhez elvégzett t-próba átlagai azt mutatják, hogy a helyreállítással érintettek esetében, valószínűsíthetően fontosabb lehet a „*helyreállítási tevékenységek megítélésének főkomponense*”, mivel az ő esetükben az átlag magasabb (+) értéket kapott, mint a nem érintetteké (-), azonban a szignifikancia szint 0,98-as értéke, arról nyújt információt, hogy statisztikailag itt sincs szignifikáns különbség a vizsgált változók között, vagyis nincs összefüggés közöttük. (Adattáblázatok az 5. számú mellékletben találhatóak.) Így a felállított nullhipotézisemet – miszerint, „*A helyreállítással, újjáépítéssel való lakossági érintettség és a „helyreállítási tevékenységek megítélésének főkomponense” között nincs összefüggés*” megtartom.

Az elemzések torzító tényezői

A kérdőíves minta kiválasztásának problematikái és az alkalmazott minta:

A kérdőíves vizsgálat megvalósításának éve (2016) és a vizsgált két helyreállítási esemény bekövetkezésének évei (2001; 2010) között viszonylag nagy az időbeli különbség. (A 2001-es árvíz esetében 15 év, a 2010-es árvíz esetében 6 év.) Ekkora időszakot felölelő, a nyilvános adatbázisból elérhető, a vizsgálataimhoz szükséges, egységes népesség adatok legyűjtését, adathiány miatt nem sikerült megvalósítani. Mivel egységes adatokkal szerettem volna dolgozni, ezért a 2011-es népszámlálás adatbázisa mutatkozott ideális döntésnek. (Ehhez hasonló nagyságú egységes adatbázis, még a 2001-es népszámlálási adatbázisból állt volna rendelkezésemre, azonban az adatok időszerűsége (frissessége) a 2016-os évhez viszonyítva a korcsoport beosztás valóságosságát tekintve, nagy mértékben torzult volna.) Vagyis a korcsoport reprezentativitás a 2011-es „valóságra” teljesül. Azonban, mivel ezt a két helyreállítási folyamatot tartottam alkalmasnak vizsgálataim elvégzésére (a korábbi indoklásom alapján), ezért a fentebb ismertetett „*körülményekhez*” szükségszerű volt „*alkalmazkodnom*”, a minta kiválasztását illetően. Ennek okán, korcsoporthoz fűződő hipotézisvizsgálatokat nem végeztem. Viszont, a korcsoportokat, a vizsgálandó minta

reprezentativitásának meghatározásakor, célszerűnek tartottam alkalmazni, hiszen a 3. táblázat összes vizsgálata használt korcsoport adatokat.

Szeretném megjegyezni, hogy a vizsgált minta nem országosan reprezentatív, vagyis elkerülendő a túláltalánosítás, viszont a kutatás tágabb céljaival összhangban az elemzés olyan nagyobb árvízi veszélyeztetettséggel, nagymértékű helyreállítással érintett területekre fókuszál, ahol valóban releváns a helyreállítási tevékenység lakossági oldalról való értékelése, a vizsgálat eredményeinek beépítése a helyreállítási folyamatok javítására. Tehát megállapítom, hogy az országos reprezentativitás ebben az esetben nem javasolt. Sokkal inkább terület specifikus reprezentativitás, melynek jelen vizsgálat eleget tesz.

Az elemzések eredményeinek érvényességét, valamint azok esetleges torzító tényezőit a mellékletekben (5. számú melléklet) található adattáblázatok tartalmazzák. Az elemzések a 2016-os évet és a vizsgált mintatelepüléseket „reprezentálják” (ekkor készült az adatfelvételezés), viszont a sajátomhoz hasonló felmérés azóta sem született, vagyis kiindulási alapnak megfelelőnek tartom.

Az eredmények rövid összefoglalása

Az *elsődleges összefüggésvizsgálat* eredményei azt mutatják, hogy az irányító és operatív kárenyhítő szervezetek, a biztosító és a civil, valamint a helyi irányító szervezetek és a tudományos intézmények esetén van kapcsolat a bizalmi szintek alakulása és a helyreállítási tevékenységgel való érintettség között. Vagyis, ezen szervek esetén bizonyítottan fontos szerepet játszik a vizsgált 3 településen, a helyi társadalom, lakosság megítélésében a nevezett szervek által végzett helyreállítási tevékenységek minősége. A *kiegészítő összefüggésvizsgálat* elemzésének részeként elvégzett főkomponens analízis eredményeül kapott főkomponenst a „*helyreállítási tevékenységek megítélésének főkomponense*” néven, a három település lakossági helyreállítási érintettségével való összefüggését vizsgáltam tovább. Az eredmények alapján a vizsgált változók esetében szignifikáns különbség ebben az esetben nem mutatkozott. Vagyis, a vizsgált változók között, vélhetően nincs összefüggés.

A H2 hipotézis eredményeinek értékelése szempontjából úgy gondolom, hogy nem jelent problémát, annak a kettőssége, hogy az első esetben 8 szerv esetében volt összefüggés, a kiegészítő vizsgálatban pedig nem volt összefüggés tapasztalható a vizsgált változók esetében. Mivel az utóbbi, csupán a helyreállítási folyamatok fontosságának bizalmi összefüggéseit vizsgálta. Az elsődleges célom, a társadalmi bizalmi szintek és a helyreállítással való lakossági érintettség közötti összefüggés feltárása volt, mely az elsődleges összefüggésvizsgálattal megvalósult.

(A fejezet összeállítása során felhasználtam a Védelem Tudomány folyóiratban 2016-ban megjelent folyóiratcikkem tartalmi részegységeit. lásd: KISS, 2016b).

4.6. Kríziskommunikáció vizsgálatának eredményei

A veszélyhelyzetben végzett kríziskommunikáció tevékenységeinek vizsgálatával célom volt, hogy bemutassam, a katasztrófavédelmi célzatú kríziskommunikáció azon jellemzőit, elveit, melyek kapcsolódnak a természeti katasztrófát követő hazai központi helyreállítás folyamatainak hatékonyságát célzó törekvéseimhez. Az elemzést a H3 hipotézisem vizsgálatához készítettem.

Tekintettel arra a megállapításra, miszerint a katasztrófavédelmi célú kommunikációs tevékenység vizsgálatakor nem feltétlenül szükséges éles elkülönítés a katasztrófák különböző fajtái (katasztrófa, természeti katasztrófa, árvízi katasztrófa) során végzett kommunikáció között – hiszen a katasztrófa fajtája önmagában nincs hatással a kommunikációs tevékenységre, sokkal inkább a katasztrófa súlyosságában való különbségek a meghatározók – így jelen kutatás szempontjából nem volt releváns e-fajta lehatárolás elvégzése.

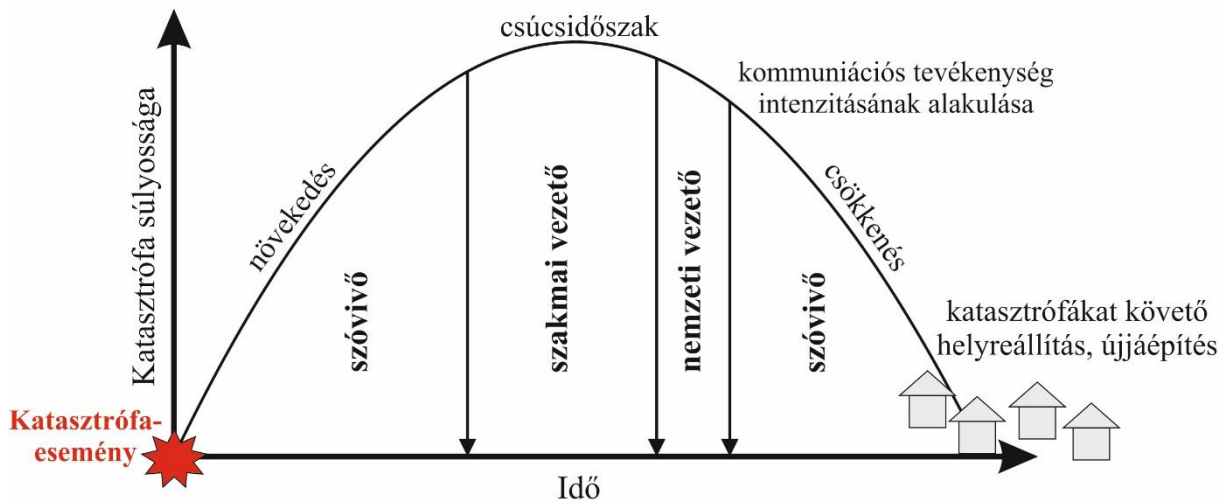
A három félig-strukturált interjú eredményeinek összesítése

Szakértő 1 elmondása szerint a katasztrófavédelem kommunikációs tevékenysége során is a legfőbb cél az élet és vagyonbiztonság megvalósítása.

Szakértő 2 szerint fontos, hogy ne közvetlenül a katasztrófa bekövetkezésekor kezdjen el kommunikálni a szervezet, hanem már úgymond „béke” időszakban is. El kell mondani, hogy mi várható. Ez egy körfolyamatszerű, előre megtervezett tevékenység kell, hogy legyen. Ez a meglátás rajzolódik ki a fentebb említett FATHI (2014) előadásából is.

Szakértő 3 szerint fontos, hogy minden szakterületnek (például: katasztrófavédelem, meteorológia) legyen egy felelőse a sajtó oldaláról, aki az adott szakterület szaknyelvét hitelesen „le tudja fordítani” a hétköznapi nyelvre. Ezzel Szakértő 1 és Szakértő 2 (egymástól függetlenül) is egyetértettek. Vagyis, hogy a sajtóval való hatékony együttműködéshez a sajtó oldaláról is szükség van a szakmai profizmusra, a szakmai nyelvezet és annak tartalmának pontos ismeretére, hiszen így kerülhet ki a lakosság számára hiteles információ.

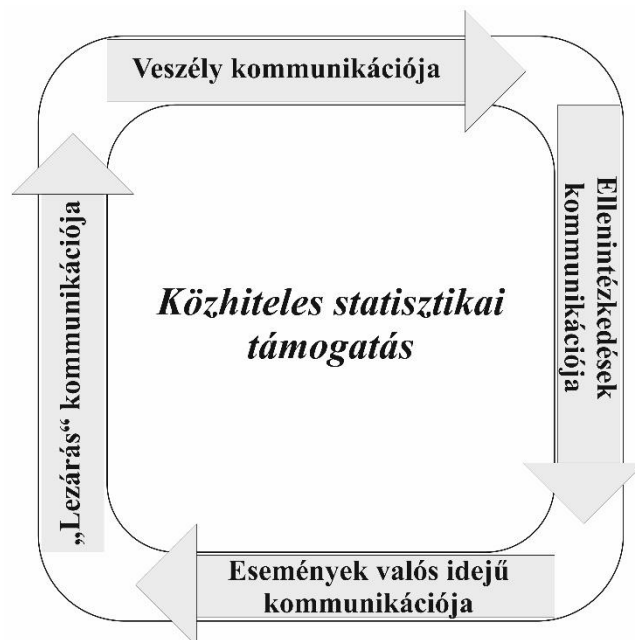
Szakértő 1 elmondása alapján a kríziskommunikáció összetevői nem különböznek jelentősen a veszélyhelyzet időszakán kívüli, hétköznapi védelmi kommunikációtól. A megkeresések számában (intenzitás növekedés) és a nyilatkozó személyekben lehetnek eltérések (17. ábra).

17. ábra: Kríziskommunikációs fázisok és nyilatkozó személyek

Forrás: Szakértő 1 interjú alapján, saját szerkesztés, 2018c

A katasztrófavédelmi kríziskommunikáció fázisai is körfolyamatszerűen követik egymást. Ez a kríziskommunikációs folyamat Szakértő 1 és Szakértő 3 szerint a következők szerint (18. ábra) alakul:

18. ábra: Kríziskommunikáció körfolyamata

Forrás: Szakértő 1 és Szakértő 3 interjú alapján saját szerkesztés, 2018c

Ahogy az ábra is mutatja, 4 fő fázist lehet elkülöníteni. A katasztrófa bekövetkezését követően az első a veszélyhelyzeti kommunikáció, ahol az éppen bekövetkezett katasztrófáról közölnek tényeket és a lakosság számára hasznos információkat, utasításokat. Ezt a válaszreakció követi, ahol a károk felszámolásáról, ellenintézkedésekről és a különböző megoldásokról kommunikálnak. Ezzel majdnem egyidőben folyik az események valós idejű („real time”) kommunikációja, majd a lezárás fázisban a helyreállítás, károk enyhítése, segítségnyújtás, „felépülés” és a következmények kommunikációja és egy potenciális következő katasztrófa ellen tervezett lépések és az arra való felkészülés részleteinek kommunikációja. A közlemények, nyilatkozatok összeállítását pedig közhiteles forrásból származó statisztikai kimutatásokkal (például: összesítés a károkról, sérültekről, lakóingatlanokról) támogatják.

A helyreállítás kommunikációjának irányadó elvei Szakértő 1 szerint a következők:

- Ne dramatizáljuk a helyzetet!
- Minden fontos információ (például: állami helyreállítás részletei) jusson el a károsultakhoz köz és/vagy helyi média útján.
- A károkról, azok összegéről aggregált információszolgáltatás a nyilvánosság számára. Ne sérüljenek a személyiségi jogok.
- A közleményekben és nyilatkozatokban fontos kiemelni a katasztrófavédelmi tevékenység pozitívumait, és megnyugtatni a lakosságok: a veszélyhelyzet elmúltáról, a helyreállítás lezárásáról. Ne maradjanak nyitott kérdések. Fontos a lezárás. Ezt Szakértő 3 is megerősítette.

Szakértő 1 és Szakértő 2 is elmondták, hogy a helyreállítások kommunikálása már egy viszonylag csendesebb időszakban zajlik, élet nem forog kockán, ez már tulajdonképpen a kríziskommunikáció utó része (17. ábra). Nem kell kapkodni, egy tervezettebben felépített kommunikáció valósul meg.

Szakértő 1 szerint a legfontosabb ilyenkor, hogy minden lényeges információ (például: a károsult állami kárenyhítéshez kapcsolódó feladatai) jusson el az emberekhez, károsultakhoz. Senki ne maradjon ki azért a kárenyhítésből, mert nem hallott róla.

A médiából érkező információk mellett fontos a helyben szokásos módon (például: faliújság, helyi TV, helyi rádió, stb.) való kihirdetés is.

A kárenyhítéssel kapcsolatos nyilatkozatokban, közleményekben fontos a pozitívumok kiemelése, az emberek megnyugtatása. Például annak a közlése, hogy „az utolsó” károsult is beköltözhetett az új, vagy felújított otthonába. A károsultak részéről az ügy le lett zárva, megoldódott a krízishelyzet, nem maradt nyitva téma. Ennek a jelentőségét egyébként Szakértő

3 is kiemelte az MTI hírközlésénél. Szerinte, ezen kívül fontos még, hogy a tanulságokat, következményeket is leközzöljék. A károk elhárításáról és a jövőbeli megelőzés érdekében tett lépésekről is lényeges írni, annak érdekében, hogy az egész folyamatot végig kövessék.

Mindhárom szakértő elmondta, hogy az utóbbi időszakban nagy probléma a sajtónál megfigyelhető jelentős fluktuáció. Sok a felkészületlen újságíró a kereskedelmi médiában. Szakértő 2 kiemelte, hogy veszélyhelyzet idején jelentősen nőhet a kommunikációs hibák száma, minél több a nyilatkozó ember. Szerencsésebb, ha mindkét oldalon (sajtó – katasztrófavédelem) ismerik egymást a kommunikáló szakemberek (vagyis pontosan legyen meg, ki kinek a kontaktja).

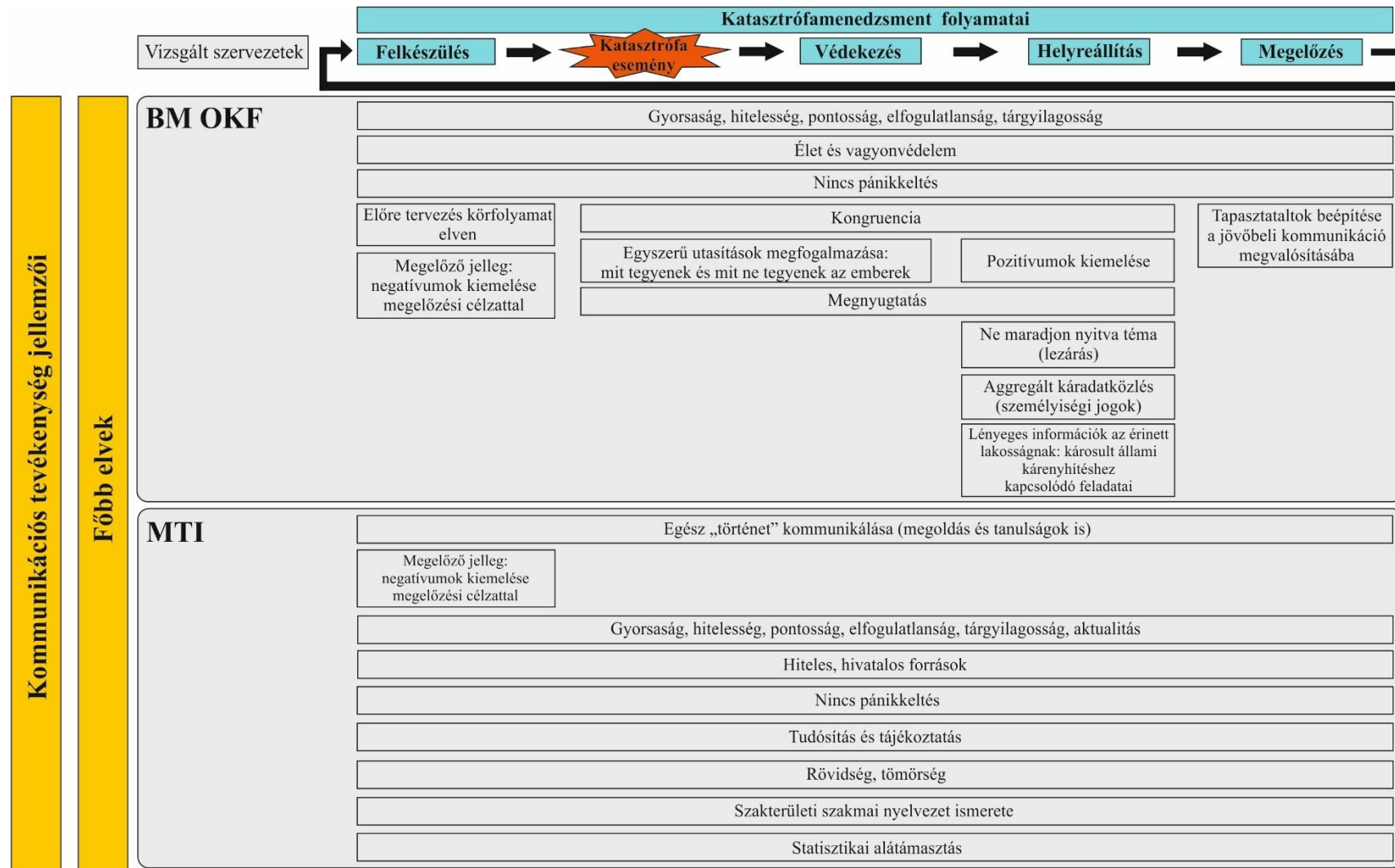
Szakértő 2 szerint a szóvivő tevékenysége nagy hatással van a közvélemény alakulására, és a társadalmi bizalom indexének alakulására, valamint a képviselt szervezetről alkotott összkép alakulására.

Szakértő 3 is úgy gondolja, hogy amennyiben a katasztrófa menedzsment szervezete jól kezel egy adott eseményt (például: hatékony válaszreakciók), az erősítheti a szervezet iránt tanúsított társadalmi bizalmat.

Szakértő 1 elmondta, hogy a katasztrófavédelemnél média naplót vezetnek, valamint egy média figyelő céggel követik, hogy kinek, mit és hányszor nyilatkoztak, valamint, hogy a nyilatkozatokból hány db egyéb megjelenés lett. A kommunikációs tevékenységük tapasztalatait és tanulságait pedig felhasználják a jövőbeli kommunikáció javítására. Foglalkoznak azzal is, hogy azt megnézzék, hogy mikor (például: a nap melyik szakában) és milyen terjedelmű, témájú nyilatkozattal érték el a legnagyobb megjelenésszámot.

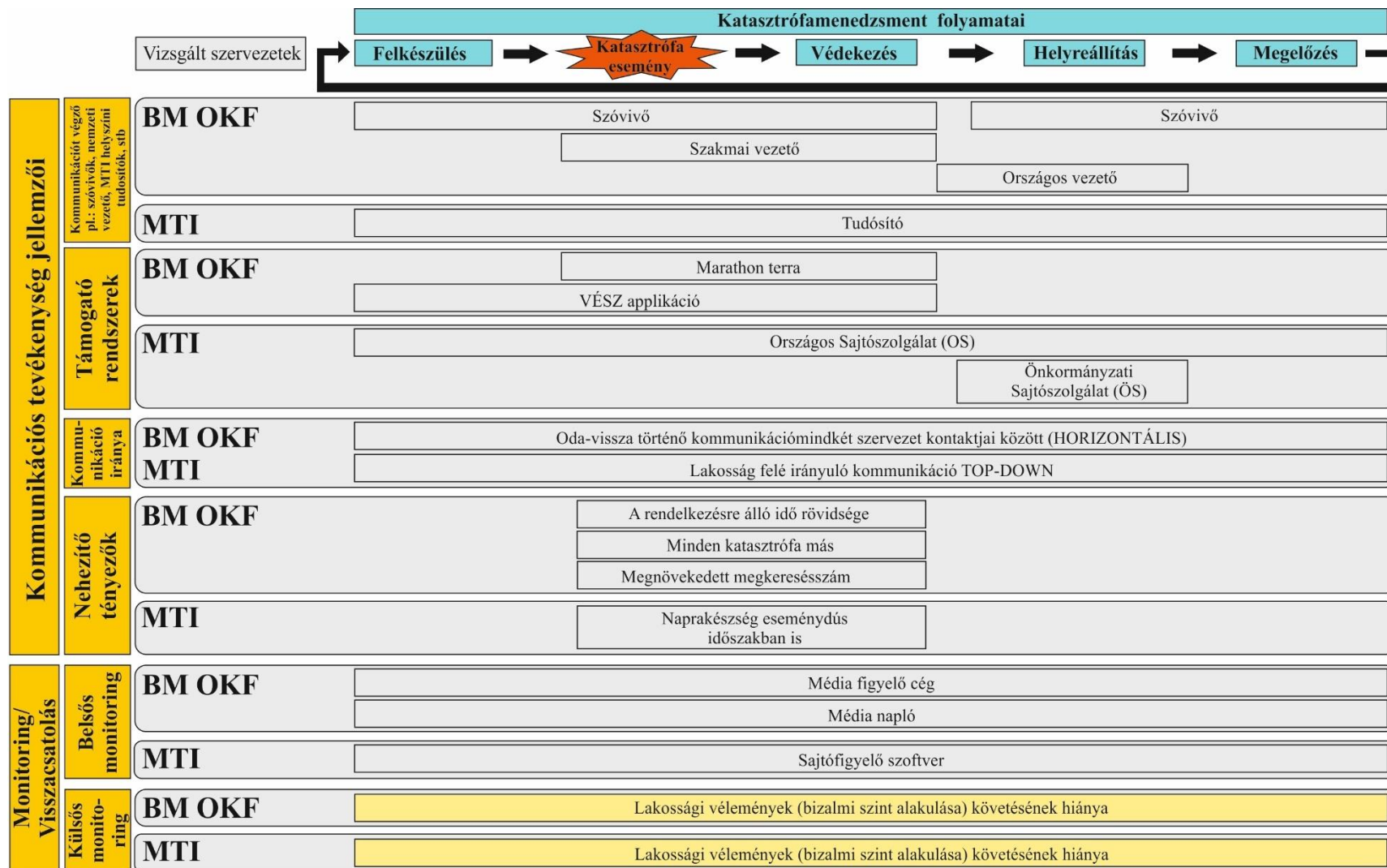
A lakosság bizalmi szintjének alakulásával azonban nem foglalkoznak. A megjelenő hírek és a kommunikációs tevékenységük lakossági visszacsatolását nem követik. Ez Szakértő 3 szervezeténél is így alakul. Vagyis sem a BM OKF-nél, sem az MTI-nél sincsen lakossági visszacsatolás a kríziskommunikációs tevékenységükről.

A következő ábrán (19. ábra) összegzem az interjúkon kapott információkat, ahol a vizsgált szervezetek kríziskommunikációs tevékenységét folyamatelven jelenítettem meg. Vagyis, az egyes kommunikációs tevékenységeket a hozzájuk tartozó katasztrófamenedzsment folyamatok vonatkozásában szemléltetem.

19. ábra: A vizsgált szervezetek kríziskommunikációs tevékenységének folyamatai az interjúk alapján (1/2)

Forrás: Interjúk alapján saját szerkesztés, 2019

19. ábra: A vizsgált szervezetek kríziskommunikációs tevékenységének folyamatai az interjúk alapján (2/2)

Forrás: Interjúk alapján saját szerkesztés, 2019

A katasztrófák közvéleményre gyakorolt hatásaival számos szociológiai kutatás foglalkozik, azonban a vizsgálatomba bevont szervezetek nem végeznek hasonló tevékenységet, ami a feladat fontosságából kiindulva hiányosságnak tekinthető. A kutatói munkám során szerzett információk alátámasztják, hogy a katasztrófa menedzsment folyamata során végzett kommunikációs tevékenység hatással lehet a katasztrófák által közvetve vagy közvetlenül érintett lakosságra. Különböző folyamatokat generálhat és befolyással lehet az intézményi-/közbizalom alakulására. Fontos visszajelzés lehet a szervezet elvégzett munkájának a megítélésére, hasznosságára, ahol a kommunikáció transzfer szerepet tölt be. Információt juttat el a lakossághoz, tájékoztat, amivel tovább gyűrűző folyamatokat indít el. Ezen folyamatok vizsgálata pedig a jövőre nézve rendkívüli fontosságú lehet, hiszen általa lehetőség nyílik a folyamat javítására. A megfelelően végzett kommunikáció eredményezhet magasabb közbizalmi szintet – ami megerősíti a szervezet létjogosultságát a közvéleményben is, ami állami szervezatként rendkívül fontos – míg a rosszul megtervezett, kivitelezett kommunikáció épp az ellenkezőjét indíthatja el. A köz visszajelzések tematikus megfigyeléséből többek között korrigálható a kommunikációs folyamat is (mit tegyenek és mit ne tegyenek a jövőben a kommunikációs tevékenység során).

A katasztrófamenedzsment folyamatai során végzett kommunikáció irányadó elvei megegyeznek a két vizsgált szervezetnél, ahol a helyreállítás folyamatának kommunikációja már nyugodtabb időszakban zajlik. Ezért itt már inkább van idő a hosszú távú céloknak megfelelő tervezés előtérbe helyezésére, és különböző elemző vizsgálatok kivitelezésére, ami potenciálisan javíthatja a helyreállítás folyamatainak hatékonyságát.

Felmerülhet a kérdés, hogy tulajdonképpen a helyreállítási kommunikációt önmagában érdemes-e értékelni, jellemezni, hiszen a közvéleményben valószínűsíthetően nagyobb hangsúllyal marad meg a veszélyhelyzet időszakában végzett kommunikáció, vagy a kettő folyamatot (veszélyhelyzet és kárenyhítés) nem is lehet tudatosan elkülöníteni, viszont erre mindaddig nem kapunk választ, amíg ezt tüzetesebben nem vizsgálják a hazai érintett szervezetek. Vagyis itt tapasztalható egy tudományos rés, mely specifikusan ezzel a területtel foglalkozna.

(A fejezet összeállítása során felhasználtam az ELSEDIMA nemzetközi konferencián 2018-ban publikált előadásom tartalmi részegységeit. lásd: KISS 2018a).

4.7. Nemzetközi „jó” gyakorlatok

A nemzetközi gyakorlat kutatása során fontosnak tartottam, hogy utána járjak, léteznek-e a helyreállítással fejlesztési vonatkozásban foglalkozó munkák, illetve olyan stratégiák, keretmegállapodások, keretrendszerek, melyek iránymutatásként szolgálhatnak egy esetleges katasztrófa eseményt követő helyreállítás, újjáépítés hatékonyabb kivitelezéséhez. Hiszen, a helyreállításba befektetett jelentős nagyságú erőforrások (legyen szó, akár állami, akár biztosítási forrásokról, akár különböző hitelkonstrukciókról) szinte kínálják a lehetőséget, hogy különböző (például: infrastrukturális, közösségi, természeti környezeti) fejlesztési célokat segítsenek az adott térségekben. (A fejezet összeállításánál felhasználtam a Taylor folyóiratban 2015-ben megjelent folyóiratcikkem tartalmi részegységeit is. lásd: KISS, 2015a)

A „building back better”

A helyreállításokkal, újjáépítésekkel foglalkozó nemzetközi szakirodalmak tanulmányozása során többször talákoztam a „building back better”, illetve a „build back better” („építsd vissza jobban”) kifejezésekkel, ezért fontosnak tartottam utána járni ezek eredetének és a hozzájuk kapcsolódó gyakorlati tevékenységeknek. Az „építsd vissza jobban” nemzetközi gyakorlatát az 1982-ben megfogalmazott katasztrófa-elhárítás alapelvei (14 alapelv az UNDR0, 1982 Shelter After Disaster című kutatás összefoglaló alapján) és a 2006-ban íródott 2004-es szököár inspirálta „build back better” alapelvek (10 alapelv CLINTON, 2006 alapján) formálták. Vagyis az „építsd vissza jobban” elve 1982 óta jelen van a nemzetközi gyakorlatban. Úgy gondolom, hogy ez a hazai gyakorlat számára is irányadó lehet.

Az „építsd vissza jobban” tevékenységeinek megvalósíthatóságával kapcsolatban KENNEDY et al. (2009) felhívja a figyelmet arra, hogy bár a kifejezés rendkívül jól hangzik, annak gyakorlati kivitelezése számos hiányossággal küzd. A Szerzők szerint, bár a CLINTON-féle alapelvek megalkotása 24 évvel az UNDR0 alapelvek megfogalmazása után történt, lényeges változásról, fejlődésről nem beszélhetünk. Az alapelvek megfogalmazása pedig jelentős szubjektivitásnak enged teret. Így a segítség nyújtásban, helyreállításban közreműködő szervezetek a saját értelmezésük szerint töltik fel tartalommal az elveket, végzik a megvalósítást, amely akár nagyobb károkhoz is vezethet a katasztrófával sújtott térségekben. Az alapelvek újra formálását nem csupán elméleti szinten kellene elvégezni, annak bizonyítására, hogy kigondoltak valami újat, hanem a terepen, a konkrét megvalósítás során szerzett tapasztalatok alapján kellene módosítani a már meglévő elveket, vagy új elveket megfogalmazni.

A Világbank megfogalmazásában a „build back better” egy újjáépítési megközelítési forma, mely a katasztrófa sérülékenység csökkentését, valamint az életkörülmények javítását célozza, és ezzel egyidejűleg támogatja a még hatékonyabb újjáépítési folyamatot. Az UNDR0 fent

említett kötete 2. kiadásának (2015) 5. fejezete szintén foglalkozik az újjáépítésben rejlő fejlesztési lehetőségekkel.

A Sendai Keretmegállapodást a Katasztrófakockázatok Csökkentésére 2015-2030 (Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030) az ENSZ harmadik világkonferenciáján fogadták el a japán Sendaiban, 2015-ben. A Keretmegállapodás 4. prioritása (A katasztrófákra való felkészültség javítása a hatékony reagáláshoz és az „építsd vissza jobban” érvényesüléséhez a helyreállításban, a rehabilitációban és az újjáépítésben) vonatkozik a helyreállításokra. A prioritás megfogalmazza, hogy a bekövetkezett katasztrófák során szerzett tapasztalatok bizonyítják, hogy a helyreállítási, rehabilitációs és újjáépítési szakasz, (melyre előre fel kell készülni) kiváló lehetőség az „építsd vissza jobban” megvalósítására, a katasztrófa kockázatsökkentési intézkedések fejlesztésbe való integrálása mellett.

A dokumentum hangsúlyozza a különböző módon érintett szereplők (stakeholders), különösen a civil társadalom, a tudományos intézmények, az üzleti és magán szektor, valamint a média, helyreállításban való részvételének fontosságát is.

Helyreállítás, mint lehetőség: holisztikus megközelítés

Arra a kérdésre, hogy hogyan szerezhethet előnyt egy közösség azokból a lehetőségekből, amelyeket egy katasztrófát követő helyreállítás nyújt, válaszul MONDAY (2002) a holisztikus szemléletű, fenntartható helyreállítást adja. Munkájában a fenntarthatóság alapelvei döntéshozatali kritériumokká válnak, melyet minden egyes helyreállítási döntés során alkalmazni kell. (Szeretném megjegyezni, hogy a dolgozatomban a fenntarthatóság, fenntartható fejlődés elveinek magyarázatával, kifejtésével terjedelmi korlátok miatt nem foglalkozom.)

MONDAY (2002) az említett holisztikus szemlélet helyreállításban való alkalmazásához megalkotott egy ún. minta lehetőség mátrixot egy esetlegesen bekövetkező katasztrófa eseményt követő közösséget érintő lehetséges konfrontáló hatásokról (8 fő hatás) és a fenntarthatóság alapelveiről (6 fő elv), valamint azok alkalmazásáról. A szerző kiemeli, hogy a mátrix elemei közül, valós katasztrófa helyzetben és valós társadalomban való alkalmazás esetén, a fenntarthatóság elvei állandók, viszont a katasztrófa hatások és az elvek alkalmazásának módzatai eltérhetnek a minta mátrixban foglaltaktól, hiszen az csupán egy minta a gyakorlat segítésére. A mátrix szemléltetésére a 16. táblázat segítségével mutatok be egy részletet, az 1. fenntarthatósági elv mentén.

16. táblázat: Lehetőség mátrix (részlet)

The Principles of Sustainability & Some Option for Applying Them	Damaged transport		Damaged public facilities				Damaged utilities		Damaged housing		Economic disruption			Environmental damage			Disruption to health & safety												
	Roads, bridges & related infrastructure	Subway, rapid transit	Other	Schools	Downtown, CBD, historic district	Public spaces	Harbour, port, airport	Stormwater system, power plant	Other	Power lines	Phone lines	Water treatment plant	Other	Houses to be repaired	Houses damaged beyond repair	Other	Commercial buildings damaged/destroyed	Businesses disrupted	Unemployment	Loss of work force	Other	Riverine, beach & dune erosion	Toxic air, water, soil, wellheads	Tree loss, habitat loss	Other	Medical facilities damaged	Social & family services, day care disrupted	Victims, population traumatized	Other
Maintain & Enhance Quality of Life																													
Make housing available/affordable/better				x			x		x	x			x	x					x										x
Provide education opportunities		x			x	x											x	x									x	x	
Ensure mobility	x	x		x	x	x	x						x			x		x	x							x			
Provide health & other services					x				x									x			x		x			x	x	x	
Provide employment opportunities			x													x	x	x	x							x	x		
Provide for recreation				x	x	x	x															x		x					
Maintain safe/healthy environs	x	x		x		x		x			x		x	x								x	x	x		x	x	x	
Have opportunities for civic engagement				x	x	x	x											x				x		x				x	
Other																													

Forrás: MONDAY, 2002

A holisztikus helyreállítást a szerző a következők szerint határozza meg: a holisztikus helyreállítás során a katasztrófával sújtott település szisztematikusan figyelembe veszi az összes fenntarthatósági alapelvet minden újjáépítéssel és újabb építéssel kapcsolatos döntés során. A helyi holisztikus újjáépítés folyamatának 10 lépése MONDAY (2002) alapján:

1. Szervezettség
2. Nyilvánosság bevonása
3. Összhang más hivatalokkal, osztályokkal és csoportokkal
4. Katasztrófát követő problémák azonosítása
5. Problémák értékelése és a lehetőségek azonosítása
6. Célok kitűzése
7. Stratégiák megalkotása a kivitelezéshez
8. Tevékenységek (akciók) tervezése
9. Közös nevező a tervezésben az akciókhoz

10. Végrehajtás, értékelés, felülvizsgálat

A holisztikus szemlélet alkalmazása a hazai gyakorlat számára is követendő példa lehet.

Smith – Wenger (2006) a fenntartható helyreállítást segítő és akadályozó elemeket (elméleti síkon) a következők szerint határozzák meg:

- Fenntartható helyreállítást segítő tényezők:
 - Erőforrás kihasználás
 - Önfenntartás és önrendelkezés
 - Elkötelezettség a katasztrófa rezilienciára
 - Állami és szövetségi képességek és elkötelezettség
 - Kapacitásépítési megközelítések
 - Többpárti helyreállítási bizottságok
 - Katasztrófa előtti és utáni tervezés
 - Vitarendezési technikák alkalmazása
 - Helyi szükségletek alkalmazása
 - Rugalmas programozás
- Fenntartható helyreállítást akadályozó tényezők:
 - Jogosultsághoz kötött betekintés a helyreállítások programozásába
 - A katasztrófavédelmi programokra való túlzott támaszkodás, mely növeli a társadalmi sérülékenységet
 - Szegényesen meghatározott helyreállítási programok
 - Alacsony képességek és elkötelezettség
 - Szövetségi, állami és helyi helyreállítás tervezés hiánya

A „Rocky Mountain Model”

RUBIN – POPKIN (1990) a helyreállítások különböző fejlettségi szintű módozatainak szemléltetésére készítettek egy modellt (Rocky Mountain Model), mely három szintet (1. Minimalista/Visszaállító, 2. Előrelátó/Előzetes kárenyhítő, 3. Látnok/Közösségfejlesztő) különböztet meg, hegységcsúcsokhoz hasonló megjelenítésben, ahol a hegycsúcsok egyre magasabbak 1-től a 3-ig haladva, jelezve a helyreállítás megvalósításának fejlettségbeli különbségeit.

Úgy gondolom, hogy ez a modell is jó alapja lehet a hazai látókör bővítésének, a fejlesztési elvek érvényesítésére.

Az előre tervezés fontossága

A helyreállítások, különösen az állandó lakhatás helyreállításának előre tervezése a gyakorlati és az elméleti szakirodalmakban is kezd egyre inkább a középpontba kerülni (például: JOHNSON – HAYASHI, 2012; MASTERSON et al., 2014) Habár ezzel a kérdéssel a múlt kutatásai nem igen foglalkoztak (PEACOCK – RAGSDALE, 1997), mára világossá vált, hogy a lakhatás helyreállításának tervezése a katasztrófát megelőző vagy az azt követő tervezésnek is igen fontos része (OLSHANSKY – JOHNSON, 2014; GANAPATI – MUKHERJI, 2014; COMERIO, 2014). Azonban azt is meg kell említeni, hogy a tervezés, különösen a közösség alapú helyreállítás tervezés, valamint a bérbe adott, a több család által lakott lakóházak, vagy a társasházak helyreállításának tervezése igen csekély, szinte nem is létezik (BRYANT et al., 2012; FEMA, 2009). PEACOCK et al. (2018) szerint a veszélyhelyzeti és az ideiglenes menedéknyújtás, valamint az ideiglenes lakhatás megteremtése területén az Egyesült Államok tanulhatna a nemzetközi szakirodalmakból (például: DAVIS, 1978), melyek ezen a területen sokkal fejlettebbek. QUARANTELLI (1993) felhívja a figyelmet arra, hogy a helyes tervezés nem mindig egyenlő a katasztrófákra való reagálás hatékony irányításával.

A helyreállítás tervezése (pre-event planning) fontos része a felkészülésnek (preparedness). Számos irányadó elvet számításba kell venni, mielőtt a helyreállítás előzetes tervezésének folyamata elindulna. Amennyiben ezeket az elveket helyesen használják, segítenek abban, hogy a helyreállítás gyorsan, eredményesen, költség-hatékony módon valósuljon meg, csökkentve a negatív zavarokat, és növelve az infrastruktúrát a helyreállítást követően. BYE – YU (2013) tanulmánya a következő elveket fogalmazza meg:

- A helyreállítás különbözik a katasztrófákra való reagálástól
- A katasztrófákra való reagálás hatással lehet a helyreállításra
- A rövid-távú megközelítések hatással vannak a hosszú-távú helyreállításra
- Az újjáépítés egy lehetőség az infrastruktúra fejlesztésére és a megújulásra (reziliencia)
- A gazdasági hatás a helyreállítás része
- Együttműködésen alapuló megközelítések előnyben részesítése
- Regionalitáson alapuló megközelítések előnyben részesítése
- Előzetes prioritás kialakítás
- Szerepek és felelősségi körök tisztázása
- Finanszírozási lehetőségek realitása
- Az esemény előtti helyreállítási tervezés más tervekhez való hozzákapcsolása
- Flexibilitás és alternatívák azonosítása

A katasztrófa bekövetkezése előtti helyreállítás tervezés (pre-disaster recovery planning) nagymértékben növelheti a helyreállítási tevékenységek gyorsaságát és eredményességét és az ezekkel összefüggő megújulási képességet (reziliencia). A helyreállítási szükségletek palettája és nagysága is csökkenthető előre tervezéssel. Az összes érintett területet, beleértve a reagálási (response) és az előzetes kárenyhítési (mitigation) területeket, is érdemes bevonni az összegangolt és átfogó tervezéshez, valamint a katasztrófákat követő időszak együttműködéseinek fokozásához és az egységes döntéshozatalhoz. Az egyeztetések és együttműködések tovább növelik a sikeresség valószínűségét. A helyreállítások előzetes tervezése segíti a közösségek esemény előtti és katasztrófa utáni tevékenységeinek kivitelezését, amik jelentősen csökkentik majd egy potenciális jövőbeli katasztrófa hatásait. A helyreállítás előre-tervezésének folyamata fontos, hogy elérje a helyi kormányzási szintet is, a helyi helyreállítási szerepek, feladatok, struktúrák előre definiálásához, a katasztrófát követő helyreállítási eszközök finanszírozásához és a helyreállítási folyamat (post-disaster recovery) felgyorsításához.

Az esemény előtti tervezés (pre-event planning) célja, hogy egy előre átgondolt keretet adjon a közösség számára a katasztrófákat követő újjáépítéshez (SCHWAB et al., 1998). A tervezés jellemzően az épített környezetre fókuszál. Mára azonban a helyreállítás tervezése megköveteli, hogy a tervezők és az érintettek aktívan beleszóljanak abba, hogy mit kell tenni a házépítések során, a vállalkozói szektorral, az infrastruktúrával és a magas katasztrófa-veszélyeztetettségű zónákban élő emberekkel. Így az előre tervezésnek holisztikus, ember-központú és az érintettek bevonását támogató szemléletet kell követnie. Ideális esetben az előre tervezés a kockázatcsökkentésre is lehetőséget biztosít. Az előre tervezés arra fókuszál, hogy mi lesz az esemény után, vizionál egy állapotot, amihez egy sor lehetséges forrást határoz meg. Az igazán átgondolt előre tervezés olyan intézkedéseket határoz meg, melyek növelik a katasztrófa ellenálló és megújuló képességet, például: az árterek meghagyásával, a zöld felületek és a permeábilis felületek növelésével, és az ellenállóságot előíró építési szabályokkal.

MILETI (1999) a helyi szintű újjáépítési tervek sikeres megvalósításához számos kiemelkedően fontos tényezőt határoz meg:

- Érintett közösség bevonása: a várható katasztrófát követő döntéshozatali folyamatban érintettek bevonása még a katasztrófa bekövetkezése előtt

- Információgyűjtés: veszélyességi jellemzők azonosítása (például: földmozgások, széllökések, viharok) és a lehetséges érintett területek azonosítása; populáció mérete, összetétele és eloszlása; helyi gazdasági tényezők; katasztrófa után elérhető források; helyi, állami és szövetségi, valamint nonprofit, üzleti és egyéb releváns szervezeti hatáskörök, programok és felelőségek; jelenlegi és tervezett földhasználati jellemzők; meglévő és tervezett épületállomány, infrastruktúra típusai és elhelyezkedésük; GIS lehetőségek azonosítása
- Szervezeti keretek: releváns csoportok és szervezetek azonosítása, melyek képesek specifikus segítségnyújtásra, nem csak az állami, hanem a non-profit szférából is
- Eljárások azonosítása: cselekvésközpontúság, a sérült létesítmények katasztrófát követő helyreállítása, újjáépítése egyszerűsített engedélyezési eljárás alá essen, vagy ideiglenes újjáépítési moratórium legyen érvényben, amíg a közösség meghatározza az újjáépítési célkitűzéseit.
- Kárbecslés, károk azonosítása: a kárbecslés vezetésére kijelölt szakemberek operatív (mozgósítással, bevetéssel, koordinációval kapcsolatos) feladatainak azonosítása
- Finanszírozási kérdések: a kijelölt célok sikeres kivitelezéséhez a kárbecslési folyamat során azonosított szükségletek és a rendelkezésre álló támogatási források, technikai segítségnyújtás és az alkalmas eljárások.

A valóságban gyakrabban jellemző, hogy az eseményt megelőző helyreállítás tervezéshez a hatóságok csak kevés forrást tartanak fent, így ezek a források inkább az esemény után állnak rendelkezésre (PHILLIPS, 2013).

SMITH (2011) leírja, hogy az USA-ban a katasztrófákat követő helyreállítások általános megközelítése az, hogy inkább támaszkodnak a kevésbé definiált szövetségi támogatási programokra, mintsem a jelentős erőforrásokkal rendelkező nagyobb segítségnyújtási hálózatokra. Az eredmény pedig nem meglepően a különböző programok koordinálatlan kivitelezése, továbbá az azokat megvalósítók izoláltsága. Jellemző a szervezeteken átívelő koordináció alacsony foka, a helyi szükségleteket nem tükröző eljárás módok kivitelezése, valamint a téves információk gyors terjedése. A könyv írásakor az USA-ban a katasztrófákat követő helyreállítások előre tervezésének (pre event planning for post-disaster recovery) szintje meglehetősen alacsony volt. Ezeknek a gyengeségnek a kiküszöbölésére alkotta meg a szerző a katasztrófa helyreállítási támogatási keretrendszer (disaster recovery assistance framework).

Az előre tervezés elengedhetetlenül fontos része a folyamatnak, így annak hazai gyakorlatban való alkalmazása is rendkívül fontos.

Indikátorok szerepe

HORNEY et al. (2016) szerint a kutatás és a gyakorlat számára egyaránt hasznos, ha képesek vagyunk mérni a helyreállítások hatásait, különösen, ha több dimenziós mérések és esettanulmányok alapján végezzük azt. A szerzők leírják, hogy az indikátorok segíthetik a helyreállításokkal foglalkozó kutatókat, mert lehetővé teszik a különböző katasztrófák, és azok helyszínei és időpontjai közötti összehasonlításokat. SCHWAB (2014) és SMITH (2011) úgy gondolják, hogy az indikátorok segíthetik a döntéshozókat is a folyamatok mérésében és információt szolgáltatnak a jövőbeli helyreállítási tevékenységekhez, ami a természeti katasztrófák tervezésének iteratív és adaptív természetéből adódóan nagyon fontos tényező.

PODGER (2013) tanulmányában a JHA et al. (2010) és ANDERSON et al. (2012) munkáit elemzi, mert meglátásában ez a két mű rendkívüli fontosságú ahhoz, hogy az állam számára feladatokat tudjunk azonosítani a katasztrófát követő helyzetek kezeléséhez. Ebből kiindulva áttekintettem a két művet, és a témámhoz szorosan kapcsolódó megállapításokat a következőkben foglalom össze.

A JHA et al. (2010) által szerkesztett „Világbank kézikönyv a természeti katasztrófákat követő újjáépítéshez” számos vezető elvet tartalmaz a helyreállítások hatékony megvalósításához, ahol a monitoring tevékenység fontosságát jelzi, hogy a könyv második része különböző kontextusokban csak ezzel foglalkozik.

ANDERSON et al. (2012) „Ideje meghallgatni” (Time to Listen) című könyvükben több, mint 6 000 humanitárius segítségnyújtásban részesült ember tapasztalataival dolgoztak, abban a témában, hogy mire érdemes odafigyelni az érettek szemszögéből a segítségnyújtás során. A tanulmány a különböző nemzetközi segítségnyújtások hosszú-távú kumulatív társadalmi, közösségi hatásaira helyezi a hangsúlyt, és konklúzióként fogalmazza meg, hogy természetesen nincs minden rendben a nemzetközi segítségnyújtások területén sem.

Véleményem szerint a megfelelő és összehasonlítható, összemérhető, hosszú távú elemzéseket is lehetővé tevő indikátorok megalkotása és azok hazai helyreállítási gyakorlatban való alkalmazása elengedhetetlenül fontos része lenne a helyreállítások potenciális hatásainak mérésének, monitoringjának, valamint a helyreállítások értékelésének.

Nemzetközi adatbázisok

Az indikátorok témaköréhez szorosan kapcsolódik az indikátorok megalkotását segítő adatbázisok köre, mivel megbízható adat nélkül nem tudunk indikátort fejleszteni. Ezért fontosnak tartom bemutatni a különböző veszélyhelyzeti elemzéseket segítő főbb nemzetközi adatbázisokat, melyek a hazai kutatási tevékenység során is figyelembe veendőek:

- Munich Re NatCatSERVICE
- Swiss Re Sigma
- CRED (Centre for Research on the Epidemiology of Disasters') EM-DAT (Emergency Events Database)

(KRON et al., 2012 és KOUSKY, 2014)

A Munich Re NatCatSERVICE és a Swiss Re Sigma adatbázisai nem nyilvánosak, ezért a témakör nemzetközi kutatói általában az EM-DAT adatait dolgozzák fel. Ez KOUSKY (2014) írása szerint némileg problémát jelenthet a kutatók számára, mert az EM-DAT kis méretű katasztrófákról nem tartalmaz adatokat, fókuszában inkább a humanitárius segítségnyújtás áll, továbbá az adatok megbízhatósága megkérdőjelezhető és azok közös nevezőre hozása is nehézkes, mivel az adatok rendkívül sokféle adatbázisból érkeznek (például: ENSZ, biztosítók, kutatóintézetek, média, állami szervezetek, NGO-k). Ennek ellenére összességében mégis az EM-DAT a legmegbízhatóbb forrás, amennyiben egy helyen szeretnénk elérni a nemzetközi szintű veszélyhelyzetekkel kapcsolatos folyamatosan frissülő adatokat.

Döntési dilemmák, nehézségek

A katasztrófák során felmerülő döntéshozatali helyzetek bemutatására PLATT – DRINKWATER (2016) munkáját hivatkozom. A szerzők kutatása alapján 3 féle katasztrófa döntést lehet elkülöníteni:

1. Meta döntések, melyeket a politikusok és politikai döntéshozók hoznak, ideális esetben a katasztrófát megelőzően, de számos esetben az azt követő egy hétben, vagy jóval azután.
2. Operatív döntések, melyeket a felkészülésért, a figyelemfelkeltésért, a gyakorlatozásért, a reagálásért, a károk enyhítésért és az előzetes helyreállításért felelős katasztrófa menedzserek hoznak, a katasztrófát követő első 6-18 hónapban.
3. Tervezői döntések, melyeket a politikai döntéshozók, várostervezők és a fizikai, gazdasági és szociális helyreállításért felelős ökonómusok hoznak a katasztrófát követő első hónaptól 1-5 évig. A tervezők szintén felelősek lehetnek a jövőbeli katasztrófák hatásainak csökkentését szolgáló előzetes kárenyhítés intézkedéseikért.

A szerzők kutatása számos példát mutat be, hogy a felsorolt döntési helyzetekben milyen dilemmákkal kell szembe nézni. Ezekből néhányat kiemelve, elsőként említik, hogy a helyreállítás során fontos eldöntendő tényező, hogy a katasztrófa előtti állapotot szeretnénk-e konzerválni vagy reformokat végrehajtani egy jobb és biztonságosabb helyért, továbbá, hogy a forrásokat a rövid távú enyhítésre irányítjuk vagy a hosszú távú helyreállításra, és hogy milyen

biztosítottsági fedettségről beszélhetünk, milyen állami kompenzációk, hitelek és befektetési konstrukciók érhetőek el.

A Szerzők munkájában található döntési besorolások a hazai helyreállítások során jelentkező döntési helyzetek felosztásához és rangsorolásához is hasznos ajánlásokat tartalmaz.

Esettanulmány tanulságok a helyreállításban

BYE – YU (2013) 33 infrastruktúra helyreállítással foglalkozó esettanulmány alapján a következő tanulságokat fogalmazzák meg:

- A formális és informális kapcsolatok és hálózatok kulcsfontosságúak a helyreállításban.
- Az egyszerűbb tervezés felgyorsíthatja az újjáépítést.
- Ahol lehetséges, javítsuk az infrastruktúrát.
- Szakaszos megközelítést alkalmazunk a helyreállításban.
- Ahol lehetséges, létező terveket használjunk.
- Veszélyhelyzeti gyorsított eljárásokat alkalmazunk a helyszínen.
- Együttműködéses megközelítéseket alkalmazunk.
- Élünk az innovációval.
- Kölcsönös függőség megértése a kritikus infrastruktúrák tekintetében a veszély és kockázat elemzések során.
- Hozzáférés biztosítása és fenntartása a tervekhez és egyéb kulcsfontosságú adatokhoz.

Ezeket a tanulságokat a hazai helyreállításokat illetően is figyelembe ajánlom.

Helyreállítások finanszírozása Észak-Amerikában

Kanadában Ontarióban természeti katasztrófák okozta károkra az ODRAP (Ontario Disaster Relief Assistance Program) ad kiegészítő támogatást. Az Egyesült Államokban Floridában a magas hurrikánok elleni biztosítási díjakra reagálva a kormány kénytelen volt elindítani a Floridai Hurrikán Katasztrófa Alap-ot és a lakosságtól átvállalni a biztosítási összegek egy részét. Hasonló célból hozták létre a Kaliforniai Földrengésügyi Hatóságot is. Más programok a növekvő helyreállítási költségekből okulva a megelőzést részesítik előnyben: Kanadában például 200 km/órás sebességű viharnak is ellenálló családi házakat építenek. A költségek 15 százalékát pedig a biztosítók állják (FARKAS, 2006). Az Egyesült Államokban a lakóházak újjáépítésének és helyreállításának elsődleges forrásai a biztosításokból származnak (BRODY et al., 2016). Az Egyesült Államokban jellemző, hogy amennyiben a biztosítások mértéke nem elegendő vagy nincs biztosítás, akkor az úgynevezett „biztonsági háló”-t („safety net”) használják. Ilyenek például: az alacsony kamatú készenléti hitel-megállapodások (SBA), és a

lakóházak „minimum” helyreállítása, melyek a FEMA Egyéni és Háztartási Segítségnyújtási programja keretében valósulhatnak meg (FEMA, 2020).

Ezek a példák a hazai központi helyreállítások gyakorlati megvalósításához is jó példaként szolgálhatnak.

Az állami reagálás fő problémái

BLACKSTONE et al. (2017) tanulmányukban 12 fő problémakört azonosítanak az állami katasztrófa reagálással kapcsolatban. Munkájukban sorra vették az akadémiai és a szakértői irodalmakat és a következőket fogalmazzák meg:

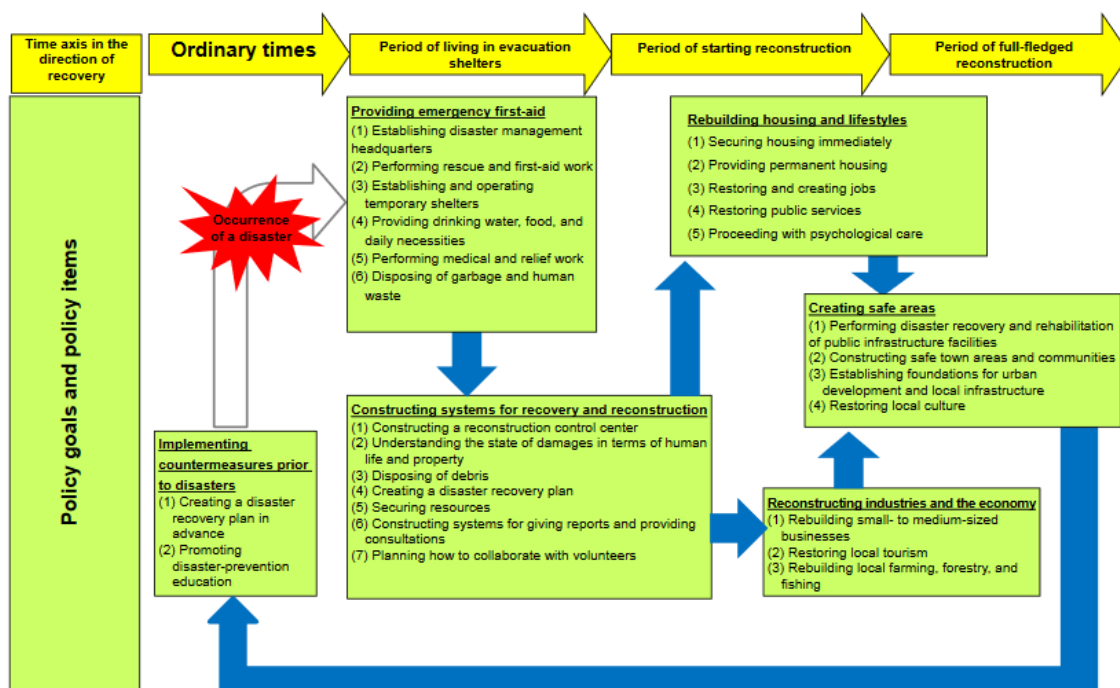
1. Rövid távú gondolkodás
2. 1-es és 2-es típusú hiba
3. Láthatóság és politikai nyereség
4. „Közösségek tragédiája”
5. A katasztrófák előre nem látható vagy külső hatási
6. Morális veszély
7. A kormányzati intézkedések félrevezető információkhoz vezetnek
8. Kormányzati bürokrácia
9. Átfedésben levő joghatóságok
10. Csúcsra járatott problémák
11. Eredménytelen monopólium
12. Alacsony valószínűségű és magas költségű események

Véleményem szerint az állami reagálás főbb problémáinak azonosításával, a hazai gyakorlat eredményességét is növelhetnénk.

Helyreállítás, újjáépítés folyamatábrázolásának két példája a nemzetközi gyakorlatban

A helyreállítások folyamatelven való ábrázolására két nemzetközi példát emeltem ki. Ezek jól szemléltetik, hogy nemzetközi szinten a gyakorlatban és a tudományos kutatásokban is már régóta jelen van a folyamat elven való gondolkodás.

A Japán Nemzetközi Együttműködési Ügynökség (JICA) a helyreállítások és újjáépítések folyamatának szabványjaival foglalkozó gyakorlati dokumentuma a következő ábra (20. ábra) szerint képzeli el a helyreállítások során releváns tevékenységek folyamatainak kapcsolatát.

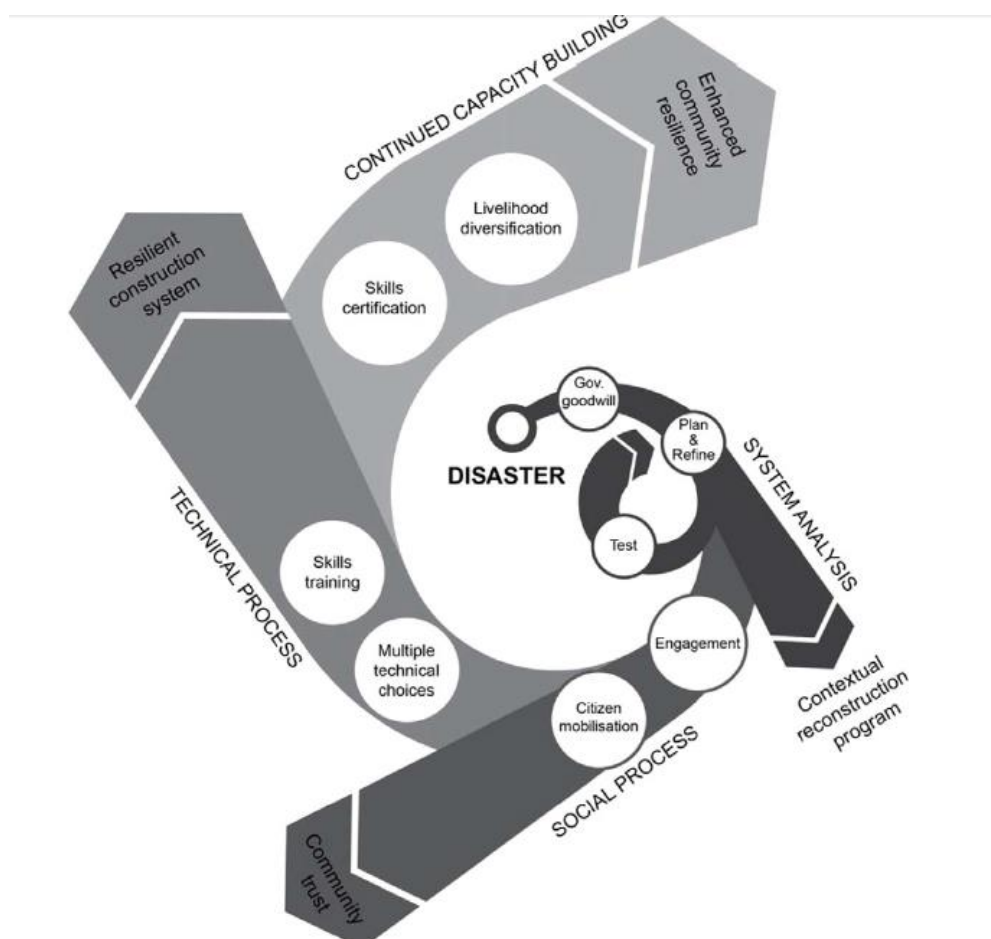

20. ábra: Helyreállítási és újjáépítési folyamat Japán minta alapján

Forrás: Japan International Cooperation Agency (JICA), 2013

Ez egy egyszerű, letisztult, jól átlátható ábrázolási módszer a tevékenységekre, mely a megvalósításban résztvevők szerepeinek ábrázolására azonban nem alkalmas.

VAHANVATI – MULLIGAN (2017) tudományos publikációjukban a helyreállítások hatékonyságának fokozására folyamatelven való gondolkodást alkalmaznak (21. ábra).

21. ábra: Spirális életciklus modell az eredményes lakóingatlan helyreállítások kivitelezéséhez

Forrás: VAHANVATI – MULLIGAN, 2017

A Szerzők leírják, hogy a rengeteg hatás és változó figyelembevételének szükségessége eredményezte a folyamat elvű és nem a projekt-eredmény orientált értékelést a katasztrófákat követő helyreállítások sikerének meghatározásában (TURNER, 1976; PRACTICAL ACTION, 2010; UNDRR, 2015).

Az ábrázolás véleményem szerint jól szemlélteti a helyreállítási tevékenység komplexitását, a fő folyamatok kiemelésével és annak a tényét is, hogy ez egy tova gyűrűző, egyre inkább kiteljesedő folyamat. Ehhez hasonló elven alkottam meg, saját folyamatstruktúra ábrázolásomat is.

A „jó” gyakorlatok rövid összegzése

A nemzetközi „jó” gyakorlatokból és a nemzetközi kitekintésből (2. és 3. táblázat adatait is figyelembe véve) származó eredményeim összegzéséhez készítettem egy összesítő táblázatot (17. táblázat), melyben a hazai helyreállítási folyamat fejlesztéséhez 5 „jó” gyakorlatot, benchlearning alapot azonosítottam, melyekhez a javasolt szerzőket is feltüntettem.

17. táblázat: A nemzetközi „jó” gyakorlatokból és a nemzetközi kitekintésből a hazai helyreállítási folyamat fejlesztéséhez megjelölt „jó” gyakorlatok

Hazai adaptálásra javasolt „jó” gyakorlatok (Benchlearning alapok)	Szerzők
Előre tervezés („ <i>pre-disaster recovery planning</i> ”) előnyben részesítése	QUARANTELLI (1993); SCHWAB et al. (1998); MILETI (1999)
Kritikus döntési pontok azonosítása a helyreállítás folyamataiban	PLATT – DRINKWATER (2016); BLACKSTONE et al. (2017)
A „ <i>bulit back better</i> ” elvek adaptációs lehetőségeinek vizsgálata	UNDRO (1982); CLINTON (2006); KENNEDY et al. (2009); UNDRO (2015);
Indikátorok kidolgozása, gyűjtésük és elemzésük megvalósítása (például: kulcsfontosságú teljesítménymutatórendszer (KPI) kidolgozása és alkalmazása), hozzájuk kapcsolódó monitoring tevékenységek tervezése és kivitelezése	JHA et al. (2010); SMITH (2011); ANDERSON et al. (2012); SCHWAB (2014); HORNEY et al. (2016); KIM – CHOI (2013)
Az intézményi (társadalmi) bizalom alakulásának vizsgálata	SHARP et al. (2013); KAZUYA – OZAKI (2014)

Forrás: Saját szerkesztés, 2020

Ennek a táblázatnak a segítségével képzelem el a hazai gyakorlattal való párhuzamba állítást, mert ezeknek a tevékenységeknek a megvalósítása kritikus, a hazai helyreállításokat illetően is. Ezek a tevékenységek jelenleg hiányoznak a hazai központi helyreállítás gyakorlatából. Mivel hazánk nem tartozik a természeti katasztrófákkal rendkívüli gyakorisággal sújtott országok közé, ebből kifolyólag az ország védelmi rendszerének nem a legfontosabb eleme a katasztrófákat követő helyreállítások folyamatának fejlesztése, a nemzetközi „jó” gyakorlatok feltérképezése és átvétele. Továbbá, a hazánkban jellemző katasztrófák nagysága és a nemzetközi tudományos kutatásokban, folyóiratokban, adatbázisokban megjelenő katasztrófaesemények mérete között komoly léptékbeli különbség van. A nemzetközi szinten és a hazánkban előforduló katasztrófákat illetően, ha léptékben nem is, a megközelítésekben azonban vonható párhuzam. Úgy gondolom, hogy azok a (többnyire a fejlődő) országok, melyeket a katasztrófát követő (épített és természeti, gazdasági és társadalmi környezetre mért) hatások súlyosan érintenek (például: akik saját erőből nem képesek újjáépíteni, elmaradott, hátrányos helyzetű térségek), hasonlítanak a katasztrófával sújtott magyar vidékhez. Hiszen a helyreállítások során, az infrastruktúra, a gazdaság és a rugalmasság hiányaiból adódóan, mindkét esetet tekintve, szükség van komplex anyagi és társadalmi segítségnyújtásra. A „jó” gyakorlatok gyűjtését a H4 hipotézisem vizsgálatához végeztem.

4.8. Helyreállítási folyamatkoncepció

A helyreállítási folyamatkoncepció megalkotása során, a természeti katasztrófákat követő hazai helyreállítás-értékelő rendszer folyamatmenedzsment alapú fejlesztésének lehetőségeit elemeztem, a H5 hipotézisvizsgálatom részeként. A kutatás kezdeti szakaszában, úgy gondoltam, hogy a helyreállítások komplexitásából adódó nehézségek – mint problémahalmaz – kezelésére, a folyamatalapú strukturálás megoldás lehet. Így, a megközelítés, eltérően a gyakrabban kutatott szervezetfejlesztés témakörétől, nem egy adott szervezet folyamatalapú fejlesztését tűzte ki célul, hanem egy adott, több szervezet együttesen érintő (szervezeteken átívelő), folyamat – a természeti katasztrófákat követő helyreállítás – fejlesztését. A BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság, mint a helyreállítások során koordináló feladatokat ellátó szerv, alkalmaz ugyan teljesítménymenedzsment megközelítést, de ez a szervezetfejlesztésük része. A helyreállítások értékelésére, vizsgálatára vonatkozóan a hazai védelmi szervekben nem jelennek meg közszolgálati menedzsment módszerek. A helyreállítási folyamatkoncepció és folyamatstruktúra, mint a közszolgálati szervek, társadalmi intézmények helyreállítási tevékenységeinek értékelését és optimalizálását támogató rendszer elvi kereteinek kialakítása, koránt sem bizonyult egyszerű feladatnak. Ehhez ismét SMITH – WENGER (2006) munkáját hivatkozom, miszerint a katasztrófát követő helyreállítás, mind a kutatási közösségek, és mind a gyakorlati szakemberek véleménye szerint, a veszélyhelyzeti menedzsment legkevésbé megértett területei közé tartozik.

Azt, hogy számomra mit is takar a helyreállítás, itt is fontosnak tartom leírni, mert a folyamatkoncepció megalkotását ennek tükrében végeztem. Így, a természeti katasztrófákat követő helyreállítás fogalmát FARKAS (2006); SMITH – WENGER (2006) és a NATIONAL DISASTER RECOVERY FRAMEWORK (NDRF) (2016), valamint AMBRUSZ et al. (2016) alapján a következők szerint határozom meg: *„A helyreállítás nem csupán a katasztrófák utáni, de azok előtt és közben is végzett, egymással laza kapcsolatban álló tevékenységek összessége, mely szerves része a megelőzés-felkészülés-reagálás-helyreállítás-megelőzés végtelen ciklusának, ahol az elérendő cél nem „csak” a társadalmi, gazdasági és az épített környezet eredeti állapotának helyreállítása és újjáépítése, hanem az újabbá építés, egészen az esemény előtti tervezésen keresztül a katasztrófát követő tevékenységek kivitelezéséig. Ez egy folyamat, mely a kölcsönösen egymástól függő és gyakran párhuzamos tevékenységek sorozataként írható le, mely fokozatosan mozdítja előre a társadalom tagjait a tervezett helyreállítási eredmények felé.”*

Hazánkban, az általam vizsgált központi helyreállítások esetében, a lakhatási feltételek normalizálása, kisarkítva, az adott károsult lakóházának a helyreállítását jelenti (ez a

legfontosabb elérendő cél). Ennek alátámasztásához hivatkozom a hazai helyreállítások és újjáépítések irányadó szabályozását (is) tartalmazó 234/2011. (XI. 10.) Kormányrendelet következő részletét: A 234/2011. (XI. 10.) Kormányrendelet 85.§-a a következőt írja a hazai helyreállításról:

„(1) A központi költségvetésből történő helyreállítást és újjáépítést a Kormány esetileg határozza meg, amely a ... károsodott ingatlanok tulajdonosainak támogatása útján valósul meg.

(2) A támogatás fő célja a ... károsodott

a) ... elemi lakhatási feltételeinek biztosítása,

b) közfeladatok ellátását biztosító ... intézmény számára a közfeladat folyamatos ellátásának biztosítása,

(3) Az egyes károsultak támogatásával, a települési keretösszeg elosztásával kapcsolatos feladatokat az önkormányzat látja el, melynek során a következőket veszi figyelembe:

a) a károsultak egyedi szociális helyzetét és rászorultságát, illetve önerejét, ...,

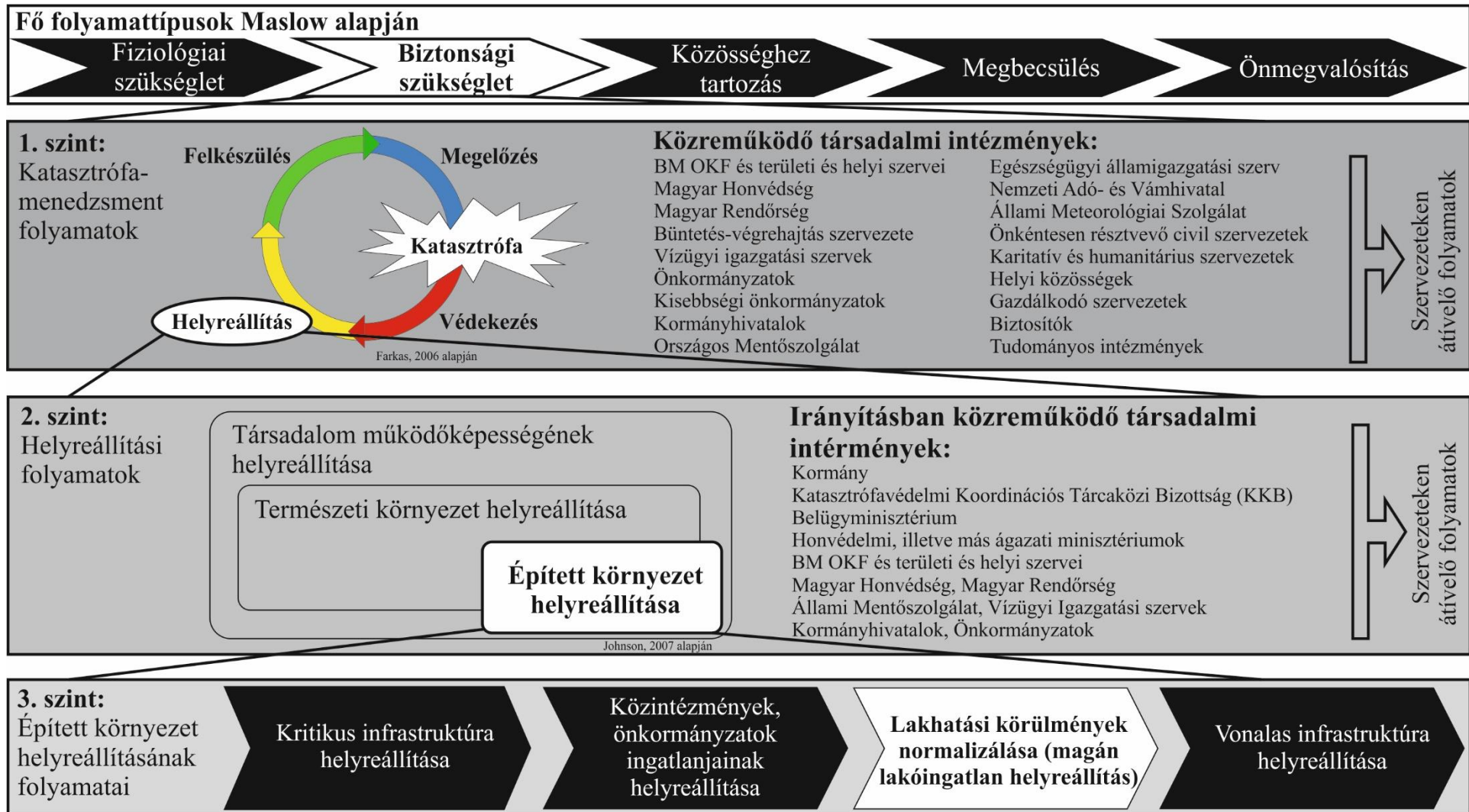
b) a támogatás kizárólag a helyreállítási, újjáépítési, vásárlási költség biztosítással nem fedezett (...) részére nyújtható,

c) amennyiben a károsodott ingatlan ... nem helyreállítható, úgy a támogatás új lakás építésére, használt lakás vásárlására is felhasználható,

d) a támogatás magában foglalja a kivitelezés, illetve vásárlás járulékos költségeit is.”

A nevezett jogszabályban irányadó elvként nem jelenik meg az érintett térség gazdasági és társadalmi helyreállításának fontossága, ezek kiemelt szerepe. Pedig, az eredményesség javításában, vagyis a helyreállítás általános céljának elérésében egyaránt fontos a gazdaság, infrastruktúra, ember és közösség helyreállítása, ahogy TODD – TODD (2011) is leírják.

Az „*Anyag és Módszer*” fejezetben ismertetett logika szerint, valamint a fentiek tükrében a következő ábrán (22. ábra) szemléltetett, természeti katasztrófát követő hazai állami helyreállítás elméleti folyamatkonceptiót alakítottam ki.

22. ábra: Természeti katasztrófát követő hazai állami helyreállítás folyamatkonceptiója (elvi)

Forrás: Saját szerkesztés, 2020

Mivel, ahogy fentebb is többször említtem, tágabban értelmezem a helyreállítás folyamatait, így a „*Lakhatási körülmények normalizálása*” folyamatot, véleményem szerint, a következő részfolyamatok szerint releváns strukturálni:

1. *Potenciális helyreállításra való felkészülés*
2. *Kriziskommunikáció*
3. Kitelepítés
4. Befogadás, menedéknyújtás
5. Közrend, közbiztonság fenntartása
6. *Állandó lakhatási feltételek normalizálása*
7. Visszatelepítés
8. *Koordináció (Folyamatos felügyeleti tevékenység)*
9. *A helyreállítás társadalmi, gazdasági, környezeti hatásainak monitoringja*

A dolgozat keretei arra adtak lehetőséget, hogy itt a törzsrészben, az egyes részfolyamatokat felsoroljam, azok kapcsolódási pontjait, párhuzamosságukat szemléltessem (23. ábra) (nyilak szárai), és megjelöljem a fejlesztendő részfolyamatokat (sárgával színezett nyilak). A tevékenységek strukturálását, azok időszakait, az azokhoz tartozó felelősöket, indikátorokat, és a fejlesztendő 1., 2., 6., 8. és 9. részfolyamatokhoz (sárgával színezett nyilak) javasolt új tevékenységeket, az azokhoz tartozó felelősöket, indikátorokat, (az átláthatóság miatt) a mellékletekben (7. számú mellékletben) helyezem el. A párhuzamosan futó tevékenységek törzsanyagban való tételes ábrázolását, szintén azok sokaságából adódó átláthatatlansági problémák nem tették lehetővé. Ezért ezek is a 7. számú mellékletben szerepelnek.

Az egyes részfolyamatok időbeliségének egymáshoz viszonyítását az ábrán látható nyilak hosszával szemléltetem. A nyilak végződéseinek szaggatott vonalai azt érzékeltetik, hogy ezek a részfolyamatok nem különülnek el élesen egymástól (esetenként akár átjárhatóak), a megvalósításuk, kivitelezésük rövidebb és hosszabb időszakokat is felölelhet. (Itt szeretném megjegyezni, hogy horizontális részfolyamatok (Kriziskommunikáció, Közrend és közbiztonság fenntartása, valamint Koordináció) alatt a katasztrófaesemény bekövetkezésétől a helyreállítás befejezéséig folyamatosan futó tevékenységeket értek.)

A 23. ábrán megkíséreltem szemléltetni a részfolyamatok (beleértve a bennük futó tevékenységeket) párhuzamos futását, a monitoring tevékenységek fontosságát, azok tovagyrúzó jellegét (monitoring kettős nyíl) valamint, hogy az egész folyamat ciklusként (hasonlóan a PDCA ciklushoz) is értelmezhető. Azzal a kikötéssel, hogy a helyreállítás nem tartozik a katasztrófavédelmi szervek hétköznapi szervezeti tevékenységei közé, ezért a helyreállítás csak eseti jelleggel ismétlődhet. Vagyis eseti, és előre meg nem határozható

kezdésű ciklusonként ismétlődő folyamatként érdemes tekinteni rá, hiszen pontosan nem tudjuk előre, hogy mikor lesz a következő természeti katasztrófa esemény. A múlt tapasztalataiból csupán becsülni tudjuk a két természeti katasztrófaesemény közötti időszakok hosszát, illetve a bekövetkezésre esélyes időszakokat (például: tavaszi árvizek, nyári villámárvizek, stb.). Az egyes részfolyamatok, tevékenységek kapcsán, azonban elvi szinten meghatározhatók azok az időszakok, amikor érdemes az adott indikátorokat gyűjteni és mérni. Hazai szinten, már ezek is elősegíthetik a döntéshozást és folyamatfejlesztést. Természtésen, ennek az elvi koncepciónak a validálását csak a valós helyzetben való megvalósítás, tesztelés biztosíthatja. A felkészülés (tervezés) időszakában elő lehet készíteni a megvalósítandó tevékenységeket, és tulajdonképpen az egész folyamatstruktúrát (ehhez kívánok segítséget nyújtani saját koncepciómmal), majd egy jövőbeli természeti katasztrófát követően tesztelni azt, és kivitelezni az adatgyűjtést (beleértve az eddigi és a javasolt új adatgyűjtési formákat is), rendszerezést, monitoring tevékenységeket. Így, a „*Potenciális helyreállításra való felkészülés*” tevékenységei kapcsolódnak tulajdonképpen az összes részfolyamathoz, és a monitoring tevékenységeken keresztül azok is kapcsolódnak egy következő ciklust megkezdő „*Potenciális helyreállításra való felkészülés tevékenységeihez*”, de tovább is nyúlhatnak annál (ezt a monitoring nyíl kettőssége jelöli). A mellékletben (7. számú melléklet) szereplő oszlopkategóriák, magyarázatához készítettem egy összesítést, melyet szintén a mellékletekben (8. számú mellékletben) helyeztem el.

A Nemzetközi „jó” gyakorlatokból és a nemzetközi helyzetfeltárásból a hazai helyreállítási folyamat fejlesztéséhez megjelölt „jó” gyakorlatok és a folyamatstruktúrába beépített részfolyamatok és tevékenységek összekapcsolódását a következő táblázatban (18. táblázat) összegeztem. Eszerint képelem el a Nemzetközi „jó” gyakorlatok hasznosulását a megalkotott folyamatstruktúrámban.

18. táblázat: A nemzetközi „jó” gyakorlatokban és a nemzetközi kitekintésben megjelenő, a hazai helyreállítási folyamat fejlesztéséhez javasolt új részfolyamatok és tevékenységek

Hazai adaptálásra javasolt "jó" gyakorlatok (Benchlearning alapok)	Folyamatstruktúrába beépített részfolyamat, tevékenység
Előre tervezés (<i>pre-disaster recovery planning</i>) előnyben részesítése	<u>Potenciális helyreállításra való felkészülés</u> és összes tevékenysége
Kritikus döntési pontok azonosítása a helyreállítás folyamataiban	<u>Potenciális helyreállításra való felkészülés:</u> folyamatos koordinációt biztosító kontrolling terv (kritikus döntési pontok azonosításával) <u>Koordináció (Folyamatos felügyeleti tevékenység):</u> kontrolling terv szerinti ellenőrzés (műveleti tevékenységek irányítása) hivatalos kontrolling
A „ <i>built back better</i> ” elvek adaptációs lehetőségeinek vizsgálata	<u>Potenciális helyreállításra való felkészülés:</u> magas katasztróforkockázatú területekre vonatkozó helyreállítási és újjáépítési tervek (" <i>built back better</i> " koncepció figyelembevétele)
Indikátorok kidolgozása, gyűjtésük és elemzésük megvalósítása (például: kulcsfontosságú teljesítménymutatórendszer (KPI) kidolgozása és alkalmazása), hozzájuk kapcsolódó monitoring tevékenységek tervezése és kivitelezése	<u>Potenciális helyreállításra való felkészülés:</u> kulcsfontosságú teljesítménymutatók (KPI-k) számítási módszertanának kidolgozása komplex fejlettségi mutatók monitoring alkalmazhatóságának módszertani kidolgozása <u>Koordináció (Folyamatos felügyeleti tevékenység):</u> alapadatgyűjtés monitoringhoz <u>A helyreállítás társadalmi, gazdasági, környezeti hatásainak monitoringja és összes tevékenysége</u>
Az intézményi (társadalmi) bizalom alakulásának vizsgálata	<u>Potenciális helyreállításra való felkészülés:</u> Közlemények (kommunikációs üzenetek) társadalmi hatásait vizsgáló kérdőíves vizsgálat módszertanának kidolgozása Intézményi bizalmat vizsgáló kérdőíves felmérés módszertanának kidolgozása <u>A helyreállítás társadalmi, gazdasági, környezeti hatásainak monitoringja:</u> intézményi bizalom kérdőíves vizsgálata

Forrás: Saját szerkesztés, 2020

A folyamatstruktúra alkalmazhatóságának kikötései

- A kialakított folyamatkonceptió és folyamatstruktúra egy újszerű elméleti elképzelés, mely nagyban támaszkodik az „*Anyag és módszer*” fejezetben felsorolt szabályozókra és gyakorlatokra, azonban az eddigiekben a gyakorlatban nem tesztelt eljárásnak számít, így működése egyelőre elméleti síkon képzelhető el.
- A részfolyamatok, tevékenységek (jelenlegi és új, egyaránt) elnevezése és elméleti folyamatstruktúrába foglalása az „*Anyag és módszer*” fejezetben leírt eljárások alkalmazásával saját elképzelés.
- A folyamatstruktúra „egy” helyreállítási ciklus elemeit tartalmazza (egy helyreállítási ciklus szerepel a 23. ábrán).
- A struktúrában szereplő részfolyamatokat elvi síkon érdemes csak élesen elválasztani egymástól, a különféle elemzések és értékelések megkönnyítése okán. A gyakorlatban inkább jellemző ezek határvonalainak összemosódása.
- A helyreállítások eseti jellegéből, és a közszolgálati intézmények működéséből adódóan a rendszer csak mérsékelten képes dinamikus működésre.
- A folyamatos mérés, visszacsatolás csak olyan elvi keretek mellett lehet megvalósítható, melyben elfogadjuk, hogy a helyreállítási tevékenység a szervezetek nem hétköznapi, hanem eseti jellegű tevékenysége, vagyis a folyamatos mérés, visszacsatolás is csak eseti jelleggel (a helyreállítás időszakán belül akár folytonosan is) működhet. A helyreállítási „problémahalmaz” azonban mégis lehetővé teszi, sőt a megvalósítás szempontjából előnyössé is teheti a folyamatokban való gondolkodást, strukturálást.
- A számos párhuzamosan és egymás után futó tevékenység pontos kezdési és befejezési időpontjának meghatározása – a dolgozat kereti között – még elvi síkon sem lehetséges. Annyi a bizonytalan kezdésű és befejezésű tevékenység, hogy ezek pontos datálása nem releváns. Ezek esetében, a 7. számú mellékletben, a tevékenységek a megvalósításuk logikus egymás utáni sorrendjében szerepelnek. Új tevékenységeket azokon a pontokon illesztettem be a struktúrába, ahol a részfolyamat megvalósítása szempontjából a sorrendben indokoltnak tartottam. Ebben a struktúrában a befoglaló részfolyamatok időszakainak megadása elegendőnek bizonyult.
- Természtésen a valóságban, tevékenység alatti szintek is léteznek, de a részfolyamatokhoz való strukturálásukhoz, az általam megjelölt tevékenységi szintek a vizsgált kategóriákat tekintve megfelelőnek bizonyultak.

- A „Közrend, közbiztonság fenntartása” ugyan horizontális részfolyamat, még sincs tevékenységekre bontva. Ennek oka, hogy a rendvédelmi szervek működésének jellemzése már nem része a dolgozatnak, viszont a közrend fenntartása fontos funkció a helyreállítások során is, ezért, véleményem szerint, horizontális folyamatként fontos szerepeltetni a rendszerben.
- Az egyes tevékenységek eltérő jellegéből és a kutatás kereteiből adódóan, a tevékenységek felelőseinek azonosításakor esetenként konkrét személy (beosztás), esetenként szervezet került meghatározásra (ezek meghatározása volt releváns).
- A rendszer dolgozatban való áttekinthetőségének biztosítása érdekében, a struktúrában, az adott tevékenységek felelősei szerepelnek, a közreműködők (azok nagy elemszámából adódóan) nem szerepelnek.
- A tevékenységek pontos tartalmának leírásait, a tevékenységek sokaságából és a dolgozat terjedelmi korlátaiból, adódóan, nem volt lehetőségem elhelyezni a disszertációban.
- A megadott indikátorok mértékegységei között, a vizsgált tevékenységek eltérő jellegéből adódóan nincs közös nevező. Vannak olyan indikátorok melyek azonnal számosíthatók, vannak melyeknél csak a rendelkezésre állást lehetett mérni, és vannak melyek minőségi jellemzőket adnak meg.
- A rendszer sajátosságából adódik, hogy a rendelkezésre álló indikátorok számos esetben csupán feltételezeten rendelkezésre álló indikátorok, mert bár a rendelkezésre állásukat, elkészítésüket, valamely szabályozó vagy a gyakorlat „előírja”, de előfordul, hogy azok fellelhetősége mégis kérdéses. Ezeknek az indikátoroknak a mértékegysége, a „*rendelkezésre áll*”, vagy „*nem áll rendelkezésre*” kategóriát kapták, illetve ezekbe a kategóriákba soroltam azokat az indikátorokat is, melyeket nem minden esetben szükséges elkészíteni.
- Az általam indikátorként megadott kategóriák, több esetben nem a hagyományos értelemben használatos indikátor kategóriákba tartoznak. Például: egy-egy adott terv vagy dokumentum rendelkezésre állása is indikátorként szerepel, mert azokban az érintett tevékenységekben, úgy gondolom, hogy azok rendelkezésre állása vagy nem rendelkezésre állása nagyon fontos minősítési tényezők. Amennyiben szükségeszerű, ezek kódolása egyszerűen megoldható: 0 = nem áll rendelkezésre; 1= rendelkezésre áll)
- Szeretném megjegyezni, hogy az új jogszabályi környezet (2011-es jogszabálycsomag) alapján még nem valósult meg jelentős, az általam vizsgált két árvízi helyreállításhoz hasonló méretű központi helyreállítás, vagyis az új jogszabály csomag ezen irányú „tesztelése” még nem történhetett meg.

Főbb nehézségek a folyamatfeltárásban

- A hazai természeti katasztrófákat követő helyreállítás folyamat alapú feltárása és strukturálása, teljesen új megközelítésnek számít hazánkban, így „kiindulópont” hiányában, meglehetősen nehéz feladat volt a rendszer befoglaló kereteinek és elemeinek meghatározása.
- Az általam kidolgozott koncepció, eltérően a menedzsmentben megszokott szervezetfejlesztési módszerektől, egy eseti jellegű, mégis rendkívül komplex folyamat feltárási és értékelési lehetőségeinek azonosítását és azok potenciális fejlesztési vonulatait is vizsgálja.
- Az érintett szervezetek, felelősök, és helyreállítás folyamatainak nagy elemszáma, valamint a jogszabályokban nem egyértelműen szabályozott tevékenységek, felelősségi körök, és azok pontos kezdő és végpontjainak bizonytalansága, eseti jellegük, megnehezítette a folyamatok, részfolyamatok és tevékenységek szintjeinek meghatározását (elaprózottság és elnagyoltság veszélye).
- A helyreállítási rendszer sajátosságaiból adódóan a folyamatmenedzsment és folyamatlehatárolás „előírásaiból”, több tényező (például: folyamatos mérés és visszacsatolás, indikátorok pontossága, közreműködők és felelősök pontos azonosítása), csak megkötésekkel teljesül.
- A folyamatos mérés és visszacsatolás problematikái: A jelenlegi hazai helyreállítási gyakorlatban a szisztematikus adatgyűjtés és az indikátorok kidolgozása, véleményem szerint, több ponton is fejleszthető. Ez nehezíti a potenciális hatások és a tevékenységek eredményességének, illetve hatékonyságának mérését. A természeti katasztrófákat követő helyreállítások rendszerében, a jelenlegi állapot szerint, az általam javasolt indikátorok esetén a folyamatos mérés és visszacsatolás nem valósul meg, nincs rá kidolgozott metódus. Így, ezt a jelenlegi gyakorlat potenciális fejlesztési pontjának tekintem.

Összegésként

Kutatásomban, a természeti katasztrófákat követő helyreállítás (különösen a lakhatási körülmények normalizálása) folyamatai értékelésének támogatásához (helyreállítás értékelő-rendszer fejlesztéséhez), feltártam a nemzetközi és hazai szakirodalmi, jogszabályi, gyakorlati sajátosságokat (esettanulmányok és szakmai interjúk segítségével), a hazai helyreállítás vizsgálandó folyamatait, részfolyamatait, tevékenységeit, alap indikátorait, továbbá a helyreállításra specifikus elemzéseket (komplex mutató számítását, társadalmi bizalom és kríziskommunikáció elemzését) végeztem el. Ezek mentén javasoltam új beépítendő

részfolyamatokat, tevékenységeket, indikátorokat, mérési és adatfelvételezési időszakokat, valamint jövőbeli kutatási irányokat.

A megközelítést egyedi és új feltárási módszerek tartom a védelmi rendszer eddigi elemzéseit tekintve, mely ennek köszönhetően nem képes vizsgálni minden helyreállítási vonulatot, annak csupán egy részét tudja elemezni. A belőle kinyerhető információk birtokában azonban el lehet indulni egy komplexebb, több szempontot vizsgáló folyamatkonceptió irányába. Az elkészítés során azonosított nehézségek, rávilágítanak azokra a pontokra, amelyekre igazán érdemes figyelmet fordítani (például: mérhetőség, visszamérés, folyamatos szakmai konzultációk). Az általam elkészített koncepció és struktúra úgy gondolom, hogy jó alapot szolgáltat a jövőben vizsgálandó tevékenységek kiválasztásához és azok indikátor-fejlesztéséhez.

5. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Kutatásomhoz kapcsolódó tudományos problémaként határoztam meg, hogy a természeti katasztrófákat követő hazai állami helyreállítási folyamat tudományos megközelítésű értékelésével kevésbé foglalkozik az elmélet és a gyakorlat. Továbbá, a helyreállítással érintett térségre mért társadalmi, környezeti és gazdasági hatások tudományos igényű vizsgálatának szükségessége nem jelenik meg a hazai gyakorlatban. Valamint, hogy hiányoznak a helyreállításokra jellemző komplexitás/komplex rendszerek kezelését megoldó multidiszciplináris eljárások.

Ezekkel összhangban, témám komplex jellegéből adódóan, szükségesnek tartottam egy átfogó cél megfogalmazását, mely átöleli a kutatás 5 célkitűzését, valamint a célkitűzések megvalósítása során felállított 5 hipotézisemet és az azok vizsgálatához alkalmazott módszereimet.

Kutatásom átfogó célját és annak célkitűzéseit a következők szerint fogalmaztam meg:

Átfogó céloom: a természeti katasztrófákat követő hazai központi helyreállítás ***folyamatainak feltárása, a potenciális kritikus folyamatok és fejlesztési lehetőségek azonosítása***, különös tekintettel a lakhatási körülmények normalizálására, a helyreállítás értékelő-rendszer fejlesztési lehetőségeinek vizsgálatára.

- 1. célkitűzésem:*** Természeti katasztrófát követő központi ***helyreállítással érintett*** hazai ***térségek fejlettségi szintjeinek elemzése*** a helyreállítással összefüggésben
- 2. célkitűzésem:*** A természeti katasztrófát követő hazai központi helyreállítási folyamataiban közreműködő szervezetek iránt tanúsított ***társadalmi (intézményi) bizalom vizsgálata***
- 3. célkitűzésem:*** A veszélyhelyzetben végzett ***kríziskommunikáció elveinek*** és potenciális ***monitoring tevékenységeinek*** feltárása
- 4. célkitűzésem:*** ***Nemzetközi*** helyreállítások ***gyakorlatának vizsgálata***, a természeti katasztrófát követő központi hazai ***helyreállítási folyamatainak*** támogatásához
- 5. célkitűzésem:*** A természeti katasztrófát követő hazai központi helyreállítás ***jelenlegi gyakorlatának folyamat alapú strukturálása***

A célkitűzéseimhez kapcsolódó hipotéziseim vizsgálata során kapott eredményeimet, következtetéseimet és javaslataimat, valamint téziseimet pedig, a következők szerint foglalom össze:

Az 1. hipotézisem (H1): „A természeti katasztrófát követő központi helyreállítással érintett hazai térségek fejlettségének, helyreállítást követő rövid- és középtávú monitoring vizsgálata megalapozásához, az érintett településekre számított **komplex fejlettségi mutatók alkalmasak.**” vizsgálatának **eredményei alapján úgy gondolom**, hogy az általam vizsgált érintett térségekben, a természeti katasztrófát követő központi helyreállítás térségekre mért potenciális rövid- és középtávú társadalmi, gazdasági hatásainak az azonosítására, a 105/2015. (IV. 23.) Kormányrendeletben leírt komplex mutató számítási eljárás kizárólagos alkalmazása, nem bizonyult elegendőnek. A vizsgált évek és települések tekintetében egyértelmű, a helyreállítással összefüggésbe hozható hatásokat, „csupán” e mutatókör használatával nem tudtam azonosítani. Vagyis, a nevezett eljárást, egy potenciális helyreállítási monitoringrendszerbe való beépítéshez, a javaslataimban megfogalmazott ajánlásaim szerint érdemes kiegészíteni, majd a javasoltakat elvégezni és tesztelni. Szeretném megjegyezni, hogy a komplex mutatók kiszámítását az elemzett két hazai esettanulmány vonatkozásában végeztem el, így a túláltalánosítás elkerülendő, viszont az elvégzett vizsgálatokat hasznosnak tartom, mert azok eredményei lehetővé tették a kutatás további, jövőbeli irányainak kijelölését, és ezzel egy folyamat elindítását a helyreállítási monitoring rendszer megalapozásában.

A H1 hipotézisvizsgálat eredményeit a H5 hipotézis vizsgálata során elkészített folyamatkoncepcióban és folyamatstruktúrában a „Potenciális helyreállításra való felkészülés” részfolyamatát illetően tartom relevánsnak beépíteni, így a „komplex fejlettségi mutatók monitoring alkalmazhatóságának módszertani kidolgozása” tevékenységét a nevezett részfolyamatba beillesztettem.

A H1 hipotézisvizsgálat során megfogalmazott következtetéseim és javaslataim összegzése

Komplex fejlettségi mutató számítása a beregi és a Sajó-völgyi vizsgált térségekre

Az eredményeim alapján úgy gondolom, hogy az árvizet követő helyreállítás által indukált potenciális hatások pontosabb azonosítása az érintett településeket, illetve az érintett térséget illetően, valamint a potenciális összefüggések vizsgálata a települési fejlettségi szintek és a helyreállításra nyújtott állami források között további elemzések elvégzését igénylik. A kapott fejlettségi adatokat ajánlatosnak tartom összevetni, az állami helyreállítási források összegeivel, illetve a települések káradataival. Ezen kívül hasonló vidékies jellemzőkkel rendelkező kontroll

települések leválogatását, és azok adataival való összevetést is ajánlatosnak tartom elvégezni. Például, hogy azokban a térségekben is megfigyelhető-e hasonló változás, fejlődés vagy lemaradás. Vagyis a 105/2015. (IV. 23.) Kormányrendeletben szereplő mutatókörök és módszertan csak bizonyos kiegészítések mellett lehet alkalmas a helyreállítások potenciális hatásainak kimutatására.

A komplex mutató kiszámításánál felmerült adathiány problematikájának megoldására javaslok felkeresni a KSH által működtetett „Kutatószobát”, ahol vélhetően beszerezhetőek a hiányzó adatkörök. Az adatbázisok rendszerezése közben jelentkező nehézségek kiküszöbölésére, javaslok egy speciálisan a magas katasztrófaveszélyeztetettségű területekre vonatkozó adatbázis vagy adatgyűjtési forma kialakítását.

A területi mutatók begyűjtésének és összeegyeztethetőségének problematikáján alapulva úgy gondolom, hasznos lenne egy speciálisan a magas katasztrófaveszélyeztetettségű területekre vonatkozó adatbázis vagy adatgyűjtési forma kialakítása, még a katasztrófát megelőző időszakban (a „*magas katasztrófakockázatú területekre vonatkozó helyreállítás tervezés*” tevékenység részeként), mely megoldhatná vagy legalább is segíthetné a jövőbeli ezirányú vizsgálatok eredményes elvégzését.

Az általam megalkotott folyamatstruktúrában szereplő „*térségi fejlettség alakulásának vizsgálata*” tevékenység realizálásaként, egy potenciális monitoring tevékenység megkezdéséhez és kivitelezéséhez javaslok (az eredményeim segítségével) a komplex fejlettségi mutatók alakulásának idősoros követéses vizsgálatát, a régmúlt (elmúlt 20 év) nagyobb méretű helyreállításait és potenciális újak kivitelezését követő 2., 5.; 10.; és 15. évekre. A vizsgálandó évek meghatározásában természetesen fontos tényező, hogy milyen vizsgálati célokat határozzunk meg, és ahhoz milyen elemzési módszerek társíthatók. Saját elgondolásomat kiindulási alapként, célokhoz definiált kiegészítésekkel megfelelőnek tartom a potenciális társadalmi, gazdasági hatások vizsgálatára.

A leírtak figyelembevételével, a ***H1 hipotézisemet az 1. tézisemben (T1) a következők szerint értelmezem:***

1. tézisem (T1): A természeti katasztrófát követő központi ***helyreállítással érintett hazai térségek*** fejlettségének helyreállítást követő rövid- és középtávú ***monitoring vizsgálata megalapozásához***, az ***érintett településekre számított***, a 105/2015. (IV. 23.) Kormányrendeletben leírt eljárás szerinti, ***komplex fejlettségi mutatók önmagukban nem alkalmasak.***

A 2. hipotézisem (H2): „A természeti katasztrófát követő hazai központi helyreállítás folyamataiban közreműködő szervezetek iránt tanúsított **társadalmi bizalmi szintek** és a **helyreállítással való lakossági érintettség** között összefüggés van.” vizsgálatának **eredményei alapján úgy gondolom**, hogy annak a kérdéskörnek a megválaszolására, melyet a H2 hipotézis megfogalmazásakor feltettem, – hogy vajon bizonyíthatóan fontos szerepet játszik-e a helyi társadalom, az érintett lakosság megítélésében a természeti katasztrófát követő hazai központi helyreállítás folyamataiban közreműködő szervezetek által végzett munka, tevékenység minősége – az *elsődleges és a kiegészítő összefüggésvizsgálatok elemzései* alkalmasak voltak.

Az *elsődleges összefüggésvizsgálat* elvégzésekor felállított feltételezésem, – miszerint a természeti katasztrófát követő hazai központi helyreállítás folyamataiban közreműködő szervezetek iránt tanúsított társadalmi bizalmi szintek és a helyreállítással való lakossági érintettség között összefüggés van – a vizsgált településeket összevontan kezelve 8 (*a vizsgált 12 szervezetből*) helyreállításban közreműködő szervezet (*Katasztrófavédelem, Honvédség, Rendőrség, Vízügy, Önkormányzat, Biztosító, Civil szervezetek, Tudományos intézmények*) esetében megerősítést nyert, az alkalmazott Mann-Whitney próba szerint. Vagyis, ezen szervek esetén bizonyítottan fontos szerepet játszik a vizsgált 3 településen a helyi társadalom, lakosság megítélésében, az általuk végzett munka, tevékenység minősége. Továbbá, úgy gondolom, hogy e 8 szerv esetében különösen fontos lehet a közreműködő szervezetek érintett lakossággal való jövőbeli (egy potenciális következő helyreállítás időszaki) kapcsolata, vagyis az érintett lakossággal való jövőbeli „bármilyen” interakció a helyreállítás folyamataiban, hiszen az érintett lakosság bizalmi szintjeinek alakulása, fontos visszacsatolás lehet az elvégzett munka minőségéről, a szervezet (köz)megítéléséről, az irántuk tanúsított (köz)bizalomról.

Ennek eredményeit kiegészítve, a *kiegészítő összefüggésvizsgálat* elemzéseinek elvégzésekor kíváncsi voltam még arra is, hogy a helyreállítással való lakossági érintettség összefügg-e a bizalom kialakításában szerepet játszó tényezők (folyamatok) fontosságának megítélésével. Az elemzés részeként – lecsökkentve az elemzésbe bevont 7 kategória (helyreállítási folyamat) számát – elvégzett főkomponens analízis eredményéül kapott főkomponens a „*helyreállítási tevékenységek megítélésének főkomponense*” néven vizsgáltam tovább, és elemeztem annak *a lakossági helyreállítási érintettséggel való összefüggését*, szintén a három települést együttesen kezelve. A Mann-Whitney próba alapján, itt azonban a vizsgált változók esetében szignifikáns különbség nem mutatkozott. Vagyis, a vizsgált változók között, vélhetően nincs összefüggés.

A *kiegészítő összefüggésvizsgálat* eredményei, viszont arra is utalhatnak, hogy az érintett lakosság inkább a közreműködő szervezetekkel (jelen esetben 8 szervezettel) „köti össze” az

intézményi bizalmat, és nem a helyreállítási folyamatokkal. (Ez azonban csak továbbgondolás, konkrét elemzés nem készült a bizonyításhoz.) Ebben az esetben, azonban vélhetően még fontosabb az azonosított szerveknek odafigyelni a lakossággal való közvetlen kapcsolatukra, hiszen úgy tűnik, hogy a lakosság szempontjából ez lehet inkább a meghatározó, és nem az egyes folyamatok. Fontosabb lehet az, hogy ki végzi az adott folyamatot, és nem a folyamat maga.

A vizsgálatok érvényessége: Az elsődleges összefüggésvizsgálat esetében, az összefüggés, a vizsgált három település összevont adatai alapján, 8 esetben igazolást nyert (itt 8 esetben bizonyítottan volt összefüggés a vizsgált változók tekintetében), a kiegészítő összefüggésvizsgálat esetében, szintén a vizsgált három település összevont adatai alapján, összefüggés nem volt kimutatható (itt bizonyíthatóan nem volt összefüggés a vizsgált változók tekintetében), de a bizonyítási eljárások érvényesek voltak. A vizsgált minták (változók), mindkét esetben alkalmasak voltak az eljárások elvégzésére és azok értékelésére. Az elemzéseket torzító/nehezítő tényezőket, azonban minden esetben célszerűnek tartom figyelembe venni.

A H2 hipotézisvizsgálat eredményeit a H5 hipotézis vizsgálata során elkészített folyamatkonceptióban és folyamatstruktúrában a „Potenciális helyreállításra való felkészülés” részfolyamatát illetően tartom relevánsnak beépíteni, így a „Intézményi bizalmat vizsgáló kérdőíves felmérés módszertanának kidolgozása” tevékenységet, a nevezett részfolyamatba beillesztettem.

A H2 hipotézisvizsgálat során megfogalmazott következtetésem és javaslataim összegzése

Társadalmi bizalom vizsgálatának következtetései és javaslatai

A kérdőíves vizsgálat lefolytatásának, valamint az eredmények kiértékelésének nehézségei is megerősítették azon elgondolásom, miszerint egy jövőben potenciálisan bekövetkező katasztrófaesemény esetén, a feltáró kérdőíves vizsgálatokat érdemes mihamarabb megkezdeni. A kérdőíves megközelítést alkalmas eljárásnak tartom a társadalmi bizalom vizsgálatára, de annak kivitelezését a helyreállítási tevékenységet követő 6 hónapon belül javaslom elvégezni „A helyreállítás társadalmi, gazdasági, környezeti hatásainak monitoringja” részfolyamat részeként. Ez egy kellően tág időszak az adatfelvételezésre (hiszen a módszertani tervezést már a „Potenciális helyreállításra való felkészülés” időszakában javaslom elvégezni), és a lakosság berendezkedésére az újjáépített otthonaikban. Ebben az időszakban frissebbek a lakosság „élményei” a helyreállítást illetően, továbbá a kérdőíves minta kiválasztásához használható adatbázisok gyűjtési éve és a „valós” korösszetétel (életkorok) között is kisebb lesz az eltérés.

A kutatás további fontos lépése lehet, hogy beazonosítsa a kérdőíves felvételezésem egyéb dimenzióinak (például: az elégedettség, a feladatellátás minősége, a biztonságérzet) szintjeire, az egyes vizsgált szervezeteket, közösségeket illetően, vajon mely felmért tényezők lehetnek még hatással. Mely tevékenységek „okolhatók” a bizalmi szintek kialakításában, hol javasolt a helyreállítási folyamatok hatékonyságának további növelése. Valamint, javaslom a három mintatelepülés adatainak elkülönített (2001-es és 2010-es helyreállításra külön-külön) elemzését, az esetleges különbözőségek vizsgálatára.

A leírtak figyelembevételével mellett, a **H2 hipotézisemet a 2. tézisemben (T2) a következők szerint értelmezem:**

2. tézisem (T2): A természeti katasztrófát követő hazai központi **helyreállítással való** lakossági **érintettség** és a természeti katasztrófát követő **hazai központi helyreállítás folyamatainak kivitelezésében közreműködő: Katasztrófavédelem, Honvédség, Rendőrség, Vízügy, Önkormányzat, Biztosító, Civil szervezetek, Tudományos intézmények, közösségek szervezetei iránt tanúsított társadalmi bizalmi szintek között, a vizsgált települések tekintetében, összefüggés tapasztalható.**

A 3. hipotézisem (H3): „A természeti katasztrófát követő hazai központi **helyreállítás kríziskommunikációs tevékenységei lakossági intézményi bizalomra mért potenciális hatásainak követései vizsgálata nem része a kríziskommunikáció folyamatának.**” vizsgálatának eredményei alapján úgy gondolom, hogy a félig-strukturált szakmai interjú módszere alkalmasnak bizonyult a kérdéskör elemzésére, továbbá, hogy az interjúba bevont három szakember kellően lefedi a hazai viszonyok bemutatásához szükséges szakmai és gyakorlati „követelményeket”. A veszélyhelyzetek kríziskommunikációs tevékenységeinek feltárásához, az interjú válaszai alapján megalkottam egy folyamatösszesítő ábrát, a katasztrófamenedzsment folyamataihoz igazítva, a főbb kríziskommunikációs elvekről, megvalósuló tevékenységekről és a kritikus pontokról. Ennek alapján, sikerült azonosítanom, hogy mely tevékenységek esetében nyílnak lehetőségek, a helyreállítási folyamatok kríziskommunikációs részfolyamatának a fejlesztésére. Az elkülönített félig-strukturált interjúk azon kérdésére, hogy *a kríziskommunikációs tevékenységük (különösen a helyreállítások időszakát illetően) lakossági bizalmi szintekre mért potenciális hatásait monitorozzák-e az interjúalanyok által „képviselet” szervek*, azt kaptam válaszul, hogy ez a tevékenység sajnálatosan nem valósul meg, és várhatóan a közeljövőben nem is tervezik, a vizsgált (a *BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság és a Magyar Távirati Iroda*) szervezeteket

illetően. A kérdésekre az interjúalanyok, egymástól függetlenül válaszoltak, egymás potenciális befolyásolására, az interjúk elkülönített jellege, nem adott lehetőséget. Vagyis, a hipotézisem felállításakor megfogalmazott feltételezésem, ebben az esetben megerősítést nyert. A kritikus tevékenység, mindkét vizsgált szerv esetében a „külső monitoring”, vagyis a lakossági bizalmi szintek követéses vizsgálatának hiánya. A természeti katasztrófát követő hazai központi helyreállítás folyamataiban azonban, az összegyűlt információim birtokában úgy gondolom, hogy a közreműködő, koordináló szervek operatív tevékenységén túl, azok krízishelyzetben végzett kommunikációs tevékenysége is fontos, követendő (vizsgálandó) tényező lehet a társadalmi bizalom kialakításában. Megemlíteném azonban, hogy a H3 hipotézisem vizsgálata során kapott eredményeim, az interjúk lefolytatásának időszakát reprezentálják. 2017 tavasza óta elindulhatott ugyan ezirányú kezdeményezés a vizsgált szervezeteknél, de annak kivitelése és tesztelése, nagy méretű hazai központi helyreállítás hiányában, nem valósulhatott meg. Vagyis, a H3 hipotézisem vizsgálata során kapott eredményeim, a dolgozat leadásának napjáig, igazoltnak tekintem.

A H3 hipotézisvizsgálat eredményeit a H5 hipotézis vizsgálata során elkészített folyamatkonceptióban és folyamatstruktúrában a „*Potenciális helyreállításra való felkészülés*” részfolyamatát illetően tartom relevánsnak beépíteni, így a „*Közlemények (kommunikációs üzenetek) társadalmi hatásait vizsgáló kérdőíves vizsgálat módszertanának kidolgozása*” tevékenységét, a nevezett részfolyamatba beillesztettem.

A H3 hipotézisvizsgálat során megfogalmazott következtetésem és javaslataim összegzése

Meglátásom szerint, a „*Közlemények (kommunikációs üzenetek) társadalmi hatásainak kérdőíves vizsgálata követéses vizsgálatok*” tevékenységének szervezésére, koordinálására – mint a hazai katasztrófa menedzsmentet koordináló szervezet - a BM OKF lenne a legalkalmasabb, hiszen náluk csoportosul az információk túlnyomó többsége, ők végzik a helyreállítás irányító szervezését, vagyis a következmények, hatások vizsgálatához szükséges információkkal is ők rendelkeznek. Természetesen szem előtt tartva, az együttműködések fontosságát a többi helyreállításban részt vevő szervezettel. Ebben a kontextusban természetesen számolni kell azzal, hogy ez plusz feladatként jelentkezik a szervezetnél, aminek többféle vonzata is lehet (anyagi és humán erőforrás vonatkozások). Viszont mivel hazánk nem kifejezetten tartozik a nagy katasztrófa gyakoriságú országok közé, ezért a „köztes” időszak hosszúsága lehetőséget ad a tervezésre, szervezésre, felülvizsgálatra, hasznossági számításokra.

A leírtak figyelembevételével mellett, a **H3 hipotézisemet a 3. tézisemben (T3) a következők szerint értelmezem:**

3. tézisem (T3): A természeti katasztrófát követő hazai központi **helyreállítás kríziskommunikációs tevékenységei** lakossági intézményi bizalomra mért potenciális hatásainak követéses vizsgálata, nem része az interjúba bevont szervezetek kríziskommunikációs tevékenységeinek.

A **4. hipotézisem (H4):** „A **nemzetközi szakirodalmak módszereinek és eredményeinek tartalomelemzésével, és azok irányított rendszerezésével lehetőség nyílik a természeti katasztrófát követő hazai központi helyreállítás folyamatainak fejlesztésére.**” vizsgálatának eredményei alapján úgy gondolom, hogy a hipotézisem felállításakor megfogalmazott feltételezésem – miszerint, a nemzetközi helyreállítások szakirodalmának és gyakorlatának tartalomelemzésével, és közülük irányítottan a hazai feltételezett kritikus folyamatokhoz illeszkedő „jó” gyakorlatok kigyűjtésével, hasznos alapot szolgálhatok majd a hazai helyreállítási rendszer folyamatainak fejlesztéséhez, más oldalról való megközelítéséhez, külső értékeléséhez – igazolást nyert. Hiszen, a sajátomhoz hasonló, strukturált nemzetközi gyűjtemény az eddigiek folyamán, hazánkban nem készült. A szakirodalmak kutatásához használt 7 keresési körös (YI – YANG, 2014 módszeréhez hasonló elvű) megközelítés, alkalmasnak bizonyult a „jó” gyakorlatok összegyűjtéséhez, és azok rendszerezéséhez. A H4 hipotézis vizsgálata során elvégzett szekunder adatgyűjtésem elegendőnek bizonyult ahhoz, hogy rávilágítsak azokra az eljárásokra, szemléletekre, kritikus döntési helyzetekre, hazai szinten is megfontolandó adaptációkra, melyeket már nemzetközi szinten vizsgáltak, releváns forrásból származnak, eredményekkel, és konklúziókkal rendelkeznek. A nemzetközi „jó” gyakorlatokból és a nemzetközi kitekintésből a hazai helyreállítási folyamat fejlesztéséhez 5 „jó” gyakorlatot, benchlearning alapot azonosítottam, melyekhez a javasolt szerzőket is feltüntettem. Az azonosított „jó” gyakorlatokat pedig, a helyreállítási folyamatstruktúrába is beépítettem. A hipotézis vizsgálatának célja megvalósult, mert a tartalomelemzésekkel sikerült olyan helyreállítási gyakorlatokat azonosítanom a nemzetközi szakcikkekben, stratégiákban, keretmegállapodásokban, melyek segíthetik a hazai megvalósítás fejlesztését és hasznosíthatók lehetnek annak benchlearningjeként. Nem meglehetősen természetesen arról, hogy a természeti katasztrófákat követő helyreállítások szakirodalma nemzetközi szinten meglehetősen gyorsan bővül (így valószínűsíthetően a potenciális, hazai viszonylatban is ajánlatos jó gyakorlatok száma is bővíthet az idő folyamán), azonban tekintettel a dolgozat terjedelmi, időbeli és forrásbeli korlátaira, úgy gondolom, hogy a kapott eredmények, a jelenleg

alkalmazott hazai gyakorlat optimalizálásához, az általam meghatározott részfolyamatokban és tevékenységekben hasznosíthatók.

A H4 hipotézisvizsgálat eredményeit a H5 hipotézis vizsgálata során elkészített folyamatkonceptióban és folyamatstruktúrában a „*Potenciális helyreállításra való felkészülés*”; a „*Koordináció (Folyamatos felügyeleti tevékenység)*”, valamint „*A helyreállítás társadalmi, gazdasági, környezeti hatásainak monitoringja*” részfolyamatokat illetően tartom relevánsnak beépíteni, így az ezekhez rendelt tevékenységeket a nevezett a részfolyamatokba beillesztettem.

A H4 hipotézisvizsgálat során megfogalmazott következtetésem és javaslataim összegzése

Az áttekintett nemzetközi példák alapján úgy gondolom, hogy hazánkban is szükségszerű lenne a nemzetközi gyakorlatban jellemző fejlesztő szemléletű helyreállítások jogi és gyakorlati hátterének kidolgozása. Olyan szabályozási környezet kialakításával, mely képes együtt kezelni az önös érdekek (potenciális káron szerzés) érvényesülésének kordában tartását és a fejlesztési célzatú helyreállítási tevékenységeket. Továbbá, javaslom a nemzetközi „jó” gyakorlatok adaptálhatóságának további vizsgálatát, benchlearningként való alkalmazásukat a hazai helyreállítási gyakorlat támogatására.

A nemzetközi „jó” gyakorlatok hazai adaptációs nehézségei abból adódhatnak, hogy hazánk, a nemzetközi kutatásokban, publikációkban megjelenő, természeti katasztrófákkal jóval gyakrabban sújtott országokhoz képest, számos területen más adottságokkal rendelkezik. Az ország területi elhelyezkedése, népességi jellemzői és gazdasági adottságai is eltérnek a természeti katasztrófákkal gyakran sújtott harmadik világ béli vagy akár az Egyesült Államok adottságaitól. Valószínűsíthetően, országunkban azért sem vált a természeti katasztrófákat követő helyreállítás kulcsfontosságú kérdéskörrel, mivel a nagyméretű természeti katasztrófák gyakorisága inkább 10 éves nagyságrendekben, mintsem években mérhető. Azonban ez nem jelenti azt, hogy kevésbé lenne fontos a problémakör megoldása hazánkban, hiszen ezek az események, ha ritkábban is, de váratlan időszakokban terhelhetik meg a hazai költségvetést, melyek további, tovagyűrűző folyamatokat indíthatnak el.

Abból adódóan, hogy hazánkban nem túlságosan gyakoriak a helyreállítási tevékenységek, ezek fejlődése, evolúciója sem lehet túl gyors, inkább kissé statikusnak tartom. Így hazánkban, lassabban és kisebb számban is alakulhatnak ki a jó gyakorlatok. Ezért is tartottam hasznosnak és célszerűnek azoknak az országoknak a gyakorlati feltárását, ahol ez a folyamat, a természeti katasztrófák gyakoriságából adódóan, gyorsabban fejlődhet, és így nagyobb tapasztalattal is rendelkezhetnek a természeti katasztrófákat követő helyreállítások területén. Ha az eljárások

teljes egészében nem is adaptálhatók hazánkra nézve, a szemlélet és az elvek adaptációja véleményem szerint, ezek ellenére is megvalósítható.

A leírtak figyelembevételével mellett, a **H4 hipotézisemet a 4. tézisemben (T4) a következők szerint értelmezem:**

4. tézisem (T4): „A **nemzetközi szakirodalmak módszereinek és eredményeinek tartalomelemzésével, és azok irányított rendszerezésével lehetőség nyílik a természeti katasztrófát követő hazai központi helyreállítás meghatározott folyamatainak fejlesztésére.**”

Az 5. hipotézisem (H5): „A természeti katasztrófát követő hazai központi **helyreállítás komplex rendszerének értékelése folyamatalapú strukturálás segítségével fejleszthető**” vizsgálatának **eredményei alapján úgy gondolom**, hogy a kutatás kezdeti szakaszában megfogalmazott feltételezésem, – miszerint a helyreállítások komplex rendszerének kezelésére, a **folyamatalapú strukturálás megoldás lehet** – nagyrészt igazolást nyert, azonban a témakör nagyságából, bonyolultságából és a dolgozat terjedelmi és időbeli korlátaiból adódóan, az általam megalkotott elvi folyamatkonceptió és folyamatstruktúra, a tevékenység alatti szintek kategóriájának feltárását, strukturálását már nem tették lehetővé. Másik feltételezésem, – miszerint a természeti katasztrófát követő hazai központi helyreállítás komplex feladatrendszerének értékelése, folyamatalapú strukturálás segítségével fejleszhető – szintén részben nyert igazolást, mert az azonosított folyamatelemek tényleges értékelésére, tesztelésére a kutatás időbeli és terjedelmi keretei már nem nyújtottak lehetőséget. A H5 hipotézis vizsgálatának időszakában (vagyis a kutatásomat átölelő időszakban) a hazai természeti katasztrófákat követő központi helyreállítás folyamatalapú feltárása és strukturálása, teljesen új megközelítésnek számít hazánkban, így „kiindulópont” hiányában, kutatásom az értékelő-rendszer fejlesztési lehetőségeinek feltáráshoz, és egy elvi koncepció megalkotásához tudott hozzájárulni, „ajánlásokat” megfogalmazni. Vagyis, a H5 hipotézis elemzése során a természeti katasztrófákat követő helyreállítás (különösen a lakhatási körülmények normalizálása) folyamatai értékelésének támogatásához (helyreállítás értékelő-rendszer fejlesztéséhez), feltártam a nemzetközi és hazai szakirodalmi, jogszabályi, gyakorlati sajátosságokat (esettanulmányok és szakmai interjúk segítségével), a hazai helyreállítás vizsgálandó folyamatait, részfolyamatait, tevékenységeit, alap indikátorait, továbbá a helyreállításra specifikus elemzéseket (komplex mutató számítását, társadalmi bizalom és kríziskommunikáció elemzését) végeztem el. Ezek mentén javasoltam új, beépítendő részfolyamatokat, tevékenységeket, indikátorokat, mérési és adatfelvételezési időszakokat,

valamint jövőbeli kutatási irányokat. A H5 hipotézis vizsgálatainak eredményei, a helyreállítás értékelő-rendszer fejlesztéséhez, a folyamat alapú elvi struktúra kidolgozásával, valamint a kutatás további, jövőbeli vizsgálati irányainak kijelölésével járulnak hozzá. Úgy gondolom, hogy az általam kidolgozott elvi folyamatkonceptió és folyamatstruktúra, egyaránt támogathatja a gyakorlati szakemberek jövőbeli értékelő munkáját és a tudományos igényű elemző munkát is. Azonban, mint minden elvi keretnek, ennek a rendszernek is vannak megkötései, melyek befolyással lehetnek a megvalósításra, alkalmazhatóságra. Ezek tételes tárgyalására, a dolgozat folyamatstruktúra alkotást bemutató részében térek ki, és a nevezett folyamatkonceptió, továbbá folyamatstruktúra alkalmazását a megkötések figyelembevételével javaslom. A H5 hipotézisem vizsgálataihoz kapcsolódóan kiemelem, hogy ezen vizsgálatok átölelik az egész kutatásom, így a H1; H2; H3; H4 hipotéziseim vizsgálati eredményei is beépülnek a H5 vizsgálati eredményei közé. Vagyis, ezek eredményeit is felhasználtam a folyamatkonceptió és folyamatstruktúra megalkotása során (a H1; H2; H3; H4 vizsgálatok eredményei a H5 eredményei között is hasznosulnak).

A H5 hipotézisem vizsgálatának célja, összességében megvalósult, mert a hazai központi ***helyreállítás folyamatait a folyamatstrukturalás segítségével rendszereztem egy elvi keretbe*** és ezzel úgy gondolom, hogy hozzájárultam az értékelő-rendszer fejlesztési lehetőségeinek az elemzéséhez.

A H5 hipotézisvizsgálat során megfogalmazott következtetésem és javaslataim összegzése

A megkezdett kutatás további folytatásának lehetséges irányaként azonosítom:

- Több helyreállítási „ciklus” előre meghatározott adatainak, jellemzőinek összehasonlítását, az egyezőségek és különbözőségek adatainak elemzéseinek lehetőségeinek feltárását. (Ebben nagyon fontos szerepet kell kapnia a mérhető és összehasonlítható indikátorok kialakításának.)
- A folyamatstruktúra alacsonyabb szintjeinek vizsgálatát: tevékenységek közreműködőinek azonosítását, indikátor kategóriák bővítését, célorientált specifikációját.
- A pontos és „folytonos” mérési és visszacsatolási pontok mérési lehetőségeinek további vizsgálatát.
- PDCA modell helyreállítási rendszerben való alkalmazhatósági lehetőségeinek vizsgálatát.
- A folyamatstruktúra új tevékenységeinek tételes tervezését, „leírásuk” kidolgozását.
- Újabb építési lehetőségek hazai gyakorlatra való adaptációs vizsgálatait.

- A hazai központi helyreállítási rendszer vizsgálatára, kulcsfontosságú teljesítménymutató-rendszer (KPI) kidolgozását.

Továbbá javaslom:

- a helyreállítást megelőző előre-tervezés megvalósítását.
- az általam megalkotott folyamatkonceptió gyakorlatban (potenciális következő nagy méretű természeti katasztrófát követő helyreállítás során) való tesztelését (pilot projektként), validálását (a helyreállítást koordináló szerv közreműködésével).
- a teljes – a helyreállítási folyamatok összességét érintő – folyamatfeltárási, és folyamatstrukturálási team- munka (közszolgálati szerveket is bevonó) megvalósítását.
- a helyreállítás folyamatainak, részfolyamatainak, tevékenységeinek, felelőseinek, indikátorainak követését biztosító szoftveres támogatást.
- a helyreállítás kifejezést az irányadó jogszabályok valamelyikében megfogalmazni.
- a folyamatstruktúrában javasolt új tevékenységek tesztelését és beépítését a hazai gyakorlat rendszerébe.

A leírtak figyelembevételével mellett, a ***H5 hipotézisemet az 5. tézisemben (T5) a következők szerint értelmezem:***

5. tézisem (T5): A természeti katasztrófát követő hazai központi helyreállítás értékelő-rendszer fejlesztése, folyamatalapú strukturálás segítségével támogatható.

Az elvégzett vizsgálataim tükrében, úgy gondolom, hogy szükség van, a sajátomhoz hasonló megközelítések hazai gyakorlatba való bevonására, melyek multidiszciplináris, holisztikus és hosszú távú szemléletet tükröznek.

6. AZ ÉRTEKEZÉS FONTOSABB MEGÁLLAPÍTÁSAI, ÚJ ILLETVE ÚJSZERŰ EREDMÉNYEI

Újszerű eredménynek tartom, hogy a természeti katasztrófát követő központi helyreállítással érintett hazai térségek fejlettségének, helyreállítást követő rövid- és középtávú monitoring vizsgálata megalapozásához, valamint egy potenciális természeti katasztrófát követő helyreállításra való felkészülés előre tervezéséhez, a kutatásban vizsgált térségeket illetően, komplex fejlettségi mutatók számításával, és azok eredményei alapján javaslatok megfogalmazásával hozzájárultam.

Újszerű eredménynek tartom továbbá, hogy a természeti katasztrófát követő hazai központi helyreállítási folyamataiban közreműködő szervezetek iránt tanúsított társadalmi bizalmi szintek és a helyreállítással való lakossági érintettség közötti összefüggéseket vizsgáltam a kutatás mintatelepüléseit illetően, és az elemzésekből származó eredményeimmel, és javaslataimmal hozzájárultam egy potenciális új, társadalmi bizalmat vizsgáló kérdőíves felvételezés, módszertani alapjainak kidolgozásához.

Valamint újszerű eredménynek tartom, hogy a katasztrófavédelmi témájú veszélyhelyzeti kríziskommunikációs tevékenység interjú feltáró vizsgálatának eredményeként, megalkottam egy folyamatösszesítő ábrát, a katasztrófamenedzsment folyamataihoz igazítva, a főbb kríziskommunikációs elvekről, megvalósuló tevékenységekről és a kritikus pontokról. Ennek alapján, sikerült azonosítanom, hogy mely tevékenységek esetében nyílhat lehetőség, a helyreállítási folyamatok kríziskommunikációs részfolyamatának a fejlesztésére a vizsgált két szervezetre vonatkozóan.

Ezen túlmenően, újszerű eredménynek tartom, hogy a természeti katasztrófákat követő helyreállítással foglalkozó nemzetközi szakirodalmak módszereinek és eredményeinek tartalomelemzésével, és azok irányított rendszerezésével, „jó” gyakorlatok összesítésével a természeti katasztrófát követő hazai központi helyreállítási meghatározott folyamatait illetően, azonosítottam a hazai szinten is megfontolandó adaptációs benchlearning lehetőségeket.

Új eredménynek tartom, hogy a természeti katasztrófákat követő helyreállítási (különösen a lakhatási körülmények normalizálása) folyamatait értékelésének támogatásához (helyreállítási értékelő-rendszer fejlesztéséhez), feltártam a nemzetközi és hazai szakirodalmi, jogszabályi, gyakorlati sajátosságokat (esettanulmányok és szakmai interjúk segítségével), a hazai helyreállítási vizsgálandó folyamatait, részfolyamatait, tevékenységeit, alap indikátorait, továbbá a helyreállítási specifikus elemzéseket (komplex mutató számítását, társadalmi bizalom és kríziskommunikáció elemzését) végeztem el. Valamint, hogy ezek mentén

javasoltam új beépítendő részfolyamatokat, tevékenységeket, indikátorokat, mérési és adatfelvételezési időszakokat, valamint jövőbeli kutatási irányokat.

Összességében, a dolgozat újszerűségét abban realizálom, hogy a sajátomhoz hasonló, a természeti katasztrófákat követő központi helyreállításokat tudományos igényeséggel, folyamatelven vizsgáló feltárással, a kutatásomat felölelő időszakban (2012. szeptemberétől 2020. júniusáig), hazánkat illetően nem találok.

ÖSSZEFOGLALÁS

Kutatásomban, a természeti katasztrófákat követő hazai helyreállítás-értékelő rendszer folyamatmenedzsment alapú fejlesztésének lehetőségeit vizsgáltam. A kutatás kezdeti szakaszában, úgy gondoltam, hogy a helyreállítások komplexitásából adódó nehézségek – mint problémahalmaz – kezelésére, a folyamat alapú strukturálás megoldás lehet. Így, a megközelítés, eltérően a gyakrabban kutatott szervezetfejlesztés témakörétől, nem egy adott szervezet folyamat alapú fejlesztését tűzte ki célul, hanem egy adott, több szervezetet együttesen érintő (szervezeteken átívelő), folyamat – a természeti katasztrófákat követő helyreállítás – fejlesztését. A helyreállítási folyamat koncepció és folyamatstruktúra, mint a közszolgálati szervek, társadalmi intézmények helyreállítási tevékenységeinek értékelését és optimalizálását támogató rendszer elvi kereteinek kialakítása, koránt sem bizonyult egyszerű feladatnak. A téma meglehetősen egyedinek számít hazánkban. Az eddigi tapasztalataim és információim alapján úgy gondolom, hogy országunkban egy kevésbé kutatott területről beszélünk. A nemzetközi gyakorlat is azt mutatja, hogy a helyreállítások a katasztrófa menedzsment legkevésbé megértett területei közé tartoznak.

A dolgozat olyan megközelítést, szemléletmódot alkalmaz, mely a katasztrófavédelmet a társadalom evolúciós fejlődésének velejárójaként, és ebben a szemléletben társadalmi intézményként kezeli. A társadalmi elvárások, ezen belül a biztonság iránti igény indukálta a katasztrófák elleni védelem intézményesülését, és tulajdonképpen leegyszerűsítve az állami forrásból megvalósuló helyreállítások kivitelezését is. Témám komplex jellegéből adódóan, szükségesnek tartottam egy átfogó cél megfogalmazását, mely úgymond átölelte a kutatás 5 célkitűzését és a célkitűzések megvalósítása során felállított 5 hipotézisemet és az azok vizsgálatához alkalmazott módszereimet. Ezek mentén munkámban, a természeti katasztrófákat követő helyreállítási folyamatok értékelésének támogatásához (helyreállítás értékelő-rendszer fejlesztéséhez), feltártam a nemzetközi és hazai szakirodalmi, jogszabályi, gyakorlati sajátosságokat (esettanulmányok és szakmai interjúk segítségével), a hazai helyreállítás vizsgálandó folyamatait, részfolyamatait, tevékenységeit, alap indikátorait, továbbá a helyreállításra specifikus elemzéseket (komplex mutató számítását, társadalmi bizalom és kríziskommunikáció elemzését) végeztem el. Ezek mentén javasoltam új beépítendő részfolyamatokat, tevékenységeket, indikátorokat, mérési és adatfelvételezési időszakokat, valamint jövőbeli kutatási irányokat.

A hipotéziseim vizsgálatának eredményei alapján, négy újszerű eredményem és egy új eredményem született. Összességében, a dolgozat újszerűségét abban realizáltam, hogy a sajátomhoz hasonló, a természeti katasztrófákat követő központi helyreállításokat tudományos

igényességgel, folyamatelven vizsgáló feltárással, a kutatásomat felölelő időszakban (2012. szeptemberétől 2020. júniusáig), hazánkat illetően nem találkoztam. Bár MUHORAY (2002) PhD dolgozatában már 2002-ben megfogalmazott számos ajánlást a helyreállítások integrált irányítási rendszerével kapcsolatban, (leszámítva néhány szerző, például: Muhoray Árpád, Ambrusz József, Farkas Roland, Mukics Dániel munkásságát), nagy előrelépés mégsem történt a tudományos igényességű helyreállítás-elemzések területén. Következésképpen, úgy gondolom, hogy a természeti katasztrófákat követő hazai állami helyreállítási folyamatok tudományos megközelítésű értékelésével, elméleti és gyakorlati szinten is foglalkozni szükséges.

Itt az „*Összefoglalás*” fejezetben is fontosnak tartom kiemelni, hogy a dolgozat nem kritikát fogalmaz meg a helyreállításban közreműködő szervezeteket illetően, sokkal inkább megpróbál hozzájárulni a folyamatok értékeléséhez és fejlesztéséhez. Ebben a szemléletben, nem célom bírálni az állam önként vállalt segítségnyújtó tevékenységét, sokkal inkább segíteni szeretném azt. Ezek tükrében, úgy gondolom, hogy szükség van, a sajátomhoz hasonló megközelítések hazai gyakorlatba való bevonására, melyek multidiszciplináris, holisztikus és hosszú távú szemléletet tükröznek. Véleményem szerint, munkámmal sikerült hozzájárulnom, a kutatás kezdeti szakaszában megfogalmazott, tudományos „gap”-nek a részleges kitöltéséhez, amelynek analizálása során, a társadalomtudományok bevonásával, multidiszciplináris szemléletben, a természeti katasztrófát követő hazai központi helyreállítás gyakorlatának folyamatalapú feltárásán és strukturálásán keresztül, módszereket teszteltem, kritikus folyamatokat azonosítottam, nemzetközi „jó” gyakorlatokat gyűjtöttem, új megfontolandó tevékenységeket javasoltam, nehezítő tényezőket tártam fel, és ajánlásokat fogalmaztam meg az alkalmazott módszerek kiegészítését és a kutatás jövőbeli fejlesztési irányait illetően. Mindezt igyekeztem olyan szemléletben végezni, hogy a kutatás egy számottevő szakaszának zárásakor (jelen esetben a PhD disszertáció leadásakor), a gyakorlati szakemberek és a tudományos szféra számára is hasznos és használatos anyagot állítsak össze.

Ajánlom eredményeim, következtetésem és javaslataim mindazon kutatóknak és szakembereknek egyaránt, akik érdemben szeretnének foglalkozni a hazai helyreállítási rendszer folyamataival.

SUMMARY

In my research, I examined the possibilities of process management-based development of the Hungarian recovery assessment system following natural disasters. In the initial phase of my research, I thought that process-based structuring could be a solution to the difficulties arising from the complexity of restorations, as a set of problems. Thus, unlike the more frequently researched topic of organizational development, the approach did not aim at the process-based development of a given organization, but at the development of a given - process recovery after natural disasters - that affects several organizations together (cross-organizational). The concept and process structure of the restoration process, as the development of the theoretical framework of the system supporting the evaluation and optimization of the restoration activities of public service organizations and social institutions, did not prove to be an easy task. The topic is considered quite unique in our country. Based on my experience and information so far, I believe that we are talking about a less researched discipline in our country. International practice also shows that restorations are among the least understood parts of disaster management.

The paper uses an approach and point of view that treats disaster management as an inherent part of the evolutionary development of society, and as a social institution. Societal expectations, including the need for security, have induced the institutionalization of disaster protection and, in fact, simplified the implementation of state-funded restorations. Due to the complex nature of my topic, I considered it necessary to formulate a comprehensive goal, which so to speak encompassed the 5 objectives of the research and the 5 hypotheses I set up during the implementation of the objectives and the methods used to examine them. Along these lines, in my work, to support the evaluation of recovery processes following natural disasters (for the development of a recovery assessment system), I unravelled the international and domestic literature, legal and practical peculiarities (with the help of case studies and professional interviews), the processes, sub-processes, activities and basic indicators of domestic restoration to be examined, and I also performed recovery-specific analysis (calculation of a complex indicator, analysis of social trust, and crisis communication). Along these lines, I proposed new sub-processes, activities, indicators, measurement and data collection periods, and research directions for the future.

Based on the results of my hypothesis studies, four novel results and one new result were obtained. Overall, I realized the novelty of the dissertation in the fact that I did not notice scientific researches of the central restorations following my natural disasters, the exploration of the process, in the period of my research (September 2012 to June 2020), in Hungary.

Although MUHORAY's (2002) PhD dissertation made a number of recommendations for an integrated restoration management system in 2002, (with the exception of some authors, for example: Árpád Muhoray, József Ambrusz, Roland Farkas, Dániel Mukics), however, no great progress has been made in the topic of scientific level restoration analysis. Consequently, I believe that a scientific evaluation of domestic state recovery processes following natural disasters should be addressed at both a theoretical and practical level.

Here, too, in the "*Summary*" section, I think it is important to point out that the paper does not criticise organisations involved in recovery, but rather tries to contribute to the evaluation and development of processes. In this view, it is not my intention to criticize the voluntary assistance provided by the state, but rather to help it. In light of these, I believe it is necessary to involve approaches such as my own in domestic practice, which uses a multidisciplinary, holistic and long-term approach. In my opinion, my work has succeeded in contributing to the partial filling of the scientific "gap" formulated in the initial phase of the research, during the analysis of which, (with the involvement of the social sciences, in a multidisciplinary approach, through process-based exploration and structuring of the practice of domestic central recovery after a natural disaster) I tested methods, identified critical processes, collected international "good" practices, proposed new activities and complicating factors I made recommendations regarding the supplementation of the applied methods and the future development directions of the research. I tried to do all this with the approach that when closing a significant phase of the research (in this case when submitting the PhD dissertation), the knowledge that I composed can be useful, and can be used by practitioners and by the scientific community also.

I recommend my results, conclusions and suggestions to all researchers and professionals who are planning to deal with the processes of the Hungarian recovery system.

IRODALOMJEGYZÉK

Felhasznált szakirodalmak, források

1. Aldrich, D.P. (2012): *Building Resilience: Social Capital in Post-disaster Recovery*. University of Chicago Press, Chicago, 248 p. (ISBN-13: 978-0226012889)
2. Alexander, D. (1993): *Natural Disasters*. Chapman and Hall, New York, 632 p. (ISBN 13: 9781857280944)
3. Alexander, D. (2002): *Principles of Emergency Planning and Management*. Oxford University Press, Oxford, 352 p. (ISBN13: 9781903544105)
4. Alexander, J. C. – Colomy, P. (1990): *Toward Neofunctionalism*. pp. 5-17. In: *Neofunctionalist Sociology*. (Ed. Colomy, P.) Edward Elgar Publishing Limited, Brookfield, 396 p. ISBN 10: 1852781955
5. Ali, Z. S. (2013): *Mediamyths and realities in natural disasters*. *European Journal of Business and Social Sciences*. Vol. 2. Iss. 1. pp. 125-133.
6. Alkin, M.C. (2004): *Evaluation Roots. A Wider Perspective of Theorists' Views and Influences*. University of California, Los Angeles, 355 p. (ISBN-13: 978-1412995740)
7. Altay, N. – Green, W. G. III. (2006): *OR/MS research in disaster operations management*. *European Journal of Operational Research*. 2006. Iss. 175. pp. 475-493.
8. Ambrusz J. – Endrődi I. – Pellérdi R. (2016): *A katasztrófák következményei felszámolásának vezetés-irányítási rendszere*. *Hadmérnök*. XI. évf. 1. sz. pp. 64-78.
9. Ambrusz J. – Muhoray Á. (2016): *A 2001. évi beregi árvíz következményeinek felszámolása, a kistérség rehabilitációjának megszervezése*. *Védelem Tudomány. Katasztrófavédelmi online tudományos folyóirat*. I. évf. 1. sz. pp. 108-125.
10. Ambrusz J. (2019): *Katasztrófák következményeinek felszámolása, valamint a helyreállítás, újjáépítés vezetés-irányítási, műszaki feladatainak lehetséges megoldásai*. Doktori (PhD) értekezés. Nemezeti Köszolgálati Egyetem, Katonai Műszaki Doktori Iskola, Budapest, 171 p.
11. Anderson, M. B. – Brown, D. – Jean, I. (2012): *TIME TO LISTEN. Hearing People on the Receiving End of International Aid*. CDA Collaborative Learning Projects. Cambridge, 184 p. (ISBN: 978-0-9882544-1-1) <https://www.cdacollaborative.org/wp-content/uploads/2016/01/Time-to-Listen-Hearing-People-on-the-Receiving-End-of-International-Aid.pdf> letöltés dátuma: 2019. május 9.
12. Andorka R. (2006): *Bevezetés a szociológiába*. Osiris Kiadó, Budapest, 594 p. (ISBN: 963 389 848) elektronikus tankönyv: https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_bevezetes_a_szociologia/ch01.html, letöltés dátuma: 2019. február 13.
13. Angelusz R. (2000): *A láthatóság görbe tükrei*. Új mandátum Könyvkiadó, Budapest, 308 p. (ISBN: 963-9336-08-4)
14. Anthopoulos, L. G. – Kostavar, E. – Pantouvakis, J.-P. (2013): *An Effective Disaster Recovery Model for Construction Projects*. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 2013. Iss. 74. pp. 21-30.
15. Aristigueta, M.P. (2008): *The integration of quality and performance*. pp. 395–411. In: *International Handbook of Practice-Based Performance Management*. (Eds. De Langer J. P. – Berry, F. S. – Aristigueta, M.P. – Yang, K.) Sage Publications, Los Angeles, 560 p. (ISBN-13: 978-1412940122)

16. Babbie, E. (2001): A társadalomtudományi kutatás gyakorlata. 6. kiadás. Balassi Kiadó, Budapest, 564 p. (ISBN: 963 506 563 9)
17. Bakonyi E. (2012): Gazdasági intézmények iránti bizalom a válságban. Kísérlet a gazdasági bizalom tartalmának és működési mechanizmusának feltárására. JEL-KÉP. Kommunikáció, Közvélemény, Média. 2012. évi 1-4. sz. http://communicatio.hu/jelkep/2012/1_4/bakonyi_eszter.htm, letöltés dátuma: 2016. október 18.
18. Balázs I. (2014): A közigazgatás központi szervei. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Vezető-és Továbbképzési Intézet, Budapest, 33 p. <http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/10456/Teljes%20sz%C3%B6veg?sequence=1&isAllowed=y> letöltés dátuma: 2017. november 22.
19. Barry, J.M. (1997). Rising tide: The great Mississippi flood of 1927 and how it changed America. Simon and Schuster, New York, 528 p. (ISBN-13: 978-0641763625)
20. Bartha A. – Boda Zs. (2016): Adómorál, bizalom és kényszerek – adózási motivációk Magyarországon korrupciós botrányok idején. Közgazdasági Szemle. LXIII. évf. 2016. októberi sz. pp. 1021-1045.
21. Barton, A.H. (1969): Communities in disasters: A sociological analysis of collective stress situations. Doubleday, Garden City, 352 p. (OCoLC 576621112)
22. Bates, F. L., – Peacock, W. G. (1987): Disasters and social change. In: The sociology of disasters: contribution of sociology to disaster research. (Eds. Dynes, R. R. – Demarchi, B. – Pelanda, C.) Franco Angeli Press, Milan, 457 p.
23. Beardsley, K. (2012): U.N. intervention and the duration of international crises. Journal of Peace Research. Vol. 49. Iss. 2. pp. 335-349.
24. Bende - Szabó (2007): Az önkormányzat vagyongazdálkodás ismeretei. Magyar Közigazgatási Intézet, Budapest,
25. Bene V. (2010): A média szerepe és hatása a lakosság tájékoztatásában. Hadtudományi Szemle. 3. évf. 2.sz. pp. 120-125.
26. Berger, P. L.– Luckmann, T. (1998): A valóság társadalmi felépítése. Tudásszociológiai értekezés. Józsefvárosi Műhely Kiadó., Budapest, 256 p. (ISBN: 9639134104)
27. Bergstrand, K. – Mayer, B. (2020): “The Community Helped Me:”Community Cohesion and Environmental Concerns in Personal Assessments of Post-Disaster Recovery. Society & Natural Resources. Vol. 33. Iss. 3. pp. 386-405.
28. Blackstone, E. A. – Hakim, S. – Meehan, B. (2017): A regional, market oriented governance for disaster management: A new planning approach. Evaluation and Program Planning. 2017. Vol. 64. pp. 57-68.
29. Bobrowsky, P.T. (Ed.)(2013): Encyclopedia of Natural Hazards. Springer Netherlands, XLI, 1135 p. (eISBN: 978-94-007-0263-9)
30. Boda B. (2015): A teljesítményértékelés szervezeti és egyéni dimenziói a köz- és a versenyszférában. Hadtudomány (Online). 25. évf. pp. 91-101.
31. Boda Zs. – Medve-Bálint G. (2012): Intézményi bizalom a régi és az új demokráciákban. Politikatudományi Szemle. XXI. Évf. 2. sz. pp. 27-51. pp.
32. Boda Zs. – Patkós V. (2015): A „politikai kormányzás” a média- és a közpolitikai napirendek tükrében 2010 és 2014 között. Politikatudományi Szemle. XXIV. évf. 4. sz. pp. 68-94.

33. Boin, A. – Hart, P. (2003): Public leadership in times of crisis: mission impossible? *Public Administration Review*. Vol. 63. No. 5. pp. 544-553.
34. Boin, A. – Hart, P.– Stern, E. – Sandelius, B. (2005): *The politics of crisis management: Public leadership under pressure*. Cambridge University Press, New York, 192 p. (ISBN-13: 978-0521607339)
35. Bolgár J. – Ambrusz J. (2012): *Kríziskommunikáció*. Egyetemi segédanyag. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 47 p.
36. Bolgár J. – Szekeres Gy. (2009): *Katasztrófa és kríziskommunikáció lélektani alapjai*. Elektronikus jegyzet a védelmi igazgatás szereplői számára. Honvédelmi Minisztérium Védelmi Hivatal, Budapest, 60 p., <https://adoc.tips/queue/katasztrofa-es-kriziskommunikacio-lelektani-alapjai.html#>, letöltés dátuma: 2020. május 25.
37. Bolin, R. C. – Trainer, P. (1978): *Modes of family recovery following disaster: A cross-national study*. In: *Disaster: Theory and research*. (Ed. Quarantelli, E.), Sage Publications, London, 282 p. ISBN-13: 978-0803998513
38. Bolin, R.C. (1985): *Disasters and long-term recovery policy: A focus on housing and families*. *Policy Studies Review*. Vol. 4. Iss. 4. pp. 704-715.
39. Boronkay M. (2013): *A káronszerzés tilalma az új Polgári Törvénykönyvben*. *Polgári jogi kodifikáció*. IX. évf. 6. sz. pp. 22-25.
40. Bouckaert, G. - Halligan, J. (2008): *Managing performance: International comparisons*. Routledge, London, 464 p. (ISBN-13: 978-0415423953)
41. Braithwaite, V. (2009): *Defiance in Taxation and Governance: Resisting and Dismissing Authority in a Democracy*. Edward Elgar, Cheltenham and Northampton, 365 p. (ISBN-13: 978-1847200037)
42. Brody, S. D. – Lee, Y. – Highfield, W. (2016): *Household adjustment to flood risk: A survey of coastal residents in Texas and Florida, United States*. *Disasters*. Vol. 41. Iss. 3. pp. 566-586.
43. Budai B. B. (2008): *E-közigazgatás axiomatikus megközelítésben*. Doktori PhD értekezés. Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, Pécs, 359 p. <http://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/budai-balazs-benjamin/budai-balazs-benjamin-vedes-ertekezes.pdf>, letöltés dátuma: 2017. november 22.
44. Bukovics I. – Faragó T. – Simon I. (2008): *A katasztrófa fogalma. A katasztrófák csoportosítása*. pp. 25-28. In: *Katasztrófavédelmi igazgatás*. (Szerk. Bukovics I.). Verlag Dashöfer Szakkönyvtár Kft., Budapest, 312 p. ISBN: 978-963-9313-73-6
45. Bukovics I. – Hülvely L. (2015): *Katasztrófa menedzsment I. Nemzetbiztonsági Szemle*. MMXV. évf. IV. sz. pp. 43-63.
46. Bukovics I. (szerk) (2012): *Katasztrófaigazgatás és tűzvédelem*. Verlag Dashöfer Szakkönyvtár Kft., Budapest, 284 p. (ISBN: 9789639313774)
47. Bukovics I. (szerk.) (2008): *Katasztrófavédelmi igazgatás*. Verlag Dashöfer Szakkönyvtár Kft., Budapest, 312 p. (ISBN: 978-963-9313-73-6)
48. Bye, P. – Yu, L. (2013): *A Pre-Event Recovery Planning Guide for Transportation*. National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine. The National Academies Press, Washington, DC, 197 p. (ISBN 978-0-309-28338-0)
49. Carnevale, D.G. (1995): *Trustworthy government: Leaderships and Management Strategies for Building Trust and High Performance*. Jossey Bass, San Francisco, 233 p. (ISBN: 0787900621)

50. Cavallo, E. – Galiani, S. – Noy, I. – Pantano, J. (2010): Catastrophic natural disasters and economic growth. Inter-American Development Bank Working Paper Series. No. IDB-WP-183, Washington, DC, 31 p., <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/89155/1/IDB-WP-183.pdf>, letöltés dátuma: 2020. március 23.
51. Chacowry, A. (2016): Public perceptions of living with flood risk from media coverage in the small island developing state of Mauritius. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. 2016. Vol. 19. pp. 303-310.
52. Cheng, J.W. – Mitomo, H. – Otsuka, T. – Jeo, S. Y. (2016): Cultivation effects of mass and social media on perceptions and behavioural intentions in post-disaster recovery – The case of the 2011 Great East Japan Earthquake. *Telematics and Informatics*. 2016. Vol. 33 pp. 753-772.
53. Cheng, J.W. – Mitomo, H. – Otsuka, T. – Jeon, S.Y. (2015): The effects of ICT and mass media in post-disaster recovery – A two model case study of the Great East Japan Earthquake. *Telecommunications Policy*. Vol. 39. Iss. 6. pp. 515-532.
54. Chikán A. – Demeter K. (2001): Az értékteremtő folyamatok menedzsmentje. Aula Kiadó, Budapest, 600 p. (ISBN: 9789639585218)
55. Clinton, W. J. (2006): Lessons Learned from Tsunami Recovery: Key Propositions for Building Back Better. United Nations Secretary General's Special Envoy for Tsunami Recovery. United Nations, New York, 24 p., http://www.lauriedouglas.com/un_tsunamipropositions.pdf, letöltés dátuma: 2015. február 13.
56. Comerio, M. C. (2014): Disaster recovery and community renewal: Housing approaches. *Cityscape: A Journal of Policy Development and Research*. Vol. 16. Iss. 2. pp. 51-68.
57. Committee on Disasters and the Mass Media (CDMM) (1980): Disasters and the Mass Media. National Academy of Sciences, Washington, D.C., 299 p.
58. Czakó Á. (2011): Szervezetek, szerveződések a társadalomban. Szervezetszociológiai jegyzetek. BCE Szociológia és Társadalompolitika Intézet., Budapest, 319 p. (ISBN 978-963-503-513-7) elektronikus tananyag: https://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/tamop425/0010_2A_01_Czako_Agnes_Szervezetek_szervezodesek_a_tarsadalomban-Szervezetszociologiai_jegyzetek/ch08s08.html, letöltés dátuma: 2019. február 13.
59. Császi L. (1999): Katasztrófák média-reprezentációja. *JEL-KÉP*. 1999. évi 3. sz. pp. 1-14.
60. Császi L. (2002): A média rítusai - A kommunikáció neodurkheimi elmélete. Osiris Kiadó, Budapest, 248 p. (ISBN: 963-389-317-8)
61. Csatári B. (2004): A magyarországi vidékiségről, annak kritériumairól és krízisjelenségeiről. *Területi Statisztika*. 7. 44. évf. 6. sz. pp. 532-543.
62. Csernyikné P. Á. (2007): Katasztrófapszichológia. Rendőrtiszti Főiskola nyomdája, Budapest, 108 p.
63. Davidson, C. H. – Johnson, C. – Lizarralde, G. – Dikmen, N. – Sliwinski, A. (2007): Truths and myths about community participation in post-disaster housing projects. *Habitat International*. 2007. Iss. 31. pp. 100-115.
64. „Davis, I. – Thompson, P. – Krimgold, F. (2015): Shelter after Disaster. Second edition published with the support of IFRC. Geneva, 257 p. (ISBN 978-92-9139-225-4) https://ressources.fondation-ued.fr/Cours_CRATERre/media/Shelter_After_Disaster_2nd_Edition.pdf,
65. letöltés dátuma: 2017. október 31.”

66. Davis, I. (1978). Shelter after disaster. Oxford Polytechnic Press, Oxford, 127 p. (ISBN-13: 978-0902692169)
67. Dayton-Johnson, J. (2006): Natural disaster and vulnerability. Policy Brief. No. 29. OECD Development Centre, Paris, 28 p., <http://www.oecd.org/dev/37860801.pdf>, letöltés dátuma: 2015. május 15.
68. Denhart, H. (2010): Deconstructing disaster: Economic and environmental impacts of deconstruction in post-Katrina New Orleans. Resources, Conservation and Recycling. 2010. Iss. 54. pp. 194-204.
69. Denizel, M. – Usdiken, B. – Tuncalp, D. (2003): Drift or shift? Continuity, change, and international variation in knowledge production in OR/MS. Operations Research. Vol. 51. Iss. 5. pp. 711-720.
70. Doane, M. A. (1990): Information, Crisis, Catastrophe. pp. 251-264. In: Logic of Television - Essays in Cultural Criticism. (Edt. Mellencamp, P.) Indiana University Press, Bloomington, 320 p. ISBN: 978-0-253-11589-8 <https://pdfs.semanticscholar.org/dc2d/e581f2109006d230aff27ab8ef0a5a1b6da8.pdf>, letöltés dátuma: 2020. április 2.
71. Dobson T. (2002): Veszélyhelyzet kommunikáció, pánikkezelés. Szakdolgozat. Vitéz János Római Katolikus Tanítóképző Főiskola, Kommunikáció Szak, Esztergom, 35 p.
72. Duhe, S. F. (2008): Communicating katrina: a resilient media in ternational. International Journal of Mass Emergencies and Disasters. Vol. 26. Iss. 2. pp. 112-127.
73. Dunleavy, P. – Margetts, H. – Bastow, S. – Tinkler, J. (2006): 'New Public Management Is Dead - Long Live Digital-Era Governance'. Journal of Public Administration Research and Theory. Vol. 16. Iss. 3. pp. 467-494.
74. Dynes, R. R. – De Marchi, B. – Pelanda, C. (1987): Sociology of Disasters. Contribution of Sociology to Disaster Research. International Sociological Association, Franco Agnelli, Milan, 457 p. (ISBN: 9788820422677)
75. Eadie, C. – Emmer, R.E. – Esnard, A.M. – Michaels, S. – Monday, J. – Philipsborn, C. (2001): Holistic disaster recovery: Ideas for building local sustainability after a natural disaster. Natural Hazards Research and Applications Information Center, University of Colorado, 200 p. (ISBN-13: 978-075672620)
76. Edelman, M. (1977): Political language: Words that succeed and policies that fail. Academic Press, New York, 188 p. (ISBN-13: 978-0122306624)
77. El-Anwar, O. – El-Rayes, K. – Elnashai, A. (2009): An automated system for optimizing post-disaster temporary housing allocation. Automation in Construction. 2009. Iss. 18. pp. 983-993.
78. Elster, J. (1989): Nuts and Bolts for the Social Sciences. Cambridge, Cambridge University Press., 184 p. (Online ISBN: 9780511812255)
79. Faluvégi A. (2000): A magyar kistérségek fejlettségi különbségei. Területi Statisztika 2000. évi 4. sz. pp. 319-346.
80. Faragó K. (2020): Maradj otthon! Te otthon maradsz? A kockázat kommunikációja krízishelyzetben. Az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kara Pszichológiai Intézetének professzor emeritusának a Qubit (Magyar Jeti Zrt.) Tudomány rovatában megjelent online cikke. <https://qubit.hu/2020/05/04/maradj-otthon-te-otthon-maradsz-a-kockazat-kommunikacioja-krizishelyzetben>, letöltés dátuma: 2020. május 7.
81. Faragó T. (2011): Bevezetés a történeti demográfiába. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest, 379 p. (elektronikus tananyag)

https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0010_2A_09_Farago_Tamas_Bevezes_a_torteneti_demografiaba/ch06.html, letöltés dátuma: 2019. február 12.

82. Farkas F. (2017): A non-business kihívásai napjainkban. pp. 148–166. In: Menedzsment innovációk az üzleti és a nonbusiness szférákban. (Szerk. Vilmányi M. – Kazár K.) SZTE Gazdaságtudományi Kar, Szeged, 562 p. ISBN: 978-963-306-544-0
83. Farkas R. (2006): Katasztrófa Menedzsment alapelvek Észak-Amerikában. 12 p., <http://www.un-spider.org/network/regional-support-offices>, letöltés dátuma: 2013. február 24.
84. Farkas Z. (2005): Az intézmények fedezete, funkciója és a társadalmiság. Társadalomelmélet 4. Miskolci Egyetem, 96 p. mek.oszk.hu/03300/03327/03327.doc, letöltés dátuma: 2017. március 1.
85. Farkas Z. (2010): Az intézmények fő típusai: A közösségi, a társadalmi és a testiségi intézmények. Kultúra és Közösség. I. évf. I. szám. pp. 87-101.
86. Fathi S. (2014): How to Create an Effective Crisi Communication Plan before Disaster Strikes. Ragan Breakthrough Strategies for Corporate Communicators Conference. Dallas, Texas, USA, 12th November 2014. <https://www.slideshare.net/Sfathi/sandra-fathi-how-to-creat-an-effective-crisis-communications-plan-ragan-nov-12-2014-4x3>, letöltés dátuma: 2017. április 4.
87. Fehér P. (2008): A folyamatmenedzsment aktuális kérdései. Budapest, 12 p. <https://tudman.files.wordpress.com/2008/08/folyamatmenedzsment-v121.pdf>, letöltés dátuma: 2017. november 21.
88. Félix, D. – Branco, J. M. – Feio, A. (2013): Temporary housing after disasters: A state of the art survey. Habitat International. 2013. Iss. 40. pp. 136-141.
89. Fisher, H. (1998): Response to Disaster. University Press of America, Lanham, 258 p. (ISBN-10: 0761841172)
90. Földi L. – Halász L. (2013): Környezetmérnökök katasztrófavédelmi feladatai. Környezetmérnöki Tudástár. XXXIII. kötet. Pannon Egyetem - Környezetmérnöki Intézet, Veszprém, 89 p. ISBN: 978-963-396-000-4, <http://mkweb.uni-pannon.hu/tudastar/anyagok/33-Katasztrofa.pdf>, letöltés dátuma: 2020. február 21.
91. Francaviglia, R.V. (1978): Xenia rebuilds: Effects of predisaster conditioning on post-disaster redevelopment. Journal of the American Institute of Planners. Vol. 44. Iss. 1. pp. 13-24.
92. Fukuyama, F. (1995): Trust: The Social Virtue and the Creation of Prosperity. Free Press, New York, 480 p. (ISBN-13: 978-0684825250)
93. Gaitanides, M. – Scholz, R. – Vrohling, A. (1994): Prozessmanagement - Grundlagen und Zielzetzungen. pp. 1-19. In: Prozeßmanagement: Konzepte, Umsetzungen und Erfahrungen des Reengineering. (Hrsg. Gaitanides, M. – Scholz, R. – Vrohling, A. – Raster, M.) Hanser Fachbuch, München, 292 p. ISBN-13: 978-3446177154
94. Ganapati, N. E. – Mukherji, A. (2014): Out of sync: World Bank funding for housing recovery, postdisaster planning, and participation. Natural Hazards Review. Vol. 15. Iss. 1. pp. 58-73.
95. Geipel, R. (1982): Disaster and reconstruction. The Friuli (Italy) earthquake of 1976. Allen & Unwin, London, 202 p. (ISBN-13: 978-0049040069)
96. Gellén M. (2012): A közigazgatási reformok az államszerep változásainak tükrében. Doktori PhD értekezés. Széchenyi István Egyetem, Állam-és Jogtudományi Doktori Iskola, Győr, 273 p. <http://doktiskjog.sze.hu/images/doktori.hu->

ra/gellen%20marton%20vedes/PhD_dolgozat_GellenMarton_vegleges.pdf, letöltés dátuma: 2017. december 5.

97. Ghavamnia, M. – Dastjerdi, H. V. (2013): Contrasts among Journalists in reporting an Event. Akdeniz Language Studies Conference 2012. Socialand Behavioral Sciences. 2013. Vol. 70. pp. 447-457.
98. Giddens, A. (1995): Szociológia. Osiris Kiadó, Budapest, 771 p. (ISBN: 963-379-060-3)
99. Gonzenbach, W. (1996): The Media, the President and Public Opinion. Lawrence, Mahwah, New Jersey, 117 p. (ISBN: 0805816895, 9780805816891)
100. Graber, D. (1984): Processing the News: How People Tame the Information Tide. Longman. New York, 300 p. (ISBN-13: 978-0801300479)
101. Graber, D. A. (1988): Processing the News: How People Tame the Information Tide. Addison-Wesley Longman Ltd, Boston, 300 p. (ISBN-13: 978-0801300479)
102. Granovetter, M. (1994): A gazdasági intézmények társadalmi megformálása: a beágyazottság problémája. pp. 61-79. In: A gazdasági élet szociológiája. (Szerk. Lengyel Gy. – Szántó Z.) AULA Kiadó, Budapest, 395 p. ISBN: 9639345024
103. Guarnacci, U. (2012): Governance for sustainable reconstruction after disasters: Lessons from Nias, Indonesia. Environmental Development. 2012. Iss. 2. pp. 73-85.
104. Guba, E.G. – Lincoln, Y.S. (1989): Fourth generation evaluation. Sage Publications, London, 296 p. (ISBN-13: 978-0803932357)
105. Györffy D. (2007): Társadalmi bizalom és költségvetési hiány. Közgazdasági Szemle. LIV. évf. 2007. márciusi szám. pp. 274-290.
106. Györffy D. (2014): Bizalom és gazdaságpolitika: Fejezetek az Euró történetéből. Akadémiai Doktori Értekezés. Budapest, 225 p. http://real-d.mtak.hu/684/7/dc_789_13_doktori_mu.pdf, letöltés dátuma: 2016. október 18.
107. Haas, J.E. – Kates, R. – Bowden, M. (1977): Reconstruction following Disaster. MIT Press, Cambridge, 366 p. (ISBN-13: 978-0262080941)
108. Hadnagy I. J. (2010): A katasztrófavédelem rendszer-szemléletű vizsgálata. Hadtudomány. 2010. elektronikus sz. pp. 1-27. http://mhht.eu/hadtudomany/2010/2010_elektronikus/2010_e_10.pdf, letöltés dátuma: 2015. május 12.
109. Hajnal Gy. (2004): Cultural determinants of NPM reforms: A comparative study. Society and Economy. Vol. 26. Iss. 2-3 pp. 223-246.
110. Hall, A. D. (1962): A methodology for systems engineering. Van Nostrand, Toronto, 478 p. (ASIN: B000L9R3P0)
111. Havasi É. (2007): Az indikátorok, indikátorrendszerek jellemzői és statisztikai követelményei. Statisztikai Szemle. 85. évf. 8. sz. pp. 677-689.
112. Hawkins, R. – Maurer, K. (2010): Bonding, bridging and linking: how social capital operated in new Orleans following hurricane katrina. The British Journal of Social Work. 2010. Vol. 40. pp. 1777-1793.
113. He, X. – Cha, E. J. (2019): Modeling the Post-disaster Recovery of Interdependent Civil Infrastructure Network. 13th International Conference on Applications of Statistics and Probability in Civil Engineering. ICASP13. Seoul, South Korea, May 26-30, 2019. pp. 1-8. <http://s-space.snu.ac.kr/bitstream/10371/153304/1/89.pdf>, letöltés dátuma: 2020. április 29.

114. Healy, A., – Malhotra, N. (2009): Myopic voters and natural disaster policy. *American Political Science Review*. Vol. 103. Iss. 3. pp. 387-406.
115. Hechter, M. (1990): The Emergence of Cooperative Social Institutions. pp. 13-33. In: *Social Institutions. Their Emergence, Maintenance and Effects*. (Ed. Hechter, M. – Opp, K-D. – Wipplet, R.) Walter de Gruyter, New York, 350 p. ISBN-10: 0202304094
116. Hodosi A. (2014): A Társadalmi Bizalom és Jogrendszer Kapcsolata Nagy-Britannia Esetén Keresztül. Doktori PhD értekezés tézisei. Debreceni Egyetem Közgazdaságtudományi Kar, Közgazdaságtudományi Doktori Iskola, 25 p. https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/196637/Teziszfuzet_Hodosi_t.pdf?sequence=7&isAllowed=y, letöltés dátuma: 2016. október 18.
117. Homans, G. C. (1969): The Sociological Relevance of Behaviorism. pp. 1-24. In: *Behavioral Sociology. The Experimental Analysis of Social Progress*. (Eds. Burgess, R. L. – Bushell, D.) Columbia University Press, New York, 200 p. ISBN-10: 0231086733
118. Horney, J. – Dwyer, C. – Aminto, M. – Berke, P. – Smith, G. (2016): Developing indicators to measure post-disaster community recovery. *Disasters*. Vol. 41. Iss. 1. pp. 124-149.
119. Hornyacsek J. (2011): A települési védelmi képességek a katasztrófa-kihívások tükrében. A települések katasztrófa-elhárítási feladatai, a végrehajtáshoz szükséges helyi védelmi képesség alapvető területei, azok kialakításának folyamata. „Biztonságunk érdekében” Oktatási- és Tanácsadó Tudományos Egyesület, Budapest, 101 p. (ISBN: 978-963-08-2606-8)
120. Horváth P. – Mayer R. (1993): Prozesskostenrechnung - Konzeption und Entwicklungen. *Kostenrechnungspraxis*. 37. (1993) Sonderheft 2. pp. 15-28.
121. Horváthné Kovács B. – Honfi V. – Sarudi Cs. – Molnár T. (2009): Dinamikus mutatók alkalmazási lehetőségei a területi fejlettség mérésében. pp. 1-8. In: II. Nemzetközi gazdaságtudományi konferencia. Kaposvár, 2009. április 2-3. ISBN 978-963-9821-08-8, <http://real.mtak.hu/7403/1/1207734.pdf>, letöltés dátuma: 2015. július 7.
122. Houston, J. B. – Pfefferbaum, B. J. – Rosenholtz, C. E. (2012): Disaster news: framing and frame changing in coverage of major U.S. natural disasters, 2000–2010. *Journalism & Mass Communication Quarterly*. 2012. Vol. 4. pp. 606-623.
123. Huzsvai L. – Vincze Sz. (2012): SPSS könyv. Seneca Books, 325 p. (ISBN: 978-963-08-5666-9) <http://seneca-books.hu/doc/spsskonyv.pdf>, letöltés dátuma: 2016. június 28.
124. Hüttl A. – Sivák J. (2006): Teljesítménymérés a közszektorban: az indikátorok használatának nemzetközi tapasztalatai és a hazai alkalmazás lehetőségei. *Magyar Közigazgatás*. 56. évf. 3-4. sz. pp. 174-185.
125. IFUA Horváth & Partners Vezetési és Informatikai Tanácsadó Kft. – Bodnár V. – Vida G. (szerk.) (2006): *Folyamatmenedzsment a gyakorlatban*. IFUA Horváth & Partners Vezetési és Informatikai Tanácsadó Kft. és Alinea Kiadó, Budapest, 398 p. (ISBN: 978-963-9659-21-6)
126. IPSOS (Global Market Research and Public Opinion Specialist) (2020): A turizmus és rendezvényszervezés fellélegezhet a járvány után. Közvélemény-kutatás hírei az IPSOS weboldalán. <https://www.ipsos.com/hu-hu/turizmus-es-rendezvenyszervezes-fellelegezhet-jarvany-utan>, letöltés dátuma: 2020. május 6.
127. Irving, J. (1989): *Crucial Decisions: Leadership in Policy making and Crisis Management*. FreePress, New York, 388 p. (ISBN: 978-1-4767-8023-8)

128. Isaszegi J. (szerk.) (2014): Magyarország védelmi igazgatása a közigazgatás új környezetében védelmi igazgatás, hagyomány és megújulás. HM Zrínyi Nonprofit Kft. – Zrínyi Kiadó, Budapest, 384 p. (ISBN 978 963 327 617 4)
129. Iwata, K. – Ito, Y. – Managi, S. (2014): Public and private mitigation for natural disasters in Japan. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. 2014. Iss. 7. pp. 39-50.
130. Janik Z. (2006): *Katasztrófa elleni védelem*. Magyar Polgári Védelmi Szövetség, Pro-sec, Budapest, 224 p., www.mpvsh.hu/letoltes/document/download.php?id=32-katasztrofa-elleni..., letöltés dátuma: 2017. október 24.
131. Jenei Gy. (2010): Kormányzati hatékonyság, teljesítőképesség és funkcióteljesítés. *Politikatudományi Szemle*. XIX. évf. 3. sz. pp. 7-25.
132. Jha, A. K. – Barenstein, J. D. – Phelps, P. M. – Pittet, D. – Sena, S. (2010): Safer Homes, Stronger Communities. *A Handbook for Reconstructing after Natural Disasters*. The International Bank for Reconstruction and Development. The World Bank, Washington DC, 408 p. (ISBN: 978-0-8213-8045-1) <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/2409>, letöltés dátuma: 2019. május 9.
133. Johnson, C. (2007): Impacts of prefabricated temporary housing after disasters: 1999 earthquakes in Turkey. *Habitat International* 2007. Iss. 31. pp. 36-52.
134. Johnson, L. A. – Hayashi, H. (2012): Synthesis efforts in disaster recovery research. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*. Vol. 30. Iss. 2. pp. 212-238.
135. Jordan, E. – Javernick-Will, A. (2013): Indicators of community recovery: Content analysis and Delphi approach. *Natural Hazards Review*. 2013. Vol 14. pp. 21-28.
136. Kanno, T. – Koike, S. – Suzuki, T. – Furuta, K. (2018): Human-centered modeling framework of multiple interdependency in urban systems for simulation of post-disaster recovery processes. *Cognition, Technology & Work*. 2019. Vol. 21. pp. 301-316.
137. Kapás J. – Komáromi Gy. (2004): Régi és új hangsúlyok az új intézményi közgazdaságtanban. *Közgazdasági Szemle*. LI. évf. 2004. januári sz. pp. 90-98.
138. Kates, R. W. – Pijawka, D. (1977): From rubble to monument: the pace of reconstruction. pp. 1-23. In: *Reconstruction Following Disaster*. (ed. Haas, J. E. – Kates, R. W. – Bowden, M. J.). MIT Press, Cambridge, 366 p. ISBN-13: 978-0262080941
139. Kazuya, N. - Ozaki, T. (2014): A method to improve trust in disaster risk managers: Voluntary action to share a common fate. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. 2014. Vol. 10. pp. 59-66.
140. Kazuya, N. – Ozaki, T. (2014): A method to improve trust in disaster risk managers: Voluntary action to share a common fate. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. 2014. Vol. 10 pp. 59-66.
141. Kehl D. (2011): Skálák és statisztikák a méréselméletről és történetéről. *Statisztikai Szemle*. 89. évf. 10-11. sz. pp. 1058-1080.
142. Kennedy, J. – Ashmore, J. – Babister, E. – Kelman, I. – Zarins, J. (2009): Disaster mitigation lessons from “build back better” following the 26 December Tsunamis. pp. 297-302. In: *Water and Urban Development Paradigms: Towards an Integration of Engineering, Design and Management Approaches*. (Eds. Feyen, J. – Shannon, K. – Neville, M.) Taylor & Francis Group, London, ebook, ISBN: 9780415483346
143. Kettl, D. F. (2004). *System under stress: Homeland security and American politics*. CQ Press, Washington, DC, 151 p. (ISBN-13: 978-1568028880)

144. Kim, K. N. – Choi, J. (2013): Breaking the vicious cycle of flood disasters: Goals of project management in post-disaster rebuild projects. *International Journal of Project Management*. 2013. Iss. 31. pp. 147-160.
145. Kiss A. (2013a): Természeti katasztrófák makroökonómiai hatásai. *ACTA CAROLUS ROBERTUS*. 3. évf. 2. sz. pp. 73-84.
146. Kiss A. (2013b): A 2001-es beregi árvíz – hatások az épített környezetre. *Agrártudományi Közlemények/Acta Agraria Debreceniensis*. 2013. évi 52. sz. pp. 99-106.
147. Kiss A. (2014b): A 2010-es Sajó-völgyi árvizet követő kárenyhítés vizsgálata az ingatlanok példáján. *Agrártudományi Közlemények. Acta Agraria Debreceniensis. Debreceni Egyetem*. 2014. 60. sz. pp. 5-14.
148. Kiss A. (2015a): A természeti katasztrófákat követő helyreállítások, újjáépítések vizsgálata nemzetközi szakirodalmak alapján. *TAYLOR Gazdálkodás- és Szervezéstudományi Folyóirat: A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei*. 2015. évi 3-4. sz. pp. 142-154.
149. Kiss A. (2015b): A Sajó-völgy fejlettségének vizsgálata a 2010-es árvízi katasztrófával összefüggésben. pp. 176-184. In: 57. Georgikon napok. Kivonat-kötet. Programfüzet, valamint az elhangzó és poszter előadások rövid kivonatainak gyűjteménye. (Szerk. Nagy Z. B.) 57th Georgikon Scientific Conference. Keszthely, Pannon Egyetem Georgikon Kar, 2015. október 1-2.
150. Kiss A. (2016a): Public Confidence Issues Connected To Flood Disaster Reconstruction. *Journal of Central European Green Innovation*. 4. évf. 1. sz. pp. 31-40.
151. Kiss A. (2016b): Az árvízi katasztrófákat követő kárenyhítések társadalmi bizalmi vizsgálata: esettanulmány a Beregből és a Sajó-völgyből. *Védelem Tudomány: Katasztrófavédelmi Online Tudományos Folyóirat*. 2016. évi 4. sz. pp. 206-227.
152. Kiss A. (2018a): Crisis Communication Aspects Connected to Post-Disaster-Recovery. pp. 98-98. In: 12th International Conference Environmental Legislation, Safety Engineering and Disaster Management ELSEDIMA 2018. (Chirilă, I. – Gräf, R. – Ozunu, A.) Babes-Bolyai University, Faculty of Environmental Science and Engineering, Cluj-Napoca, 17-19. May 2018.
153. Kiss A. (2018c): A katasztrófákat követő kárenyhítések folyamatelven való megközelítése. pp. 330-331. In: *Katasztrófavédelem 2018: Veszélyes tevékenységek biztonsága*. (Szerk. Vass Gy. – Mógor J. – Kovács G. – Dobor J. – Horváth H.) Budapest, BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság, 2018. november 15. (ISBN 978-615-80429-7-0)
154. Kiss A. (2018b): Fejlettségi mutató számítása a 2001-es Felső-Tisza-vidéki árvízzel érintett beregi térségre. *Védelem Tudomány. Katasztrófavédelmi Online Tudományos Folyóirat*. III. évf. 2. sz. pp. 179-194.
155. Kiss N. (2014a): Improving network performance in the health care system: a network-based analysis of the Hungarian health care services. Ph.D dissertation. Budapesti Corvinus Egyetem, Institute of Management Department of Management Control, Budapest 151 p. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/920/1/Kiss_Norbert.pdf, letöltés dátuma: 2020. április 3.
156. Kousky, C. (2014): Informing climate adaptation: A review of the economic costs of natural disasters. *Energy Economics*. Vol. 46. Iss. C. pp. 576-592.
157. Kovács E. (2014): *Többváltozós adatelemzés*. Budapesti Corvinus Egyetem, Typotex, Budapest, 253 p. ISBN 978 963 279 243 9
158. Kozák A. (2012): A polgári védelem kialakulása Magyarországon a katasztrófavédelem egységes rendszerében. pp. 281-288. In: *Gazdasági és társadalomtudományi közlemények*.

Megújuló társadalom a változások és elvárások tükrében. (Szerk. Szabó J.) Bessenyei Könyvkiadó, Nyíregyháza, 330 p. ISBN: 978-615-5097-59-2

- 159.Kožuch, B. – Sienkiewicz-Małyjurek, K. (2015): Dimensions of intra-organisational trust in local public administration. 19 p. <http://irspm2015.com/index.php/irspm/IRSPM2015/paper/viewFile/1350/358>; letöltés dátuma: 2016. január 4.
- 160.Kramer, R. (1999): Trust and distrust in organizations: emerging perspectives, enduring questions. *The Annual Review of Psychology*. 1999. Vol. 50. pp. 569-598.
- 161.Kron, W. – Steuer, M. – Low, P. – Wirtz, A. (2012): How to deal properly with a natural catastrophe database - analysis of flood losses. *Natural Hazards and Earth System Sciences*. Iss. 12. pp. 535-550.
- 162.Lengyel I. (2000): A regionális versenyképességről. *Közgazdasági Szemle*. 2000. évi 12. sz. pp. 962-987.
- 163.Lindell, M. K. – Prater, C. S. – Perry, R. (2006): *Fundamentals of emergency management*. MD: Emergency Management Institute, Emmitsburg, 446 p. https://www.researchgate.net/publication/265494805_Fundamentals_of_Emergency_Management: 2020. április 3.
- 164.Lindell, M. K. – Prater, C. S. – Perry, R. W. (2006): *Fundamentals of Emergency Management*. Federal Emergency Management Agency Emergency Management Institute (FEMA), Emmitsburg, archone.tamu.edu/hrrc/Publications/books/index.html, letöltés dátuma: 2012. április 8.
- 165.Lindell, M. K. (2013): Recovery and Reconstruction After Disaster. pp. 812-824. In: *Encyclopedia of Natural Hazards*. (ed. Bobrowsky, P.T.). Springer Netherlands, XLI, 1135 p. (eISBN: 978-94-007-0263-9)
- 166.Luhmann, N. (1988): Familiarity, Confidence, Trust: Problems and Alternatives. pp. 94-107. In: *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations*. (Ed. Gambetta, D.) Blackwell, Oxford, New York, 280 p. ISBN-13: 978-0631175872
- 167.Maslow, A. H. (2013): *A Theory of Human Motivation*. 2013 Reprint of 1943 Edition. Martino Fine Books, 22 p. (ISBN: 1614274371)
- 168.Masterson, J. H. – Peacock, W. G. – Van Zandt, S. – Grover, H. – Schwarz, L. F. – Cooper, J. T. (2014): *Planning for community resilience: A handbook for reducing vulnerability to disasters*. Island Press, Washington, DC, 256 p. (ISBN-13: 978-1610915854)
- 169.May, P.J. – Williams, W. (1986): *Disaster policy implementation: Managing programs under shared governance*. Plenum Press, New York, 210 p. (eBook ISBN: 978-1-4613-2153-8)
- 170.Mayer, R.C. – Davis, J.H. – Schoorman, F.D. (1995): An integrative model of organizational trust. *The Academy of Management Review*. Vol. 20. Iss. 3. pp. 709-734.
- 171.Mayunga, J. S. (2007): Understanding and applying the concept of community disaster resilience: A capital-based approach. A draft working paper prepared for the summer academy for social vulnerability and resilience building, 22-28 July 2007, Munich, Germany, 16 p. https://www.u-cursos.cl/usuario/3b514b53bcb4025aaf9a6781047e4a66/mi_blog/r/11._Joseph_S._Mayunga.pdf, letöltés dátuma: 2020. április 3.
- 172.Mead, G. H. (1973): *A pszichikum, az én és a társadalom szociálbehaviorista szempontból*. Gondolat Kiadó, Budapest, 545 p.

- 173.Mechler, R. – Hochrainer, S. – Aaheim, A. – Salen, H. – Wreford, A. (2010): Modelling economic impacts and adaptation to extreme events: insights from European case studies. *Mitigation and Adaptation Strategies for Global Change*. Vol. 15. Iss. 7. pp. 737-762.
- 174.Medgyesi M. – Boda Zs. (2018): Intézményekbe vetett bizalom Magyarországon és az Európai Unió országaiban. pp. 414-433. In: *Társadalmi Riport 2018*. (Szerk. Kolosi T. – Tóth I. Gy.). TÁRKI Társadalomkutatási Intézet Zrt., Budapest, 463 p. ISBN/azonosító ePub: 2631-1070, https://tarki.hu/sites/default/files/trip2018/414-433_Medgyesi_Boda_Int_biz_Eu.pdf, letöltés dátuma: 2020. május 12.
- 175.Miles, S. B., – Chang, S. E. (2006): Modeling community recovery from Earthquakes. *Earthquake Spectra*. Vol. 22. Iss. 2. pp. 439-458.
- 176.Mileti, D. (1999). *Disasters by design: A reassessment of natural hazards in the United States*. Joseph Henry Press, Washington, DC, 371 p. (ISBN-13: 978-0309261739)
- 177.Mills, C. W. – Gerth, H. (1970): Jellem és társadalmi struktúra. pp. 39-114. In: *Hatalom, politika, technokraták*. (Ed. Mills, C. W.) Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 439 p. ISBN: 0559001436719
- 178.Mógor J. (2009): *Katasztrófavédelem. Kiskönyvtár a biztonságról*. Komplex Kiadó Jogi és Üzleti Társadalom Szolgáltató Kft., Budapest, 398 p. (ISSN 2060-8047)
- 179.Mógor J. (2012): *Az új katasztrófavédelmi szabályozás. Jegyzet és jogszabálygyűjtemény. Közbiztonsági referensek felkészítéséhez*. BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság, Budapest, 121 p. <http://www.katasztrofavedelem.hu/letoltes/lakossag/kiv/11/jegyzet.pdf>, letöltés dátuma: 2018. április 9.
- 180.Monday, J. L. (2002): *Building Back Better Creating a Sustainable Community After Disaster*. *Natural Hazards Informer*. 2002. January. No. 3. pp. 2-11.
- 181.Morrow, B. H. (1997): *Stretching the bonds: the families of Andrew*. pp. 141-170. In: *Hurricane Andrew: Ethnicity gender and the sociology of disasters*. (Eds. Peacock, W. G. – Morrow, B. H. – Gladwin, H.) Routledge, London, 300 p. ISBN-13: 978-0415168113
- 182.Muhoray Á. (2002): *A katasztrófavédelem területi irányítási modelljének vizsgálata*. PhD doktori értekezés. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Doktori Iskola, Budapest, 131 p. http://archiv.uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2002/muhoray_arpad.pdf. letöltés dátuma: 2019. január 20.
- 183.Muhoray Á. (2012): *A katasztrófavédelem aktuális feladatai*. *Hadtudomány. A Magyar Hadtudományi Társaság Folyóirata*. 2012. elektronikus sz. pp. 1-17. http://mhtt.eu/2012/2012_elektronikus/2012_e_Muhoray_Arpad.pdf, letöltés dátuma: 2015. május 12.
- 184.Nakayachi, K. (2015): *Examining Public Trust in Risk-Managing Organizations After a Major Disaster*. *Risk Analysis*. Vol. 35. No. 1. pp. 57-67.
- 185.National Research Council of the National Academies (NRCNA)(2006): *Facing hazards and disasters: Understanding human dimensions*. Committee on Disaster Research in the Social Sciences: Future Challenges and Opportunities. The National Academies Press, Washington, D.C., 408 p. (ISBN: 978-0-309-10178-3)
- 186.Nemes Nagy J. (1987): *A regionális gazdasági fejlődés összehasonlító vizsgálata*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 218 p. (ISBN: 963-05-4628-0)
- 187.Nigg, J.M. (1995): *Wellington after the quake: The challenge of rebuilding*. pp. 81-92. In: *Disaster recovery as a social process*. (Centre for Advanced Engineering and Earthquake Commission) Conference Paper, New Zealand: The Earthquake Commission, Wellington,

188. Nimmo, D. – Combs, J. (1985): *Nightly Horrors: Crisis Coverage in Television Network News*. University of Tennessee Press, Knoxville, 216 p. (ISBN: 0-870-49-443-0)
189. Ohlsen, C. – Rubin, C. (1993): *Planning for disaster recovery*. MIS report. 25. No. 7. International City Management Association, Washington, DC
190. Olshansky, R. B. – Johnson, L. A. (2014): *The evolution of the federal role in supporting community recovery after US disasters*. *Journal of the American planning Association*. Vol. 80. Iss. 4. pp. 293-304.
191. Olson, R.S. – Olson, R.A. (1993): *The rubble's standing up in Oroville, California: The politics of building safety*. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*. Vol. 11. 2. pp. 163-188.
192. Olson, R.S. (2000): *Toward a politics of disaster: Losses, values, agendas, and blame*. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*. Vol. 18. Iss. 2. pp. 265-287.
193. Parsons, T. – Shils, E. A. (1988): *A társadalmi rendszer*. pp. 5-37. In: *Talcott Parsons a társadalmi rendszerről. Válogatás*. (Szerk. Némedi D.) *Szociológiai füzetek* (45), Budapest, 111 p. ISBN: 963-462-226-7
194. Parsons, T. (1976): *Social Structure and the Symbolic Media of Interchange*. pp. 94-120. In: *Approaches to the Study of Social Structure*. (Ed. Blau, P. M.) Open Books, London, 294 p. ISBN-10: 0729100308
195. Peacock, W. G. – Dash, N. – Zhang, Y. – Van Zandt, S. (2018): *Post-Disaster Sheltering, Temporary Housing and Permanent Housing Recovery*. pp. 569-587. In: *Handbook of Disaster Research*. In: *Handbooks of Sociology and Social Research*. 2nd Edition. (Ed. DeLamater, J.) 635 p. ISBN 978-3-319-63253-7
196. Peacock, W. G. – Dash, N., – Zhang, Y. (2006): *Shelter and housing recovery following disaster*. pp. 258-274. In: *Handbook of disaster research*. (Eds. Rodriguez, H. – Quarantelli, E. L. – Dynes, R. R.) Springer, New York, 638 p. ISBN: 978-0-387-73952-6
197. Peacock, W. G. – Ragsdale, A. K. (1997): *Social systems, ecological networks and disasters: Toward a socio-political ecology of disasters*. pp. 20-35. In: *Hurricane Andrew: Ethnicity gender and the sociology of disasters*. (Eds. Peacock, W. G. – Morrow, B. H. – Gladwin, H.) Rutledge, London, 300 p. ISBN-13: 978-0415168113
198. Phillips B. (2013): *Pre-Event Planning for Post-Event Recovery*. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*. Vol. 31. No. 3. pp. 403-408.
199. Phillips, B. D. (2015): *Disaster recovery*. CRC Press, Boca Raton, 544 p. (eISBN: 9780429254642)
200. Platt, R.H. (1999): *Disasters and democracy: The politics of extreme natural events*. Island Press, Washington, DC, 344 p. (ISBN-13: 978-1559636964)
201. Platt, S. – Drinkwater, B. D. (2016): *Post-earthquake decision making in Turkey: Studies of Van and İzmir*. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. August 2016. Vol. 17. pp. 220-237.
202. Porter, M. E. (1985): *The Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. Free Press, New York, 592 p. (ISBN13 9780684841465)

203. Puente, S. – Pellegrini, S. – Grassau, D. (2013): How to measure professional journalistic standards in television news coverage of disasters 27-Fearthquakein Chile. *International Journal of Communication*. 2013. Vol. 7. pp. 1896-1911.
204. Putnam, R. D. (1993): *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. Princeton University Press, Princeton, 258 p. (ISBN-13: 978-0691037387)
205. Quarantelli, E. (1993): Community crises: An exploratory comparison of the characteristics and consequences of disasters and riots. *Journal of Contingencies and Crisis Management*. 1993. Vol. 1. pp. 67-78.
206. Quarantelli, E. (1999): The disaster recovery process – what we know and do not know from research. Preliminary Paper #286, Disaster Research Center, University of Delaware, 19 p., <http://udspace.udel.edu/bitstream/handle/19716/309/PP%20286.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, letöltés dátuma: 2020. április 25.
207. Quarantelli, E. L. (1982): General and particular observations on sheltering and housing in American disasters. *Disasters*. Vol. 6. Iss. 4. pp. 277-281.
208. Quarantelli, E. L. (1995): Patterns of shelter and housing in US disasters. *Disaster Prevention and Management*. Vol. 4. Iss. 3. pp. 43-53.
209. Quarantelli, E.L. (1989): Disaster recovery: Comments on the literature and a mostly annotated bibliography. Miscellaneous Report #44, University of Delaware, Disaster Research Center, Newark (ISBN-13: 978-9992656969)
210. Restás Á. (2012): A 2010-es észak-magyarországi árvizek katasztrófa-elhárítási tevékenységeinek néhány logisztikai és menedzsment tapasztalata. *Katonai Logisztika*. 2012. évi 4. sz. pp. 43-56.
211. Révész É. E. (2015a): Szervezeti szintű teljesítménymenedzsment a hazai közigazgatás ügynökség-típusú szervezeteiben. *Új magyar közigazgatás*. 8. évf. 4. sz. pp. 37-49.
212. Révész É. E. (2015b): Teljesítménymenedzsment-eszközök alkalmazásának hajtóerői és tartalmi elemei a magyar közigazgatás ügynökség-típusú szervezeteiben. Doktori PhD Értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem, Gazdálkodástani Doktori Iskola, Budapest, 200 p. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/961/1/Revesz_Eva_dhu.pdf, letöltés dátuma: 2019. szeptember 5.
213. Rónay M. (2014): Szervezetfejlesztés a közszolgálatban (ÁROP 2.2.21 Tudásalapú közszolgálati előmenetel, Magyar Program). Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 46 p. (ISBN 978-615-5491-30-6) http://vtki.uni-nke.hu/uploads/media_items/szervezetfejlesztes-a-kozszoalgalatban.original.pdf, letöltés dátuma: 2017. március 1.
214. Rosta M. (2012b): Innováció, adaptáció és imitáció. Az új közszolgálati menedzsment. AULA Kiadó Kft. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest, 352 p. (ISBN 978-963-339-031-3)
215. Rosta, M. (2012a): Az Új Közszolgálati Menedzsment intézményi meghatározottsága [védés előtt] = Institutional determinants of New Public Management. Doktori (PhD) értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Kapcsolatok Doktori Iskola, Budapest, 352 p. <http://mek.oszk.hu/11400/11401/11401.pdf>, letöltés dátuma: 2017. március 1.
216. Rousseau, D.M. – Sitkin, S.B. – Burt, R.S. – Camerer, C. (1998): Not so different after all: a cross-discipline view of trust. *The Academy of Management Review*. Vol. 23. Iss. 3. pp. 393-404.

217. Rubin, C. – Popkin, R. (1990): Disaster Recovery after Hurricane Hugo in South Carolina. Institute of Behavioral Science, University of Colorado, 91 p. (ASIN: B0006DFJHU)
218. Rubin, C. B. – Saperstein, M. D. – Barbee, D. G. (1985): Community Recovery from a Major Natural Disaster. Institute of Behavioral Science, University of Colorado, 285 p. (LCCCN: 85-080474)
https://scholarcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1086&context=fmhi_pub,
 letöltés dátuma: 2020. április 3.
219. Rubin, C. B. (2012): Introduction: 110 years of disaster response and emergency management in the United States. pp. 1-12. In: Emergency management: The American experience 1900–2010. (Ed. Rubin, C. B.) Taylor and Francis, Boca Raton, 314 p. (ISBN-13: 978-1138422650)
220. Rubin, C., & Barbee, D. (1985): Disaster recovery and hazard mitigation: Bridging the intergovernmental gap. *Public Administration Review*. Vol. 45, Special Issue: Emergency Management: A Challenge for Public Administration. pp. 57-63.
221. Rubin, C.B. (1985): The community recovery process in the United States after a major natural disaster. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*. Vol. 3. Iss. 2. pp. 9-28.
222. Safford, T.G. – Ulrich, J.D. – Hamilton, L.C. (2012): Public perceptions of the response to the Deepwater Horizon oil spill: personal experiences, information sources, and social context. *Journal of Environmental Management*. 2012. Vol. 113. pp. 31-39.
223. Sajtos L. – Mitev A. (2007): SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv, Alinea Kiadó, Budapest, 402 p. ISBN:978-963-9659-08-7
224. Sapat, A., – Esnard, A. (2016): Coming home after disasters: Multiple dimensions of housing recovery. CRC Press, Boca Raton, 358 p. (ISBN 9781498722865)
225. Sarudi Cs. (2004): A területi tervezés európai modellje. Területi tervezés Magyarországon. pp. 7-94. In: Területi tervezés és pályázatírás. (Szerk. Sarudi Cs.) Kaposvár: Agroiinform Kiadó, Budapest, 248 p. ISBN: 9635028229
226. Schmelzer, H. J. – Sesselmann, W. (2008): *Geschäftsprozessmanagement in der Praxis*. 7. Auflage. Hanser Verlag, München, 656 p. (ISBN-13: 978-3446421851)
227. Schneider, S. K. (2011). *Dealing with disaster: Public management in crisis situations*. Routledge, New York, 320 p. (ISBN-13: 978-0765622433)
228. Schneider, S. K. (2018): Governmental Response to Disasters: Key Attributes, Expectations, and Implications. pp. 552-564. In: Rodríguez, H. – Donner, W. – Trainor, J. E. (2018): *Handbook of Disaster Research*. In: *Handbooks of Sociology and Social Research*. 2nd Edition. (Ed. DeLamater, J.) 635 p. ISBN 978-3-319-63253-7
229. Scholz J. T. – Lubell, M. (1998): “Trust and Taxpaying: Testing the Heuristic Approach to Collective Action.” *American Journal of Political Science*. Vol. 42. Iss. 2. pp. 398-417.
230. Schwab, J. – Topping, K.C. – Eadie, C. – Deyle, R. – Smith, R. (1998): Planning for postdisaster recovery and reconstruction. PAS Report. No. 483/484., American Planning Association, Chicago https://www.fema.gov/media-library-data/20130726-1455-20490-4744/fema_apa_ch3_5.pdf, letöltés dátuma: 2020. április 3.
231. Schwab, J. C. (2014): *Post-disaster recovery: Next generation*. APA Press, Chicago, 150 p. (ISBN-13: 978-1611901504)
232. Schweickhardt G. (2015): A katasztrófavédelmi igazgatás rendszere, továbbfejlesztési lehetőségeinek vizsgálata. PhD doktori értekezés. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Katonai Műszaki Doktori Iskola, Budapest, 202 p., <http://hhk.uni->

nke.hu/uploads/media_items/doktori-phd-ertekezes.original.pdf, letöltés dátuma: 2016. november 22.

- 233.Schweickhardt G. (2014): A katasztrófavédelmi igazgatás rendszer változásai 1976-tól napjainkig, különös tekintettel a védelemben résztvevő szervezetekre. *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle*. 2014. évi 1. sz. pp. 123-169.
- 234.Schweitzer, M.E. – Hershey, J.C. – Bradlow, E.T. (2006): Promises and lies: restoring violated trust. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. 2006. Vol. 1. pp. 1-19.
- 235.Scott, W. R. (1995): *Institutions and Organizations. Ideas, Interests and Identities*. Sage Publications, London, 360 p. (ISBN: 978-142242224)
- 236.Scriven, M. (1991): *Evaluation Thesaurus*. Fourth edition. Sage Publications, USA, 375 p. (ISBN: 0-8039-4363-6)
- 237.Sharp, E. A. – Thwaites, R. – Curtis, A. – Millar, J. (2013): Factors affecting community-agency trust before, during and after a wildfire: An Australian case study. *Journal of Environmental Management*. 2013. Vol. 130. pp. 10-19.
- 238.Shaw, R. (2014): Community-based recovery and development in Tohoku, Japan. pp. 391-410. In: *Disaster and Development Examining Global Issues and Cases*. (Eds. Kapucu, N. – Liou, K.T.) Springer International Publishing, Switzerland, 469 p. ISBN 978-3-319-04468-2
- 239.Sisa K. (2010): A Balanced Scorecard alkalmazásában rejlő lehetőségek az önkormányzati szektorban. pp. 385-394. In: *BGF Tudományos Évkönyv*. Budapesti Gazdasági Főiskola – Magyar Tudomány Ünnepe, 2010. (Szerk. Majoros P.) http://elib.kkf.hu/okt_publ/tek_2010_28.pdf, letöltés dátuma: 2017. december 4.
- 240.Smith, G. (2011): *Planning for Post Disaster recovery: A review of United States Disaster Assistance Framework*. Island Press, Fairfax, 456 p. (ISBN 978-09793722-5-4)
- 241.Smith, G., – Wenger, D. (2006): Sustainable disaster recovery: Operationalizing an existing agenda. (pp. 234-257) In: *Handbook of disaster research*. (Eds. Rodriguez, H – Quarantelli, E. L. – Dynes, R. R.) Springer, New York, 638 p. ISBN: 978-0-387-73952-6
- 242.Smith, T. – Bowles, H. R. (2003): *Rudy Giuliani: The man and his moment*. John F. Kennedy School of Government, case studies in public policy and management, Harvard University, Boston, 34 p. (CR-15-03-1681.0)
- 243.Steinberg, F. (2007): Housing reconstruction and rehabilitation in Aceh and Nias, Indonesia-Rebuilding lives. *Habitat International*. 2007. Iss. 31. pp. 150-166.
- 244.Stone, D. (2011): *Policy paradox: The art of political decision making*. 3rd edition. W.W. Norton and Co, New York, 416 p. (ISBN13 9780393912722)
- 245.Sullivan, M. (2003): Integrated recovery management: A new way of looking at a delicate process. *The Australian Journal of Emergency Management*. Vol. 18. Iss. 2. pp. 4-27.
- 246.Sylves, R. T. (2008): *Disaster policy and politics: Emergency management and homeland security*. CQ Press, Washington, DC, 312 p. (ISBN-13: 978-0872894600)
- 247.Szabó I. L. (2014): Az intézményi, szervezeti bizalom helyzete Magyarországon 2014 elején. *Nemzet és Biztonság*. 2014. 3. sz. pp. 119-142.
- 248.Szabó S. – Tóth R. (2010): A kárelhárítási és kárfelszámolási feladatok értelmezése a katasztrófavédelem területén. pp. 1-12. „Defence Technology 2010” VIth International Symposium on Defence Technology” Konferenciakiadvány. Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2010. május 6-7., CD ISBN 978-22-5458-11-7

- 249.Szakács G. (2014): Közszolgálati teljesítménymenedzsment. A teljesítménymenedzsment humánfolyamata. Magyar Program. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 64 p. (ISBN 978-615-5491-24-5) http://khsz.uni-nke.hu/uploads/media_items/arop-2_2_21-kozszolgalmati-teljesitmenymenedzsment.original.pdf, letöltés dátuma: 2017. november 20.
- 250.Szeifert I. (2012): Katasztrófavédelem (polgári védelmi feladatok) előadás. http://munkavedelem.unideb.hu/TM_tovabbkepzes/2012/Kat.ved.%20DE.pdf, letöltés dátuma: 2015. május 12.
- 251.Szűcs A. (2015): Stratégiai fejlesztési irányok térgazdasági vizsgálata a Gyöngyösi kistérségben. Doktori (PhD) értekezés. Szent István Egyetem. Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola, Gödöllő, 201 p.
- 252.Takács E. (2015): A közszolgálati szervezetek értékelési módszereinek osztályozása. VEZETÉSTUDOMÁNY. XLVI. Évf. 3. Sz. pp. 45-56.
- 253.Tamás B. (2012): A Magyar Honvédség katasztrófavédelmi tevékenységének hatékonyságvizsgálata. Doktori Phd értekezés. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 144 p. http://www.uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2013/tamasi_bela.pdf, letöltés dátuma: 2015. május 18.
- 254.Terpstra T. (2011): Emotions, trust, and perceived risk: affective and cognitive routes to flood preparedness. Risk Analysis. 2011. Vol 31. pp. 1658-1675.
- 255.Tierney, K. J. – Lindell, M. K. – Perry, R. W. (2001): Facing the unexpected: Disaster preparedness and response in the United States. Natural Hazards and Disasters. Joseph Henry Press, Washington, DC, 320 p. (ISBN-13: 978-0309186896)
- 256.Todd, D., – Todd, H. (2011): Natural disaster response – Lessons from evaluations of the World Bank and others. Independent Evaluation Group, Communications, Learning, and Strategy, The World Bank, Washington, DC, 33 p. (ISBN-13: 978-1-60244-202-3)
- 257.Tokovicz J. – Kádár P. – Süle A. – Borsos J. – Juhász L. – Petneházi F. – Molnár L. (2012): A magyar honvédség képességei és a katasztrófa-elhárítás kihívásai 2000-2011. HM Zrínyi Média Közhasznú Nonprofit Kft., Budapest, 320 p. (ISBN 978 963 327 534 4)
- 258.Tóth F. (2010): Katasztrófa és biztonság. pp. 43-66. In: A katasztrófafelszámolás egészségügyi alapjai. (Szerk. Major L.) Semmelweis Kiadó, Budapest, 287 p. ISBN: 9789633311172
- 259.Turner, J. (1972): Housing as a verb. pp. 148-175. In: Freedom to build: Dweller Control of the Housing Process. (Eds. Turner, J – Fichter, R.) Macmillan, New York, 301 p. ASIN: B000J0TAMA
- 260.Turner, J. (1976): Housing by People: Towards Autonomy in Building Environments. Marion Boyars, London, 162 p. (ISBN-13: 978-0714525693)
- 261.Üveges L. (2002): A Magyar Köztársaság katasztrófa-veszélyeztetettsége és az arra adandó válaszok. PhD doktori értekezés. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 142p. <http://www.drhornyacsek.hu/publikaciok/doktori%20ertekezesek/doktori%20ertekezes%20uveges.pdf>, letöltés dátuma: 2015. május 12.
- 262.Vahanvati, M. – Mulligan, M. (2017): A new model for effective post-disaster housing reconstruction: Lessons from Gujarat and Bihar in India. International Journal of Project Management. 2017. Vol. 35. pp. 802-817.
- 263.Varga-Polyák Cs. (2014): Közigazgatási szervek működési folyamatai. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 26 p. <http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/10538/Teljes%20sz%C3%B6veg?sequence=1&isAllowed=y>, letöltés dátuma: 2017. november 21.

264. Vasterman, P. – Yzermans, C. J. – Dirkzwager, A. J. E. (2005): The role of the media and media hypes in the aftermath of disasters. *Epidemiologic Reviews*. 2005. Vol. 27. pp. 107-114.
265. Vértesy L. (2014): Az állami beavatkozás joga és hatékonysága. Nemzeti Közszerológati Egyetem, Budapest, 194 p. (ISBN: 978-615-5305-33-7)
266. Wachinger, G. – Renn, O. – Begg, C. – Kuhlicke, C. (2013): The risk perception paradox-implications for governance and communication of natural hazards. *Risk Analysis*. 2013. Vol. 33. pp. 1049-1065.
267. Walch, C. (2015): Expertise and policy-making in disaster risk reduction. *Nature Climate Change*. 2015. Vol. 5. pp. 706-707.
268. Walters, L. – Wilkins, L. – Walters, T. (1989): *Bad Tidings: Communication and Catastrophe*. Lawrence Erlbaum, Hillsdale, 214 p. (ISBN: 0-89859-951-2)
269. Weber, M. (1987): *Gazdaság és társadalom. A megértő szociológia alapvonalai*. 1. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó., Budapest, 329 p. (ISBN: 963-221-686-5)
270. Wenger, D. – Friedman, B. (1986): Local and national media coverage of disaster: a content analysis of printmedia's treatment of disaster myths. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*. Vol. 4 Iss. 3. pp. 27-50.
271. Wenger, D. E. (1978): Community response to disaster: Functional and structural alterations. pp. 17-47. In: *Disaster: Theory and research*. (Ed. Quarantelli, E.), Sage Publications, London, 282 p. ISBN-13: 978-0803998513
272. White, G.F., – Haas, J. (1975): *Assessment of research on natural hazards*. MIT Press, Cambridge, 487 p. (ISBN-13: 978-0262080835)
273. Wilson, R. (1991): *Rebuilding after the Loma Prieta Earthquake in Santa Cruz*. International City Management Association, Washington, DC
274. Wright, J.D. – Rossi, P.H. – Wright, S.R. – Weber-Burdin, E. (1979): *After the clean-up: Long-range effects of natural disasters*. (Contemporary Evaluation Research). SAGE, Beverly Hills, 230 p. (ISBN-13: 978-0803911949)
275. Xiao, Y., – Van Zandt, S. (2012): Building community resilience: Spatial links between household and business post-disaster return. *Urban Studies*. 2012. Vol. 49. pp. 2523-2542.
276. Yelvington, K. A. (1997): Coping in a temporary way: the tent cities. pp. 92-115. In: *Hurricane Andrew: Ethnicity gender and the sociology of disasters*. (Eds. Peacock, W. G. – Morrow, B. H. – Gladwin, H.) Rutledge, London, 300 p. ISBN-13: 978-0415168113
277. Yi, H. – Yang, J. (2014): Research trends of post disaster reconstruction: The past and the future. *Habitat International*. 2014. Iss. 42. pp. 21-29.
278. Yin, R. (2003): *Case study research: Design and methods*. Sage Publications, London, 181 p. (ISBN: 0-7619-2553-8)

Áttekintett és felhasznált jogszabályok

279. 1017/1970. (V. 30.) Kormányhatározat az árvíz- és belvízkárok felméréséről, a kártalanítás és a helyreállítás egyes kérdéseiről. *Magyar Közlöny*. 1970. évi 39. sz. pp. 375-378.
280. 1025/2001. (III. 23.) Kormányhatározat a beregi térségben 2001. év tavaszán keletkezett árvízi károk enyhítéséről. *Magyar Közlöny*. 2001. évi 34. sz. pp. 2179-2181.

- 281.1028/2011. (II.22.) Kormányhatározat a Sajó völgye egyes településeinek árvízi biztonságát hosszútávra megteremtő beruházásokról. Magyar Közlöny. 2011. évi 15. sz. pp. 3752-3755.
- 282.1033/2001. (IV. 12.) Kormányhatározat a 2001. évi tiszai árvíz során károsodott Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei települések helyreállítására és újjáépítésére. Magyar Közlöny. 2001. évi 43. sz. pp. 2972-2974.
- 283.1035/2012. (II. 21.) Kormányhatározat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. Magyar Közlöny. 2012. évi 19. sz. pp. 1378-1387.
- 284.105/2015. (IV. 23.) Kormányrendelet a kedvezményezett települések besorolásáról és a besorolás feltételrendszeréről. Magyar Közlöny. 2015. évi 56. sz. pp. 5088-5126.
- 285.1059/2000. (VII. 11.) Kormányhatározat a Helyreállítási és Újjáépítési Tárcaközi Bizottság létrehozásáról. Magyar Közlöny. 2000. évi 73. sz. pp. 4685-4686.
- 286.1104/2001. (IX. 12.) Kormányhatározat a 2001. évi tiszai árvíz során károsodott Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei települések helyreállításáról és újjáépítéséről szóló 1033/2001. (IV. 12.) Korm. határozat módosításáról. Magyar Közlöny. 2001. évi 99.sz. pp. 6849-6849.
- 287.1148/2010. (VII. 8.) Kormányhatározat a 2010. május-június hónapokban kihirdetett veszélyhelyzetek időszakában felmerült védekezési költségekről és károk enyhítéséről. Magyar Közlöny. 2010. évi 116. sz. pp. 21870- 21877.
- 288.1150/2012. (V. 15.) Kormányhatározat a Katasztrófavédelmi Koordinációs Tárcaközi Bizottság létrehozásáról, valamint szervezeti és működési rendjének meghatározásáról. Magyar Közlöny. 2012. évi 58. sz. pp. 9773-9776.
- 289.1161/2010. (VII.30.) Kormányhatározat a 2010. május-június hónapokban kihirdetett árvízi veszélyhelyzetekkel kapcsolatos, XIX. Uniós fejlesztések fejezet forrásainak felhasználására vonatkozó feladatokról. Magyar Közlöny. 2010. évi 125. sz. pp. 22248-22250.
- 290.1163/2020. (IV. 21.) Kormányhatározat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. Magyar Közlöny. 2020. évi 81. sz. pp. 2101-2119.
- 291.1190/2010.(IX.13.) Kormányhatározat az árvízkárosultak megsegítése céljából egyes állami tulajdonba tartozó ingóságok önkormányzati tulajdonba adásáról. Magyar Közlöny. 2010. évi 144. sz. pp. 22957-22960.
- 292.12/2001. (I. 31.) Kormányrendelet a lakáscélú állami támogatásokról. Magyar Közlöny. 2001. évi 11. sz. pp. 562-577.
- 293.1212/2011. (VI. 28.) Kormányhatározat a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló törvényhez kapcsolódó egyes feladatokról. Magyar Közlöny. 2011. évi 71. sz. pp. 15272-15273.
- 294.1214/2011. (VI. 28.) Kormányhatározat a Sajó völgye egyes településeinek árvízi biztonságát hosszútávra megteremtő beruházásokról szóló 1028/2011. (II. 22.) Korm. határozatban rögzített feladatok forrásának biztosításáról. Magyar Közlöny. 2011. évi 71. sz. pp. 15273-15274.
- 295.1233/2010. (XI. 15.) Kormányhatározat a katasztrófavédelmi rendszer javításáról és fejlesztéséről szóló koncepcióval összefüggő egyes feladatokról. Magyar Közlöny. 2010. évi 172. sz. pp. 24703-24703.
- 296.1280/2010. (XII. 15.) Kormányhatározat a Felsőzsolcán és környékén tervezett, árvízkárok megelőzését szolgáló beruházások megvalósításáról. Magyar Közlöny. 2010. évi 190. sz. pp. 27160-27161.

- 297.179/1999. (XII. 10.) Kormányrendelet a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló 1999. évi LXXIV. törvény végrehajtásáról. Magyar Közlöny. 1999. évi 111. sz. pp. 7325-7333.
- 298.1964. évi 1. számú törvényerejű rendelet a honvédelemről szóló 1960. évi IV. törvény egyes rendelkezéseinek módosításáról. Magyar Közlöny. 1964. évi 6. sz. pp. 23-24.
- 299.1976. évi I. törvény a honvédelemről. Magyar Közlöny. 1976. évi 25. sz. pp. 281-315.
- 300.1989. évi XXXI. Törvény az Alkotmány módosításáról. Magyar Közlöny. 1989. évi 74. sz. pp. 1219-1258.
- 301.1993. évi CX. törvény a honvédelemről. Magyar Közlöny. 1993. évi 188. sz. pp. 11193-111237.
- 302.1996. évi XXXI. törvény a tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról. Magyar Közlöny. 1996. évi 35. sz. pp. 2034-2042.
- 303.1996. évi XXXVII. Törvény a polgári védelemről. Magyar Közlöny. 1996. évi 38. sz. pp. 2140-2134.
- 304.1999. évi LXXIV. törvény a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről. Magyar Közlöny. 1999. évi 60.sz. pp. 3956-3967.
- 305.2/2010. (VI. 4.) BM utasítás a helyi önkormányzatok által a vis maior tartalékkeret terhére igényelhető előleg folyósításával kapcsolatos teendőkről. Magyar Közlöny. 2010. évi 44. sz. pp. 9460-9461.
- 306.2003. évi LX. törvény A biztosítókról és a biztosítási tevékenységről. Magyar Közlöny. 2003. évi 84. sz. pp. 6712-6787.
- 307.2010. évi XLIII. törvény a központi államigazgatási szervekről, valamint a Kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról. Magyar Közlöny. 85. szám, 2010. május 25., 19734-19763 pp.
- 308.2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről. Magyar Közlöny. 2011. évi 89. sz. pp. 25637-25667.
- 309.2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról. Magyar Közlöny. 2011. évi 113.sz. pp. 28842-28890.
- 310.2012. évi XCIII. törvény A járások kialakításáról, valamint ezzel összefüggő törvények módosításáról. Magyar Közlöny. 2012. évi 86. sz. pp. 13131-13162.
- 311.2013. évi V. törvény A Polgári Törvénykönyvről. Magyar Közlöny. 2013. évi 31. sz. pp. 2382-2663.
- 312.2018. évi CXXV. törvény a kormányzati igazgatásról. Magyar Közlöny., 208. szám, 2018. december 21., 35913-36038. pp.
- 313.227/2010. (VIII. 13.) Kormányrendelet a kihirdetett veszélyhelyzet folytán bekövetkezett építménykárok helyreállításával összefüggő kivételes építésügyi szabályokról. Magyar Közlöny. 2010. évi 132. sz. pp. 22576-22579.
- 314.228/2010. (VIII. 13.) Kormányrendelet az építési beruházások egyszerűsítése érdekében egyes kormányrendeletek módosításáról. Magyar Közlöny. 2010. évi 132. sz. pp. 22579-22583.

- 315.234/2011. (XI. 10.) Kormányrendelet a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény végrehajtásáról. Magyar Közlöny. 2011. évi 131. sz. pp. 32252-32297.
- 316.290/2011. (XII. 22.) Kormányrendelet a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény végrehajtásáról. Magyar Közlöny. 2011. évi 157. sz. pp. 38389-38429.
- 317.48/1999 (XII. 15.) BM rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó szervek katasztrófavédelmi feladatairól és a védekezés végrehajtásának rendjéről, valamint e szervek irányítási és működési rendjéről. Magyar Közlöny. 1999. évi 113. sz. pp. 7501-7506.
- 318.5/2010. (VII. 28.) BM-KIM együttes utasítás a 2010. május-június hónapokban kihirdetett veszélyhelyzetek által érintett Borsod-Abaúj-Zemplén megyei önkormányzatok tevékenységének támogatásáról. Magyar Közlöny. 2010. évi 60. sz. pp. 9895-9897.
- 319.62/2011. (XII. 29.) BM rendelet a katasztrófák elleni védekezés egyes szabályairól. Magyar Közlöny. 2011. évi 163. sz. pp. 40185-40203.
- 320.7/1969. (III. 22.) ÉVM-PM együttes rendelet az árvíz és a belvíz által megrongált, személyi tulajdonban álló épületek helyreállításáról, illetőleg újjáépítéséről. Magyar Közlöny. 1969. évi 22. sz. pp. 210-215.
- 321.8/2010. (I. 28.) Kormányrendelet a vis maior tartalék felhasználásának részletes szabályairól. Magyar Közlöny. 2010. évi 10. sz. pp. 6471-6485.
- 322.9/2011. (II. 15.) Kormányrendelet a vis maior támogatás felhasználásának részletes szabályairól. Magyar Közlöny. 2011. évi 13. sz. pp. 3608-3627
- 323.A BM országos katasztrófavédelmi főigazgató 9/2018. (X. 4.) BM OKF utasítása a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság Szervezeti és Működési Szabályzatáról. Hivatalos Értesítő. A Magyar Közlöny melléklete. 2018. évi 53. sz. pp. 4641-4706.
- 324.Az Európai Parlament és a Tanács 1313/2013/EU Határozata (2013. december 17.) az uniós polgári védelmi mechanizmusról (EGT-vonatkozású szöveg) 4. cikk, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013D1313&from=EN>, letöltés dátuma: 2020. március 23.
- 325.Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.). Magyar Közlöny. 2013. évi 55. sz. pp. 14584-14614.

Áttekintett és felhasznált jelentések, stratégiák, tervek, keretmegállapodások

- 326.Állami Számvevőszék (2011): Jelentés a természeti katasztrófák megelőzésére, elhárítására, következményeinek felszámolására kialakított rendszerek ellenőrzéséről. Államháztartás Központi Szintjét Ellenőrző Igazgatóság, Az Állam és az Állami Vagyon Működését Ellenőrző Főcsoport, Iktatószám: V-2019-047/2010-2011., Témaszám: 1004, Vizsgálat-azonosító szám: V-0535-01, 121 p. <http://www.met.hu/downloads.php?fn=/metadmin/doc/2012/03/asz-jelentes-1107-j000.pdf>, letöltés dátuma: 2013. november 22.
- 327.Állami Számvevőszék (2013): Jelentés Felsőzsolca Város Önkormányzata pénzügyi gazdálkodási helyzetének, szabályosságának ellenőrzéséről. Állami Számvevőszék, Iktatószám: V-0030-253-014/2013., Témaszám: 1069, Vizsgálat-azonosító szám: V059205, 46 p. <http://www.asz.hu/jelentes/13031/jelentes-felsozsolca-varos->

onkormanyzata-penzugyi-gazdalkodasi-helyzetenek-szabalyossaganak-ellenorzeserol/13031j000.pdf, letöltés dátuma: 2015. november 21.

- 328.Állami Számvevőszék (2016): Elemzés a katasztrófavédelem új rendszerének működéséről. Állami Számvevőszék, Budapest, 79 p. (ISBN 978-615-5222-13-9) https://www.asz.hu/storage/files/files/Publikaciok/Elemzesek_tanulmanyok/2016/katasztr_ofav_elemzes.pdf?ctid=976, letöltés dátuma: 2019. január 20.
- 329.Bakondi Gy. (2002): Összefoglaló jelentés a beregi térség 2001. év tavaszán keletkezett árvízi károk helyreállításának és újjáépítésének helyzetéről a Kormány részére. 17 p.
- 330.Beregi Komplex Árapasztási és Ártér-revitalizációs fejlesztés. Részletes Megvalósíthatósági Tanulmány. (Beregi RMT). Állami árvízvédelmi fejlesztések pályázati konstrukció (KEOP-2009-2.1.1.), 2009. 268p. <http://www.ovf.hu/hu/lezart-projektek/beregi-komplex-arapasztasi-arter-revitalizacios-fejlesztes>, letöltés dátuma: 2020. április 2.
- 331.Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság (2010): Összefoglaló jelentés a Sajó völgye egyes településeinek árvízi biztonságát hosszútávra megteremtő beruházásokról. Belső nyilvántartás, Miskolc, 2 p.
- 332.Dobson T. (2003): A magyarországi ár- és belvízi katasztrófaveszélyes helyzetek kommunikációs stratégiájának tapasztalatai. <http://www2.vizugy.hu/vir/vizugy.nsf/7efd30c51842ae20c1256a8900382968/1100b95e44f00b8dc1256e5b004d6344?OpenDocument>, letöltés dátuma: 2017. április 4.
- 333.Előzetes Kockázatbecslés Országjelentése (EKO) a 2007/60/EK Irányelve alapján. 2012. március 1., Budapest, http://www.kotivizig.hu/doksik/akk/elozetes_kockazatbecsles_orzagjelentes.pdf, letöltés dátuma: 2015. május 18.
- 334.European Network of Councils for the Judiciary (ENCJ) PROJECT TEAM (2011): Measurement of National and Transnational Public Confidence. Report 2010-2011. 41 p. http://www.encj.eu/images/stories/pdf/workinggroups/final_report_public_confidence_2010_2011.pdf, letöltés dátuma: 2015. augusztus 11.
- 335.European Network of Councils for the Judiciary (ENCJ) WORKING GROUP (2010): Public Confidence Report and recommendations 2009-2010. 16 p. <http://www.encj.eu/images/stories/pdf/workinggroups/publicconfidence20092010.pdf>, letöltés dátuma: 2015. augusztus 11.
- 336.Federal Emergency Management Agency (FEMA) (2009): National disaster housing strategy. 94 p. http://www.fema.gov/media-library-data/20130726-1819-25045-9288/ndhs_core.pdf, letöltés dátuma: 2020. április 3.
- 337.Federal Emergency Management Agency (FEMA) (2020): Assistance to individuals and households. <https://www.fema.gov/media-library/assets/documents/24945>, letöltés dátuma: 2020. április 3.
- 338.Felsőzsolca Város Integrált Településfejlesztési Stratégiája (2013): Terület- és Településfejlesztők Magyarország Egyesülete. I. kötet. Helyzetfeltárás. Helyzetelemzés. 168 p.
- 339.Field, C. B. – Barros, V. – Stocker T. F. – Qin. D. – Dokken, D. J. – Eb, K. L. – Mastrandrea, M. D. – Mach, K.J. – Plattner, G-K. – Allen, S. K. – Tignor, M. – Midgley, P. M. (2012): Managing the risks of extreme events and disasters to advance climate change adaptation. Special report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Cambridge University Press, New York, 582 p. (ISBN: 978-1-107-02506-6)

340. Homeland Security (2016): National Disaster Recovery Framework (NDRF). 59 p., <https://www.fema.gov/media-library/assets/documents/117794>, letöltés dátuma: 2019. március 8.
341. Japan International Cooperation Agency (JICA) (2013): Recovery and reconstruction Process. Standards document. The study of Reconstruction processes from large-scale disasters. Final report as a separate document. 73 p. https://www.jica.go.jp/english/news/focus_on/c8h0vm00008lxw0n-att/process_03.pdf, letöltés dátuma: 2018. november 8.
342. Kozári L. – Ambris J. (2002): Előterjesztés a helyreállítási és újjáépítési tevékenység végzésére létrehozott szervezeti egység feladatairól. Budapest, BM OKF igazgatói értekezlet.
343. Második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia (NÉS) 2014-2025 kitekintéssel 2050-re – Szakpolitikai vitaanyag (2013). 200 p., http://nak.mfgi.hu/sites/default/files/files/NES_final_131016_kikuld_kozig_egyeztetes.pdf, letöltés dátuma: 2015. május 12.
344. Office of the United Nations Disaster Relief Co-ordinator (UNDRO) (1982): Shelter after disaster. Guidelines for Assistance. Geneva, New York, 15 p. <http://reliefweb.int/report/world/shelter-after-disaster-guidelines-assistance>, letöltés dátuma: 2015. február 13.
345. Practical Action (2010): Elements of disaster resilience: lessons from Bangladesh. Mainstreaming Livelihood-Centred Approaches to Disaster Management Project. Sustainable & Diverse Livelihoods. Building disaster resilient communities. 46 p. <https://www.recoveryplatform.org/assets/publication/cluster%20housing%20in%20bangladesh%20practical%20action.pdf>, letöltés dátuma: 2020. áprilius
346. Smith, G. (2004): Holistic disaster recovery: Creating a sustainable future. Federal Emergency Management Agency (FEMA). Emergency Management Institute, Higher Education Project, online: <http://training.fema.gov/emiweb/edu/completeCourses.asp>
347. Social Research Institute Inc. (TÁRKI) (2013): Értékek 2013. Bizalom, normakövetés, az állam szerepéről és a demokráciáról alkotott vélemények alakulása Magyarországon. „A gazdasági növekedés társadalmi/kulturális feltételei” c. Kutatás 2013. Évi hullámának elemzése. 63 p. http://www.tarki.hu/hu/research/gazdkult/2013/2013_zarotanutmany_gazd_kultura.pdf, letöltés dátuma: 2015. július 21.
348. Swiss Reinsurance Company Ltd. (2012): Sigma: Natural catastrophes and man-made disasters in 2011. No. 2. Zurich, Switzerland, 44 p., https://www.swissre.com/dam/jcr:67d87c92-65ee-4c0d-bf25-719b39203634/sigma2_2012_en.pdf, letöltés dátuma: 2020. március 31.
349. The United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNDRR) (2015): Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030. UNISDR, Geneva, 37 p. http://www.unisdr.org/files/43291_sendaiframeworkfordrren.pdf, letöltés dátuma: 2017. október 31.
350. United Nations General Assembly International Strategy for Disaster Reduction (UNISDR) (2001) on the report of the Second Committee (A/56/561/Add.2). United Nations A/RES/56/195, Fifty-sixth session Agenda item 98 (b), <http://www.gdrc.org/doyourbit/disasters-A-RES-56-195.pdf>, letöltés dátuma: 2020. március 23.

- 351.VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Közhasznú Társaság: Helyreállítást megalapozó terület- és településrendezési tervezés az árvíz sújtotta térségekre Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. Budapest, 2001 április 25., 107 p.
- 352.Vidékfejlesztési Minisztérium (2011): Országterveket és a Nemzeti Vidékfejlesztési Stratégiai Koncepció Megvalósítását Segítő Vízgazdálkodási Koncepció (Vitaanyag). 61 p., <https://www.vizugy.hu/print.php?webdokumentumid=78>, letöltés dátuma: 2015. május 12.
- 353.Vidékfejlesztési Minisztérium (2013): Nemzeti Vízstratégia. A vízgazdálkodásról, öntözésről és aszálykezelésről (A jövő vízügyi, öntözésfejlesztési és aszály kezelési politikáját megalapozó, a fenntarthatóságot biztosító konzultációs vitaanyag), Budapest, <http://docplayer.hu/1296748-Videkfejlesztési-miniszterium-nemzeti-vizstrategia-a-vizgazdalkodasrol-ontozesrol-es-aszalykezesrol.html>, letöltés dátuma: 2014. június 15.

Adatbázisok, adatforrások

- 354.Belügyminisztérium Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (2013): Magántulajdonú lakóingatlanok helyreállítása.
http://www.katasztrofavedelem.hu/index2.php?pageid=helyreallitas_magantulajdon,
letöltés dátuma: 2013. november 12.
- 355.Belügyminisztérium Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (2018): A helyreállítási újjáépítési feladatrendszer.
http://www.katasztrofavedelem.hu/index2.php?pageid=helyreallitas_feladatrendszer,
letöltés dátuma: 2018. március 21.
- 356.Belügyminisztérium Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (2019): A katasztrófavédelem polgári védelmi feladatai.
http://www.katasztrofavedelem.hu/index2.php?pageid=polgarivedelem_index,
letöltés dátuma: 2019. február 22.
- 357.Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság
- 358.Center for Disaster Philanthropy (CDP): The Disaster Life Cycle.
<http://disasterphilanthropy.org/issue-insight/the-disaster-life-cycle/>, letöltés dátuma: 2019. március 8.
- 359.CRED (Centre for Research on the Epidemiology of Disasters') EM-DAT (Emergency Events Database) (<https://www.emdat.be/>)
- 360.Elsevier: <https://www.elsevier.com/>
- 361.Elsevier's ScienceDirect: <https://www.sciencedirect.com/>
- 362.Elsevier's Scopus: <https://www.scopus.com/home.uri>
- 363.Erőforrástérkép Területi adatok
- 364.Észak-Magyarországi Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság
- 365.Google Scholar: <https://scholar.google.com/>
- 366.Központi Statisztikai Hivatal Miskolci Kirendeltség (2011): A 2010. évi árvíz Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. 31p. <http://mek.oszk.hu/11100/11170/11170.pdf>, letöltés dátuma: 2013. május 5.
- 367.Központi Statisztikai Hivatal Tájékoztatási adatbázis Területi statisztika

- 368.Laki J. (2011): Észak-magyarországi Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság műszaki ig.h. főmérnökének tájékoztató levele. Kelt.: Miskolc, 2011. március 30.
- 369.Munich Re NatCatSERVICE: (<http://www.munichre.com/natcatservice>)
- 370.Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat Statisztika
- 371.Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TEIR) adatbázisa
- 372.Pitkó L. (2013): Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság pv. hadnagyának tájékoztató levele. Kelt.: Miskolc, 2013. május 8.
- 373.Swiss Re Sigma (<https://www.swissre.com>)
- 374.Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság
- 375.Vásárosnaményi Polgári Védelmi Kirendeltség belső adatbázisa

SAJÁT PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE

**DEBRECENI
EGYETEM**

**DEBRECENI EGYETEM
EGYETEMI ÉS NEMZETI KÖNYVTÁR**

H-4002 Debrecen, Egyetem tér 1, Pf.: 400
Tel.: 52/410-443, e-mail: publikaciok@lib.unideb.hu

Nyilvántartási szám: DEENK/126/2020.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Kiss Alida
Neptun kód: L98A2B
Doktori Iskola: Ihrig Károly Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10029934

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Folyóiratcikkek, tanulmányok (7)

1. **Kiss, A.:** Fejlettségi mutató számítása a 2001-es Felső-Tisza-vidéki árvízrel érintett beregi térségre.
Védelem Tudomány. 3 (2), 179-194, 2018. EISSN: 2498-6194.
2. **Kiss, A.:** Az árvízi katasztrófákat követő kárenyhítések társadalmi bizalmi vizsgálata: esettanulmány a Beregből és a Sajó-völgyből.
Védelem Tudomány. 1 (4), 206-227, 2016. EISSN: 2498-6194.
3. **Kiss, A.:** Public Confidence Issues Connected To Flood Disaster Reconstruction = Társadalmi bizalom kérdésköre az árvízi kárenyhítéssel kapcsolatban.
Journal of Central European Green Innovation. 4 (1), 31-40, 2016. ISSN: 2064-3004.
4. **Kiss, A.:** A természeti katasztrófákat követő helyreállítások, újjáépítések vizsgálata nemzetközi szakirodalmak alapján = an investigation of reconstruction and recovery after natural disasters based on international literature.
Taylor 7 (3-4), 142-154, 2015. ISSN: 2064-4361.
5. **Kiss, A.:** A 2010-es Sajó-völgyi árvízet követő kárenyhítés vizsgálata az ingatlanok példáján.
Agrártudományi Közlemények. 60, 5-14, 2014. ISSN: 1587-1282.
6. **Kiss, A.:** A 2001-es beregi árvíz: hatások az épített környezetre.
Agrártudományi Közlemények. 52, 99-106, 2013. ISSN: 1587-1282.
7. **Kiss, A.:** Természeti katasztrófák makroökonómiai hatásai.
Acta Carolus Robertus. 3 (2), 73-84, 2013. ISSN: 2062-8269.

Konferenciaközlemények (4)

8. **Kiss, A.:** A katasztrófákat követő kárenyhítések folyamatelven való megközelítése.
In: *Katasztrófavédelem 2018. Veszélyes Tevékenységek Biztonsága : Konferenciaközlöny.*
Szerk.: Vass Gyula, Mógor Judit, Kovács Gábor, BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság, Budapest, 330-331, 2018. ISBN: 9786158042970

9. **Kiss, A.:** Crisis Communication Aspects Connected to Post-Disaster-Recovery.
In: 12th International Conference Environmental Legislation, Safety Engineering and Disaster Management ELSEDIMA 2018 : Book of Abstracts, BIOFLUX, Cluj-Napoca, 98, 2018. ISBN: 9786068887272
10. **Kiss, A.:** Fejlettségi mutató számítása a 2001-es Felső-Tisza-vidéki árvízzel érintett beregi térségre.
In: Katasztrófavédelmi Tudományos Konferencia "A légoltalmi Liga és a Magyar Polgári Védelmi Szövetség 80 éve Magyarország közbiztonságért" című konferenciakiadvány. Szerk.: Dobor József, Horvát Hermina, BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság, Budapest, 219-220, 2017. ISBN: 9786158042956
11. **Kiss, A.:** A Sajó-völgy fejlettségének vizsgálata a 2010-es árvízi katasztrófával összefüggésben.
In: LVII. Georgikon Napok = 57th Georgikon Scientific Conference : kivonat-kötet, Pannon Egyetem, Keszthely, 176-184, 2015. ISBN: 9789639639812

További közlemények

Folyóiratcikkek, tanulmányok (6)

12. **Kiss, A., Ambrusz, J.:** A vörösiszap-katasztrófa következményeinek felszámolása, a keletkezett károk helyreállítása.
In: Innovációs kihívások és lehetőségek 2014-2020 között. Szerk.: Takácsné György Katalin, Károly Róbert Főiskola, Gyöngyös, 845-853, 2016. ISBN: 9789639941922
13. **Kiss, A., Bekő, L.:** A Sajó-völgy gazdasági adottságainak vizsgálata a 2010-es árvíz vonatkozásában.
Acta Carolus Robertus. 5 (1), 53-62, 2015. ISSN: 2062-8269.
14. Tomor, T., **Kiss, A.:** Távérzékeléssel az árvízi biztonsáért.
In: Zöld innovációk a Károly Róbert Főiskolán - Fenntarthatósági Innovációs Technológiai Centrum (FITC) létrehozása és hatékony működtetése a Károly Róbert Főiskolán. Szerk.: Dinya László, Némethy Sándor, Nyíri Attila, Károly Róbert Főiskola, Gyöngyös, 55-62, 2013. ISBN: 9789639941717
15. Bekő, L., **Kiss, A.,** Nagyné Demeter, D., Tomor, T.: A 2001-es beregi árvíz - társadalmi hatások.
Acta Carolus Robertus 1 (2), 19-32, 2011. ISSN: 2062-8269.
16. Bekő, L., **Kiss, A.:** Katasztrófa sújtotta vidéki területek: a 2001-es beregi árvíz.
In: Vidéki erőforrások hasznosítása. Szerk.: Koncz Gábor, Károly Róbert Kutató-Oktató Közhasznú Nonprofit Kft., Gyöngyös, 139-150, 2011. ISBN: 9789639941212
17. **Kiss, A., Bekő, L.:** Városi és vidéki lét határán.
In: Vidéki erőforrások hasznosítása. Szerk.: Koncz Gábor, Károly Róbert Kutató-Oktató Közhasznú Nonprofit Kft., Gyöngyös, 117-128, 2011. ISBN: 9789639941212

Konferenciaközlemények (16)

18. **Kiss, A.**, Bekő, L., Tomor, T.: Árvízvédelem támogatása légi távérzékeléssel.
In: Tűzoltó Szakmai Nap 2018 " Tudományos Konferencia" : A XXI. századi biztonsági kihívások hatásai a magyar katasztrófavédelemre. Szerk.: Vass Gyula, Restás Ágoston, Bodnár László, BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság, Budapest, 172-175, 2018. ISBN: 9786158042963
19. Bekő, L., Burai, P., Láposi, R., **Kiss, A.**, Lénárt, C., Tomor, T.: Légi multispektrális felvételek alkalmazása tápanyagutánpótlási rendszerek vizsgálatára mezőgazdasági területeken.
In: Az elmélet és a gyakorlat találkozása a térinformatikában IX. : Theory meets practice in GIS. Szerk.: Molnár Vanda Éva, Debrecen Egyetemi Kiadó, Debrecen, 29-36, 2018. ISBN: 9789633187234
20. Bekő, L., Hunyadi, G., Burai, P., Deán, S., Enyedi, P., **Kiss, A.**, Lénárt, C., Tomor, T.: Fafaj szintű erdő osztályozás nagyfelbontású távérzékelte adatok felhasználásával.
In: Az elmélet és a gyakorlat találkozása a térinformatikában VIII.: Térinformatikai konferencia és szakkiallítás. Szerk.: Balázs Boglárka, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 43-50, 2017. ISBN: 9789633186381
21. **Kiss, A.**, Bekő, L., Tomor, T.: Légi távérzékeléssel nyert adatok a katasztrófa menedzsment szolgáltatásban.
In: Tűzoltó Szakmai Nap 2017. Szerk.: Restás Ágoston, Urbán Anett, Bodnár László, BM OKF, Budapest, 137-140, 2017. ISBN: 9786158042949
22. **Kiss, A.**, Bozó, P., Bekő, L., Enyedi, P., Tomor, T.: Assessment of Flood Protection Potentials in The Sajó Valley by Means of Remote Sensing Surveys.
In: 16th International Multidisciplinary Scientific GeoConference (SGEM 2016), Curran Associates, Inc., Red Hook, NY, 531-538, 2016. ISBN: 9781510829909
23. Bekő, L., Enyedi, P., **Kiss, A.**, Lucas, G., Lukácsy, G.: Szőlő termőhely térképezés légi távérzékelési módszerekkel.
In: Az elmélet és a gyakorlat találkozása a térinformatikában VII. : Térinformatikai Konferencia és Szakkiallítás. Szerk.: Balázs Boglárka, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 69-74, 2016. ISBN: 9789633185704
24. Enyedi, P., **Kiss, A.**, Lénárt, C., Katona, Z.: Felszíni karsztfarmák térképezése LIDAR adatok felhasználásával az Aggteleki-karszt területén.
In: Az elmélet és a gyakorlat találkozása a térinformatikában VI.: Térinformatikai konferencia és szakkiallítás. Szerk.: Boda Judit, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 133-138, 2015. ISBN: 9789633184882
25. **Kiss, A.**, Bekő, L.: A hevesi kistérség biomassza potenciáljának felmérési lehetőségei.
In: Az átalakuló, alkalmazkodó mezőgazdaság és vidék : XIV. Nemzetközi Tudományos Napok : Gyöngyös, 2014. március 27-28. : tanulmányok [elektronikus dokumentum]. Szerk.: Takácsné György Katalin, Károly Róbert Főiskola, Gyöngyös, 811-818, 2014. ISBN: 9789639941762

26. Katona, Z., **Kiss, A.**, Lénárt, C., Kelemen, B.: Környezeti adatok publikációja az INSPIRE irányelv alapján.
In: Az elmélet és a gyakorlat találkozása a térinformatikában V.. Szerk.: Balázs Boglárka, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 157-163, 2014. ISBN: 9789633184349
27. Enyedi, P., Bekő, L., **Kiss, A.**, Burai, P.: Árterületek felmérése légi lézerszkennelés (lidar) és hiperspektrális felvételezés alkalmazásával.
In: Nemzetközi Környezetbiztonsági- és Menedzsment Workshop. Szerk.: Polgár András, Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron, 38-43, 2013. ISBN: 9789633341247
28. Bekő, L., **Kiss, A.**, Burai, P.: Invazív gyomok felmérése légi távérzékelési technológiával hullámtéri területeken.
In: Az elmélet és a gyakorlat találkozása a térinformatikában IV.. Szerk.: Lóki József, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 103-109, 2013. ISBN: 9789633183342
29. Tomor, T., **Kiss, A.**, Bekő, L., Nagyné Demeter, D.: A 2001-es beregi árvíz hatása a beregi természet közeli élőhelyekre: degradáció vagy regeneráció?
In: Zöld gazdaság és versenyképesség? : XIII. Nemzetközi Tudományos Napok : a tudományos napok előadásai és poszterei. Szerk.: Magda Sándor, Dinya László, Károly Róbert Főiskola, Gyöngyös, 304-312, 2012. ISBN: 9789639941533
30. **Kiss, A.**, Bekő, L., Koncz, G.: A fenntarthatóság alapvetéseinek vizsgálata Zalaszentgrót településen - társadalmi vonatkozások.
In: Zöld társadalom, zöld gazdaság, innováció : "Fenntarthatósági Innovációs Technológiai Centrum (FITC) létrehozása és hatékony működtetése a Károly Róbert Főiskolán" : konferenciakiadvány. Szerk.: Dinya László, Némethy Sándor, Nyíri Attila, Károly Róbert Főiskola, Gyöngyös, 93-96, 2012. ISBN: 9789639941588
31. Bozó, P., Gonda, C., Ambrus, A., Burai, P., **Kiss, A.**, Bekő, L.: Az INSPIRE irányelv bevezetése: hozzájárulás a környezetállapot értékeléshez.
In: Az elmélet és a gyakorlat találkozása a térinformatikában. Szerk.: Lóki József, Debreceni Egyetemi Kiadó Debrecen University Press, Debrecen, 75-80, 2012. ISBN: 9789633182185
32. Bekő, L., **Kiss, A.**, Burai, P.: Evaluation of invasive species based on hyperspectral imagery.
In: Agrárinformatika 2012 Konferencia : Innovatív információtechnológiák az agrárgazdaságban 21-22. September, 2012, Debrecen, Hungary. Szerk.: Miklós Herdon, Róbert Szilágyi, Hungarian Association of Agricultural Informatics, Debrecen, 7-14, 2012. ISBN: 9786155094088

33. Bekő, L., **Kiss, A.**, Bozó, P., Ambrus, A., Burai, P.: Távérzékel eszközökkel mért környezeti állapot indikátorok kidolgozása az INSPIRE irányelv alapján.
In: HUNGEO 2012 : Magyar Földtudományi Szakemberek XI. Világtalálkozója : korszerű földtudományi oktatás - versenyképes gazdaság. Szerk.: Mika J., Dávid Á., Pajtókné Tari I., Fodor R, Eszterházy Károly Főiskola, Eger, 297-302, 2012. ISBN: 9786155297090

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudománymetriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2020.03.20.

TÁBLÁZATJEGYZÉK

1. táblázat: A katasztrófák eredet szerinti felosztása.....	11
2. táblázat: A nemzetközi szakcikkekben a helyreállítások vizsgálatára alkalmazott fő módszertanok összesítése	41
3. táblázat: A társadalmi bizalom (különösen a védelmi intézményekbe vetett bizalom) alakulását vizsgáló nemzetközi és hazai kérdőíves (2010-2020 közötti) kutatások módszereinek összesítése.....	59
4. táblázat: A közkommunikáció folyamatának négy fajtája Magyarországon.....	66
5. táblázat: Az Új Közmenedzsment (NPM) alkalmazhatóságának kritikái és az azokra adott válaszok	74
6. táblázat: Komplex mutató kiszámításához használt módszertan.....	90
7. táblázat: Komplex fejlettségi mutató számításához felhasznált adatok köre	91
8. táblázat: Komplex fejlettségi mutató kiszámításához felhasznált adatok köre	92
9. táblázat: Helyreállítással érintett lakóingatlanok és a helyreállítás mértéke a 2001-es beregi és 2010-es Sajó-völgyi árvízét követően	95
10. táblázat: Személyi tulajdonú lakásokban az árvíz miatt keletkezett károk és a helyreállításuk a vizsgált térségben.....	108
11. táblázat: A magán lakóingatlanokban keletkezett károk és azok enyhítésére biztosított források összevetése	114
12. táblázat: Részlet Felsőzsolca város önkormányzatának 2010. évi (CLF módszer szerinti) költségvetéséből az árvízben megrongálódott lakóingatlanok helyreállításával kapcsolatos pénzeszközök kiemelésével.....	115
13. táblázat: A 2001-es Felső-Tisza-vidéki árvízzel érintett települések komplex fejlettségi mutatói (2001; 2006; 2011)	118
14. táblázat: A Sajó-völgy árvízi elöntéssel érintett településeinek komplex fejlettségi mutatói (2008; 2012) a fejlettség szerinti csökkenő település-sorrendben	120
15. táblázat: A kárenyhítő tevékenységgel érintett szervezetek, közösségek iránt tanúsított bizalmi szintek és a kárenyhítéssel való érintettség összefüggéseinek elemzésére alkalmazott Mann-Whitney próba főbb adatai.....	123
16. táblázat: Lehetőség mátrix (részlet).....	136
17. táblázat: A nemzetközi „jó” gyakorlatokból és a nemzetközi kitekintésből a hazai helyreállítási folyamat fejlesztéséhez megjelölt „jó” gyakorlatok	147
18. táblázat: A nemzetközi „jó” gyakorlatokban és a nemzetközi kitekintésben megjelenő, a hazai helyreállítási folyamat fejlesztéséhez javasolt új részfolyamatok és tevékenységek....	154

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: A hazai katasztrófavédelem rendszerének intézményi besorolása	16
2. ábra: A katasztrófák elleni védelem intézményesülésének folyamata hazánkban	17
3. ábra: Az ország védelmi rendszere	23
4. ábra: A védelmi igazgatás struktúrája	24
5. ábra: A katasztrófavédelem körfolyamata	26
6. ábra: Katasztrófát követő helyreállítás, újjáépítés komplex rendszere.....	31
7. ábra: A helyreállítások funkciói	32
8. ábra: A helyreállítási folyamatok társadalmi kötődésű egységei	33
9. ábra: A nemzetközi szakcikkekben a helyreállítások vizsgálatára alkalmazott főbb módszertanok kigyűjtésének szisztémája	39
10. ábra: A kárelhárítási és kárfelszámolási feladatok védekezési időszakok szerinti kapcsolata	50
11. ábra: A kríziskommunikáció négy szakasza.....	67
12. ábra: A közszolgálati szektor értéklánc modellje	81
13. ábra: A kutatás folyamatának ábrája	87
14. ábra: A nemzetközi „jó” gyakorlatok kigyűjtésének folyamata.....	102
15. ábra: Az épített lakások számának alakulása: Csaroda, Tákos és Hetefejércse településeken (2000-2003)	110
16. ábra: Az épített lakások számának alakulása: Felsőzsolca (2000-2011).....	116
17. ábra: Kríziskommunikációs fázisok és nyilatkozó személyek	128
18. ábra: Kríziskommunikáció körfolyamata	128
19. ábra: A vizsgált szervezetek kríziskommunikációs tevékenységének folyamatai az interjúk alapján (1/2).....	131
19. ábra: A vizsgált szervezetek kríziskommunikációs tevékenységének folyamatai az interjúk alapján (2/2).....	132
20. ábra: Helyreállítási és újjáépítési folyamat Japán minta alapján.....	145
21. ábra: Spirális életciklus modell az eredményes lakóingatlan helyreállítások kivitelezéséhez	146
22. ábra: Természeti katasztrófát követő hazai állami helyreállítás folyamatkonceptiója (elvi)	150
23. ábra: A természeti katasztrófát követő hazai állami helyreállítás (ciklikus) részfolyamatainak strukturálása (elvi).....	151

MELLÉKLETEK

1. sz. melléklet

A dolgozatban előforduló rövidítések jegyzéke

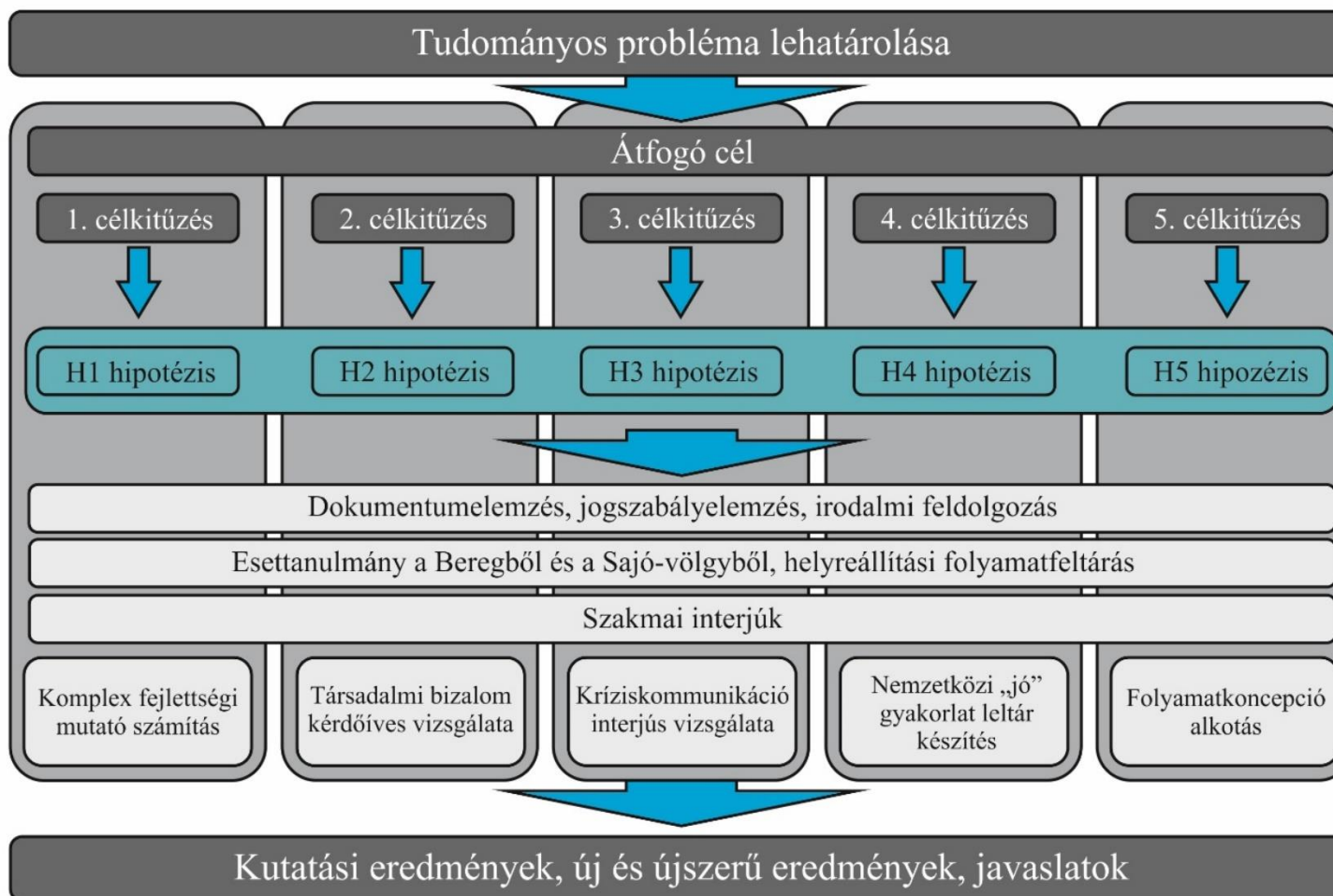
Rövidítés	Rövidítés jelentése
ÁSZ	Állami Számvevőszék
BAZ	Borsod-Abaúj-Zemplén
BM OKF	Belügyminisztérium Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság
BPI	Business Process Improvement
BPM	Business Process Management
BPR	Business Process Reengineering
BSc	Balanced Scorecard
C&E	ok-okozat
CAF	Common Assessment Framework
CAP	Comparative Agendas Project
CCGR	építészeti költségnövekedési arány
CDGR	építészet időtartam növekedési arány,
CDP	Center for Disaster Philanthropy
CLF	Önkormányzati pénzügyi helyzet értékelésére szolgáló eljárás
CPI	Continous Process Improvement
CRED	Centre for Research on the Epidemiology of Disasters'
DOM	katasztrófa operáció menedzsment
EB	Eurobarometer
EFQM	European Foundation for Quality Management
EKO	ELŐZETES KOCKÁZATBECSLÉS ORSZÁGJELENTÉSE
ÉKÖVIZIG	Észak-Magyarországi Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság
EM-DAT	Emergency Events Database
ENCJ	European Network of Councils for the Judiciary
ENCJ	European Network of Councils for the Judiciary
ENSZ	Egyesült Nemzetek Szervezete
EQLS	Eurofound Quality of Life Survey
EU	Európai Unió (European Union)
Eurostat	European statistics
FAO	Food and Agriculture Organization of the United Nations
FEMA	Federal Emergency Management Agency
FETIKÖVIZIG	Felső-Tisza-vidéki Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság
GIS	Geographic Information System
IPCC	Independent Police Complaints Commission
IPSOS MORI	Global Market Research and Public Opinion Specialist

ISO	International Organization for Standardization
ITS	Integrált Településfejlesztési Stratégia
JICA	Japan International Cooperation Agency
Kat.Véd.	Katasztrófavédelem
KPI	kulcsfontosságú teljesítménymutatók
KSH	Központi Statisztikai Hivatal
MC	Management Control
MHT	Magyar Hidrológiai Társaság
MTA TK	Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont
MTI	Magyar Távirati Iroda
NAV	Nemzeti Adó- és Vámhivatal
NDRF	National Disaster Recovery Framework
NÉS	Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia
NFSZ	Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat
NGO	Non-Governmental Organization
NIE	New Institutional Economics, Új Intézményi Közgazdaságtan
NPM	New Public Management, Új Közmenedzsment
NRCNA	National Research Council of the National Academies
NWS	Neo-Weberian State, Új weberi állam
ODRAP	Ontario Disaster Relief Assistance Program
OECD	Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet, Organisation for Economic Co-operation and Development
OIPC	Genfi Polgári Védelem Nemzetközi Szervezete
OR/MS	tudományos megközelítés a döntéstámogatás támogatására komplex rendszerekben
PDCA	Plan-Do-Check-Act: ismétlődő, négylépéses menedzsment módszer
PDR	post-disaster-recovery
PE	Programme Evaluation
PPA	Public Policy Analysis
Ptk.	Polgári Törvénykönyv
PVK	Polgári Védelmi Kirendeltség
RÁH	Regionális Államigazgatási Hivatalok
RMT	Részletes Megvalósíthatósági Tanulmány
SBA	alacsony kamatú készenléti hitel-megállapodások
SLOED	ökobarát tervezés elégedettségi szintje
SLOPPR	a katasztrófa újjáépítési projekt megelőző és tartós újjáépítés elégedettségi szintje
SZMSZ	Szervezeti és Működési Szabályzat
SzSzB	Szabolcs-Szatmár-Bereg
TÁRKI	Társadalomkutatási Intézet Zrt. (Social Research Institute Inc.)

TeIR	Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer
TQM	Total Quality Management
UNDRO	Egyesült Nemzetek Szervezete Katasztrófaelhárítási Hivatal, United Nations Disaster Relief Organization
UNDRR	United Nations Office for Disaster Risk Reduction
UNISDR	Egyesült Nemzetek Szervezete Nemzetközi Katasztrófamegelőzési Stratégiája United Nations International Strategy for Disaster Reduction
USA	United States of America (Amerikai Egyesült Államok)
VM	Vidékfejlesztési Minisztérium

Forrás: Saját szerkesztés, 2020

A kutatás logikai felépítése

Forrás: Saját szerkesztés, 2020

Kvótás lekérdezési adattáblázat (2011-es népszámlálási adatbázis alapján)

	20-x éves Férfi lakosságára				20-x éves Női Lakosságra				Lekérdezendő (fő) összesen
	20-34 éves férfiak lekérdezendő száma (fő)	35-44 éves férfiak lekérdezendő száma (fő)	45-59 éves férfiak lekérdezendő száma (fő)	60-x éves férfiak lekérdezendő száma (fő)	20-34 éves nők lekérdezendő száma (fő)	35-44 éves nők lekérdezendő száma (fő)	45-59 éves nők lekérdezendő száma (fő)	60-x éves nők lekérdezendő száma (fő)	
Csaroda	7	7	10	8	10	5	12	14	73
Tákos	10	5	12	14	12	7	11	19	90
Felsőzsolca	7	5	8	6	7	5	8	9	55
Összes:	24	17	30	28	29	17	31	42	218

Forrás: Saját szerkesztés, 2020

KÉRDŐÍV

Sorszám:.....

Dátum:.....

Település:.....

Kedves Válaszadó!

Egy kérdőíves vizsgálathoz kérem az Ön segítségét, melyet a Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Kar Ihrig Károly Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola doktoranduszként végzek a doktori kutatásom részeként. A kutatás „Az árvízi katasztrófákat követő kárenyhítés értékelő rendszere kidolgozásának módszertani kérdései”-vel foglalkozik, melynek keretein belül arra keresem a választ, hogy a helyreállításban, újjáépítésben nagy jelentőségű társadalmi bizalom (az egyes szervezetekbe, szervezetekbe, intézményekbe vetett hit, azok megbízhatóságának mértéke) hogyan változik az egyes érintett szervezetek, szervezetek, intézmények iránt.

Ehhez a vizsgálathoz szeretném kérni az Ön segítségét, véleményét.

A kérdőív a 2001-es Felső-Tisza-vidéki/2010-es Sajó-völgyi árvizet követő helyreállítás, újjáépítés értékeléséhez készült.

A kérdőívvezés során szerzett információkat bizalmasan kezelem, azokat csak statisztikai elemzés céljaira használom fel.

Kérem, hogy válaszával segítse a munkámat!

Együttműködését köszönöm!

1. A megkérdezett neme? (Kérem, húzza alá a megfelelő választ!)

- nő
- férfi

2. Melyik évben született?

.....

3. Mi a legmagasabb, befejezett iskolai végzettsége? (Kérem, húzza alá a megfelelő választ!)

- Alapfokú/általános iskola (8 befejezett osztály)
- Szakképzés (szakmai oklevél)
- Középiskola (érettségi)
- Egyetem/főiskola (egyetemi/főiskolai oklevél)
- Egyéb:.....

4. Családi állapota? (Kérem, húzza alá a megfelelő választ!)

- Nőtlen/Hajadon
- Élettársi
- Házas
- Özvegy
- Elvált

5. Lakóházát, ingatlanát érintette-e az árvízi katasztrófát követő helyreállítás, újjáépítés? (Kérem, húzza alá a megfelelő választ!)

- Igen
(Amennyiben igen, kérem az 5.a); 5.b); 5.c) kérdésekkel folytassa a válaszadást!)
- Nem
(Amennyiben nem, kérem a 6. kérdéssel folytassa a válaszadást!)

5.a.) Amennyiben igen, akkor melyik formája és hol valósult meg? (Kérem, a megfelelő helyre tegyen X-et!)

Kárenyhítési forma	Megvalósítás/kivitelezés helyszíne		
	Az eredetivel megegyező helyrajzi számra	A településen belül más helyrajzi számra	A településen kívül
Helyreállítás		∅	∅
Használt lakásvásárlás	∅		
Újjáépítés			
Pénzbeli kárenyhítés	∅	∅	∅

∅ = nem releváns

5.b.) Amennyiben igen, akkor mely szervezettel/közösséggel működött együtt/került kapcsolatba a helyreállítás, újjáépítés során (Kérem az első oszlopban lévő szervezetek/közösségek közül húzza alá az érintetteket! Több válasz is aláhúzható!) és hogyan értékeli a felsorolt szervezeteket egy 1-5-ig terjedő skálán (Adjon meg a táblázat celláiba 1-5-ig értékeket, ahol az „1” a legrosszabb, a „5” a legjobb értéket jelenti. Amennyiben nem ismeri az adott szervezetet/közösséget kérem NI-vel jelölje azt az adott cellába!) a következő szempontok szerint?

	nem ismerem (NI)	megfelelően látja el feladatát	megértő az érintettekkel	figyelembe veszi az érintettek igényeit	szakmailag hozzáértő
Katasztrófavédelem (Tűzoltóságot is magába foglalóan)					
Honvédség					
Rendőrség					
Vízügy					
Önkormányzat					
Kisebbségi önkormányzat					
Kormányhivatal					
Biztosító					
Civil szervezetek					
Karitatív és humanitárius szervezetek					
Tudományos intézmények					
Helyi közösség					

5.c.) Amennyiben igen, milyen pozitív, illetve negatív tapasztalatai voltak?

Pozitív tapasztalat

.....

Negatív tapasztalat

.....

6. Részt vett-e a helyreállításban, újjáépítésben (önkéntes, illetve hivatásos formában)? (Kérem, húzza alá a megfelelő választ!)

- Igen
- Nem

7. Részesült-e karitatív, illetve humanitárius szervezet támogatásában? (Kérem, húzza alá a megfelelő választ!)

- Igen
- Nem

7.a.) Amennyiben igen, akkor milyen támogatást (pl. bútorok, elektronikus eszközök, építőanyag, ruhák, élelmiszer stb.) kapott?

.....

8. Kérem 1-5 –ig terjedő skálán jelölje meg, hogy mennyire bízik a helyreállításban, újjáépítésben érintett szervezetekben/közösségekben („1” azt jelenti egyáltalán nem bízom, „5” azt jelenti a lehető legmagasabb szintű bizalom)! (Kérem, a megfelelő helyre tegyen X-et!)

	0 (nem ismerem)	1	2	3	4	5
Katasztrófavédelem (Tűzoltóságot is magába foglalóan)						
Honvédség						
Rendőrség						
Vízügy						
Önkormányzat						
Kisebbségi önkormányzat						
Kormányhivatal						
Biztosító						
Civil szervezetek						
Karitatív és humanitárius szervezetek						
Tudományos intézmények						
Helyi közösség						

9. Kérem 1-5 –ig terjedő skálán jelölje meg, hogy mennyire elégedett a helyreállításban, újjáépítésben érintett szervezetekkel/közösségekkel („1” azt jelenti egyáltalán nem elégedett, „5” azt jelenti a lehető legmagasabb szinten elégedett)! (Kérem, a megfelelő helyre tegyen X-et!)

	0 (nem ismerem)	1	2	3	4	5
Katasztrófavédelem (Tűzoltóságot is magába foglalóan)						
Honvédség						
Rendőrség						
Vízügy						
Önkormányzat						
Kisebbségi önkormányzat						
Kormányhivatal						
Biztosító						
Civil szervezetek						
Karitatív és humanitárius szervezetek						
Tudományos intézmények						
Helyi közösség						

10. Az elmúlt időszakban milyen irányban változott a bizalma a helyreállításban, újjáépítésben érintett szervezetekben/közösségekben? (Kérem, a megfelelő helyre tegyen X-et!)

	0 (nem ismerem)	nőtt	nem változott	csökkent
Katasztrófavédelem (Tűzoltóságot is magába foglalóan)				
Honvédség				
Rendőrség				
Vízügy				
Önkormányzat				
Kisebbségi önkormányzat				
Kormányhivatal				
Biztosító				
Civil szervezetek				
Karitatív és humanitárius szervezetek				
Tudományos intézmények				
Helyi közösség				

11. Kérem 1-5 –ig terjedő skálán jelölje meg, hogyan ítéli meg a különböző médiumok szerepét („1” azt jelenti, nem tartom fontosnak, „5” azt jelenti nagyon fontosnak tartom) a társadalmi bizalom erősítésében a helyreállításokat, újjáépítéseket illetően? (Kérem, a megfelelő helyre tegyen X-et!)

	1	2	3	4	5
Televízió					
Rádió					
Újság					
Internet					

12. Kérem 1-5 –ig terjedő skálán jelölje meg, hogy mennyire érzi biztonságban magát, családját egy esetleges árvíz bekövetkezésekor („1” azt jelenti egyáltalán nem érzem magam és családom biztonságban, „5” azt jelenti a lehető legmagasabb szintű biztonság)! (Kérem, a megfelelő helyre tegyen X-et!)

1	2	3	4	5

13. Megítélése szerint a helyreállításban, újjáépítésben résztvevő szakemberek megfelelően végzik-e munkájukat a katasztrófát megelőző állapotok visszaállításában (normalizálásban) (Kérem, húzza alá a megfelelő választ!)?

- Igen
- Nem
- Nem tudom

14. Kérem 1-5 –ig terjedő skálán jelölje meg, hogy milyen szerepet játszanak az alábbi tényezők a helyreállítással, újjáépítéssel érintett szervezetek felé tanúsított bizalom kialakításában („1” azt jelenti egyáltalán nem játszik szerepet, „5” azt jelenti nagyon fontos szerepet játszik)! (Kérem, a megfelelő helyre tegyen X-et!)

	1	2	3	4	5
Az árvizeket követő kárbecslés, kárfelmérés szakszerű lebonyolítása					
A helyreállításra, újjáépítésre biztosított források ésszerű felhasználása					
A helyreállítás, újjáépítés gyorsasága					
Tájékoztatás teljessége a helyreállítást, újjáépítést illetően					
A helyreállításhoz, újjáépítéshez kapcsolódó jogi támogatás minősége					
A kárenyhítéseket követő esetleges panaszok megfelelő kezelése					
Ügyfélközpontság					

15. Az Ön megítélése szerint az ország helyreállításban, újjáépítésben résztvevő szervezetei az árvizet követően napjainkig... (Kérem, húzza alá a megfelelő választ!)

- fejlődtek
- ugyanolyanok maradtak
- romlottak
- nem tudom

16. Az Ön megítélése szerint az ország helyreállításban, újjáépítésben résztvevő szervezeteinek támogatását/forrásait... (Kérem, húzza alá a megfelelő választ!)

- csökkenteni
- szinten tartani
- növelni szükséges.

Statisztikai elemzések kiegészítő táblázatai**A helyreállítási tevékenységgel érintett szervezetek, közösségek iránt tanúsított bizalmi szintek eloszlásának vizsgálata**

		Bizalmi szintek eloszlása											
		Katasztrófavédelem	Honvédség	Rendőrség	Vízily	Önkormányzat	Kisebbségi önkormányzat	Kormányhivatal	Biztosító	Civil szervezetek	Karitatív és humanitárius szervezetek	Tudományos intézmények	Helyi közösség
Vizsgálatba bevont lakosság száma (fő)	Válaszadók száma (fő)	208	194	198	185	211	38	41	191	184	193	43	201
	Választ nem adók száma (fő)	10	24	20	33	7	180	177	27	34	25	175	17
Átlag (Mean)		4,31	4,31	4,28	4,02	3,70	2,37	3,39	3,53	4,32	4,35	3,49	4,20
Középső érték (Median)		5,00	5,00	5,00	5,00	4,00	2,00	4,00	4,00	5,00	5,00	4,00	5,00
Leggyakrabban előforduló érték (Mode)		5	5	5	5	5	1	4	5	5	5	4	5
Szórás		1,083	1,072	1,108	1,268	1,451	1,550	1,394	1,352	1,045	1,026	1,261	1,109
Variancia		1,172	1,149	1,227	1,608	2,106	2,401	1,944	1,829	1,091	1,052	1,589	1,230
Aszimmetria mutató (Skewness)		-1,755	-1,752	-1,587	-1,140	-0,723	0,628	-0,577	-0,537	-1,505	-1,658	-0,571	-1,356
Minimum érték		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Maximum érték		5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

Forrás: saját szerkesztés, 2016b

Helyreállítási tevékenységek megítélésének KMO és Bartlett tesztje

Kaiser-Meyer-Olkin mintaalkalmassági érték (MSA)		,874
	Khi-négyzet	1038,575
Bartlett féle gömbpróba	Szabadságfok (df)	21
	Szignifikancia	,000

Forrás: Saját szerkesztés, 2020

Kommunalitások

	Mért változók	Kommunalitások
Milyen szerepet játszanak az alábbi tényezők a helyreállítással, újjáépítéssel érintett szervezetek felé tanúsított bizalom kialakításában - Az árvizeket követő kárbecslés, kárfelmérés szakszerű lebonyolítása	1,000	,489
Milyen szerepet játszanak az alábbi tényezők a helyreállítással, újjáépítéssel érintett szervezetek felé tanúsított bizalom kialakításában - A helyreállításra, újjáépítésre biztosított források ésszerű felhasználása	1,000	,745
Milyen szerepet játszanak az alábbi tényezők a helyreállítással, újjáépítéssel érintett szervezetek felé tanúsított bizalom kialakításában - A helyreállítás, újjáépítés gyorsasága	1,000	,574
Milyen szerepet játszanak az alábbi tényezők a helyreállítással, újjáépítéssel érintett szervezetek felé tanúsított bizalom kialakításában - Tájékoztatás teljessége a helyreállítást, újjáépítést illetően	1,000	,637
Milyen szerepet játszanak az alábbi tényezők a helyreállítással, újjáépítéssel érintett szervezetek felé tanúsított bizalom kialakításában - A helyreállításhoz, újjáépítéshez kapcsolódó jogi támogatás minősége	1,000	,738
Milyen szerepet játszanak az alábbi tényezők a helyreállítással, újjáépítéssel érintett szervezetek felé tanúsított bizalom kialakításában - A kárenyhítések követő esetleges panaszok megfelelő kezelése	1,000	,770
Milyen szerepet játszanak az alábbi tényezők a helyreállítással, újjáépítéssel érintett szervezetek felé tanúsított bizalom kialakításában - Ügyfélközpontúság	1,000	,721

Forrás: Saját szerkesztés, 2020

Variancia táblázat

Főkomponens változóinak sorszáma	Eredeti saját érték			A megtartott főkomponens elemeinek értéke		
	Főkomponensek információtartalma	Főkomponensek teljes információhányada (%)	Kumulált %	Főkomponens információtartalma	Főkomponens teljes információhányada (%)	Kumulált %
1	4,674	66,774	66,774	4,674	66,774	66,774
2	,674	9,622	76,396			
3	,547	7,815	84,211			
4	,418	5,965	90,177			
5	,357	5,101	95,278			
6	,197	2,814	98,091			
7	,134	1,909	100,000			

Forrás: Saját szerkesztés, 2020

Súlyokkal létrehozott főkomponens (Komponens mátrix)

	Komponens
	1
Milyen szerepet játszanak az alábbi tényezők a helyreállítással, újjáépítéssel érintett szervezetek felé tanúsított bizalom kialakításában - Az árvizeket követő kárbecslés, kárfelmérés szakszerű lebonyolítása	,699
Milyen szerepet játszanak az alábbi tényezők a helyreállítással, újjáépítéssel érintett szervezetek felé tanúsított bizalom kialakításában - A helyreállításra, újjáépítésre biztosított források ésszerű felhasználása	,863
Milyen szerepet játszanak az alábbi tényezők a helyreállítással, újjáépítéssel érintett szervezetek felé tanúsított bizalom kialakításában - A helyreállítás, újjáépítés gyorsasága	,758
Milyen szerepet játszanak az alábbi tényezők a helyreállítással, újjáépítéssel érintett szervezetek felé tanúsított bizalom kialakításában - Tájékoztatás teljeskörűsége a helyreállítást, újjáépítést illetően	,798
Milyen szerepet játszanak az alábbi tényezők a helyreállítással, újjáépítéssel érintett szervezetek felé tanúsított bizalom kialakításában - A helyreállításhoz, újjáépítéshez kapcsolódó jogi támogatás minősége	,859

	Komponens
Milyen szerepet játszanak az alábbi tényezők a helyreállítással, újjáépítéssel érintett szervezetek felé tanúsított bizalom kialakításában - A kárenyhítéseket követő esetleges panaszok megfelelő kezelése	,877
Milyen szerepet játszanak az alábbi tényezők a helyreállítással, újjáépítéssel érintett szervezetek felé tanúsított bizalom kialakításában - Ügyfélközpontság	,849

Forrás: Saját szerkesztés, 2020

Főkomponens („helyreállítási tevékenységek megítélésének főkomponense”) leíró statisztikája

Érvényes esetek száma	212
Hiányzó esetek száma	6
Átlag	,0000000
Median	,3008109
Szórás	1,00000000
Rangátlag	4,18405
Minimum	-3,16296
Maximum	1,02109

Forrás: Saját szerkesztés, 2020

Csoport statisztika

Lakóházát, ingatlanát érintette-e az árvízi katasztrófát követő helyreállítás, újjáépítés?	Esetszám	t-próba átlag	Szórás	Hibaátlag	
A „helyreállítási tevékenységek megítélésének főkomponense”	nem	54	-,0026151	1,08383846	,14749173
	igen	158	,0008938	,97333918	,07743471

Forrás: Saját szerkesztés, 2020

2 független mintás t-próba

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
A „helyreállítási tevékenységek megítélésének főkomponense” összefüggésvizsgálat a a helyreállítással való érintettséggel	Equal variances assumed	,018	,893	-,022	210	,982	-,00350881	,15800600	-,31498995	,30797234
	Equal variances not assumed			-,021	84,087	,983	-,00350881	,16658315	-,33477263	,32775502

Forrás: Saját szerkesztés, 2020

Mann-Whitney próba eredményeinek összesítése

Vizsgált változók	Szignifikancia
A „helyreállítási tevékenységek megítélésének főkomponense” és a lakossági helyreállítással való érintettség (igen/nem)	0,86

Forrás: Saját szerkesztés, 2020

A félig-strukturált kríziskommunikációs interjú témakörei

- Mik a szervezet főbb kommunikációs elvei?
- Hogyan valósul meg a kríziskommunikáció, ezen belül a helyreállítások kommunikálása?
- Milyen a kapcsolat a koordináló szervezet és a sajtó között?
- Megvalósul-e a szervezetnél a közlemények, nyilatkozatok, hírek útjának követése, a lakossági visszajelzések (társadalmi bizalom) megfigyelése, monitorozása (különösen a helyreállítások kapcsán)?
- Mi a meglátásuk a média véleményformáló hatásairól?

A „Lakhatási feltételek normalizálása” részfolyamat strukturálása

4. szint: Lakhatási körülmények normalizálása (jelenlegi részfolyamat)	Időszak	Tevékenység (jelenlegi)	Felelős	Rendelkezésre álló indikátor	Indikátor gyűjtésének időszaka/gyakorisága	Indikátor mérése/mértékegysége
Potenciális helyreállításra való felkészülés	A természeti katasztrófaesemény előtti időszakban (hazánk esetében, kiindulva a komoly természeti katasztrófák bekövetkezésének valószínűségéből és azok gyakoriságából, hosszú hónapokban, években érdemes meghatározni)	Éves költségvetési tervezés: elkülöníthető összegek: vis maior támogatás, védelmi alap, általános tartalék tervezése	Kormány	elkülönített éves költségvetési forrás	évente ismétléses	elkülönített éves költségvetési összegek (HUF)
		Veszélyhelyzeti kommunikáció tervezés	hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve, Kormány	kommunikációs terv	évente felülvizsgálat	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
		Települési veszélyelhárítás tervezése (kitelepítési és befogadási terv mellékletekkel)	polgármester, hivatásos katasztrófavédelmi szerv helyi szerve	veszélyelhárítási tervek	évente felülvizsgálat	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
		Települések katasztrófakockázat-bebecslése	polgármester, hivatásos katasztrófavédelmi szerv helyi szerve, megyei, fővárosi védelmi bizottság elnöke, hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szerve, hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve, katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter	települési kockázati besorolás, katasztrófaálló építészeti elvek érvényesítése	évente felülvizsgálat	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre

	Javasolt új tevékenység (elvi)	Javasolt új tevékenység felelőse (elvi)	Javasolt új indikátor (elvi)	Új indikátor gyűjtésének időszaka/gyakorisága (elvi)	Új indikátor mérése/mértékegysége (elvi)
	Helyreállítás fogalmának kidolgozása és jogszabályban való rögzítése	Kormány, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve	módosított kormányrendelet	egyszeri tevékenység	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
	Magas katasztrófakockázatú területekre vonatkozó helyreállítás tervezés	a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve	magas katasztrófakockázatú területekre vonatkozó környezeti, gazdasági és társadalmi helyzetfeltárások dokumentumai	egyszeri tevékenység majd 5 évente felülvizsgálat	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
		a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve	magas katasztrófakockázatú területekre vonatkozó helyreállítási és újabb építési tervek ("built back better" koncepció figyelembevételével)	egyszeri tevékenység majd 5 évente felülvizsgálat	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
		a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve	magas katasztrófakockázatú területekre vonatkozó költségvetési tervek	egyszeri tevékenység majd 5 évente felülvizsgálat	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
		a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve	helyreállított vagy újjáépített ingatlanok elidegenítési jogainak terve	egyszeri tevékenység majd 5 évente felülvizsgálat	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
		a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve	folyamatos koordinációt biztosító kontrollig tervek (kritikus döntési pontok azonosításával)	egyszeri tevékenység majd 5 évente felülvizsgálat	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
	Kulcsfontosságú teljesítménymutatók (KPI-k) számítási módszertanának kidolgozása	a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve, NKE	kulcsfontosságú teljesítménymutató rendszer dokumentáció	egyszeri tevékenység majd 5 évente felülvizsgálat	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
	Komplex fejlettségi mutatók monitoring alkalmazhatóságának módszertani kidolgozása	a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve, NKE	komplex mutató módszertani segédlet	egyszeri tevékenység majd 5 évente felülvizsgálat	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
	Katasztrófa-állóképesség (disaster resilience) vizsgálata	a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve, NKE, KKB Tudományos Tanács	települési katasztrófa-állóképességi szintek	egyszeri tevékenység majd 5 évente felülvizsgálat	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre

4. szint: Lakhatási körülmények normalizálása (jelenlegi részfolyamat)	Időszak	Tevékenység (jelenlegi)	Felelős	Rendelkezésre álló indikátor	Indikátor gyűjtésének időszaka/gyakorisága	Indikátor mérése/mértékegysége
		Közlemények (kommunikációs üzenetek) társadalmi hatásait vizsgáló kérdőíves vizsgálat módszertanának kidolgozása	a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve és KSH és/vagy IPSOS együttműködéssel	közlemények társadalmi hatásait vizsgáló módszereinek dokumentációja	egyszeri tevékenység majd 5 évente felülvizsgálat	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
		Intézményi bizalmat vizsgáló kérdőíves felmérés módszertanának kidolgozása	a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve és KSH és/vagy IPSOS együttműködéssel	intézményi bizalmat vizsgáló kérdőíves felmérés módszertanának dokumentációja	egyszeri tevékenység majd 5 évente felülvizsgálat	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
		A megelőző időszak természeti katasztrófáit követő helyreállítások adatbázisainak összesítése (minimum 20 évre visszamenőleg)	a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve	összesítő káradatok, táblázatok, jelentések, dokumentációk, jogszabályok, publikációk, potenciális monitoring adatbázisok	egyszeri tevékenység majd 2 évente felülvizsgálat	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
		Nemzetközi "jó gyakorlatok" összegyűjtése	a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szervének Tudományos Tanácsa	benchlearning adattár	egyszeri tevékenység majd évente frissítés	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
Kriziskommunikáció	A természeti katasztrófaesemény bekövetkezésétől a helyreállítás befejezéséig folyamatos (horizontális részfolyamat) (hónapokban érdemes megadni)					
		Lakosság felkészítése	hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi vezetője	aktív és passzív lakossági tájékoztatás, felkészítő kiadványok, pedagógiai program ajánlások, akkreditált pedagógus továbbképzés, honlap	évente ismétléses	résztevő személyek (fő), ledokumentált felkészítési anyag (db)
		Lakossági riasztás	katasztrófa elleni védekezésért felelős miniszter, vagy megyei, fővárosi védelmi bizottság elnöke, vagy a polgármester, vagy a gazdálkodó szerv vezetője	szöveges közlés, sziréna jelek	a természeti katasztrófaesemény bekövetkezését követő órákban	periodikus megvalósulás (igen/nem), riasztási eszközök működése (igen/nem)

4. szint: Lakhatási körülmények normalizálása (jelenlegi részfolyamat)	Időszak	Tevékenység (jelenlegi)	Felelős	Rendelkezésre álló indikátor	Indikátor gyűjtésének időszaka/gyakorisága	Indikátor mérése/mértékegysége
		Veszélyhelyzeti tájékoztatás	Kormány, KKB, a katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter, ágazati minisztériumok, a központi államigazgatási szerv vezetője, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi és területi szervének vezetője, a megyei és a helyi védelmi bizottság elnöke, a polgármester, a főpolgármester, a gazdálkodó szervezet vezetője	kiadott és leközölt közlemények	a természeti katasztrófaesemény bekövetkezésétől a helyreállítás befejezéséig folyamatos	megjelent közlemények darabszáma
		Közlemények közszolgálati médiában való megjelenésének figyelése	hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve	médiafigyelő szoftver által gyűjtött, megjelenés helye szerinti adatbázis	a természeti katasztrófaesemény bekövetkezésétől a helyreállítás befejezéséig folyamatos	médiafigyelő szoftver által gyűjtött, megjelenés helye szerinti, darabszámok
		Veszélyhelyzeti tájékoztatás területi és helyi feladatainak szervezése	hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szerve	kommunikációs terv	a természeti katasztrófaesemény bekövetkezésétől a helyreállítás befejezéséig folyamatos	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
		Helyszíni kommunikációs vezetési pont fenntartása	hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve, hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szerve	sajtó szükségleti terv (nyomtatvány)	a természeti katasztrófaesemény bekövetkezésétől a helyreállítás befejezéséig folyamatos	sajtó megkeresések száma (db), sajtó megkeresések típusai, témái

		Javasolt új tevékenység (elvi)	Javasolt új tevékenység felelőse (elvi)	Javasolt új indikátorok (elvi)	Új indikátorok gyűjtésének időszaka/gyakorisága (elvi)	Új indikátor mérése/mértékegysége (elvi)
		Közlemények (kommunikációs üzenetek) társadalmi hatásainak kérdőíves vizsgálata	BM OKF és KSH és/vagy IPSOS, és NKE együttműködéssel	különböző hírforrásokba vetett bizalom szintjei	helyreállítási tevékenység befejezését követő 6 hónapon belül	különböző hírforrásokba vetett bizalom szintjének alakulása
4. szint: Lakhatási körülmények normalizálása (jelenlegi részfolyamat)	Időszak	Tevékenység (jelenlegi)	Felelős	Rendelkezésre álló indikátor	Indikátor gyűjtésének időszaka/gyakorisága	Indikátor mérése/mértékegysége
Kitelepítés	A természeti katasztrófaesemény bekövetkezése után, a befogadás, menedéknújtás megkezdéséig és annak kezdeti időszakában (napokban, hetekben érdemes megadni)	Kitelepítési-befogadási tervek pontosítása	A hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi és helyi szerve	veszélyelhárítási tervek	a kitelepítés konkrét megkezdése előtt	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
		Veszélyhelyzeti kitelepítés elrendelése	Kormányzati felhatalmazás alapján: a polgármester, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szervének vezetője által kijelölt személy, a megyei, fővárosi védelmi bizottság elnöke	helyi rendelet, jogszabályok	a kitelepítés konkrét megkezdése előtt	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
		Kitelepítés kihirdetése	a polgármester, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szervének vezetője által kijelölt személy, a megyei, fővárosi védelmi bizottság elnöke	helyi rendelet, jogszabályok	a kitelepítés konkrét megkezdése előtt	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
		Kitelepítés előkészítése	polgármester, közműszolgáltató	helyi rendelet	a kitelepítés konkrét megkezdése előtt	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre

4. szint: Lakhatási körülmények normalizálása (jelenlegi részfolyamat)	Időszak	Tevékenység (jelenlegi)	Felelős	Rendelkezésre álló indikátor	Indikátor gyűjtésének időszaka/gyakorisága	Indikátor mérése/mértékegysége
		Magatartási szabályok meghatározása	polgármester	helyi rendelet	a kitelepítés konkrét megkezdése előtt	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
		Hajléktalanok felkutatása	polgármester	hajléktalanok nyilvántartása	a kitelepítés konkrét megkezdése előtt	hajléktalanok nyilvántartásba vétele (fő)
		Közművek szükség szerinti kikapcsolása	polgármester	kikapcsolásra kerülő közművek	a kitelepítés konkrét megkezdése előtt	kikapcsolásra kerülő közművek darabszáma
		Kitelepítési feladatok koordinálása	helyi védelmi bizottság	veszélyelhárítási tervek	a természeti katasztrófaesemény bekövetkezése után, a befogadás, menedéknyújtás megkezdéséig és annak kezdeti időszakában	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
		Érintett lakosság regisztrációja	polgármester, hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi és helyi szervei	kitelepített lakosság száma	a kitelepítés befejezését követően, a befogadás kezdeti időszakáig	kitelepített lakosság száma (fő)
		Polgári védelmi szervezetek és a kitelepítésben részt vevő szervek, társadalmi és karitatív szervezetek tevékenységének összehangolása	helyi védelmi bizottság	szóbeli közlés, írásbeli közlemények, helyi rendeletek	a természeti katasztrófaesemény bekövetkezése után, a befogadás, menedéknyújtás megkezdéséig és annak kezdeti időszakában	szóbeli közlések, írásbeli közlemények és helyi rendeletek darabszáma
		Beérkező jelentések feldolgozása, értékelése, összegzése és felterjesztése a Kormánynak	megyei, fővárosi védelmi bizottság elnöke	jelentések, dokumentációk	a természeti katasztrófaesemény bekövetkezése után, a befogadás, menedéknyújtás megkezdéséig és annak kezdeti időszakában	jelentések és dokumentációk darabszáma

4. szint: Lakhatási körülmények normalizálása (jelenlegi részfolyamat)	Időszak	Tevékenység (jelenlegi)	Felelős	Rendelkezésre álló indikátor	Indikátor gyűjtésének időszaka/gyakorisága	Indikátor mérése/mértékegysége
		Folyamatos kapcsolattartás a befogadókkal és tájékoztatás	polgármester	szóbeli közlés, írásbeli közlemények, helyi rendeletek	a természeti katasztrófaesemény bekövetkezése után, a befogadás, menedéknyújtás megkezdéséig és annak kezdeti időszakában	szóbeli közlés, írásbeli közlemények és helyi rendeletek darabszáma
Befogadás, menedéknyújtás	A kitelepítés megkezdését követően a helyreállítás és visszatelepítés befejezéséig tartó időszakban (hónapokban, években érdemes megadni)	Hátrahagyott ingó és ingatlan vagyon védelmének koordinálása	polgármester	hátrahagyott ingó és ingatlan vagyon nyilvántartása	a kitelepítés megkezdését követően a kitelepítés befejezéséig	hátrahagyott ingó és ingatlan vagyon darabszáma
		A lakosság tájékoztatása a szükséges magatartási és higiénias rendszabályokról	polgármester	szóbeli közlés, írásbeli közlemények, helyi rendeletek	a befogadás megkezdésének kezdeti időszakában	szóbeli közlés, írásbeli közlemények és helyi rendeletek darabszáma
		Tájékoztatás a befogadásról	megyei, fővárosi védelmi bizottság elnöke	közlemények	a kitelepítés megkezdését követően a kitelepítés befejezéséig folyamatosan frissül	szóbeli közlés, írásbeli közlemények és helyi rendeletek darabszáma
		Befogadás előkészítése	polgármester	befogadásra alkalmas helyszínek pontositása	a kitelepítés megkezdését követően a kitelepítés befejezéséig	befogadásra alkalmas helyszínek
		Befogadás biztosítása	polgármester	befogadásra alkalmas helyszínek nyilvántartása	a befogadás megkezdésének kezdeti időszakában	befogadásra alkalmas helyszínek
		Étkeztetéséhez szükséges és higiénias feltételek biztosítása	polgármester	étkeztetésre alkalmas helyszínek nyilvántartása	a befogadás megkezdésének kezdeti időszakában	étkeztetésre alkalmas helyszínek

4. szint: Lakhatási körülmények normalizálása (jelenlegi részfolyamat)	Időszak	Tevékenység (jelenlegi)	Felelős	Rendelkezésre álló indikátor	Indikátor gyűjtésének időszaka/gyakorisága	Indikátor mérése/mértékegysége
		Társadalmi és karitatív szervezetek tevékenységének összehangolása	megyei, fővárosi védelmi bizottság elnöke, polgármester	szóbeli közlés, írásbeli közlemények, helyi rendeletek	a befogadás, menedéknyújtás megkezdésétől a visszatelepítés időszakáig	szóbeli közlés, írásbeli közlemények, helyi rendeletek darabszáma
		Polgári védelmi szervezetek és a lakosság felkészítése	hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szerve	felkészítő előadások, dokumentációk	a befogadás megkezdésének kezdeti időszakában	felkészítő előadások és dokumentációk darabszáma
		Befogadás alkalmasságának ellenőrzése	hivatásos katasztrófavédelmi szerv helyi szerve	befogadásra alkalmas helyszínek nyilvántartása	a befogadás megkezdésének kezdeti időszakában	befogadásra alkalmas helyszínek felsorolása
		Adományok követése	karitatív szervezetek, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv helyi és központi szerve,	adománykövető szoftver belső adatbázisa	a kitelepítés megkezdését követően a kitelepítés befejezéséig folyamatosan frissül	adományok fajtái, darabszámuk, tárolásuk, elosztásuk állapota, elosztásuk helyszínei, adományban részesülők személyes adatai
		Adatbázisok napra készen tartása	hivatásos katasztrófavédelmi szerv helyi szerve	adatbázisok	a kitelepítés megkezdését követően a kitelepítés befejezéséig folyamatosan frissül	adatbázisok fajtái, azok darabszámai
Közrend, közbiztonság fenntartása		A természeti katasztrófaesemény bekövetkezésétől a helyreállítás befejezéséig tartó időszakban folyamatosan (horizontális részfolyamat) (hónapokban, években érdemes megadni)	Magyar Rendőrség			

4. szint: Lakhatási körülmények normalizálása (jelenlegi részfolyamat)	Időszak	Tevékenység (jelenlegi)	Felelős	Rendelkezésre álló indikátor	Indikátor gyűjtésének időszaka/gyakorisága	Indikátor mérése/mértékegysége
Állandó lakhatási feltételek normalizálása	A kitelepítés megkezdését követően, a visszatelepítés és a helyreállítás befejezéséig tartó időszakban (hónapokban, években érdemes megadni)	Javasolt új tevékenység (elvi)	Javasolt új tevékenység felelőse (elvi)	Javasolt új indikátor (elvi)	Új indikátor gyűjtésének időszaka/gyakorisága (elvi)	Új indikátor mérése/mértékegysége (elvi)
		Előzetes tervek pontosítása	a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve	magas katasztrófakockázatú területekre vonatkozó környezeti, gazdasági és társadalmi helyzetfeltárások pontosított verziója	természeti katasztrófa eseményt követő 10 napon belül	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
			a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve	magas katasztrófakockázatú területekre vonatkozó helyreállítási és újabb építési tervek ("built back better" koncepció figyelembevételével) pontosított verziója	természeti katasztrófa eseményt követő 10 napon belül	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
			a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve	magas katasztrófakockázatú területekre vonatkozó költségvetési tervek pontosított verziója	természeti katasztrófa eseményt követő 10 napon belül	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
			a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve	elidegenítési jogokra vonatkozó terv pontosított verziója	természeti katasztrófa eseményt követő 10 napon belül	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
			a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve	folyamatos koordinációt biztosító kontrolling terv pontosított verziója	természeti katasztrófa eseményt követő 10 napon belül	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre

4. szint: Lakhatási körülmények normalizálása (jelenlegi részfolyamat)	Időszak	Tevékenység (jelenlegi)	Felelős	Rendelkezésre álló indikátor	Indikátor gyűjtésének időszaka/gyakorisága	Indikátor mérése/mértékegysége
		<p>Kulcsfontosságú teljesítménymutatók (KPI-k) számítási módszertanának frissítése és adott eseményre való adaptációja</p>	<p>a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve</p>	<p>kulcsfontosságú teljesítménymutató rendszer dokumentáció</p>	<p>helyreállítási tevékenység megkezdését követő 2 hónapon belül</p>	<p>rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre</p>
		<p>Katasztrófa-állóképesség (disaster resilience) vizsgálatának frissítése és adott eseményre való adaptációja</p>	<p>a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve</p>	<p>települési katasztrófa-állóképességi szintek</p>	<p>helyreállítási tevékenység megkezdését követő 2 hónapon belül</p>	<p>rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre</p>
		<p>Közlemények társadalmi hatásait vizsgáló kérdőíves vizsgálat módszertanának frissítése és adott eseményre való adaptációja</p>	<p>BM OKF és KSH és/vagy IPSOS együttműködéssel</p>	<p>közlemények társadalmi hatásait vizsgáló módszereinek dokumentációja</p>	<p>helyreállítási tevékenység megkezdését követő 2 hónapon belül</p>	<p>rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre</p>
		<p>Intézményi bizalmat vizsgáló kérdőíves felmérés módszertanának frissítése és adott eseményre való adaptációja</p>	<p>BM OKF és KSH és/vagy IPSOS együttműködéssel</p>	<p>intézményi bizalmat vizsgáló kérdőíves felmérés módszertanának dokumentációja</p>	<p>helyreállítási tevékenység megkezdését követő 2 hónapon belül</p>	<p>rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre</p>
		Tevékenységek (jelenlegi)	Felelős	Rendelkezésre álló indikátorok	Indikátorok gyűjtésének időszaka/gyakorisága	Indikátor mérése/mértékegysége
		<p>Eseti jogszabályok kidolgozása</p>	<p>Kormány</p>	<p>eseti jogszabályok</p>	<p>katasztrófaesemény bekövetkezését követően a helyreállítás befejezéséig, időszakosan</p>	<p>rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre</p>
		<p>Helyszíni műveletirányító kijelölése</p>	<p>a megyei védelmi bizottság elnöke, vagy a megyei védelmi bizottság elnök-helyettese</p>	<p>jogszabályok</p>	<p>a katasztrófaesemény bekövetkezését követően, még a helyreállítás megkezdése előtt</p>	<p>rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre</p>
		<p>Kárhelyszínen végrehajtási feladatok (rendőrségi, humanitárius, tartózkodás engedélyezés: sajtó képviselői számára is) irányítása és összehangolása</p>	<p>helyszíni műveletirányító</p>	<p>működési rendet szabályozó dokumentum</p>	<p>a katasztrófaesemény bekövetkezését követően a lakhatási feltételek normalizálásáig</p>	<p>rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre</p>
		<p>Kárbejelentés megszervezése</p>	<p>polgármester</p>	<p>helyi közlemények, helyi rendeletek</p>	<p>a katasztrófaesemény bekövetkezését követően, még a helyreállítás megkezdése előtt</p>	<p>rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre</p>

4. szint: Lakhatási körülmények normalizálása (jelenlegi részfolyamat)	Időszak	Tevékenység (jelenlegi)	Felelős	Rendelkezésre álló indikátor	Indikátor gyűjtésének időszaka/gyakorisága	Indikátor mérése/mértékegysége
		Kárbejelentés	jegyző	kárbejelentő lapok	a katasztrófaesemény bekövetkezését követően, még a helyreállítás megkezdése előtt	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
		Kárbejelentések kezelése	károsult, jegyző, hivatásos katasztrófavédelmi szervezet területi szerve	kárbejelentés-összesítők	a katasztrófaesemény bekövetkezését követően, még a helyreállítás megkezdése előtt	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
		Kárbecslő munkacsoport kijelölése	illetékes fővárosi és megyei kormányhivatal	eseti jogszabályok	a katasztrófaesemény bekövetkezését követően, még a helyreállítás megkezdése előtt	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
		Kárbecslő munkacsoport felkészítése	megyei, fővárosi védelmi bizottság elnöke, hivatásos katasztrófavédelmi szerv képviselője	működési rendet szabályozó dokumentum	a katasztrófaesemény bekövetkezését követően, még a helyreállítás megkezdése előtt	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
		Kárfelmérés elvégzése	kárbecslő munkacsoport	becsült-kárösszesítők településenként	a katasztrófaesemény bekövetkezését követően, még a helyreállítás megkezdése előtt	károsodott lakóingatlan becsült darabszáma, károsodás becsült mértéke, károk becsült összege (HUF)
		Kárfelmérés összesítés	a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve	települési felülvizsgált kárösszesítők	a katasztrófaesemény bekövetkezését követően, még a helyreállítás megkezdése előtt	károsodott lakóingatlan becsült darabszáma, károsodás becsült mértéke, károk becsült összege (HUF)
		Beérkezett kár-, illetve helyreállítási, újjáépítési, vásárlási költségbecslés adatainak összesítése	megyei katasztrófavédelmi igazgatóság	költségösszesítők	a katasztrófaesemény bekövetkezését követően, még a helyreállítás megkezdése előtt	károsodott lakóingatlanok darabszáma, károsodás mértéke, károk összege (HUF)
		Döntés a kárenyhítés módjáról és mértékéről, valamint a kárfelmérés költségei megtérítésének lehetőségéről	Kormány	eseti jogszabályok	a katasztrófaesemény bekövetkezését követően, még a helyreállítás megkezdése előtt	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre

4. szint: Lakhatási körülmények normalizálása (jelenlegi részfolyamat)	Időszak	Tevékenység (jelenlegi)	Felelős	Rendelkezésre álló indikátor	Indikátor gyűjtésének időszaka/gyakorisága	Indikátor mérése/mértékegysége
		Települések támogatási keretösszegének meghatározása	katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter	eseti jogszabályok	a katasztrófaesemény bekövetkezését követően, még a helyreállítás megkezdése előtt	van vagy nincs, települési keretösszeg (HUF)
		Folyósítás a kárenyhítésre jogosult önkormányzatok számlájára	katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter	eseti jogszabályok	a helyreállítás tényleges megkezdése előtt	folyósított keretösszeg (HUF)
		Biztosításkötés igazolása	károsult	nyilatkozat érvényes lakásbiztosítási kötvényről	a helyreállítás tényleges megkezdése előtt	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
		Támogatási megállapodás megkötése a károsodott ingatlanok tulajdonosaival	önkormányzat - jegyző	támogatási megállapodások	a helyreállítás tényleges megkezdése előtt	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
		Helyreállítás, újjáépítés, illetve lakásvásárlás kivitelezésének megindítása	jegyző	helyreállítás, újjáépítés, illetve lakásvásárlás kivitelezésének igazolása	a helyreállítás időszakában	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
		Helyreállítás, újjáépítés, illetve lakásvásárlás kivitelezésének helyszíni ellenőrzése	önkormányzat, hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi és helyi szerve	helyszíni jegyzőkönyvek	a helyreállítás időszakában	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
		Esetleges visszafizetés folyósítása	önkormányzat, károsult	visszafizetést igazoló bizonylat	a helyreállítás befejezését követően	van vagy nincs, visszafizetett összeg (HUF)
		Önkormányzati elszámolás benyújtása	jegyző	elszámolás dokumentuma	a helyreállítás befejezését követően	van vagy nincs, elszámolt támogatási összegek (HUF)
		Elszámolás továbbítása a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve részére	Magyar Államkincstár illetékes területi igazgatósága	felülvizsgált elszámolás dokumentuma	a helyreállítás befejezését követően	van vagy nincs, elszámolt támogatási összegek (HUF)

4. szint: Lakhatási körülmények normalizálása (jelenlegi részfolyamat)	Időszak	Tevékenység (jelenlegi)	Felelős	Rendelkezésre álló indikátor	Indikátor gyűjtésének időszaka/gyakorisága	Indikátor mérése/mértékegysége
Visszatelepítés	A helyreállítás befejezésétől a helyreállítás befejezését követő rövid időszakon belül (napokban, hetekben érdemes megadni)	Visszatelepítés elrendelése	a megyei, fővárosi védelmi bizottság elnöke	eseti jogszabályok	a helyreállítás befejezését követően	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
		A lakosság tájékoztatása a szükséges magatartási és higiénias rendszabályokról	polgármester	helyi közlemények, helyi rendeletek	a helyreállítás befejezését követően	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
Koordináció (Folyamatos felügyeleti tevékenység)	A természeti katasztrófaesemény bekövetkezésétől a helyreállítás befejezéséig folyamatos (horizontális részfolyamat) (hónapokban, években érdemes megadni)	hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve	hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve	jogszabályok, belső szabályozók	a természeti katasztrófaesemény bekövetkezésétől a helyreállítás befejezéséig folyamatos	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
		Javasolt új tevékenység (elvi)	Javasolt új tevékenység felelőse (elvi)	Javasolt új indikátor (elvi)	Új indikátor gyűjtésének időszaka/gyakorisága (elvi)	Új indikátor mérése/mértékegysége (elvi)
		A kontrolling terv szerinti ellenőrzés (műveleti tevékenységek irányítása) hivatalos kontrolling	hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve	ellenőrző lista a feladatok követéséhez	a természeti katasztrófa bekövetkezésétől a helyreállítás zárásáig folyamatos	rendelkezésre áll, vagy nem áll rendelkezésre
Alapadatgyűjtés monitoringhoz	hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve	kialakított monitoring adatkörök	a természeti katasztrófa bekövetkezésétől a helyreállítás zárásáig folyamatos	adott monitoring adat mértékegysége (térsgyi települési komplex mutatók, intézményi bizalom)		

Javasolt új részfolyamat (elvi)	Javasolt új részfolyamat időszaka	Javasolt új tevékenység (elvi)	Javasolt új tevékenység felelőse (elvi)	Javasolt új indikátor (elvi)	Új indikátor gyűjtésének időszaka/gyakorisága (elvi)	Új indikátor mérése/mértékegysége (elvi)
A helyreállítás társadalmi, gazdasági, környezeti hatásainak monitoringja	A helyreállítás időszakától a helyreállítás befejezését követő 15 évig (hónapokban, években érdemes megadni)		hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve		időszakos, nem folyamatos tevékenység	
		Térségi fejlettség alakulásának vizsgálata	hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve, KSH és TeIR együttműködéssel	komplex mutatók	a katasztrófa évében, a katasztrófát követő 2;5;10;15. években követéses vizsgálatként	térségi települési komplex mutatók számadatai
		Intézményi bizalom kérdőíves vizsgálata	hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve, KSH és/vagy IPSOS együttműködéssel	intézményi bizalom szintje	helyreállítást követő 6 hónapon belül	intézményi bizalom szintjének alakulása
		Érintett települések ingatlanárainak követése	hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve, KSH együttműködéssel	ingatlanárak (forgalmi érték)	a katasztrófa évében, a katasztrófát követő 2;5;10;15. években követéses vizsgálatként	ingatlanárak alakulása (HUF)
		Kulcsfontosságú teljesítménymutatók (KPI-k) vizsgálata	hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve, KSH együttműködéssel	kulcsfontosságú teljesítménymutatók (KPI-k)	a helyreállítást követő 1 éven belül	KPI-k alakulása

Forrás: Saját szerkesztés, 2020

A Folyamatstruktúra (7. számú melléklet) kategóriáinak magyarázata (összesítés)

Részfolyamat (jelenlegi)	Időszak	Tevékenység (jelenlegi)	Felelős	Rendelkezésre álló indikátor	Indikátor gyűjtésének időszaka/gyakorisága	Indikátor mérése/mértékegysége
konkrét megnevezésük és struktúrába foglalásuk saját munka, tartalmukat tekintve már lényegében létező részfolyamatok	a természeti katasztrófa súlyosságától és típusától függően a részfolyamat tevékenységeinek releváns időszaka (ebben az időszakban futnak a tevékenységek)	konkrét megnevezésük és struktúrába foglalásuk saját munka, tartalmukat tekintve már lényegében létező, az eddigiek során végzett tevékenységek	a kialakult gyakorlat és szabályozás alapján azonosított szervezetek vagy személyek, attól függően, hogy mely tevékenységhez melyik kategória áll rendelkezésre, és/vagy melyik kategória releváns	az eddigiek során a nevezett tevékenységet támogató potenciálisan rendelkezésre álló alapvető indikátorok (alapvető indikátor: olyan elsődleges forrásból elérhető indikátor, melynek további specifikációja is lehetséges)	annak az időszaknak vagy gyakoriságnak a leírása, amikor javasolandó a nevezett indikátor mérése	amely mértékegység mentén javasolandó a nevezett indikátor mérése: a rendszer sajátosságaiból adódóan, itt lehetnek numerikus és minőségi jellemzőket leíró és rendelkezésre állást vizsgáló indikátorok
Javasolt új részfolyamat (elvi)	Időszak	Javasolt új tevékenység (elvi)	Javasolt új tevékenység felelőse (elvi)	Javasolt új indikátor (elvi)	Új indikátor gyűjtésének időszaka/gyakorisága (elvi)	Új indikátor mérése/mértékegysége (elvi)
konkrét megnevezésük és struktúrába foglalásuk saját munka, tartalmukat tekintve az eddigiekben nem létező részfolyamatok	a természeti katasztrófa súlyosságától és típusától függően az új részfolyamat tevékenységeinek meghatározott időszaka (ebben az időszakban futnak a tevékenységek)	konkrét megnevezésük és struktúrába foglalásuk saját munka, tartalmukat tekintve az eddigiekben nem végzett tevékenységek	a kialakult gyakorlat és szabályozás alapján javasolt szervezetek vagy személyek, attól függően, hogy mely tevékenységhez melyik kategória a releváns	a nevezett új tevékenységet támogató új alapvető indikátorok	annak az időszaknak vagy gyakoriságnak a leírása, amikor javasolandó a nevezett indikátor mérése	amely mértékegység mentén javasolandó a nevezett indikátor mérése: a rendszer sajátosságaiból adódóan, itt lehetnek numerikus és minőségi jellemzőket leíró és rendelkezésre állást vizsgáló indikátorok

Forrás: Saját szerkesztés, 2020

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Először is szeretnék köszönetet mondani Szüleimnek, Páromnak, és Párom Szüleinek, hogy kutatásom mindvégig támogatták és mellettem álltak a kihívásokkal teli időszakokban.

Köszönetet mondok témavezetőimnek, Dr. Tomor Tamásnak és Dr. Gályász Józsefnek, akik iránymutatásukkal és hasznos tanácsaikkal segítettek munkámat. Köszönet illeti, Prof. Dr. Balogh Péter doktori iskola vezető Urat, hogy szaktudásával segítette a dolgozat módszertani részéhez felhasznált empirikus kutatásom összeállítását.

Köszönöm a Debreceni Egyetem Távérzékelési Szolgáltató Központnak, hogy lehetőséget és időt adott kutatásom befejezéséhez.

Szeretném megköszönni szakmai interjúalanyaimnak – különösen Ambrusz Józsefnek (tű. ezredes) és Mukics Dánielnek (tű. őrnagy) – hogy véleményükkel és szakmai tanácsaikkal segítettek a dolgozat elkészítését. Továbbá a felkeresett intézmények munkatársainak, hogy számomra adatgyűjtési lehetőséget biztosítottak.

Köszönöm opponenseimnek, Dr. Mikáczó Andrea egyetemi docens Asszonynak és Dr. Restás Ágoston habilitált egyetemi docens Úrnak a munkahelyi védelemre benyújtott dolgozattal kapcsolatosan végzett alapos értékelő munkát és az általuk megfogalmazott javaslatokat, építő kritikákat, melyek egytől-egyig hozzájárultak dolgozatom nyilvános védelemre való előkészítéséhez, tudományos igényességű továbbfejlesztéséhez.

Köszönettel tartozom Dr. Harangi-Rákos Mónikának, a doktori iskola asszisztensének, hogy lelkiismeretesen és hasznos tanácsokkal segítette a fokozatszerzéshez kapcsolódó ügyintézésem.

És nem utolsó sorban Barátaimnak mondok köszönetet, akik a kezdetektől hittek a kutatás sikerében.